DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 8 lutego 2021 r.

Poz. 1211

Podpisany przez:
Lidia Malgorzata Przewozna
Data: 2021.02.08 13:18:02

UCHWAŁA NR XXXII /193/2021
RADY POWIATU LESZCZYŃSKIEGO

z dnia 28 stycznia 2021 r.

w sprawie przyjęcia Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Leszczyńskiego na lata 2021 - 2024

Na podstawie art. 12 pkt. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 poz. 920) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 282 ze zmianami) Rada Powiatu Leszczyńskiego uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Leszczyńskiego na lata 2021 – 2024", stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Program, o którym mowa w §1, uzyskał pozytywną opinię Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu w dniu 31 grudnia 2020 r.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Leszczyńskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady
(-) Jan Szkudlarczyk

Załącznik
do uchwałyNr XXXII /193/2021
Rady Powiatu Leszczyńskiego
z dnia 28 stycznia 2021 r.

POWIAT LESZCZYŃSKI

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LESZCZYŃSKIEGO NA LATA 2021 – 2024

Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków w Poznaniu
Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
Uzgodniono ze stanowiska konserwatorskiego
Załącznik do pisma/decyzji/postanowienia/pozwolenia
z dnia 21.12.2020 Nr WUOZ.5120.1.1233.4.202

Wielkopolski Wojewódzki
Konserwator Zabytków
mgr Jolanta Goszczyńska

Leszno 2021

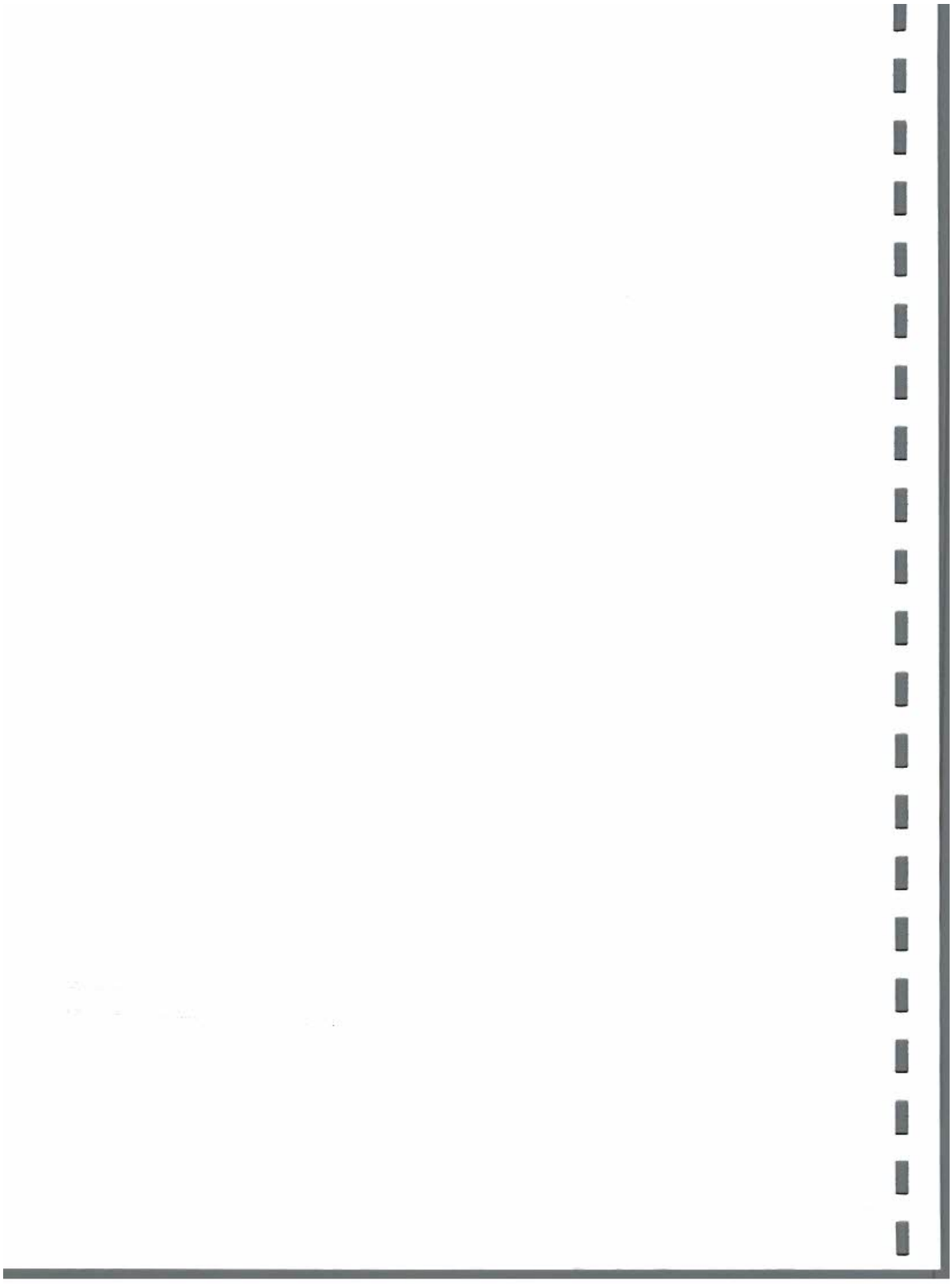

SPIS TREŚCI

1.	**WSTĘP**	5
	1.1. Krótka charakterystyka Powiatu Leszczyńskiego	"
	1.2. Cele opracowania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami	6
	1.3. Podstawa prawna opracowania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami	7
2.	**UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**	8
	2.1. Zasadnicze uwarunkowania prawne w relacji z programem opieki nad zabytkami	"
	2.2. Relacje Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami z innymi opracowaniami	13
	2.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 – 2022	"
	2.2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004 – 2020	"
	2.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego	14
	2.2.4. Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 – 2020	20
	2.2.5. Strategia Rozwoju Wielkopolski do 2030 r.	21
	2.2.6. Program Rozwoju Kultury w Wielkopolsce na lata 2012 – 2020	"
	2.2.7. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017 – 2020	"
	2.2.8. Plan urządzenia lasów Nadleśnictwa Karczma Borowa, Kościan i Włoszakowice	22
	2.2.9. Gminne Programy Opieki nad Zabytkami gmin z Powiatu Leszczyńskiego	23
	2.2.10. Plan Rozwoju Powiatu Leszczyńskiego na lata 2014 – 2020	"
	2.2.11. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych dla Powiatu Leszczyńskiego	24
3.	**ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU LESZCZYŃSKIEGO**	25
	3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków – wykaz	"
	3.2. Pozostałe zabytki nieruchome niewpisane do rejestru zabytków	36
	3.3. Pomnik Historii – założenie rezydencjonalno – urbanistyczne Rydzyny	37
	3.4. Układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane	39
	3.5. Dzieła architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków	40
	3.5.1. Obiekty sakralne	"
	3.5.1.1. Kościoły gotyckie wzniesione w okresie XIII – XVI w.	"

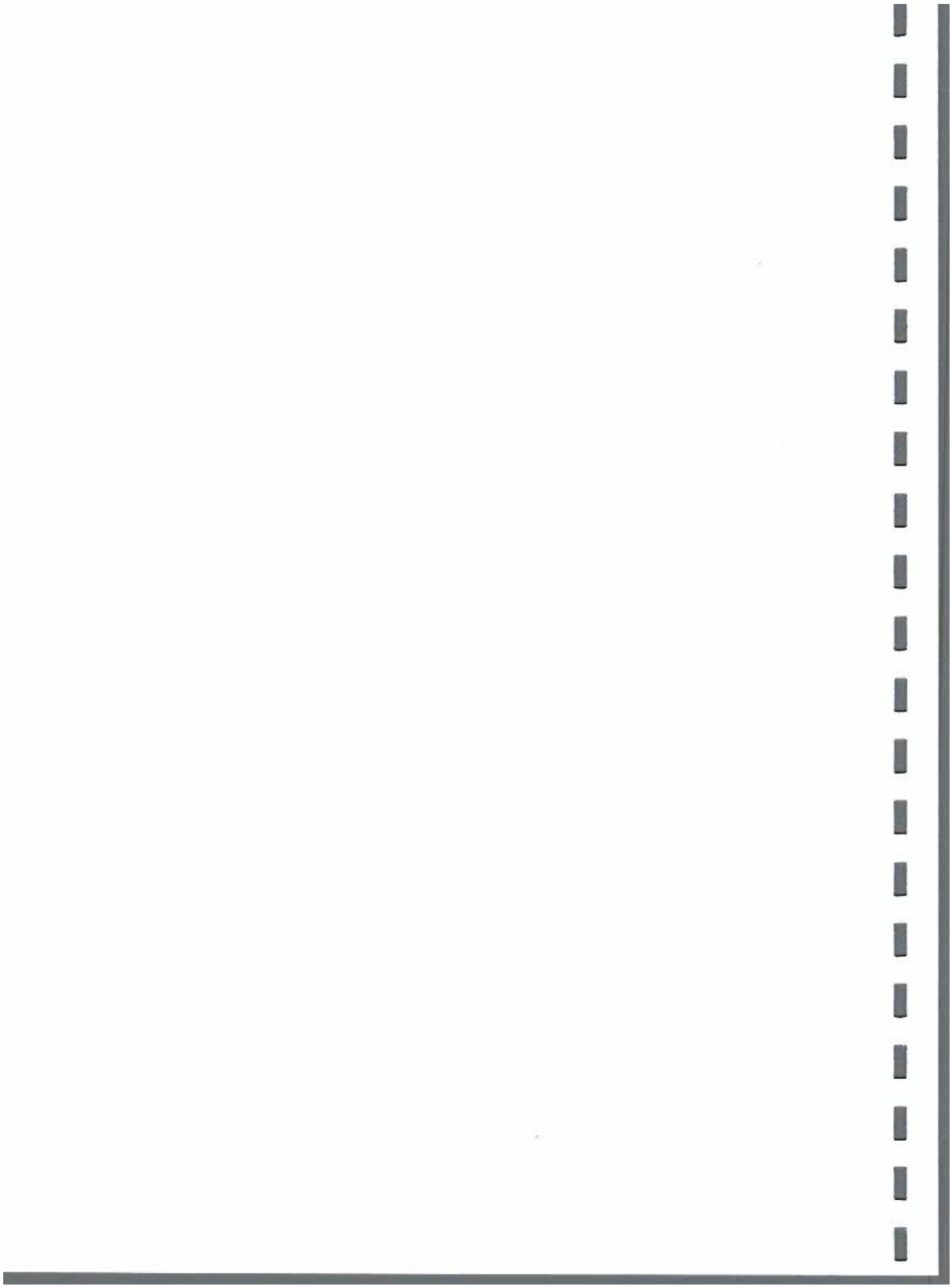

	3.5.1.2. Kościoły nowożytne wzniesione w okresie XVI – XVIII w.	42
	3.5.1.3. Kościoły wzniesione w okr. od XIX w. – 1945 r.	47
	3.5.1.4. Kościoły drewniane	51
	3.5.1.5. Bramy kościelne, mury i ogrodzenia	54
	3.5.1.6. Plebanie / pastorówki	57
	3.5.1.7. Cmentarze	59
	3.5.2. Ratusze	60
	3.5.3. Zamki	61
	3.5.4. Pałace i dwory	62
	3.5.5. Rządcówki i oficyny	82
	3.5.6. Bramy, ogrodzenia i inna mała architektura	83
	3.5.7. Spichlerze	"
	3.5.8. Kuźnie	"
	3.5.9. Stodoły i budynki gospodarcze	"
	3.5.10. Chlewnie, obory, owczarnie i stajnie	"
	3.5.11. Gorzelnie i lodownie	84
	3.5.12. Wozownie i ujeżdżalnie	"
	3.5.13. Cegielnie i wiatraki	"
	3.5.14. Domy mieszkalne i inne budynki	85
	3.5.15. Zespoły folwarczne	"
	3.5.16. Parki i aleje	86
	3.6. Zabytki ruchome	87
	3.7. Zabytki archeologiczne	91
	3.8. Miejsca pamięci narodowej	97
	3.8.1. Groby wojenne	"
	3.8.2. Tablice pamiątkowe, obeliski i pomniki	99
	3.9. Muzea i placówki paramuzealne	105
	3.9.1. Muzea	"
	3.9.2. Placówki paramuzealne	"
	3.10. Pomniki Przyrody	106
4.	**CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	107
5.	**KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	107
	5.1. Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach lokalnych	107
	5.1.1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiekcie zabytkowym nieruchomym będącym własnością Powiatu Leszczyńskiego. Zabezpieczenie i utrzymanie obiektu oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie oraz korzystanie z niego w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.	"
	5.1.2. Wydawanie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem.	108

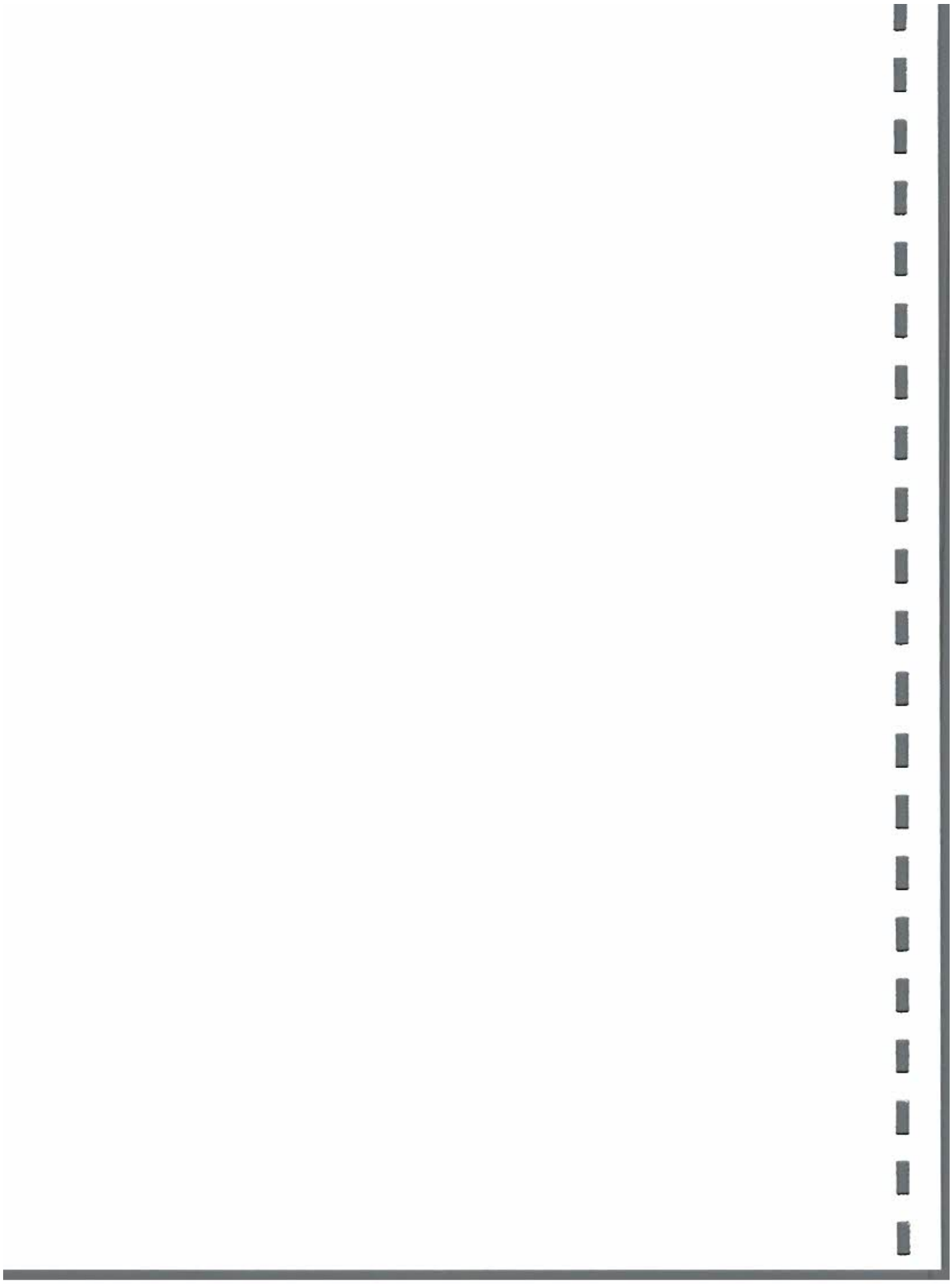

	5.1.3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego	108
	5.1.4. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane	"
	5.1.5. Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	"
	5.2. Kształtowanie świadomości mieszkańców i popularyzacja wiedzy o regionie	109
	5.2.1. Funkcja społecznego opiekuna zabytków	"
	5.2.2. Umieszczanie przez Starostę w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, że obiekt ten podlega ochronie prawnej	109
	5.2.3. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zabytków kulturowych i przyrodniczych	110
	5.2.4. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego i opiekę nad nim	"
	5.3. Promocja zabytków, krajobrazu kulturowego i tradycji lokalnej	110
	5.3.1. Działalność wydawnicza	"
	5.3.2. Promocja poprzez media elektroniczne	111
	5.3.3. Kreowanie wizerunku Powiatu Leszczyńskiego	"
	5.4. Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki	"
	5.5. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz dążenie do zachowania ładu przestrzennego	112
	5.5.1. Umocowanie ochrony zabytków w dokumentach planistycznych	"
	5.5.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego	"
6.	**WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI. MONITORING DZIAŁANIA PROGRAMU.**	112
	6.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne	"
	6.2. Instrumenty finansowe	113
	6.3. Monitoring działania programu	"

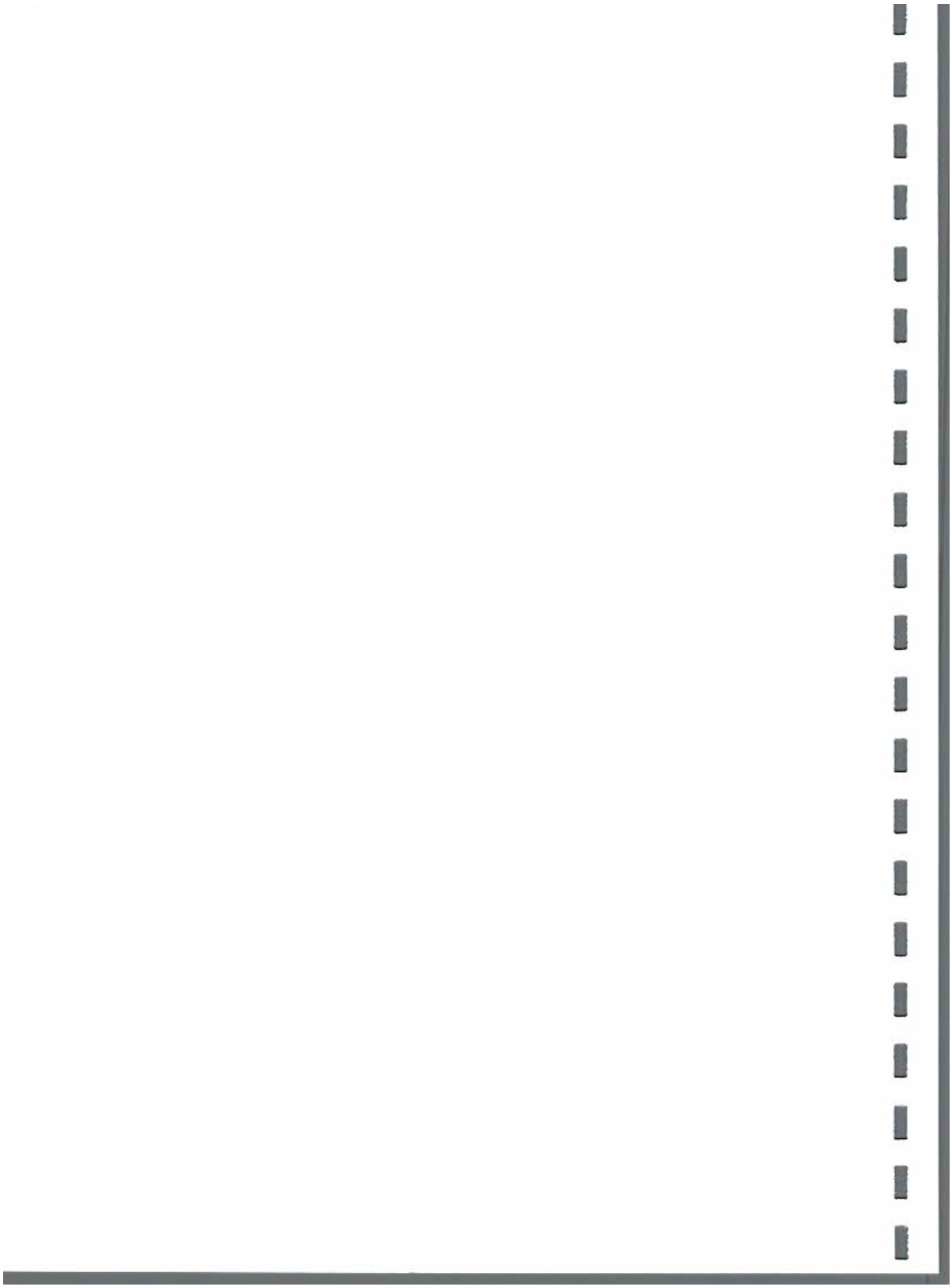

1. WSTĘP

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021 - 2024 dla Powiatu Leszczyńskiego ma na celu ukierunkowanie działań samorządu powiatowego w kierunku poprawy stanu zachowania i utrzymania zabytków zlokalizowanych na terenie Powiatu Leszczyńskiego.

Głównym celem programu jest określenie zadań, jakie winny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu (ochrony i opieki nad zabytkami). Zadania te określone są w odniesieniu do całego regionu administracyjnego, jakim jest Powiat Leszczyński. Program ma określić pewien stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami: wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować (podpowiadać) sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych, promocyjnych.

Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie danego województwa bądź gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Poprawa ta powinna dokonywać się przy współudziale społeczności lokalnej, w różnych formach życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021 – 2024 dla Powiatu Leszczyńskiego jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania z zakresu planowania opieki nad zabytkami. Wymaga on cyklicznej aktualizacji i oceny. Modyfikacja programu w przyszłości powinna uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobów oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

1.1. Krótka charakterystyka Powiatu Leszczyńskiego

Powiat Leszczyński położony jest w południowo-zachodniej części Województwa Wielkopolskiego. Na mapie regionu zajmuje 16 miejsce pod względem powierzchni (804,7 km^2) i 30 miejsce pod względem liczby ludności (56 799 mieszkańców). Składa się z siedmiu jednostek administracyjnych, tj. dwóch miast i gmin (Osieczna, Rydzyna) oraz pięciu gmin (Krzemieniewo, Lipno, Święciechowa, Wijewo, Włoszakowice). Za najważniejsze walory Powiatu Leszczyńskiego uznawana jest rozwinięta gospodarka rolna oraz atrakcyjność turystyczno-wypoczynkowa.

Urozmaicona rzeźba terenu sprawia, że obszar Powiatu Leszczyńskiego posiada ciekawy i różnorodny krajobraz. Powiat chlubi się imponującą liczbą obiektów zabytkowych zarówno świeckich jak: pałace, zamki, dwory, wiatraki, jak i sakralnych: kościoły, klasztory,

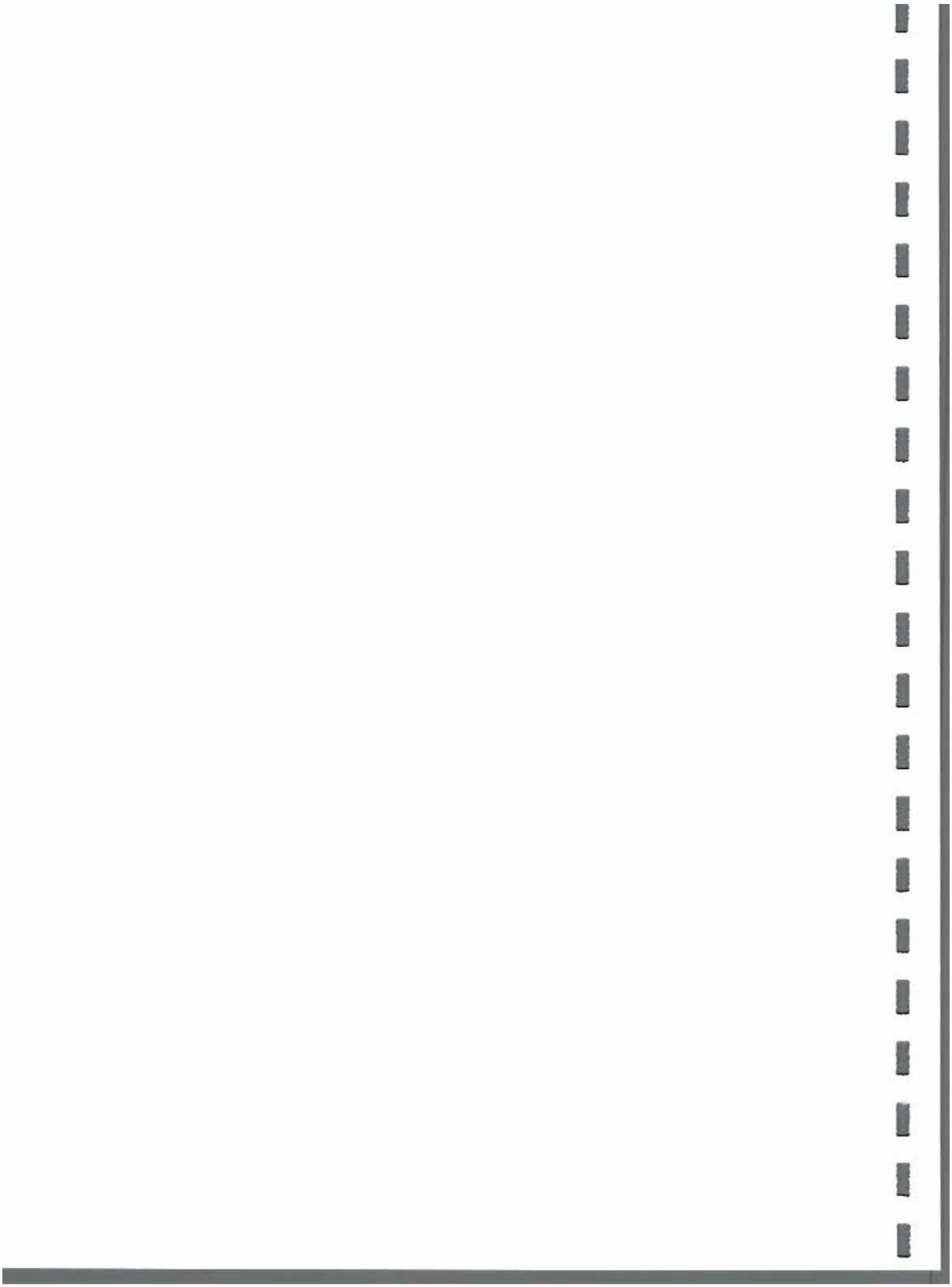

cmentarze. Obiekty prezentują okazałą formę architektoniczną, jak również bogaty wystrój wnętrza, gromadząc przedmioty rzemiosła artystycznego, ale także malarstwa i rzeźby.

Nasycenie zabytkami terenu jest znaczne i zróżnicowane. Ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych wynosi **170** i **898** innych zabytków nieruchomych (obiektów architektonicznych, parków i cmentarzy) ujętych w ewidencji, zabytki ruchome w rejestrze – **731**, w ewidencji – **1779** oraz **56** rozpoznanych stanowisk archeologicznych wpisanych w rejestr, co sumarycznie daje **3.634** obiekty ujęte w rejestrze i w ewidencji.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców Powiatu Leszczyńskiego. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd zabytków, ich rewitalizacja, upowszechnianie wiedzy jest więc naszym obowiązkiem. Stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawą oraz potrzebą społeczną.

1.2. Cele opracowania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami

Głównym celem sformułowania *„**Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Powiatu Leszczyńskiego**”* (zwanego dalej *programem*) jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.
Cele określone zostały w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Efektami, jakie ma przynieść wykonanie zapisów programu powinny być:

1) poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego,
2) uatrakcyjnienie regionu na polu rynku turystycznego,
3) włączenie ochrony zabytków w system gospodarki rynkowej - nadanie zabytkom właściwych funkcji,

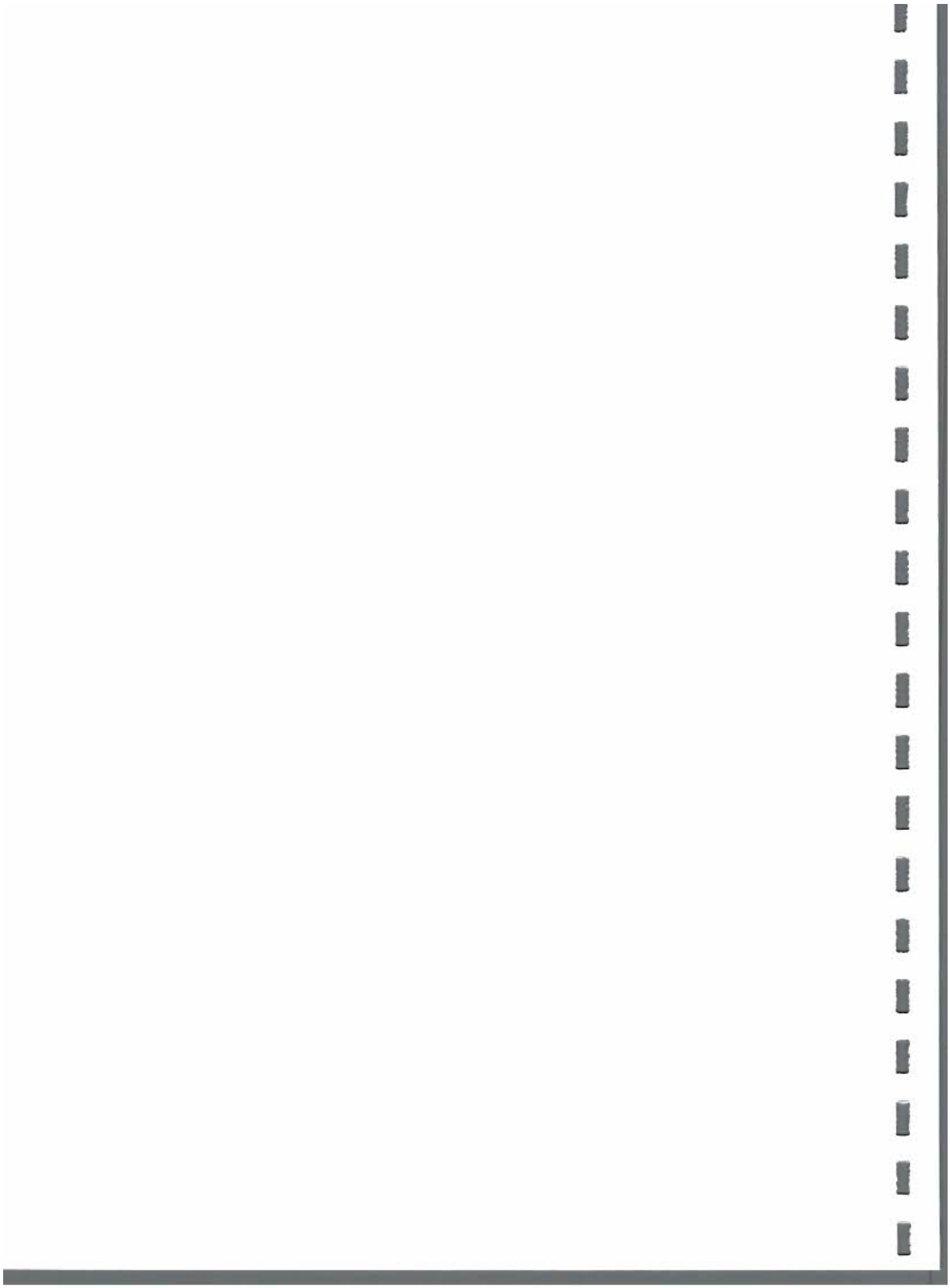

4) podniesienie świadomości walorów dziedzictwa i potrzeby ich utrzymania wśród mieszkańców,
5) zachowanie oryginalności i odmienności oraz tworzenie poczucia małej ojczyzny (kulturowa identyfikacja w świecie ogarniętym globalizacją).

Program jest instrumentem realizacji wojewódzkiej strategii działań wobec obiektów zabytkowych zawartej w dokumentach strategicznych. Określa warunki włączania zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych. Program nie obejmuje zakresu działań związanych z ochroną zabytków, wynikających z kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków, ale jego realizacja będzie wymagała ścisłej współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

1.3. Podstawa prawna opracowania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami

1.3.1. Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej

Na mocy *art. 5 Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997, nr 78, poz. 483)*
Rzeczpospolita Polska strzeże (...) dziedzictwa narodowego,

oraz na mocy art. 6 tejże konstytucji:
Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

1.3.2. Ustawa o samorządzie powiatowym

Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 7 *Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 920),* samorząd powiatowy zobowiązany jest do wykonywania określonych zadań publicznych o charakterze ponadgminnym w stosunku do kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1.3.3. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Na mocy *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zmianami) art. 87,* zarząd (…) powiatu sporządza na okres 4 lat (…) powiatowy program opieki nad zabytkami. (…) Powiatowy program opieki nad zabytkami przyjmuje (…) rada powiatu (…), po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programów (…) zarząd powiatu (…) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia (…) radzie powiatu (…).

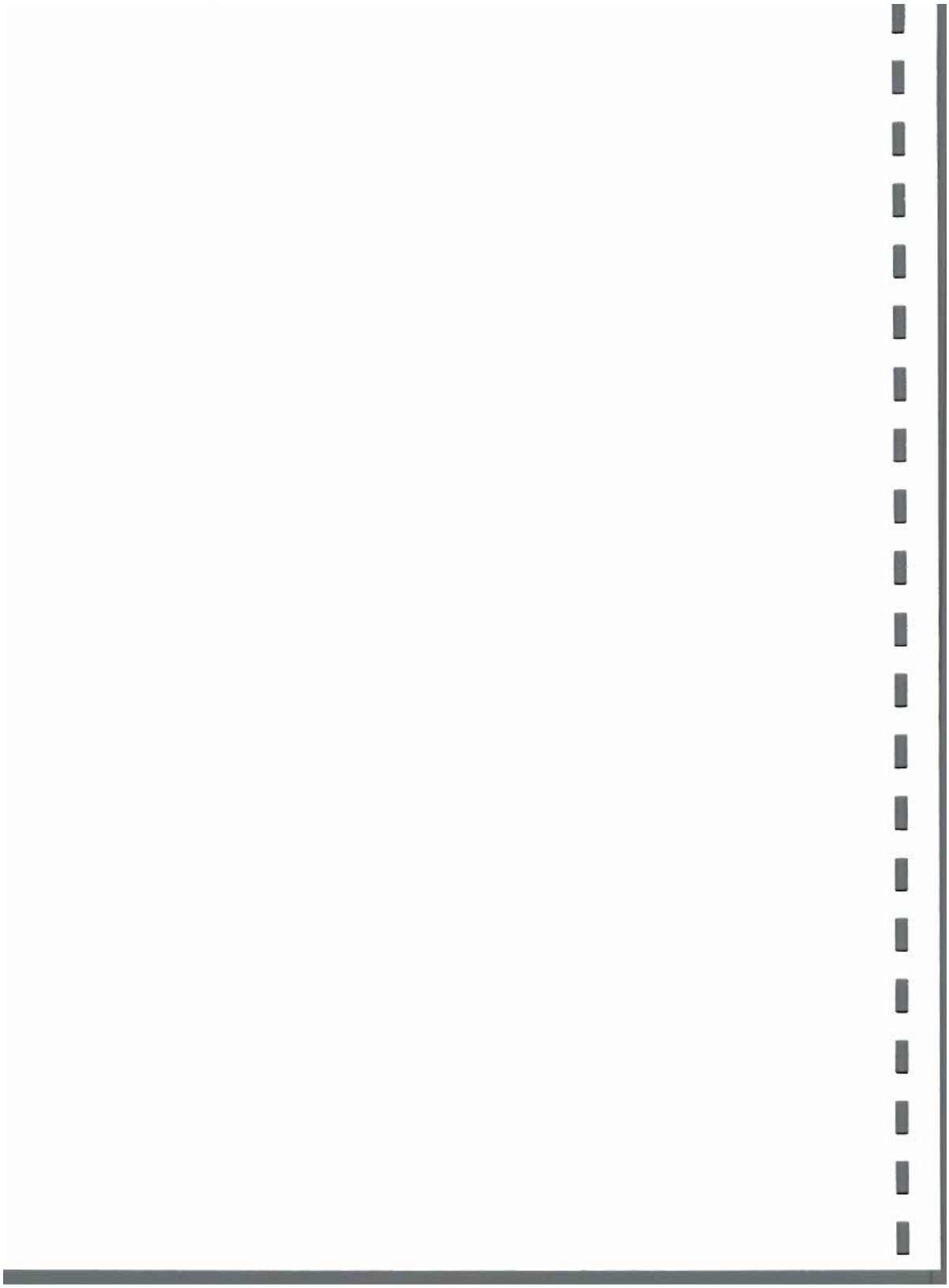

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1. Zasadnicze uwarunkowania prawne w relacji z programem opieki nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami jest **ustawa z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zmianami).

Art. 3 ustawy definiuje:

1) **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalności i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
2) **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1,
3) **zabytek ruchomy** – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1,
4) **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucje kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
6) **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
7) **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,
8) **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,
9) **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programy prac restauratorskich,

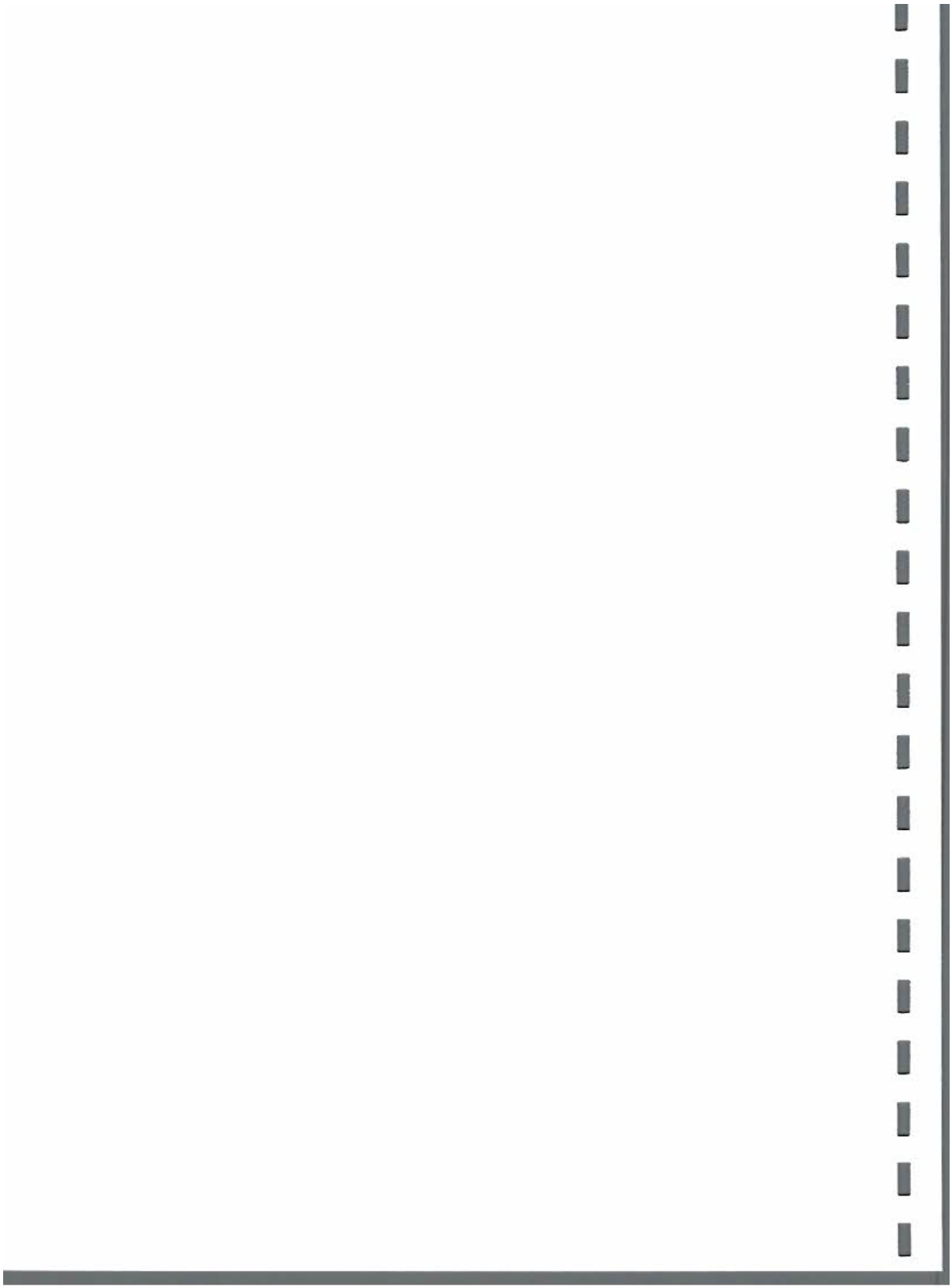

10) **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
11) **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
13) **historyczny zespół budowlany** – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
14) **krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
15) **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4 ustawy określa, na czym polega ochrona zabytków sprawowana przez organy administracji publicznej:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
5) kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 ustawy ustala różnice pomiędzy ochroną zabytków sprawowaną przez organy administracji publicznej od opieki nad zabytkami sprawowanej przez właściciela zabytku, która polega na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,

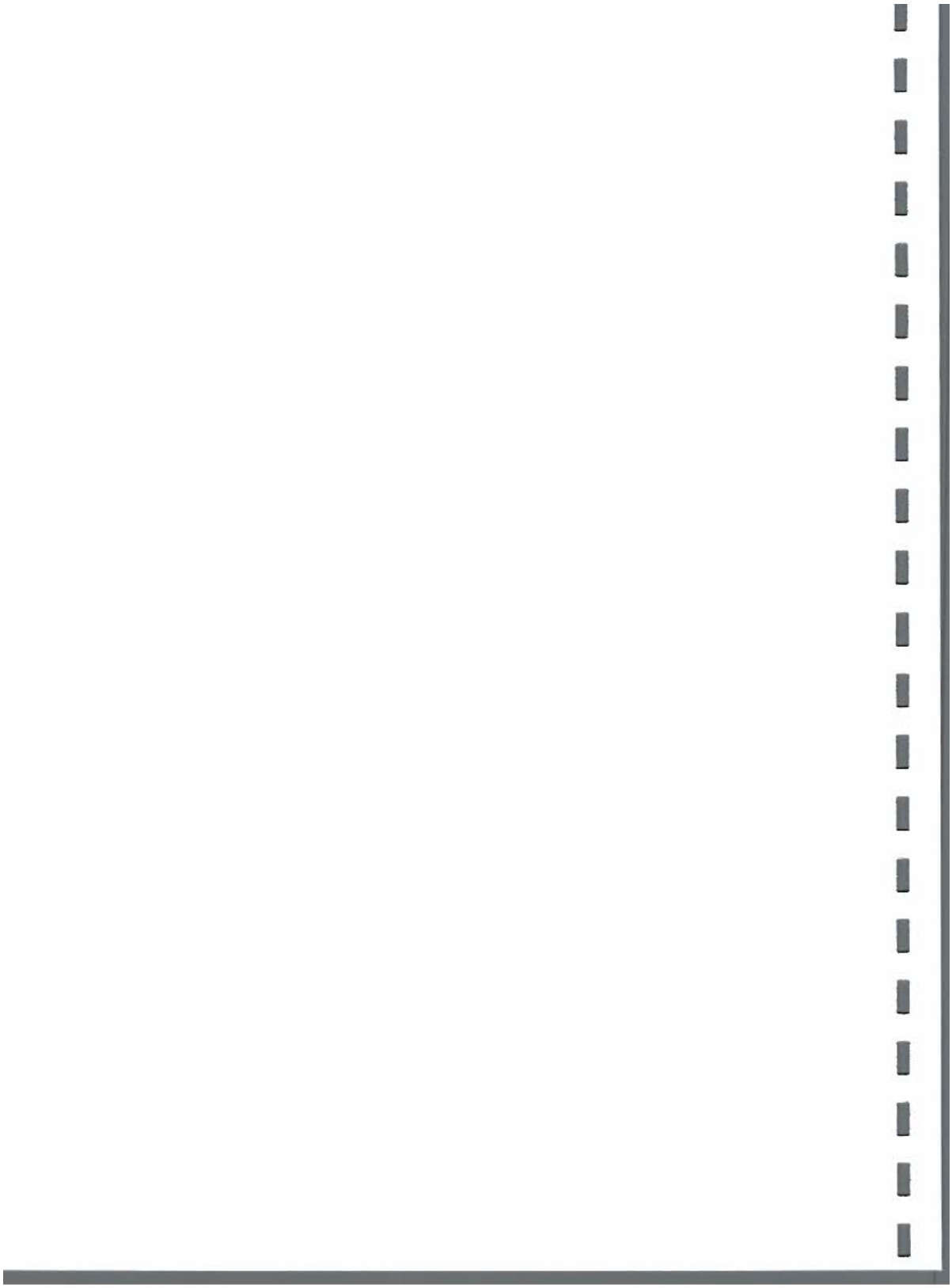

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości,
5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6 określa jakie zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
   a) krajobrazami kulturowymi,
   b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
   c) dziełami architektury i budownictwa,
   d) dziełami budownictwa obronnego,
   e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zabytkami przemysłowymi,
   f) cmentarzami,
   g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
   h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
   a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
   b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
   c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
   d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
   e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2019 r. poz. 1479),
   f) instrumentami muzycznymi,
   g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
   h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
3) Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
   a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
   b) cmentarzyskami,
   c) kurhanami,
   d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie podlegać mogą również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

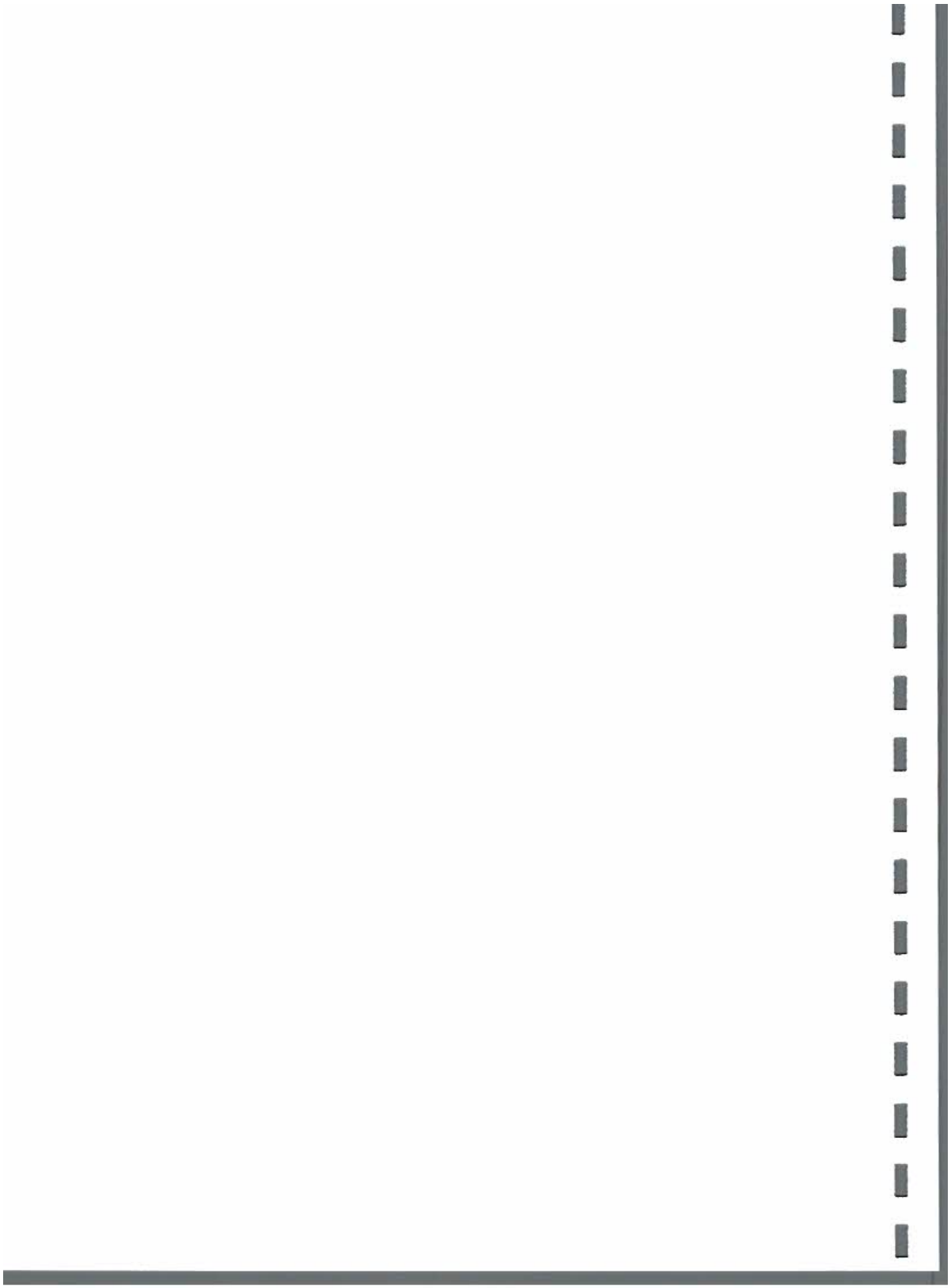

Art. 7 ustawy wymienia formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków,
   a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
2) uznanie za pomnik historii,
3) utworzenie parku kulturowego,
4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustalenie lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizacje inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest wprowadzenie przez gminy gminnej ewidencji zabytków (**art. 21**). Sposoby prowadzenia rejestru zabytków oraz krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem określa minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego (**art. 24**). w przypadku stwierdzenia zagrożenia zgodnie z **art. 50**, Starosta na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków może wywłaszczyć zabytek nieruchomy na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia zabytku.

W uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Starosta ma również prawo do umieszczania na zabytkach znaku zabytku chronionego prawem (**art. 12**), którego forma określona została w Rozporządzeniu Ministra Kultury w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych z dnia 9 lutego 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., nr 30, poz. 259).

Organ stanowiący powiatu może, w trybie określonym odrębnymi przepisami oraz na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale, udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (**art. 81**).

Na mocy **art. 103** na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Starosta może ustanowić społecznego opiekuna zabytków. Społeczny opiekun zabytków podejmuje działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechnia wiedzę o zabytkach. W tym zakresie współdziała z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Przepisy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarto także w poniżej wymienionych ustawach:

- ustawa z dnia 25 maja 2007 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. z 2019 r. poz. 1591),
- ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. z 2019 r. poz. 908),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 ze zmianami),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2020 r. poz. 55),

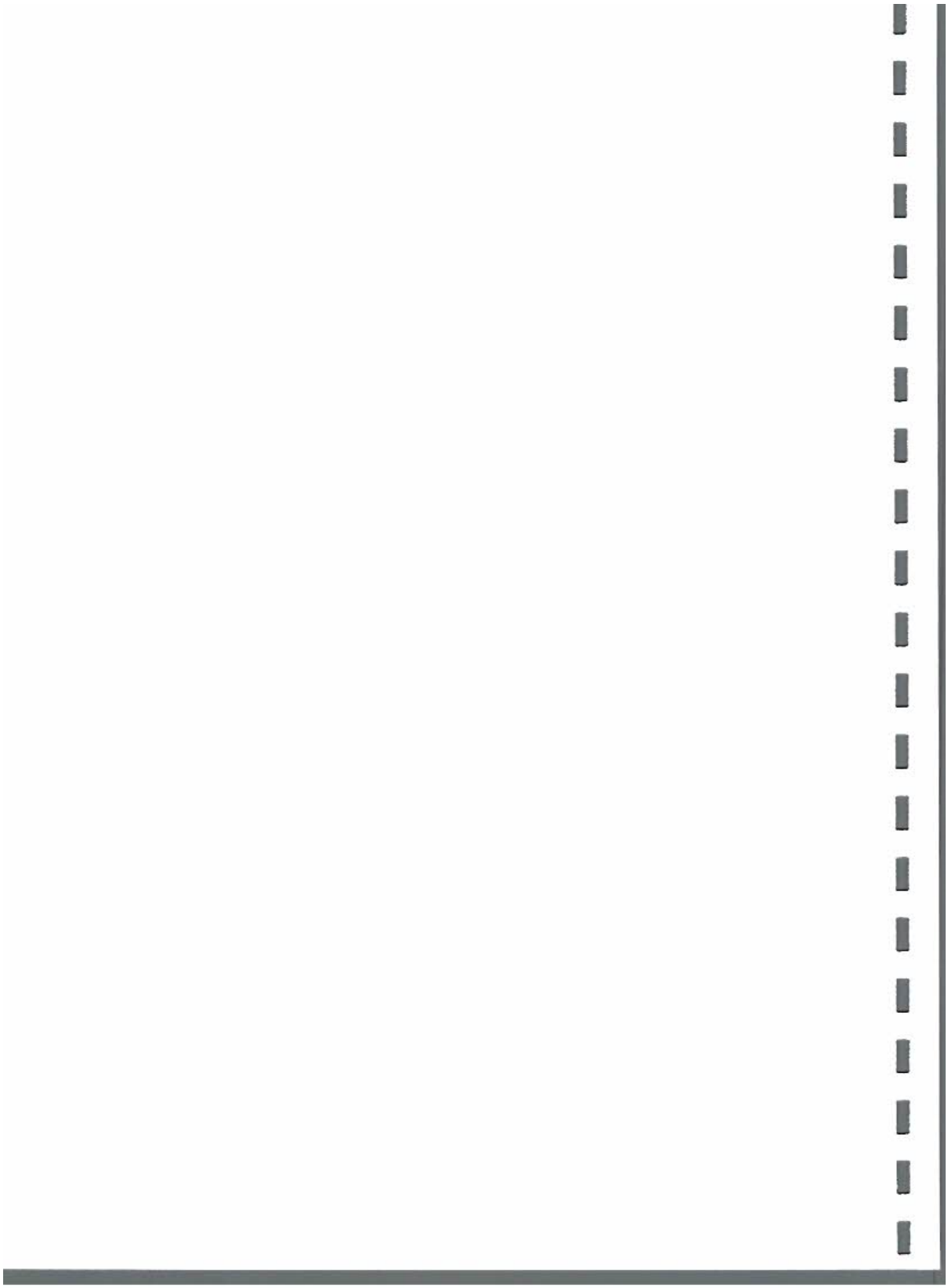

- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 ze zmianami),
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zmianami),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 ze zmianami),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774),
- ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r., nr 207, poz. 1230),
- ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocena oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2020 r. poz. 283 ze zmianami),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Przepisy dotyczące ochrony zabytków gromadzonych w muzeach i bibliotekach zawierają:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2020 r. poz. 1479).

Przepisy dotyczące ochrony materiałów archiwalnych zawiera:

- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

Przepisy dotyczące miejsc pamięci narodowej zawierają:

- ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2019 r. poz. 1882),
- ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

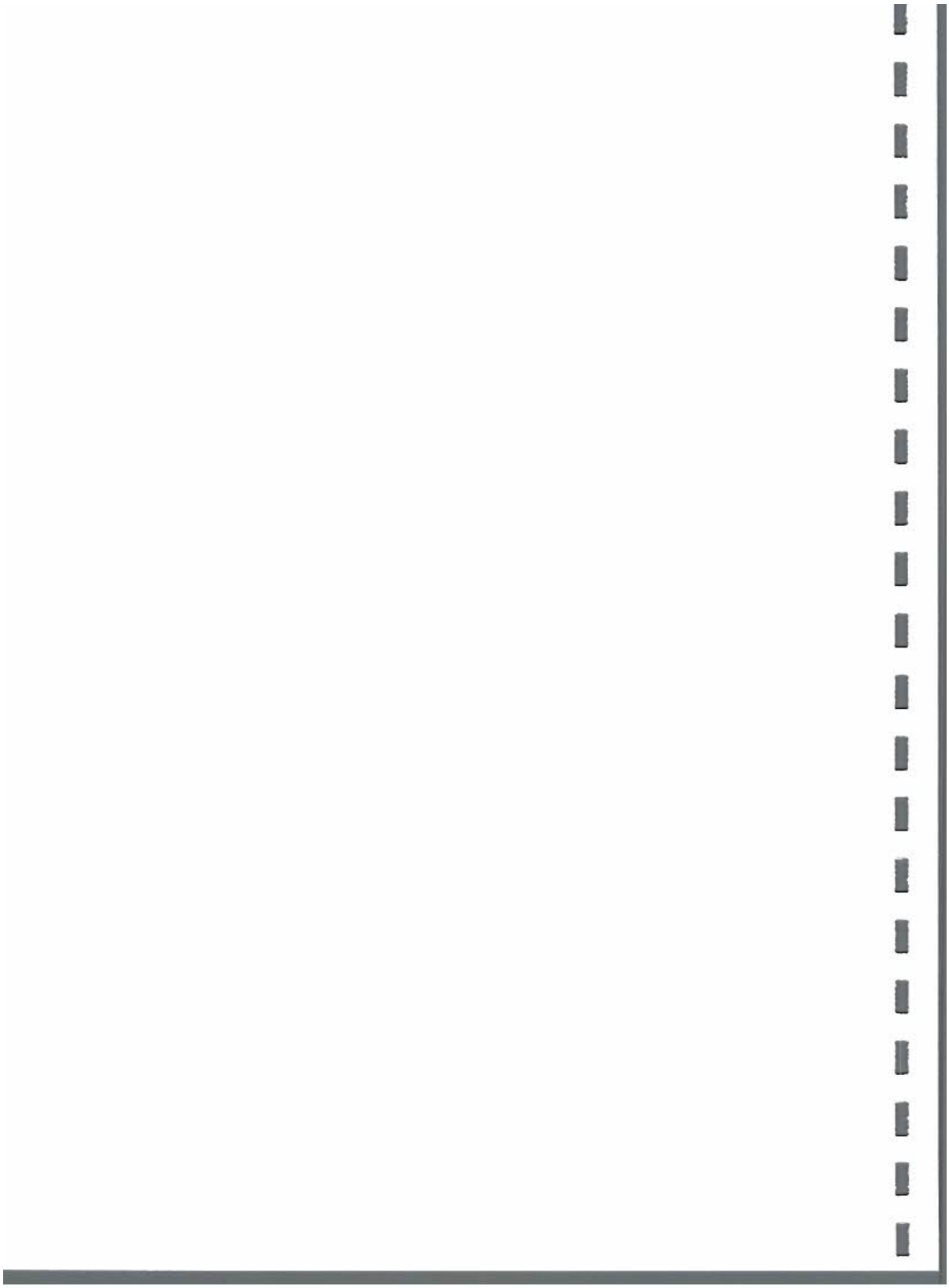

2.2. Relacje Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami z innymi opracowaniami

2.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 - 2022

Rada Ministrów uchwałą nr 82/2019 z dnia 13 sierpnia 2019 r. przyjęła „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 – 2022".

Program określa cele, kierunki i zadania poszczególnych organów i jednostek administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wzmocnienia ochrony, opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji.

Głównym celem programu jest **stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami**. Cel ten będzie osiągany poprzez cele szczegółowe:

a) optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
b) wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,
c) budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Organem odpowiedzialnym za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji programu jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

2.2.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004 – 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 powstała w ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno – gospodarczego państwa. W dniu 21 września 2004 r. Rada Ministrów przyjęła dokument, a w dniu 14 czerwca 2005 r. został on uzupełniony o lata 2004 – 2020.

Strategia jest rządowym dokumentem wyznaczającym ramy polityki kulturalnej funkcjonującej w warunkach gospodarki rynkowej, a także w kontekście wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Celem strategii jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszącej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Sformułowany cel szczegółowy strategii zakłada zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. Spełnienie calu głównego mają zapewnić przedstawione cele szczegółowe:

a) wzrost efektywności zarządzania sfera kultury,
b) zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury,
c) wzrost udziału kultury w PKB,
d) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,

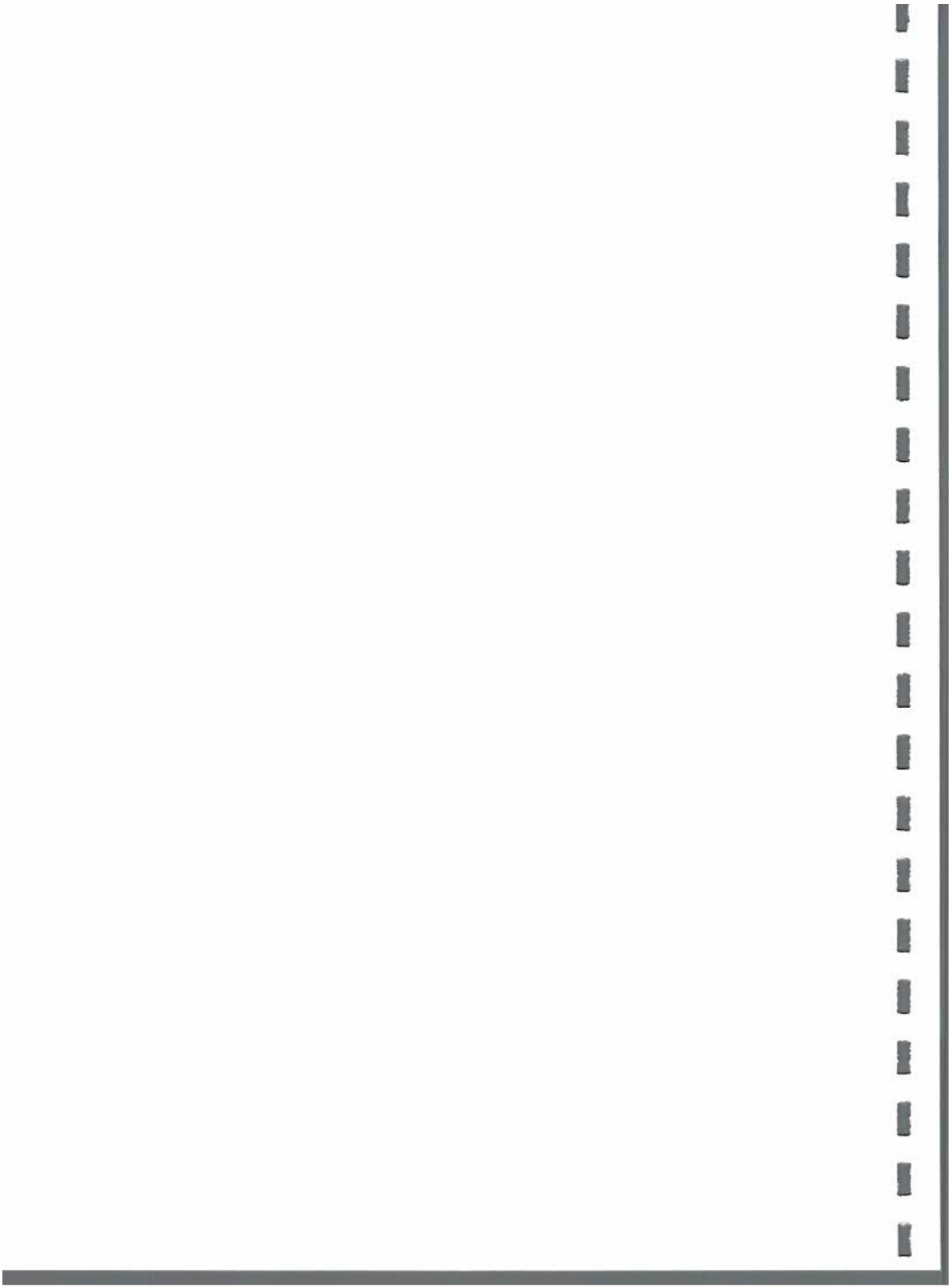

e) modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
f) wzrost uczestnictwa w kulturze.

2.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (zwany dalej: *Plan Województwa*) Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił w dniu 25 marca 2019 r. (Uchwała nr V/70/19). W Planie Województwa wyznaczono główne cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji oraz przyjęto kierunki działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony środowiska kulturowego. Jedna z **głównych zasad** zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego to **zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.** Istotnym aspektem działań określonych w Planie Województwa jest zachowanie obiektów i obszarów cennych kulturowo oraz wzmacnianie działań ochronnych w ich obrębie. Dotyczą zarówno ochrony pojedynczych obiektów, jak i całych układów przestrzennych miast i wsi oraz innych obszarów cennych kulturowo, a także poprawy jakości całej przestrzeni kulturowej regionu.

Dla realizacji celu polityki przestrzennej określono następujące **kierunki** zagospodarowania przestrzennego mające powiązanie z Powiatem Leszczyńskim:

1. **WZMACNIANIE TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ I REGIONALNEJ**

   Plan Wojewódzki wskazuje na obszarze Powiatu Leszczyńskiego następujące obiekty zabytkowe oraz obszary o najwyższych walorach środowiska kulturowego i przyrodniczego, wymagające zachowania i wzmocnienia działań ochronnych:

   a) obiekty lub zespoły obiektów wraz z ich historycznym otoczeniem:

   - istniejące pomniki historii:
     - Rydzyna – założenie rezydencjonalno – urbanistyczne,
   - obiekty proponowane do objęcia wyższą formą ochrony w postaci pomnika historii:
     - zespół pałacowo – parkowy w Pawłowicach,
   - zabytki archeologiczne:
     - stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej,
     - inne stanowiska archeologiczne ujęte w rejestrze zabytków,
   - charakterystyczne dla regionu obiekty:
     - założenia rezydencjonalne wraz z parkami,
     - założenia folwarczne,
     - obiekty sakralne – kościoły katolickie i poewangelickie, synagogi,
     - cmentarze,
     - obiekty obronne,

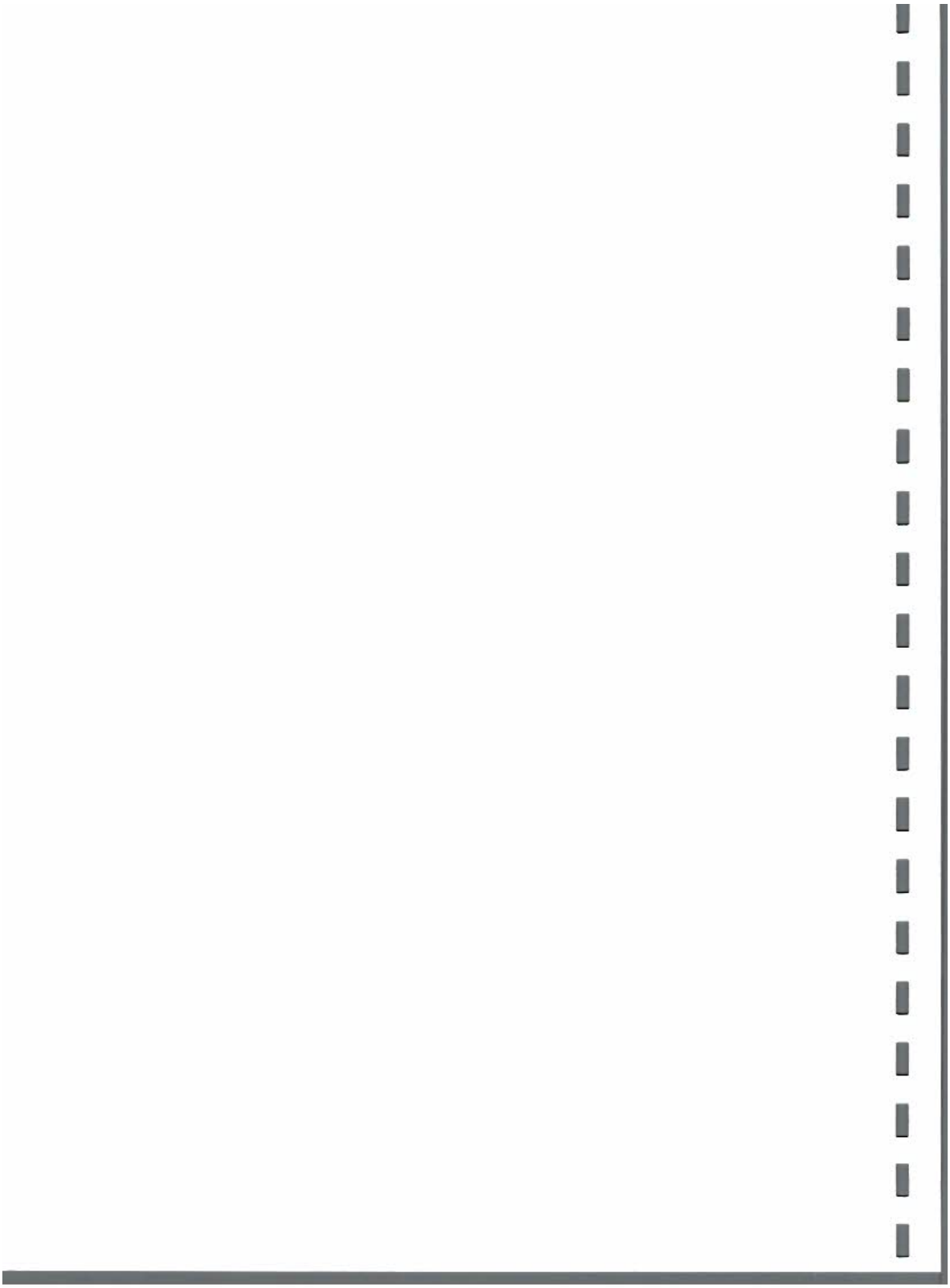

- obiekty techniczne (przemysłowe, dworcowe, gospodarcze, stopnie wodne, młyny wodne, zabytkowe wiatraki),
- obiekty użyteczności publicznej,
- dobra kultury współczesnej,
- miejsca pamięci narodowej, w tym w szczególności pomniki, cmentarze, obozy jenieckie, miejsca bitew historycznych wraz z ich otoczeniem,
- obiekty związane z kulturą religijną, w tym miejsca kultu i sanktuaria;

b) historyczne układy przestrzenne miast i wsi oraz inne założenia kompozycyjne wraz z nawarstwieniami kulturowymi:

- najatrakcyjniejsze krajobrazowo obszary miast, obejmujące historyczne układy przestrzenne w połączeniu z topografią terenu, m.in. Osieczna,
- pozostałe układy urbanistyczne miast i układy ruralistyczne wsi ujęte w rejestrze zabytków,
- inne zachowane układy przestrzenne nieujęte w rejestrze zabytków, w tym układy urbanistyczne miast i byłych miast, układy ruralistyczne wsi, zespoły zabudowy, osiedla mieszkaniowe i przestrzenie o krajobrazie komponowanym miejscowości;

c) obszary o wysokich wartościach kulturowych i krajobrazowych:

- obszary cenne kulturowo o wysokich wartościach kulturowych i historycznych, na których proponuje się wyznaczenie parków kulturowych **(PK)**:
  - związanych z działalnością sławnych rodów:
    ~ Rydzyński PK im. Leszczyńskich i Sułkowskich,
  - związanych z kształtowaniem się przestrzeni miast i ich otoczenia:
    ~ Osiecki PK.

  Wskazane w Planie Województwa zasięgi obszarów cennych o wysokich wartościach kulturowych i historycznych nie stanowią granic proponowanych parków kulturowych, a jedynie określają zasięg występowania cennych wartości kulturowych, które wymagają objęcia wyższą formą ochrony zabytków. Ustanowienie i precyzyjne określenie granic parków kulturowych należy do zadań samorządów gminnych i następuje po zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków na etapie ich powoływania. Lista proponowanych parków kulturowych zawarta w Planie Województwa nie jest lista zamkniętą i konieczne jest podejmowanie dalszych działań badawczych dotyczących obszarów cennych kulturowo zarówno na terenie Województwa Wielkopolskiego, jak i Powiatu Leszczyńskiego.

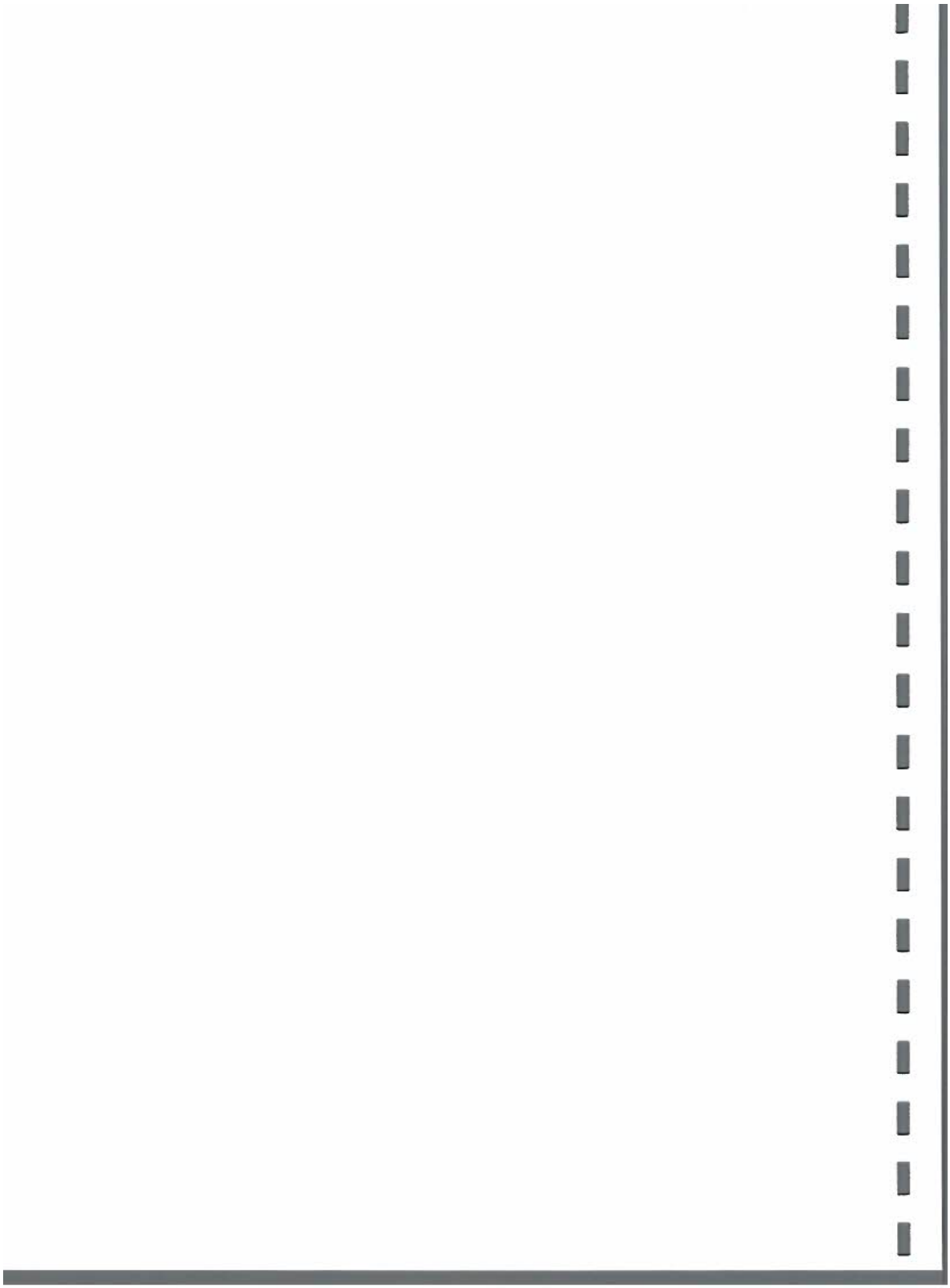

- zjawiska niematerialnego dziedzictwa kulturowego proponowane do ujęcia na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego np. Tradycje dudziarskie w Wielkopolsce (Bukówiec Górny).

Dla realizacji powyższych kierunków zagospodarowania przestrzennego w Planie Województwa określa się następujące **działania**:

1. W zakresie **wzmacniania tożsamości narodowej i regionalnej:**

a) zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez:

- ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:
  - obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,
  - realizacje nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,
  - tworzenie list dóbr kultury współczesnej,
  - modernizacje obiektów zabytkowych, w tym adaptowanie i przystosowywanie ich do nowych funkcji m.in. na cele organizacji instytucji kulturalnych i obsługi ruchu turystycznego,
  - tworzenie lokalnych muzeów dla ochrony zasobów dziedzictwa ruchomego oraz dziedzictwa niematerialnego,
  - tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej, którym nie można zapewnić ochrony w miejscach ich lokalizacji;
- ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:
  - obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,
  - realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,
  - wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy, w tym w szczególności historycznych centrów miast, obszarów poprzemysłowych, powojskowych, historycznego rozplanowania miejscowości wraz z rozplanowaniem pól oraz określanie dla nich zasad zagospodarowania,
  - identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi w postaci programów rewitalizacji, miejscowych planów rewitalizacji lub planów odnowy miejscowości,
  - działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca, w tym również obszarów o zachowanych wartościach kulturowo – przyrodniczych, m.in. parków rezydencjonalnych, parków miejskich, ogrodów, cmentarzy, alei przydrożnych, zadrzewień śródpolnych,

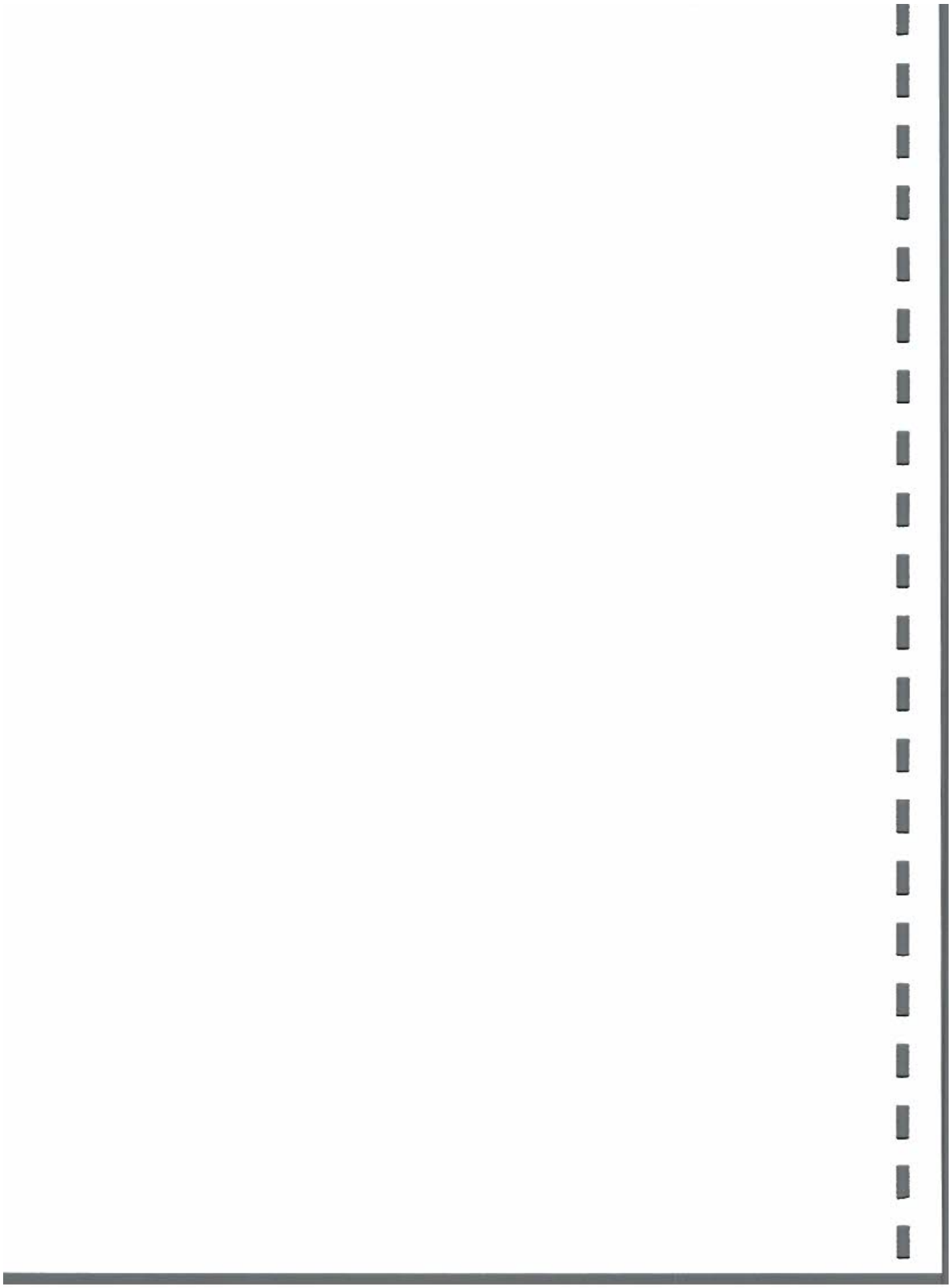

- ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:
  - tworzenie parków kulturowych,
  - wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO,
- rozwój działalności kulturalnej, promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;

b) poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazy poprzez:

- w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:
  - wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem (przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty),
  - tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz zewidencjonowanych obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania, w tym ograniczeń dla zainwestowania oraz prowadzenia działalności rolniczej,
  - określanie terenów przeznaczonych pod zabudowę i terenów objętych zakazem zabudowy, z określeniem dopuszczalnych funkcji dostosowanych do otoczenia obiektów i cennych kulturowo,
  - wprowadzanie zakazów lokalizacji farm wiatrowych, inżynierskich obiektów wielkogabarytowych czy napowietrznej infrastruktury technicznej na terenie obiektów cennych kulturowo oraz w ich otoczeniu,
  - określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo, a w szczególności na przedpolach ekspozycji oraz na przebiegu osi widokowych, w tym: zasad podziału terenu, linii zabudowy, intensywności zabudowy, gabarytów nowych obiektów w sposób zapewniający właściwe wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz podkreślających lub eksponujących ich walory architektoniczne, estetyczne i krajobrazowe,
  - określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam, ekranów akustycznych, w tym również miejsc zakazu ich lokalizowania, a także dopuszczanej nawierzchni (posadzki) stosowanej w bezpośrednim otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
  - zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo, w tym m.in. układu komunikacyjnego, systemu przestrzeni publicznych, kompozycji zieleni, linii zabudowy,
  - określanie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni, z uwzględnieniem pierwotnie nasadzonych gatunków,

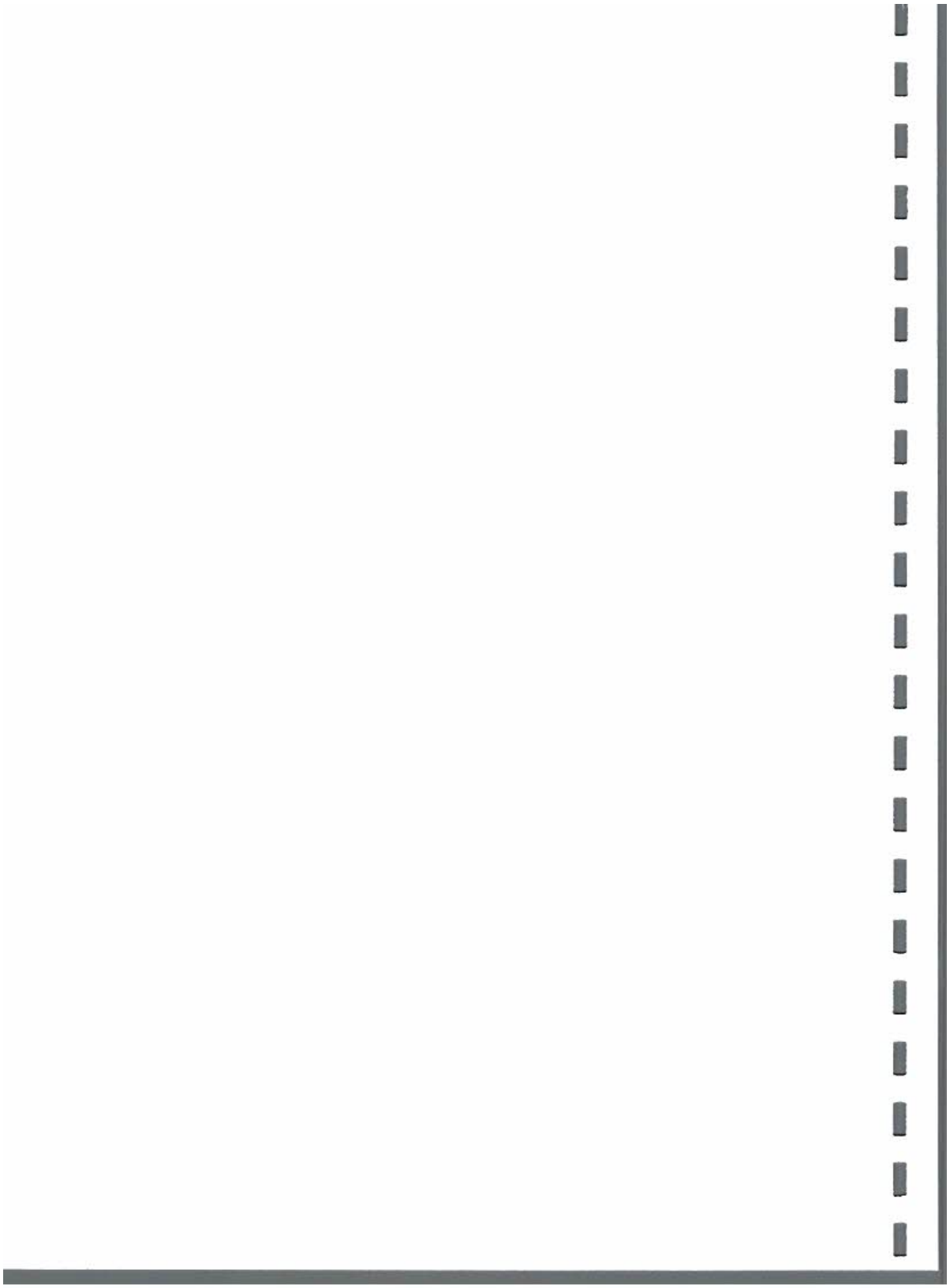

- określanie warunków kształtowania zieleni w przedpolach ekspozycji i wzdłuż osi widokowych oraz nowej zieleni towarzyszącej obiektom wartościowym i nowej zabudowie w ich otoczeniu, w tym w szczególności wysokości i rodzaju gatunków, z uwzględnieniem kolorystyki letniej i zimowej,
- wyznaczanie terenów dla lokalizacji nowej zieleni o funkcji izolacyjnej, przesłaniającej obiekty niewykorzystane czy zdegradowane oraz nowej zieleni na przedpolach ekspozycji i wzdłuż osi widokowych,

- <u>w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:</u>
  - wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej obejmującej cenne kulturowo przestrzenie miast lub wsi wraz z ich otoczeniem,
  - wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności zachowania historycznych relacji wysokościowych, rozplanowania dominant, ukształtowania dachów, układów zieleni, od kompozycyjnych, gabarytów i gęstości zabudowy itp.
  - zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach, w tym linii zabudowy, wysokości czy geometrii dachów,
  - określanie ograniczeń w zagospodarowaniu i zabudowie terenów dla ochrony ekspozycji panoram miejscowości, w szczególności od strony rzek,
  - określanie terenów zachowania istniejącej lub odtworzenia historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni;
- <u>w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:</u>
  - wyznaczenie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpole ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),
  - identyfikacja i zachowanie elementów tradycyjnego krajobrazu rolniczego, w tym w szczególności zadrzewień śródpolnych, enklaw leśnych i łąkowych oraz cieków wodnych,
  - zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych, w tym wyznaczanie nowych terenów pod zabudowę wzdłuż placów i dróg w granicach istniejących miejscowości,
  - identyfikacja obszarów, dla których ze względu na wysokie wartości kulturowe należy zachować charakterystyczne podziały gruntów,
  - zachowanie tradycyjnego sposoby rozplanowania istniejących zagród, w tym w szczególności układu budynków mieszkalnych,

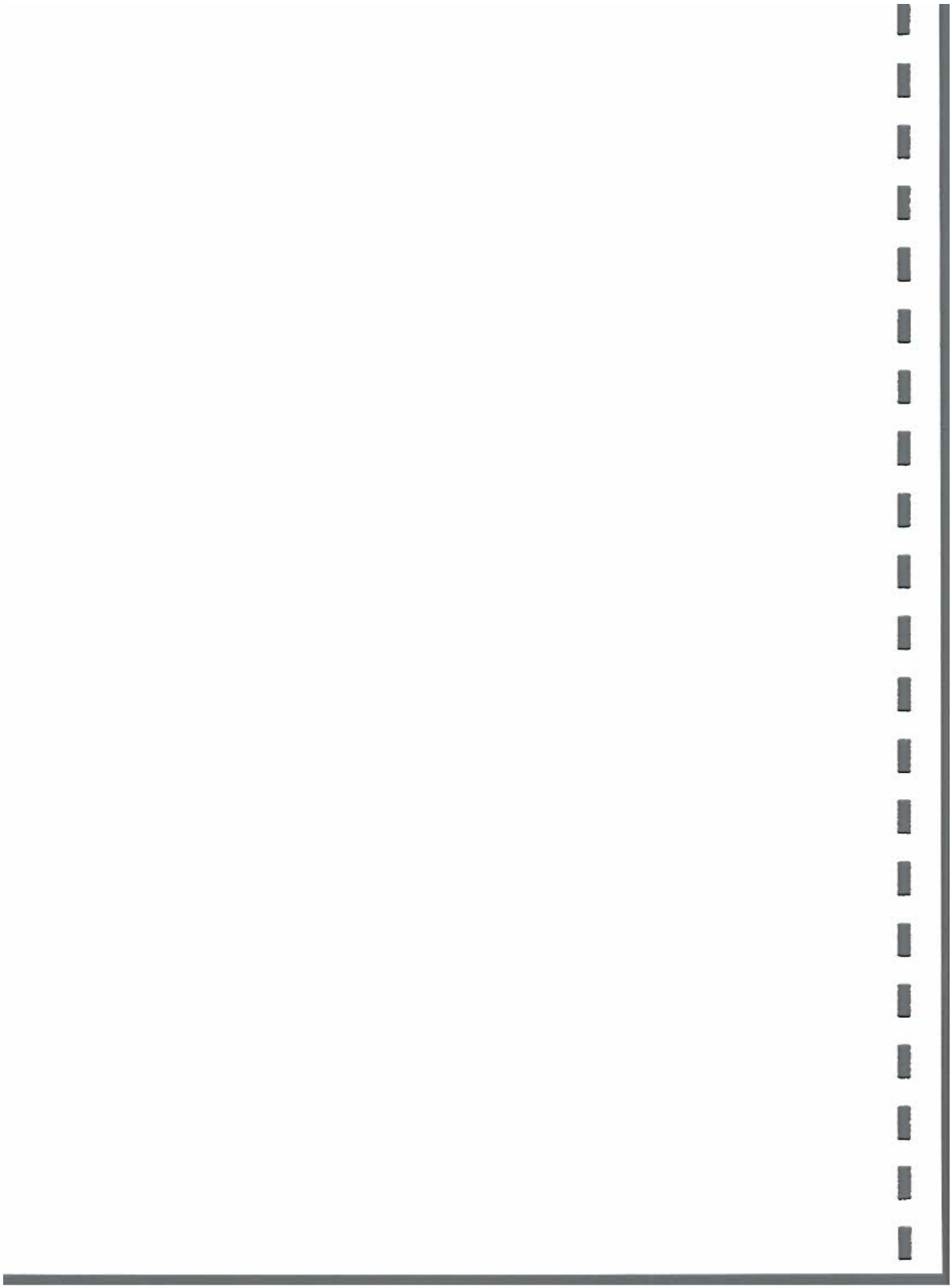

gospodarczych, przedogródków i relacji pomiędzy przestrzenią otwartą a zabudową,
- zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej, w tym w szczególności kształtu i pokrycia dachu, materiału budowlanego, kolorystyki elewacji itp.,
- określanie ograniczeń w zagospodarowaniu i zabudowie terenów dla ochrony ekspozycji panoram miejscowości, w tym w szczególności zasad podziału terenu, intensywności zabudowy, gabarytów nowych obiektów,
- zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym ogrodzeń, kapliczek i krzyży przydrożnych oraz charakterystycznych nasadzeń zieleni wzdłuż dróg,
- określanie terenów zachowania istniejącej lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni (parków, alei drzew) z uwzględnieniem pierwotnie nasadzonych gatunków zieleni,
- wprowadzanie zakazów niwelacji terenów o istotnym znaczeniu dla zachowania charakterystycznego historycznie ukształtowanego krajobrazu,
- ograniczanie rozpraszania osadnictwa w strefach podmiejskich, w krajobrazach otwartych,
- eliminowanie lub ograniczanie lokalizacji inwestycji, które przekraczają skalę miejsca i wywierają duży wpływ na krajobraz obszarów cennych kulturowo, w tym elektrowni wiatrowych, fotowoltaicznych i biogazowni rolniczych, wielkogabarytowych budowli przemysłowych, reklam;

c) rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez:

- rozwój działalności kulturalnej w miejscowościach o wysokich wartościach dziedzictwa kulturowego i wysokim znaczeniu instytucji kultury, spełniających funkcję kulturalnych centrów Wielkopolski, w:
  - miejscowościach, w których zlokalizowane są instytucje kultury o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym, m.in. w Rydzynie,
- wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:
  - organizację izb pamięci, muzeów,
  - wytyczania lokalnych szlaków turystyki kulturowej,
  - tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowanie tradycyjnych instrumentów i rękodzieła oraz posługiwaniem się językiem regionalnym.

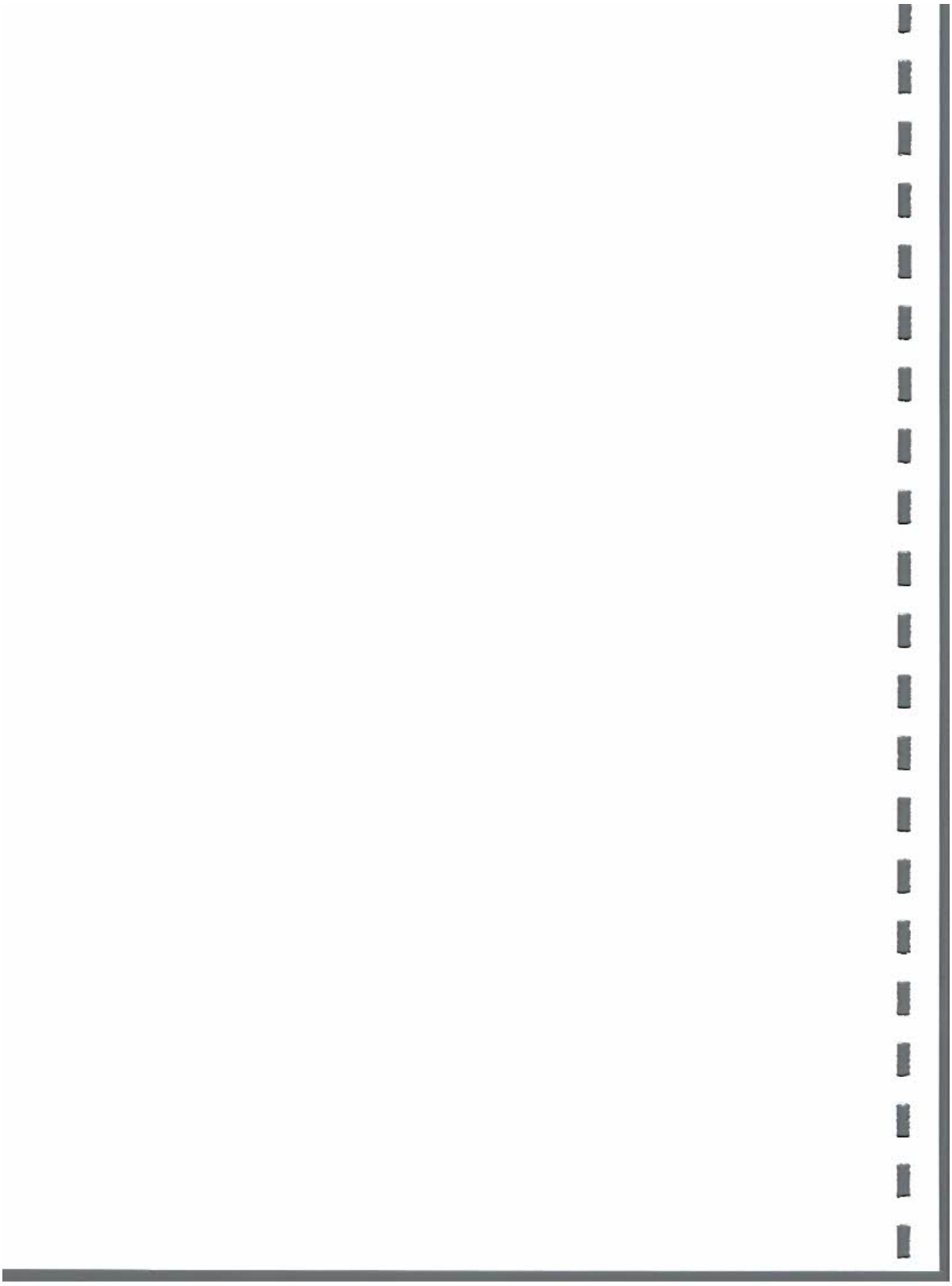

2.2.4. Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 – 2020 (WRPO 2014+)

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 – 2020, zwany dalej WRPO 2014+, został opracowany w związku z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającym przepisy ogólnym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności. Krajowa podstawę prawną dla jego opracowania i realizacji stanowi ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1295 ze zmianami).

Celem strategicznym WRPO 2014+ jest poprawa konkurencyjności i spójności województwa, a jednym z priorytetów inwestycyjnych zachowania, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Wielkopolska wyróżnia się na tle innych województw bogatym dziedzictwem kultury materialnej w postaci zabytków architektury sakralnej świeckiej. Jednakże daje się zauważyć, że stan techniczny zabytków ulega stopniowej degradacji. Ochrona tego potencjału jest podwaliną do rozwoju gospodarczego, z naciskiem na rozwój turystyki.

Działania w ramach priorytetu inwestycyjnego będą skupione przede wszystkim na zachowaniu, ochronie, promocji i dalszego rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Poprzez inwestycje wzrośnie atrakcyjność turystyczna, a także inwestycyjna regionu. Nie bez znaczenia jest tutaj zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Wsparcie działań zmierzających do ochrony dziedzictwa kulturowego przełoży się zarówno na wzrost zatrudnienia, ale także na zwiększenie ruchu turystycznego i poprawy jakości życia mieszkańców. Poprzez zwiększanie świadomości historycznej mieszkańców wzrośnie poczucie tożsamości oraz przynależności regionalnej, a także chęć kultywowania lokalnych tradycji.

Zaniechanie działań inwestycyjnych w poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych skutkować będzie ich bezpowrotną utratą. Także wspieranie instytucji kultury (muzea, izby pamięci, biblioteki), jest ważnym aspektem ochrony dziedzictwa niematerialnego. Instytucje te, dzięki wsparciu finansowemu, będą miały dużo większe możliwości przy zachowywaniu starodruków czy muzealiów. Poprzez doposażenie w nowoczesny sprzęt (digitalizacja, multimedia) znacząco poprawi się dostęp mieszkańców do pozamaterialnych form dziedzictwa, a archiwalia przetrwają kolejne długie lata.

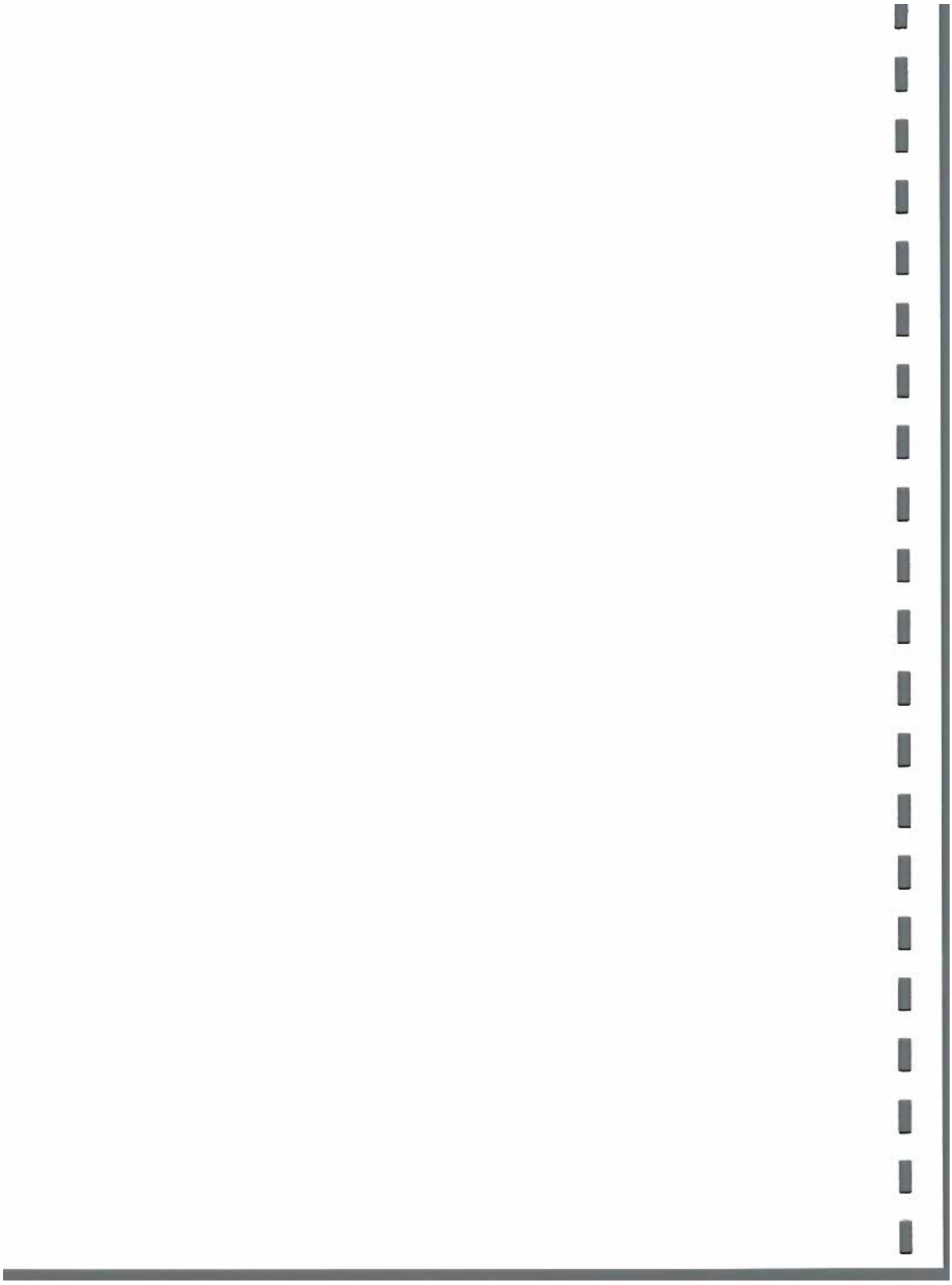

2.2.5. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 r.

Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 27 stycznia 2020 r. przyjął dokument pn. **„Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 r."** (Uchwała nr XVI/287/20 z dn. 27.01.2020 r.) Dokument określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa.
Największe znaczenie dla krajobrazu kulturowego ma cel strategiczny 2 – *Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu* w ramach, którego postawiono cel operacyjny 2.3 ***Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.*** Jednym z kluczowych kierunków celu jest wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury. Spełnienie celu możliwe będzie dzięki realizacji pakietu działań pn. *Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski.* Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.: rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

2.2.6. Program Rozwoju Kultury w Wielkopolsce na lata 2012 – 2020

Program stanowi załącznik do Uchwały nr 1525/2012 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 19 stycznia 2012 r.
Program zawiera szereg rozwiązań skierowanych do samorządów gminnych i powiatowych wskazujących możliwości finansowania kultury i zarządzania nią. W programie znalazły się także instrumenty promocji wielkopolskiej kultury, a także badania sondażowe i jakościowe. Poprzez przeprowadzenie analizy SWOT dla rozwoju kultury wyznaczono cele, priorytety i kierunki rozwoju.

2.2.7. Program Opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017 – 2020

Program Opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017 – 2020 został przyjęty Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r.

Jest on kontynuacją celi zawartych w *Programie Opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013 – 2016.*

Zadaniem priorytetowym Samorządu Województwa Wielkopolskiego jest zapewnienie prawidłowego stanu zachowania obiektom zabytkowym (nieruchomym, ruchomym, archeologicznym) znajdującym się w jego władaniu. Zrealizowanie tego celu jest możliwe dzięki podjęciu określonych działań, do których należą:

- działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków,
- ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków,
- promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego,
- upowszechnianie wiedzy o regionie,
- włączanie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- prowadzenie działań wspierających dziedzictwo niematerialne,
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

2.2.8. Plany urządzenia lasów Nadleśnictwa Karczma Borowa, Kościan i Włoszakowice

Na dużą wartość dziedzictwa kulturowego oraz zabytków zwrócono uwagę podczas tworzenia przez Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Poznaniu *Planów Urządzenia Lasu* w ramach *Programu Ochrony Przyrody.* Powiat Leszczyński znajduje się na terenie działania trzech nadleśnictw – Karczma Borowa (gminy: Krzemieniewo, Osieczna, Rydzyna, częściowo gminy Lipno i Święciechowa), Kościan (częściowo gmina Lipno), Włoszakowice (gminy: Wijewo, Włoszakowice, częściowo gminy Lipno i Święciechowa).

W opracowanych *Planach Urządzenia Lasu* zawarto szczegółowe informacje na temat obiektów zabytkowych, kultury materialnej oraz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie działania poszczególnych Nadleśnictw:

- **Nadleśnictwo Karczma Borowa** (Plan Urządzenia Lasu na okres od 01.01.2015 r. do 31.12.2024 r.)
- **Nadleśnictwo Kościan** (Plan Urządzenia Lasu na okres od 01.01.2014 r. do 31.12.2023 r.)
- **Nadleśnictwo Włoszakowice** (Plan Urządzenia Lasu na okres od 01.01.2015 r. do 31.12.2024 r.)

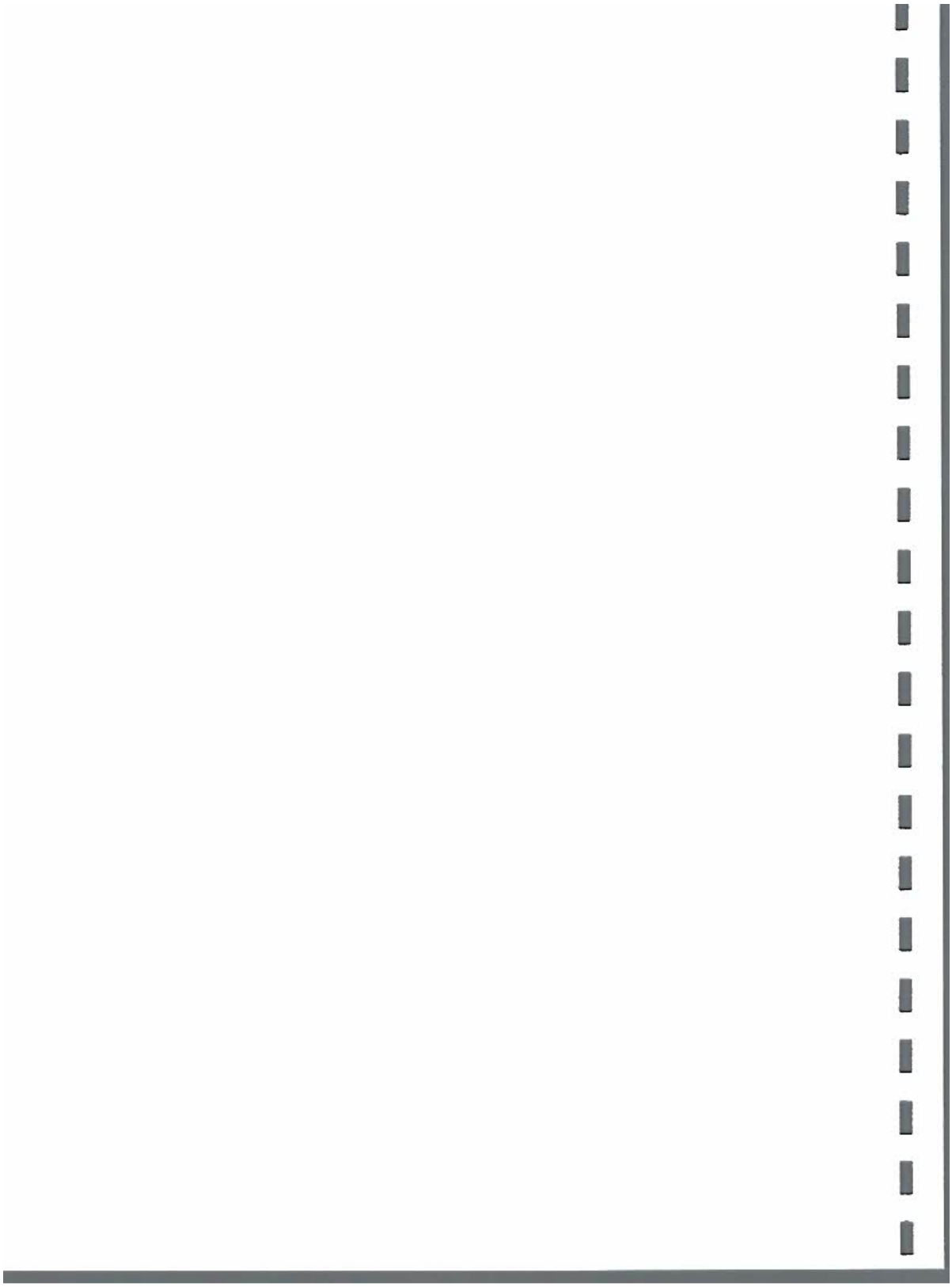

2.2.9. Gminne Programy Opieki nad Zabytkami gmin z terenu Powiatu Leszczyńskiego

- Program opieki nad zabytkami **Gminy Lipno** na lata 2018 – 2021 przyjęty Uchwałą nr III/18/2018 Rady Gminy Lipno z dnia 17 grudnia 2018 r.
- Program opieki nad zabytkami **Miasta i Gminy Rydzyna** na lata 2019 – 2022 przyjęty Uchwałą nr XV/110/2019 Rady Miejskiej Rydzyny z dnia 26 listopada 2019 r.
- Program opieki nad zabytkami **Gminy Święciechowa** na lata 2017 – 2020 przyjęty Uchwałą nr XXXI/236/2017 Rady Gminy Święciechowa z dnia 29 czerwca 2017 r.
- Program opieki nad zabytkami **Gminy Włoszakowice** na lata 2018 – 2021 przyjęty Uchwałą nr III/20/2018 Rady Gminy Włoszakowice z dnia 28 grudnia 2018 r.
- Programy opieki nad zabytkami **Gminy Krzemieniewo, Gminy Osieczna oraz Gminy Wijewo** są obecnie w przygotowaniu.

2.2.10. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Leszczyńskiego na lata 2014 – 2020

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Leszczyńskiego na lata 2014 – 2020, zwany dalej PRL, został przyjęty Uchwałą Nr XXXIII/328/2014 Rady Powiatu Leszczyńskiego z dnia 28 października 2014 r.
W PRL jako jeden z celów strategicznych (nr 3) zapisano *Promocja oraz zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej powiatu*. Do realizacji celu strategicznego określono cele szczegółowe:

- rewitalizacja obiektów zabytkowych (cel 3.1),
- promocja oferty kulturalnej gmin i powiatu oraz lokalnych walorów turystycznych (cel 3.2).

Realizację celów szczegółowych zapewniają poszczególne przedsięwzięcia zawarte w PRL:

- remont i zabezpieczenie zabytkowych oficyn Specjalnego Ośrodka Szkolno – Wychowawczego w Rydzynie,
- utworzenie i funkcjonowanie klastra turystycznego.

W PRL zapisano możliwości pozyskania zewnętrznych środków (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego) na projekty służące zachowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków.

Powiat Leszczyński wspólnie z Miastem i Gminą Rydzyna oraz przedstawicielami Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Mechaników Polskich w 2014 r. wszczął procedurę wpisania Zamku w Rydzynie wraz z zespołem rezydencjonalnym, zespołem oficyn zamkowych oraz zabytkowej części miasta na listę Pomników Historii.

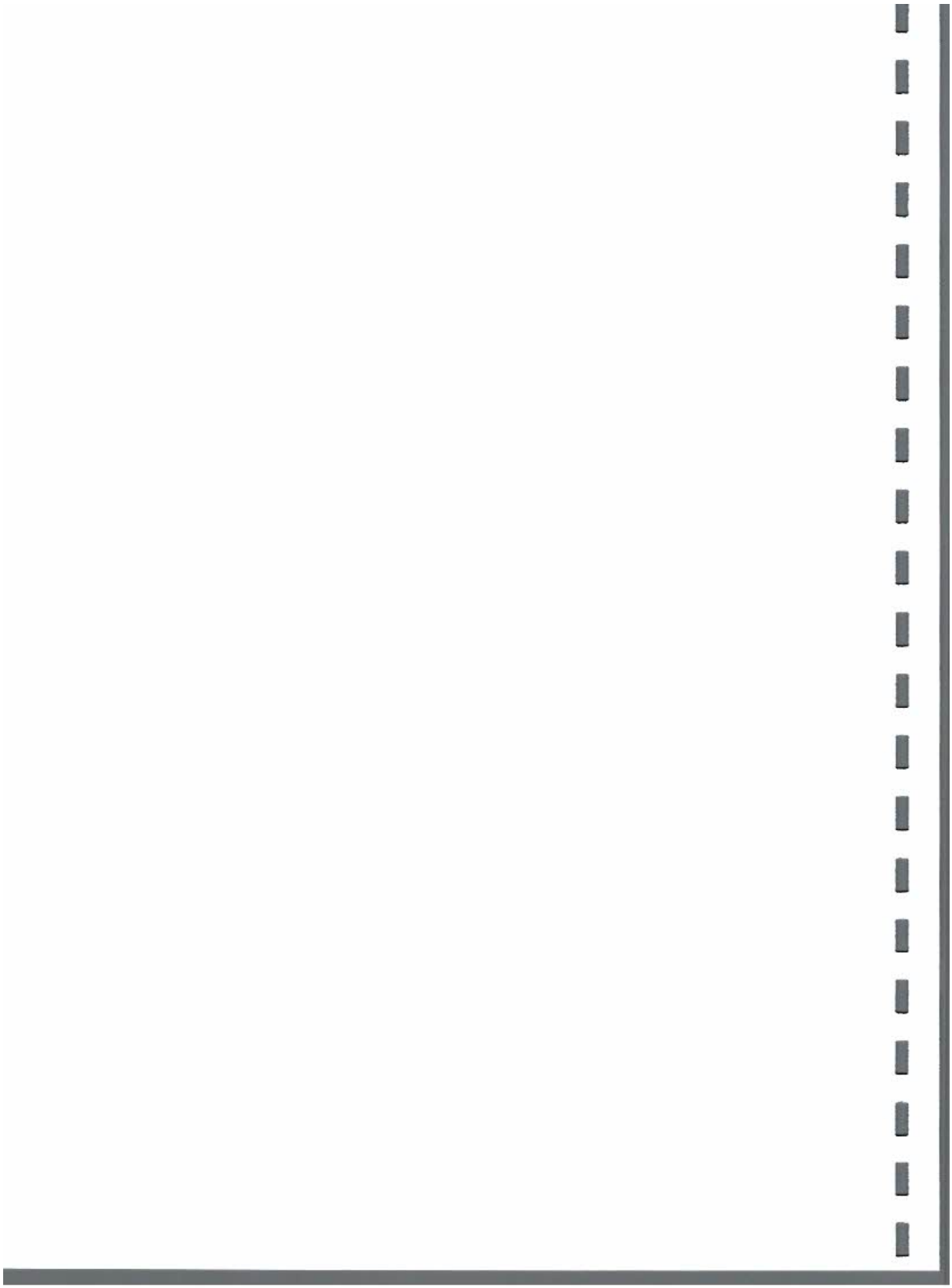

15 marca 2017 roku Prezydent RP uznał Rydzynę za Pomnik Historii (Dz. U. z 2017 r. poz. 662).

2.2.11. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Powiatu Leszczyńskiego.

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Powiatu Leszczyńskiego (zwany dalej *Planem Ochrony)* został zatwierdzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w dn. 25.05.2020 r.

Na szczeblu powiatu tworzy się Powiatowy Plan Ochrony Zabytków, którego celem jest zapewnienie systematycznego, skoordynowanego i efektywnego reagowania Powiatu na zdarzenie kryzysowe o skutkach wykraczających poza granice jednej gminy lub takie, które wymagają zaangażowania sił i środków przekraczających możliwości danej gminy.

Głównym celem Planu Ochrony jest zaplanowanie, przygotowanie i realizacja przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich zmierzających do ratowania zabytków przez zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Organizację i sposób ochrony zabytków planuje się w jednostkach organizacyjnych posiadających zabytki oraz na poszczególnych stopniach administracji, ujmując stan zasobu podlegającego ochronie, zagrożenia, zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania.

Plan ochrony jako integralna część Planu Obrony Cywilnej Powiatu Leszczyńskiego jest aktualizowany co roku do 31 marca, według stanu na dzień 31 grudnia roku ubiegłego.

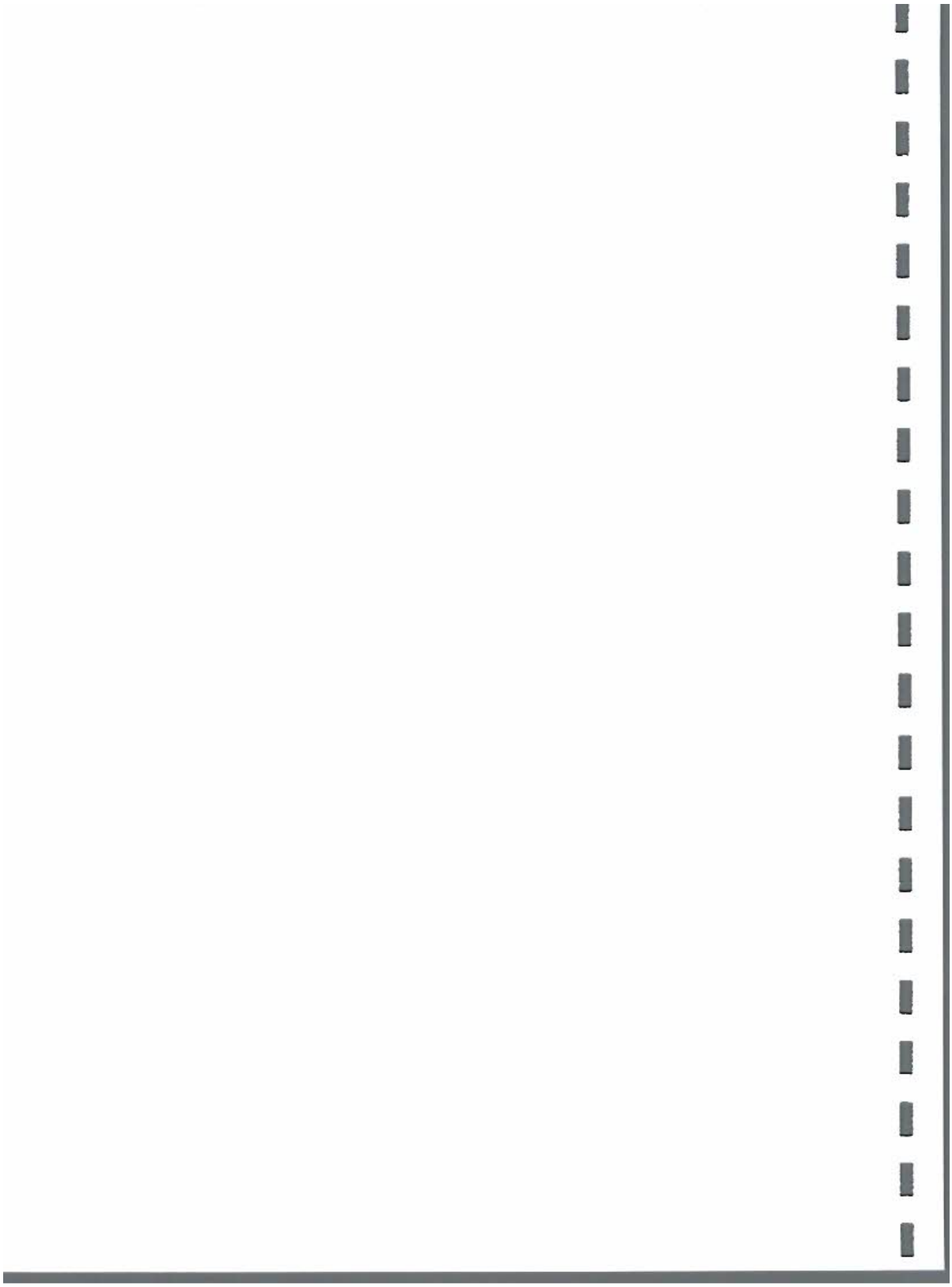

3. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU LESZCZYŃSKIEGO

Przedmiotem programu są wszystkie zabytki niezależnie od form ochrony jakimi są objęte, przy czym za **zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową** (art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - Dz.U. z 2020 r. poz. 282).

Program obejmuje zabytki znajdujące się na terenie Powiatu Leszczyńskiego w granicach administracyjnych. Podstawą sporządzenia programu jest ewidencja zabytków (art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Charakteryzując zasoby zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Leszczyńskiego podzielono je wg wspomnianych wcześniej klasyfikacji na zabytki nieruchome, zabytki ruchome i archeologiczne.

3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Kodeks Cywilny (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zmianami) dzieli nieruchomości na trzy rodzaje:
- gruntowe, stanowiące część powierzchni ziemi,
- budynkowe, trwale związane z gruntem,
- lokalowe, będące częścią budynku.

Opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) zabytki nieruchome, będące w szczególności:
1) krajobrazami kulturowymi,
2) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
3) dziełami architektury i budownictwa,
4) dziełami budownictwa obronnego,
5) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
6) cmentarzami,
7) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
8) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

W literaturze przedmiotu zabytki nieruchome dzieli się, z uwagi na ich znaczenie oraz formę ochrony i opieki, na cztery zasadnicze części:

1) obiekty objęte szczególną ponadnarodową ochroną sprawowaną poprzez wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO;
2) zabytki objęte krajowymi prawnymi formami ochrony, do których zaliczamy:
   - uznanie za pomnik historii,
   - utworzenie parku kulturowego,
   - wpis do rejestru zabytków,
   - ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,

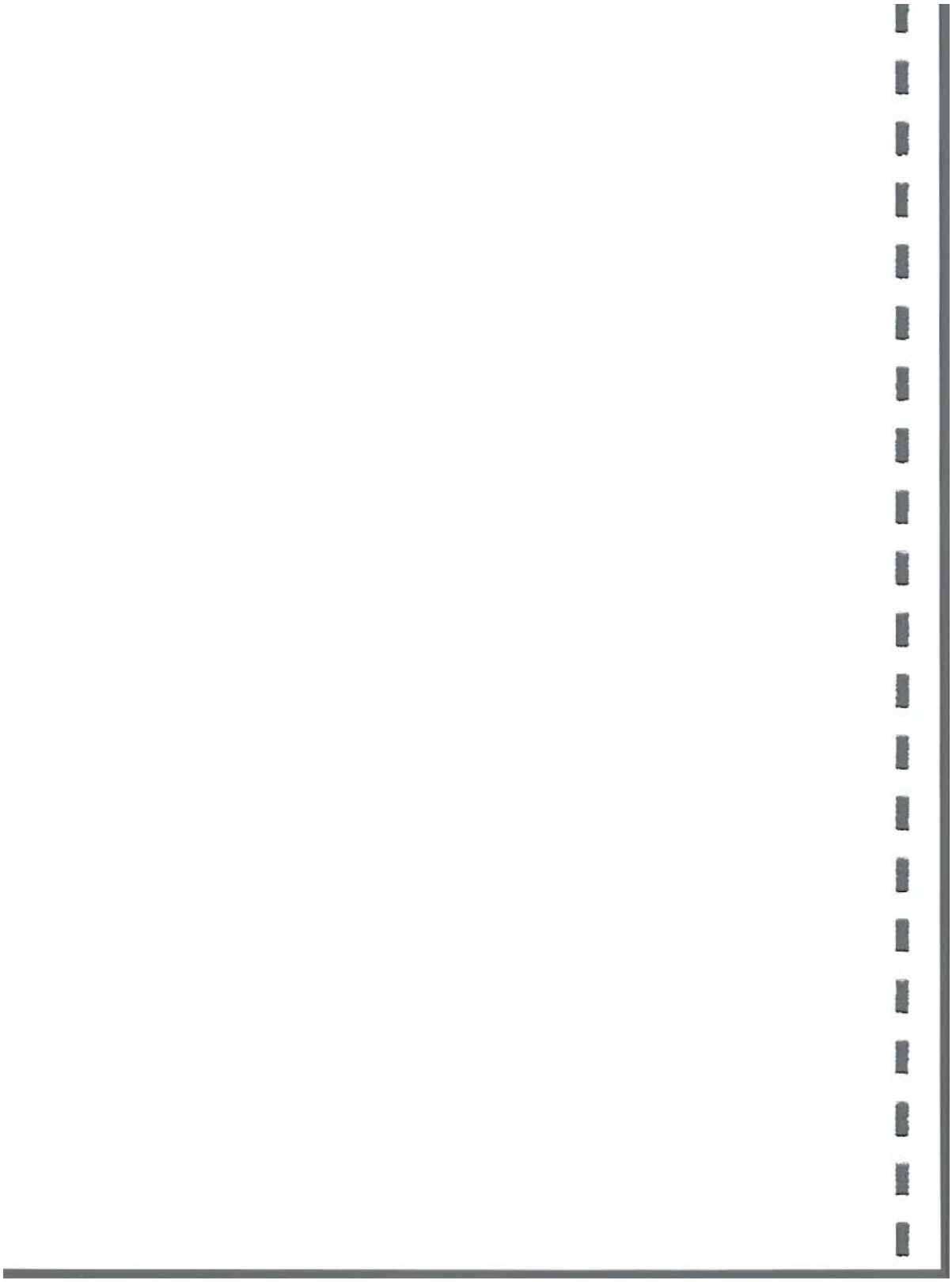

- wpisane na Listę Skarbów Dziedzictwa;

3) obiekty zabytkowe wpisane w ewidencji zabytków (gminnej, powiatowej, wojewódzkiej);

4) pozostałe obiekty nigdzie nie zakwalifikowane, a godne zauważenia i objęcia opieką.

Założenie rezydencjonalno – urbanistyczne Rydzyny zostało Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Rydzyna – założenie rezydencjalno - urbanistyczne" (Dz. U. z 2017 r. poz. 662) wpisane na Listę Pomników Historii. Obszar pomnika historii obejmuje:

1) zespół rezydencjonalny złożony z zamku i parku z basenem (obwiedzionych fosą) oraz oficyn i budynków gospodarczych, terenu dawnego ogrodu, zwierzyńca, budynku strzelnicy i oranżerii;
2) układ urbanistyczny centrum miasta w granicach fosy, położony na zachód od zespołu rezydencjonalnego, wraz z kościołem pod wezwaniem św. Stanisława, plebanią, dawnym konwentem pijarów, ratuszem, pomnikiem św. Trójcy oraz terenem na północ od centrum z kościołem poewangelickim i pastorówką.

Wykaz zabytków nieruchomych z terenu Powiatu Leszczyńskiego wpisanych do rejestru zabytków Wielkopolskie Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu

3.1.1. Gmina KRZEMIENIEWO

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Bielawy	Zespół dworski 1. Dwór, 1906 – 10 2. Park, początek XX wieku	1060/Wlkp/A	06.08.2018
2.	Bojanice	Park dworski	1398/A	08.04.1993
3.	Bojanice	Budynek obory folwarcznej z 1909 r.	1411/A	14.05.1993
4.	Brylewo	Zespół dworski: 1. Dwór, mur., z XVIII/XIX w., przebudowany w XX w., 2. Oficyna, mur., z 2 poł. XIX w., 3. Lodownia, mur., z poł. XIX w., 4. Park krajobrazowy – 3,7 ha z fragmentami murowanego ogrodzenia z bramą z XIX w.	957/A	16.01.1979
5.	Drobnin	Zespół kościoła parafialnego 1. Kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa, 1935 – 36 r. 2. Cmentarz kościelny, po 1935 r. 3. Brama główna (mur. / met.), po 1935 r. 4. Plebania z 1938 r. 5. Ogród plebański, po 1935 r.	822/Wlkp/A	29.10.2010
6.	Drobnin	Pałac i park: 1. Pałac, 1 poł. XIX w, 1910 2. Park, 1 poł. XIX w	1675/A	02.04.1975

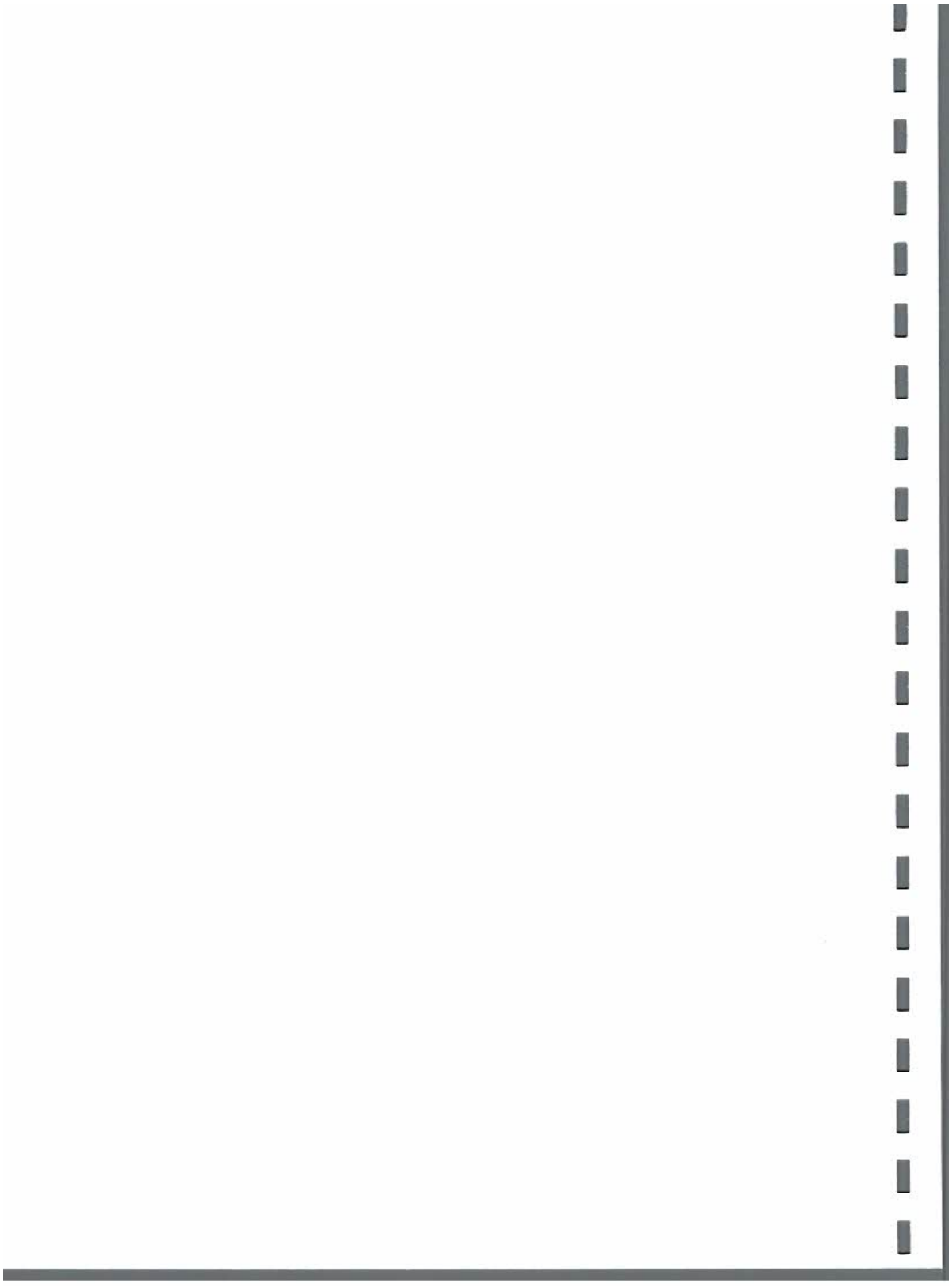

7.	Drobnin	Zespół folwarczny: 1. rządcówka z pocz. XX w., 2. spichlerz z poł. XIX w., 3. stajnia, obecnie garaże – 1868	1217/A	15.07.1991
8.	Garzyn	Pałac i park – 2 poł. XIX w.	1598/A	11.09.1974
9.	Garzyn	Zespół folwarczny: 1. Budynek obory z pocz. XX w., 2. Budynek stajni, obecnie stajnia i obora z 1875 r.	1215/A	10.07.1991
10.	Górzno	Zespół pałacowo – parkowy, w tym: 1. Neoklasycystyczny pałac z 1904 r., 2. Park pałacowy z aleją dojazdową lipową, 3. Park leśny z aleją dębową	1486/A	21.02.1994
11.	Górzno	Zespół dworski i folwarczny, XIX – XX w.: 1. dwór, 2. relikt parku, 3. d. kuźnia, 4. obora, 5. budynek gospodarczy (szachulcowy), 6. gorzelnia	1032/A	17.12.1987
12.	Lubonia	Dwór z XVIII/XIX w.	117/538/A	07.12.1955
13.	Lubonia	Park dworski XVIII/XIX w.	68/23 A-21	14.10.1948
14.	Lubonia	Budynek dawnej owczarni z 1910 r.	1479/A	17.01.1994
15.	Lubonia	Budynek obory z 1867 r.	1478/A	17.01.1994
16.	Lubonia	Budynek spichlerza z 1876 r.	1477/A	17.01.1994
17.	Lubonia	Park	68/23/A	14.10.1948
18.	Mierzejewo	Zespół folwarczny z XIX w.: 1. rządcówka, 2. park	1212/A	13.07.1991
19.	Oporowo	Budynek dawnej rządcówki z 1920 r.	1480/A	17.01.1994
20.	Oporowo	Budynek dawnego sześcioraka, obecnie dom nr 36 – I ćw. XX w.	1481/A	17.01.1994
21.	Oporowo	Budynek inwentarski ze spichlerzem folwarcznym – 1926 r.	1482/A	17.01.1994
22.	Oporowo	Dwór XVIII w. – 1902 r.	300/A	07.10.1968
23.	Oporowo	Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP – 1640 – 1644 r.	48/A	12.12.1932
24.	Oporowo	Park dworski XVIII – XX w.	20/A	12.10.1948
25.	Oporówko	Budynek spichlerza folwarcznego z początku XX w.	1484/A	17.01.1994
26.	Oporówko	Zespół, w tym: 1. Rządcówka z początku XIX w., 2. Park krajobrazowy z końca XIX w.,	1483/A	17.01.1994

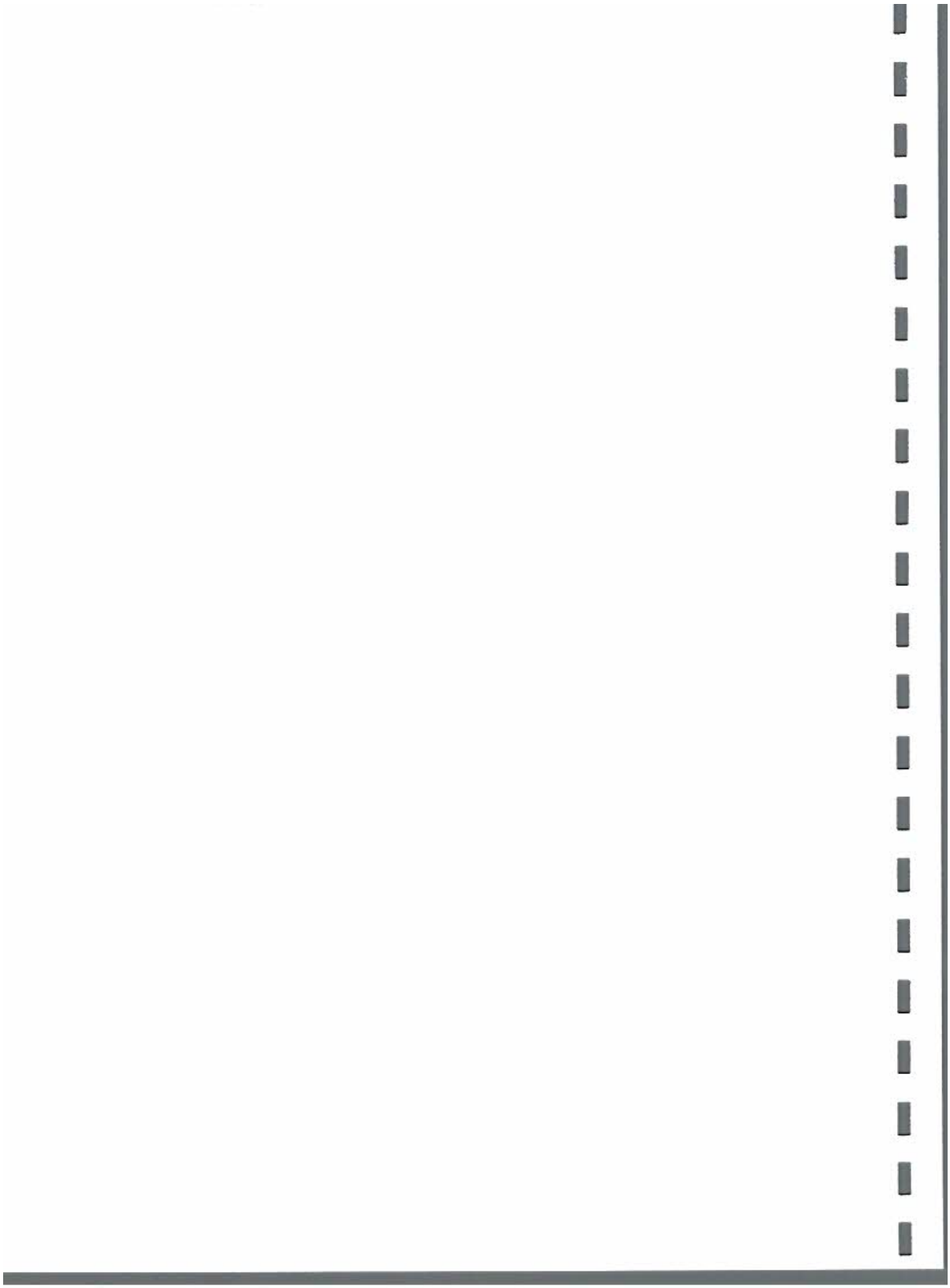

		3. Dawny dom szofera – mur pruski z XIX w.		
27.	Pawłowice	Kościół parafialny p.w. NMP Śnieżnej z XV w.	1498/A	27.03.1974
28.	Pawłowice	Pałac XVIII – XIX w.	364/A	31.01.1952
29.	Pawłowice	Park pałacowy	63/A	05.02.1965
30.	Pawłowice	Układ przestrzenno – architektoniczny miejscowości	1228/A	28.08.1991
31.	Pawłowice	Wiatrak z XIX w.	1106/A	29.02.1988

3.1.2. Gmina LIPNO

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Goniembice	Dwór i park z 2 poł. XIX w.	1676/A	02.04.1975
2.	Goniembice	Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja z 1814 r.	1050/A	26.03.1970
3.	Górka Duchowna	Kościół parafialny p.w. św. Michała z XVII – XIX w.	30/A	25.01.1932
4.	Górka Duchowna	Zespół pałacowo – parkowy z 2 poł. XIX w. – 1906	318/Wlkp/A	16.05.2006
5.	Gronówko	Zespół dworsko - parkowy z poł. XIX w.: 1. Dwór, 2. Oficyna, 3. Budynki gospodarcze, 4. Park	1002/A	12.05.1986
6.	Klonówiec	Zespół dworsko – parkowy z poł. XIX – XX w.: 1. Dwór, 2. Oficyna., 3. Park, 2,71 ha	954/A	14.01.1979
7.	Mórkowo	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych z XV w.	47/A	12.12.1932
8.	Radomicko	Dwór, 1 poł. XIX w.	1213/A	02.09.1970
9.	Wilkowice	Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 2, d. poczta i dom rządcy – 1894 r.	1115/A	01.12.1988
10.	Wilkowice	Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 7 – zajazd, 1888 r.	1452/A	30.08.1993
11.	Wilkowice	Kościół parafialny p.w. św. Marcina, XV w.	55/A	12.12.1932
12.	Wilkowice	Wiatrak koźlak, 1779 r.	1031/Wlkp/A	23.03.1988
13.	Wilkowice	Dawny cmentarz ewangelicki, koniec XIX w. 1945	1059/Wlkp/A	04.07.2018
14.	Wyciążkowo	Dwór z 1 poł. XIX w.	230/A	09.09.1968

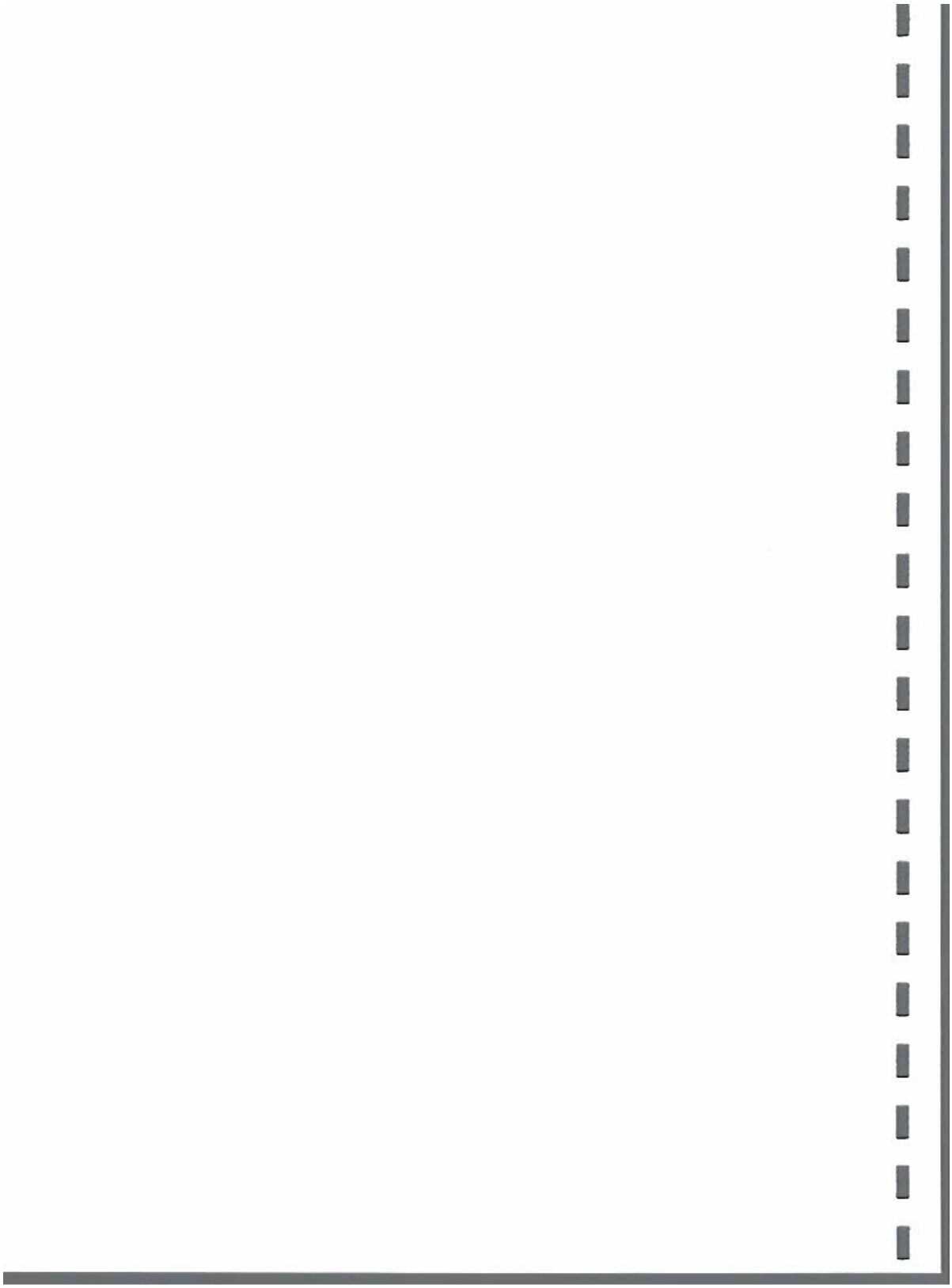

15.	Żakowo	Zespół dworsko – parkowy z 2 poł. XIX w.: 1. Dwór, 2. Budynek gospodarczy, d. wozownia Park krajobrazowy, 4,04 ha	955/A	14.01.1979

3.1.3. Gmina Osieczna

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Dobramyśl	Pałac wraz z parkiem z 2 poł. XIX w.	998/A	22.01.1986
2.	Drzeczkowo	Dawna kuźnia (obecnie dom nr 7) z 1845 r.	282/Wlkp/A	17.10.1967
3.	Drzeczkowo	Zespół budowlany i układ ruralistyczny miejscowości z XIV – XVIII w.	1343/A	14.12.1991
4.	Drzeczkowo	Zespół cegielni, 4 ćw. XIX w. 1. budynek cegielni 2. suszarnia 3. budynek z prasą	229/Wlkp/A	30.03.1993
5.	Drzeczkowo	Zespół kościoła parafialnego: 1. Kościół pw. MB Wniebowziętej i św. Andrzeja, szach. z 1775 r. 2. Cmentarz kościelny 3. Brama w ogrodzeniu cmentarza z 1775 r.	679/Wlkp/A	12.12.1932 09.09.1968 16.06.2008
6.	Drzeczkowo	Zespół pałacowy: 1. Dwór, 2 poł. XVIII w. 2. Pałac, 3 ćw. XIX w. 3. Park, XIX w. 4. Gorzelnia, 1856, 1918 5. Kaplica grobowa rodziny von Lessen, 4 ćw. XIX w. 6. Spichrz, poł. XIX w.	228/1-4/Wlkp/A 972/Wlkp/A 230/Wlkp/A	02.04.1957 11.04.1974 04.07.2002 30.03.1992 23.07.2015 30.03.1993
7.	Jeziorki	Zespół dworski i folwarczny, 2 poł. XIX w. 1. Dwór 2. Park z aleją dojazdową 3. Podwórze gospodarcze I (układ przestrzenny i zabudowa) 4. Podwórze gospodarcze II (układ przestrzenny i zabudowa)	1413/A	07.05.1993
8.	Kąkolewo	Zespół dworski, XIX w. 1. Dwór 2. Park	1677/A	03.04.1975
9.	Kąkolewo	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, 1501 - 1740 r.	46/A	12.12.1932

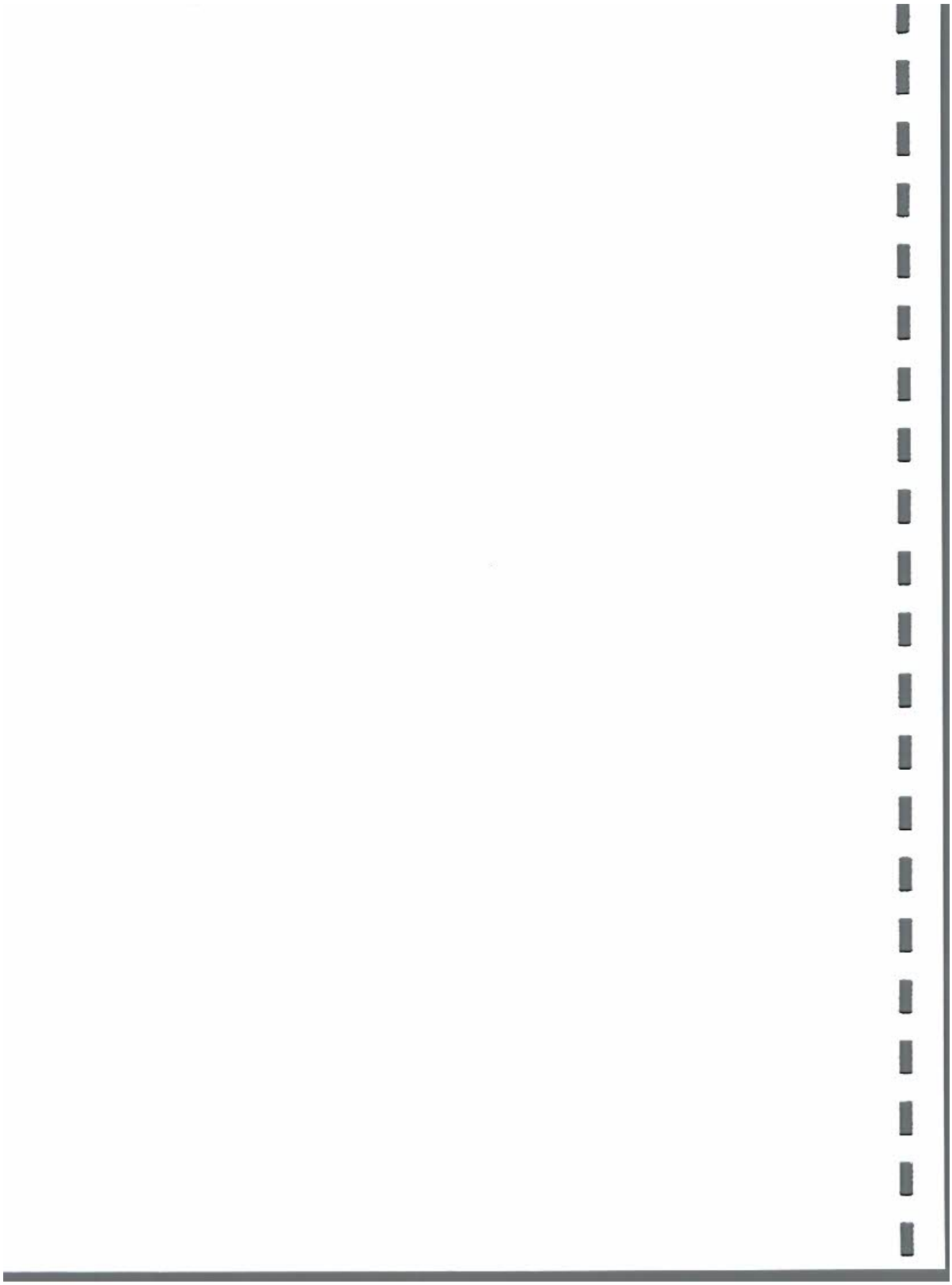

10.	Osieczna	Brama przy kościele parafialnym p.w. Św. Trójcy. XVIII w.	1573/A	27.07.1974
11.	Osieczna	Dom, Rynek 13, 1 poł. XIX w.	1051/A	26.03.1970
12.	Osieczna	Dom, Rynek 15, 1 poł. XIX w.	1052/A	26.03.1970
13.	Osieczna	Dom, Rynek 21, pocz. XIX w.	1053/A	26.03.1970
14.	Osieczna	Dom, Rynek 22, pocz. XIX w.	1054/A	26.03.1970
15.	Osieczna	Dom, Rynek 23, pocz. XIX w.	1055/A	26.03.1970
16.	Osieczna	Dom, Rynek 30, pocz. XIX w.	1057/A	26.03.1970
17.	Osieczna	Dom, Rynek 34, poł. XIX w.	1574/A	27.07.1974
18.	Osieczna	Zespół klasztorny reformatów 1. Kościół p.w. św. Walentego 1729 – 33 2. Klasztor, 1 poł. XVIII w. 3. Mur otaczający zespół, XVIII w.	276/A 143/A	12.12.1932 15.07.1968
19.	Osieczna	Kościół parafialny p.w. Trójcy Przenajświętszej z XV/XVI w. przebudowany w XIX w.	49/A	12.12.1932
20.	Osieczna	Zespół zamkowy: 1. Zamek, 1530, pocz. XVII w. 2. Park, pocz. XIX w.	1497/A 1165/A	27.03.1974 02.03.1990
21.	Osieczna	Wiatrak, 2 poł. XVIII w.	587/A	11.01.1957
22.	Osieczna	Wiatrak, 2 poł. XVIII w.	588/A	22.01.1957
23.	Osieczna	Wiatrak, 2 poł. XVIII w.	589/A	11.01.1957
24.	Osieczna	Zespół budowlany i założenie urbanistyczne	1173/A	12.12.1990
25.	Popowo Wonieskie	Dwór XVIII/XIX w., obecnie dom nr 52	570/Wlkp/A	08.01.1993
26.	Świerczyna	Kościół parafialny p.w. Łukasza Ewangelisty, 2 poł. XVII w.	53/A	12.12.1932
27.	Świerczyna	Wiatrak koźlak z II poł. XVIII w.	1080/A	28.03.1988
28.	Witosław	Kuźnia (dawna) 1 poł. XIX w.	1044/A	23.03.1970
29.	Witosław	Zespół dworsko – parkowy, 2 poł. XIX – XX w. 1. Dwór, XIX/XX w 2. Park	1521/A	24.01.1995
30.	Wojnowice	Zespół dworski XIX – XX w.: 1. dwór, 2. spichlerz, 3. park, 2,40 ha	1004/A	27.06.1986
31.	Wolkowo	Zespół dworski, poł. XIX w. 1. dwór 2. park	554/1-2/Wlkp/A	02.09.1970 21.06.1994

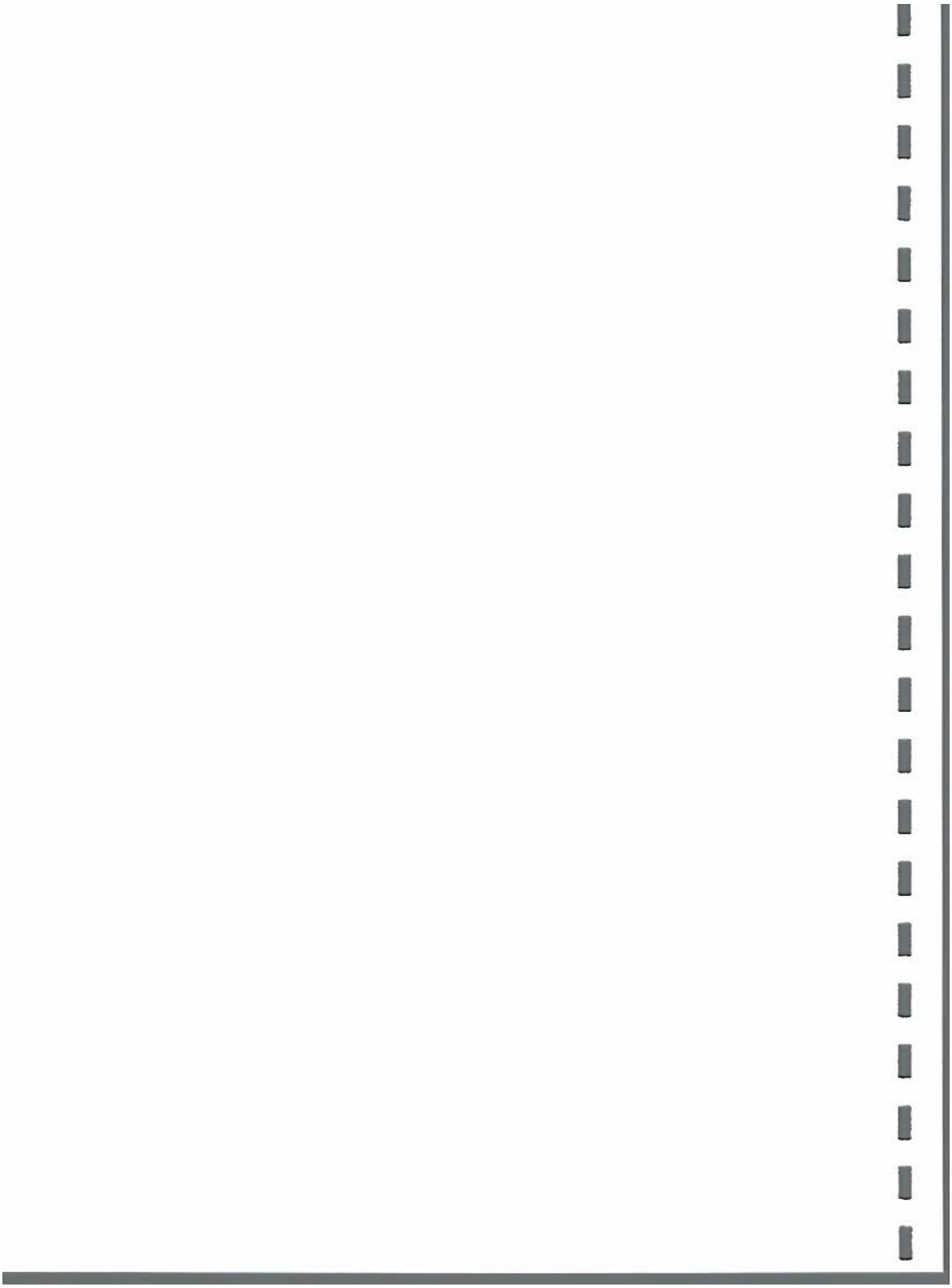

3.1.4. Gmina RYDZYNA

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Dąbcze	Kościół filialny pw. Św. Katarzyny, szach., 2 poł. XVII w.	518/Wlkp/A	25.03.1970 18.06.2007
2.	Dąbcze	Cmentarz kościelny	518/Wlkp/A	25.03.1970 18.06.2007
3.	Dąbcze	Wiatrak koźlak z 1766 r.	1077/A	28.03.1988
4.	Jabłonna	Kościół filialny pw. Św. Mikołaja (dec. św. Marcina) z 1670 r.	376/Wlkp/A	21.03.1970
5.	Jabłonna	Zespół pałacowy i folwarczny: 1. Pałac, 1901 r. 2. Spichrz, ob. Magazyn, poł. XIX w. 3. Stajnia i chlewnia, 1895 r. 4. Stajnia z częścią mieszkalną, 1900 r. 5. Obora, 4 ćw. XIX w. 6. Partie ogrodzenia z 3 bramami wjazdowymi, pocz. XX w. 7. Park, XIX/XX w.	762/Wlkp/A 239/Wlkp/A	24.09.2009 14.10.1948 30.07.2008
6.	Kaczkowo	Kościół par. pw. Św. Marcina (dec. Św. Mikołaja), szach., 1729	371/Wlkp/A	09.09.1968
7.	Przybiń	Zespół dworski, 3 ćw. XIX w. – 1911 1. Dwór 2. Park	446/Wlkp/A	03.04.1975
8.	Rojęczyn	Dwór, XVIII – XIX w.	1214	02.09.1970
9.	Rydzyna	Założenie urbanistyczne, XV – XX w.	Kl. IV-73/40/57	08.02.1957 17.03.2014
10.	Rydzyna	Zespół kościoła parafialnego, ul. Kościelna 1. Kościół pw. Św. Stanisława, 1742-49, dec. z 12.12.1932 2. Cmentarz kościelny 3. Plebania, d. kolegium pijarów, 1756-62	517/Wlkp/A	05.06.2007 31.08.1968
11.	Rydzyna	Zespół kościoła ewangelickiego, ul. Wolności 1. Kościół ewangelicki pw. Świętego Krzyża, 1779-83, dec. z 15.02.1959 2. Cmentarz przykościelny 3. Pastorówka, ul. Wolności 10, XVIII/XIX, dec. z 03.10.1994	519/Wlkp/A	18.06.2007

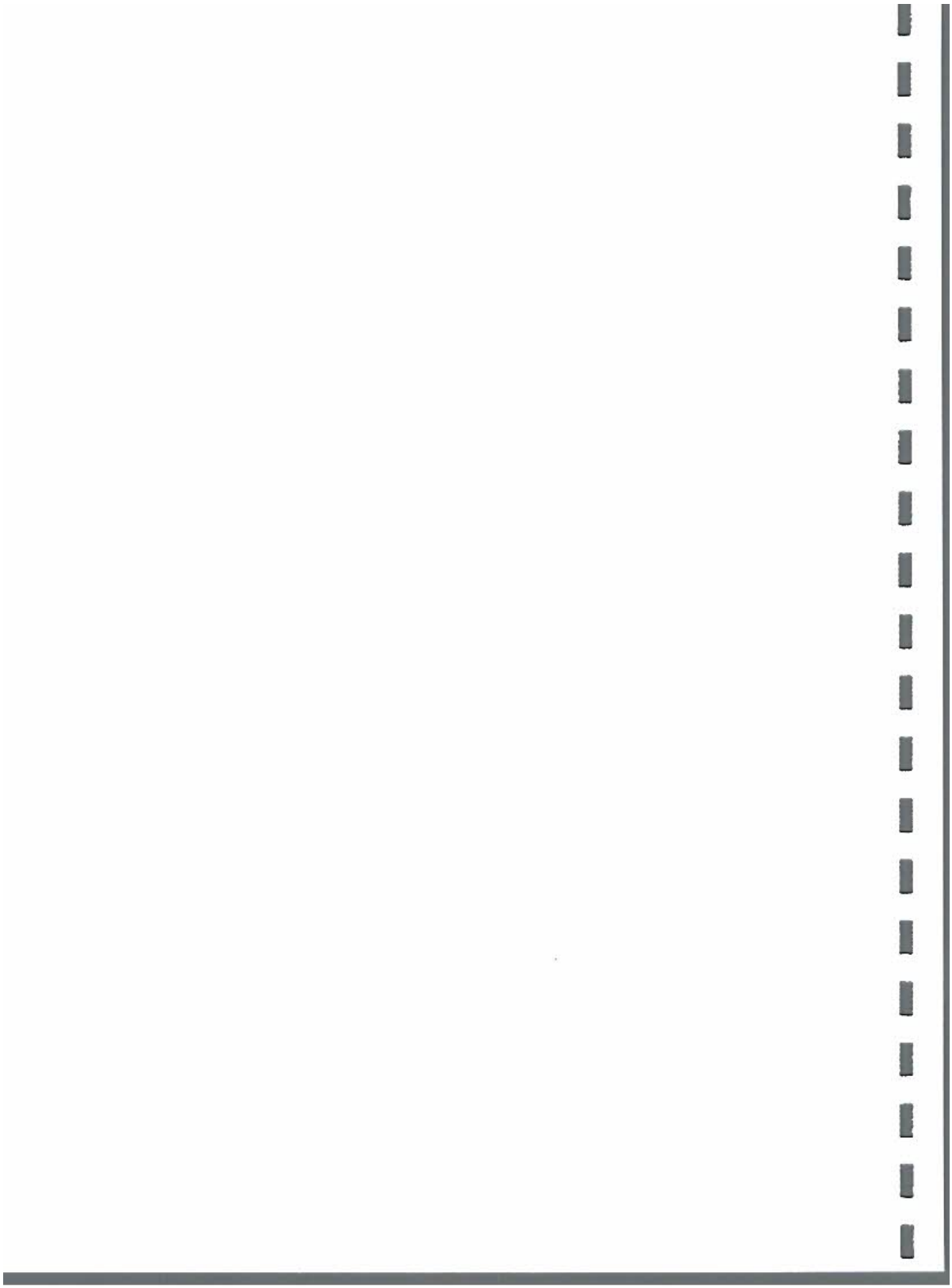

12.	Rydzyna	Zespół zamkowy, XVII w. – XVIII w., XX w. 1. Zamek 2. 2 oficyny 3. Ujeżdżalnia 4. Wozownia 5. Stajnia 6. Oranżeria, ob. dom mieszkalny 7. Strzelnica 8. Park, 2 aleje lipowe 9. Brama wjazdowa 10. Most z pylonami 11. Most do parku	65/A 52/A	06.02.1965 29.04.1930
13.	Rydzyna	Ratusz, 1752 r.	445/Wlkp/A	27.03.1930
14.	Rydzyna	Dom, ul. Konstytucji 3 Maja 24, mur/szach., 1636 r. – XIX w.	496/Wlkp/A	31.08.1968
15.	Rydzyna	Dom, ul. Kościelna 2, 1710 r.	492/Wlkp/A	31.08.1968
16.	Rydzyna	Wozownia, ul. Kościelna 2, XVIII w.	492/Wlkp/A	25.03.1988
17.	Rydzyna	Dom, ul. Matejki 2, szach., 1734 r.	499/Wlkp/A	31.08.1968
18.	Rydzyna	Dom, ul. Matejki 3, XVIII w., XIX w.	497/Wlkp/A	31.08.1968
19.	Rydzyna	Dom, Rynek 2, XVIII w., XIX w,	552/Wlkp/A	29.08.1968
20.	Rydzyna	Dom, Rynek 3, XVIII w., 1 poł. XIX w.	444/Wlkp/A	29.08.1968
21.	Rydzyna	Dom, Rynek 4, 1 poł. XIX w.	442/Wlkp/A	29.08.1968
22.	Rydzyna	Dom, Rynek 5, 1 poł. XIX w.	443/Wlkp/A	29.08.1968
23.	Rydzyna	Dom, Rynek 6, 1 poł. XIX w.	498/Wlkp/A	29.08.1968
24.	Rydzyna	Dom, Rynek 6 a, 1 poł. XIX w.	202/A	30.08.1968
25.	Rydzyna	Dom, Rynek 7, 2 poł. XVIII w.	203/A	30.08.1968
26.	Rydzyna	Dom, Rynek 12, 2 poł. XVIII w.	646/Wlkp/A	30.08.1968
27.	Rydzyna	Dom, Rynek 13, 2 poł. XVIII w.	494/Wlkp/A	30.08.1968
28.	Rydzyna	Dom, Rynek 14, 2 poł. XVIII w,	447/Wlkp/A	30.08.1968
29.	Rydzyna	Dom, Rynek 15, 2 poł. XVIII w.	490/Wlkp/A	11.07.1968
30.	Rydzyna	Dom, Rynek 17, 1731 r.	448/Wlkp/A	30.08.1968
31.	Rydzyna	Dom, Rynek 18, 1 poł. XVIII w.	500/Wlkp/A	20.11.1987
32.	Rydzyna	Dom, Rynek 19, 1 poł. XIX w.	469/Wlkp/A	30.08.1968
33.	Rydzyna	Dom, Rynek 22, XIX w.	463/Wlkp/A	30.08.1968
34.	Rydzyna	Dom, Rynek 23, 1 poł. XIX w, XIX/XX w.	449/Wlkp/A	30.08.1968
35.	Rydzyna	Dom, Rynek 24, 1708 r.	450/Wlkp/A	30.08.1968
36.	Rydzyna	Dom, Rynek 25, XVIII w., XIX w.	451/Wlkp/A	30.08.1968
37.	Rydzyna	Dom, Rynek 26, 1 pol. XIX w.	465/Wlkp/A	30.08.1968
38.	Rydzyna	Dom, Rynek 27, 1 poł. XIX w.	452/Wlkp/A	30.08.1968
39.	Rydzyna	Dom, ul. Rzeczypospolitej 5, pocz. XX w.	874/Wlkp/A	23.11.1992
40.	Rydzyna	Dom, ul. Rzeczypospolitej 10/Rynek 20, 1903-04 r.	656/Wlkp/A	28.07.1988
41.	Rydzyna	Dom, ul. Tylna 9, 1930 r.	59/Wlkp/A	27.06.2001
42.	Rydzyna	Dom, ul. Wolności 4, 2 poł. XVIII w.	462/Wlkp/A	31.08.1968
43.	Rydzyna	Dom, ul. Wolności 6, 1783 r.	464/Wlkp/A	08.03.1993

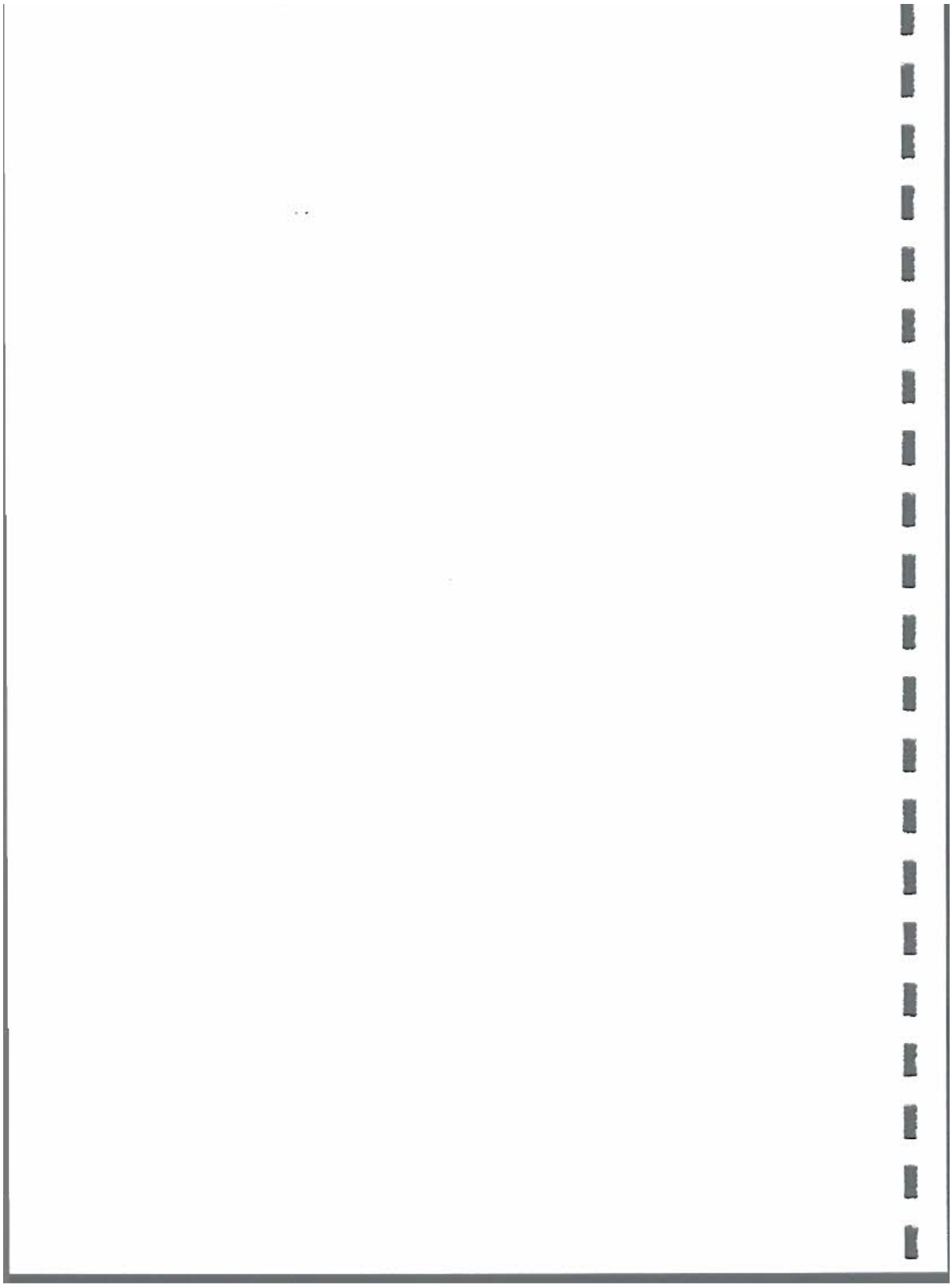

44.	Rydzyna	Dom, ul. Wolności 15, 1 ćw. XX w.	468/Wlkp/A	20.11.1991
45.	Rydzyna	Dom, ul. Wolności 19, 1783 r. – XX w.	553/Wlkp/A	31.08.1968
46.	Rydzyna	Dom, ob. szkoła, ul. Zamkowa 2, 1900 r.	467/Wlkp/A	20.11.1991
47.	Rydzyna	Konwikt pijarów, ob. szkoła, ul. Zamkowa 3, 1777 r. – XX w.	740/Wlkp/A	31.03.2009
48.	Rydzyna	Dom, ul. Zamkowa 6, 1779 r.	645/Wlkp/A	31.08.1968
49.	Rydzyna	Wiatrak koźlak na os. Młyńska Górka, XIX w.	466/Wlkp/A	28.03.1988
50.	Rydzyna – Kłoda	Zespół folwarczny 1. Dwór, 2 poł. XIX w. 2. Spichrz, końc. XVIII w. 3. Obora, XIX/XX w.	454/1-2/Wlkp/A	26.03.1970 10.12.1991

3.1.5. Gmina ŚWIECIECHOWA

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Długie Stare	Zespół kościoła par. 1. Kościół par. pw. Św. Marcina, mur.-drew. XV w. – XVIII w. 2. Brama na cmentarz kościelny, XVIII w. 3. Cmentarz par., przykościelny, XVIII – XX w. 4. Plebania, poł. XIX w.	508/1-4/Wlkp/A	12.12.1932 21.10.1968 06.08.1991 25.03.1970
2.	Długie Stare	Zespół pałacowy, 2 poł. XIX w. 1. Pałac 2. Park 3. Budynki gospodarcze - obora, na terenie folwarku I, pocz. XX w. - spichrz, na terenie folwarku I, 1903 r. - cielętnik (owczarnia), na terenie folwarku II, 1896 r.	510/Wlkp/A 509/1-3/Wlkp/A	20.06.1991 13.04.1993
3.	Gołanice	Układ architektoniczno – przestrzenny miejscowości oraz krajobraz kulturowy wokół Jeziora Krzyckiego	1214/A	13.07.1991
4.	Gołanice	Kościół par. pw. Św. Piotra i Pawła, 1782 r.	45/A	12.12.1932
5.	Gołanice	Zespół dworski, 1 poł. XIX w. 1. dwór 2. czworak 3. park	323/A 323/A 1012/A	21.10.1968 21.10.1968 22.04.1987
6.	Henrykowo	Komora celna, ob. dom nr 8, 1820 r.	1017/A	23.06.1987
7.	Krzycko Małe	Układ architektoniczno – przestrzenny praz krajobraz kulturowy wokół Jeziora Krzyckiego	1213/A	13.07.1991

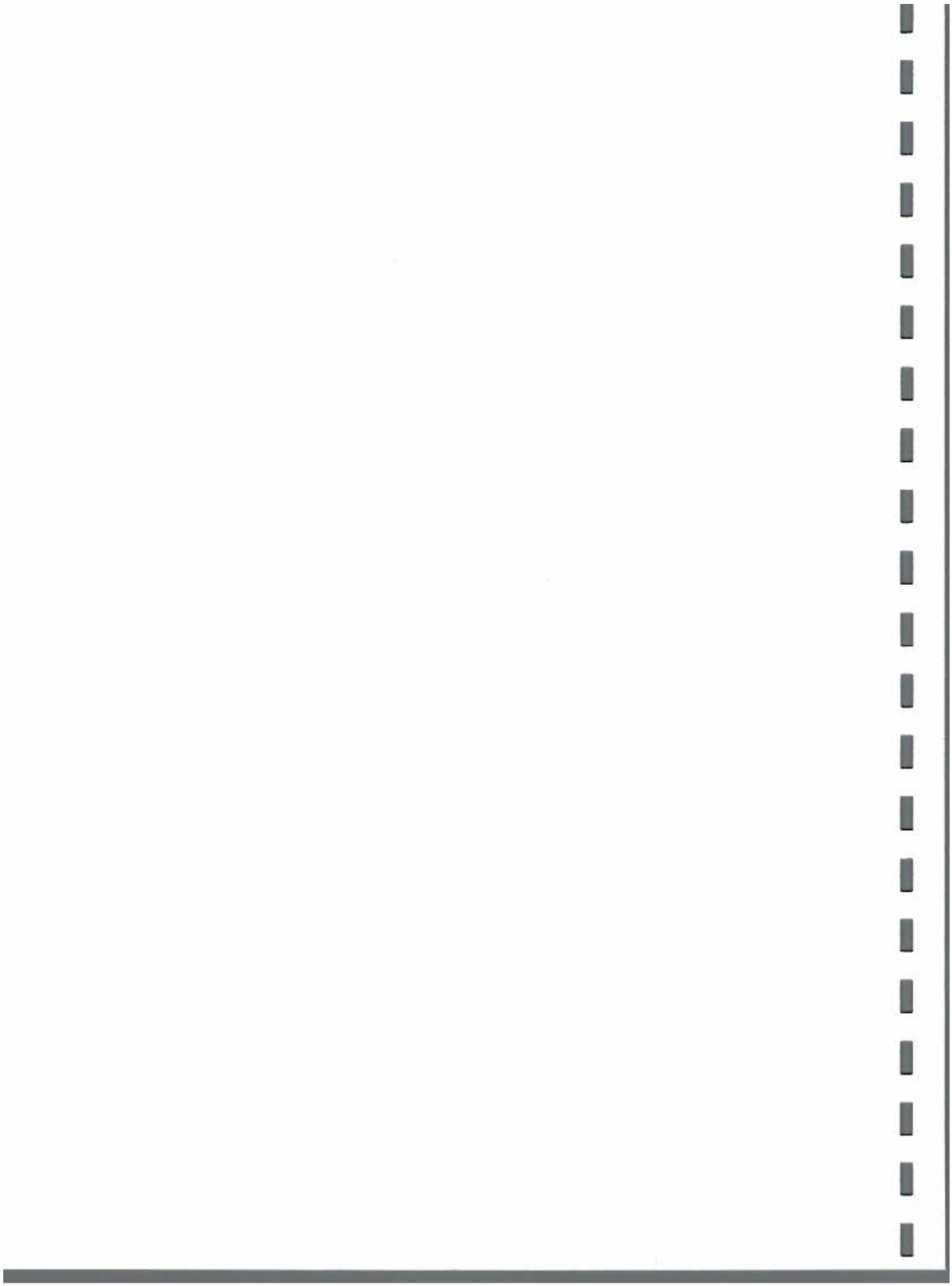

8.	Krzycko Małe	Kościół par. pw. Matki Boskiej Śnieżnej, XIX w.	1221/A	06.08.1991
9.	Krzycko Małe	Cmentarz przykościelny z wmontowanymi w płd. mur cmentarza kamiennymi płytami nagrobnymi	1221/A	06.08.1991
10.	Krzycko Małe	Ogrodzenie - umieszczone wtórnie na murze kamienne figury przydrożne: - św. Floriana XVIII w., barokowa - św. Jana Nepomucena, XVIII w., ludowa - św. Wawrzyńca, I poł. XIX w., klasycystyczna	1221/A	06.08.1991
11.	Krzycko Małe	Zespół dworski, XIX w. 1. Dwór 2. Park	1678/A 1554/A	03.04.1975 11.08.1995
12.	Niechłód	Zespół kościoła cmentarnego, ob. parafialnego 1. Kościół pw. Wszystkich Świętych, drewn., XVIII w., 1967-68 2. Kaplica grobowa rodziny Junosza – Bojanowskich, 1 poł. XIX w. 3. Cmentarz przy kościele, XVII – XX w.	821/Wlkp/A	17.07.1970 27.10.2010
13.	Niechłód	Zespół dworski 1. Dwór, 1907 2. Park, XIX/XX w. 3. Zabudowania folwarczne, XIX/XX w.	513/A	15.04.1987
14.	Przybyszewo	Zespół dworski, XIX/XX w. 1. Dwór 2. Park	291/Wlkp/A	29.03.2006
15.	Strzyżewice	Zespół dworski i folwarczny 1. Dwór, 1902 2. Park, XIX/XX w 3. Folwark - chlewnia (magazyn), k. XIX w. - stajnia i bukaciarnia, 1899 - obora, 1899	1216/A	29.06.1991
16.	Święciechowa	Zespół budowlany i założenie urbanistyczne	1210/A	16.07.1991
17.	Święciechowa	Kościół par. pw. Św. Jakuba Apostoła, 1598 r., 1730-50 r.	54/A	12.12.1932
18.	Święciechowa	Zespół dworski, ul. Lasocicka 9, XIX/XX w. 1. Dwór 2. Park	989/A	18.11.1985
19.	Święciechowa	Wiatrak kozłak, ul. Śmigielska, 1878 r.	400/Wlkp/A	28.03.1988

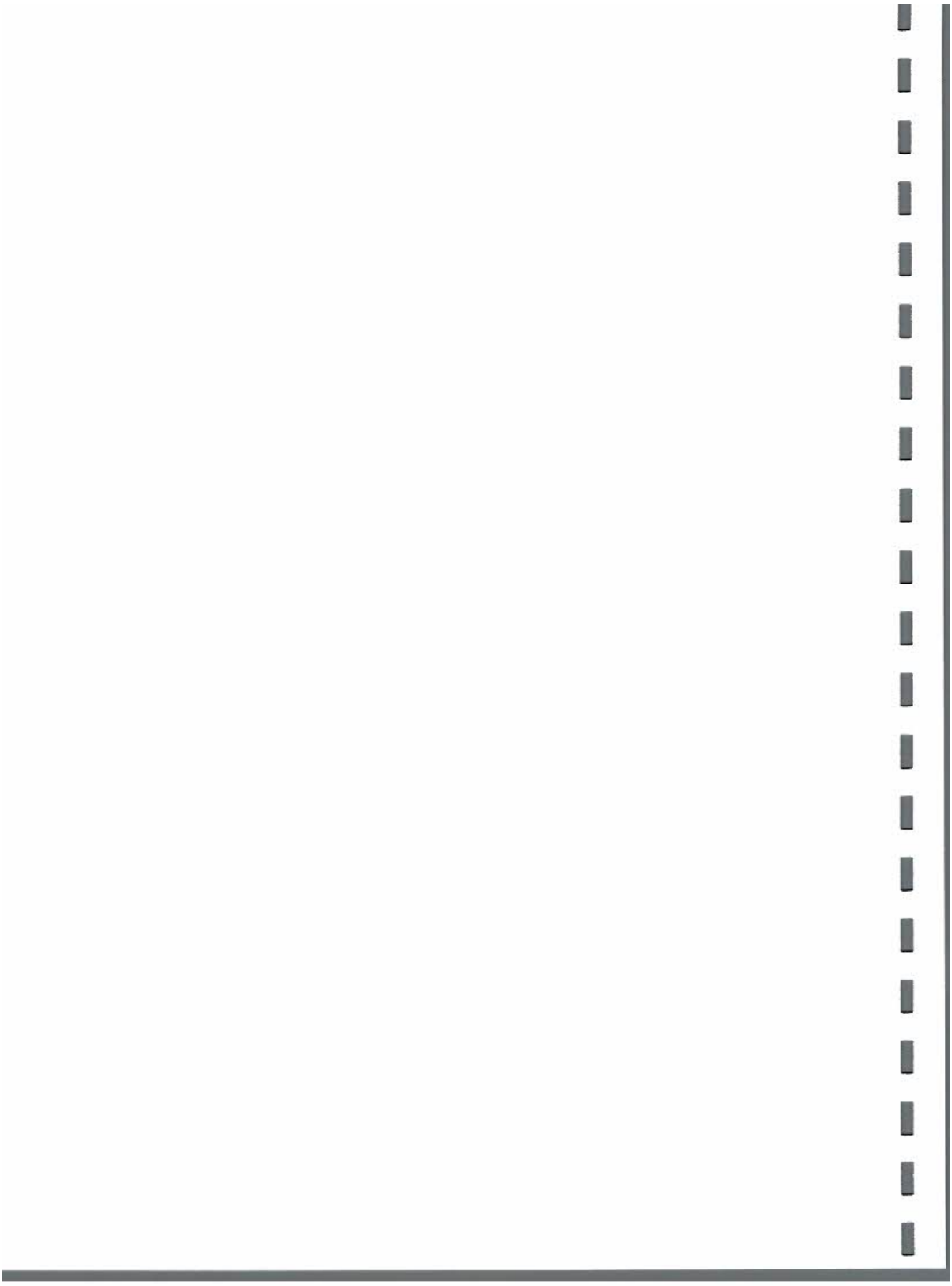

20.	Trzebiny	Zespół pałacowy i folwarczny, k. XVII, 1870 r. XX w. 1. Pałac 2. Park 3. Folwark, 2 poł. XIX, XIX/XX - spichrz i stajnia - obora - wozownia (z obora i bukaciarnią) - gorzelnia 4. 2 aleje śródpolne	556/A 1405/A 1643/A	02.05.1956 15.04.1993 14.10.1997

3.1.6. Gmina WIJEWO

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Brenno	Kościół pw. Św. Jadwigi, 1781 r.	1605/A	15.02.1965
2.	Brenno	Plebania, ul. Jeziorna, 1830 r.	1606/A	15.02.1965
3.	Brenno	Wiatrak, ul. Kargowska 1, 1676 r., XVIII w, k. XIX w.	429/Wlkp/A	20.06.1963
4.	Brenno	Wiatrak, ul. Wczasowa, 1794, XIX w., 1992	401/Wlkp/A	20.06.1963
5.	Wijewo	Zespół pałacowy, XIX/XX w. 1. Pałac 2. Park	865/Wlkp/A	18.06.2012

3.1.7. Gmina WŁOSZAKOWICE

L.p.	Miejscowość	Zabytek	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Bukówiec Górny	Kościół parafialny pw. Św. Marcina, 1825 r.	1046/A	25.03.1970
2.	Bukówiec Górny	Brama kościelna, 1825 r.	1046/A	25.03.1970
3.	Bukówiec Górny	Wiatrak koźlak, przy drodze do Krzycka Wielkiego, XIX w.	1075/A	28.03.1988
4.	Bukówiec Górny	Wiatrak koźlak, przy drodze do Dłużyny,1841 r.	1105/A	28.03.1988
5.	Dłużyna	Kościół parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła, 1841 r., 1859 r.,	584/Wlkp/A	25.03.1970
6.	Dłużyna	Plebania, 1843 r.	584/Wlkp/A	25.03.1970
7.	Dominice	Wiatrak koźlak, 1751 r. XIX w.	1003/A	05.05.1986
8.	Jezierzyce Kościelne	Kościół par. pw. Św. Michała Archanioła, drewn., 1806 r.	1035/A	20.03.1970
9.	Krzycko Wielkie	Zespół dworski, 2 poł. XVIII w. 1. Dwór 2. Park	62/A 1027/A	05.02.1965 23.11.1987
10.	Ujazdowo	Wiatrak koźlak (nr 3), 1820 r.	1054/A	28.03.1988

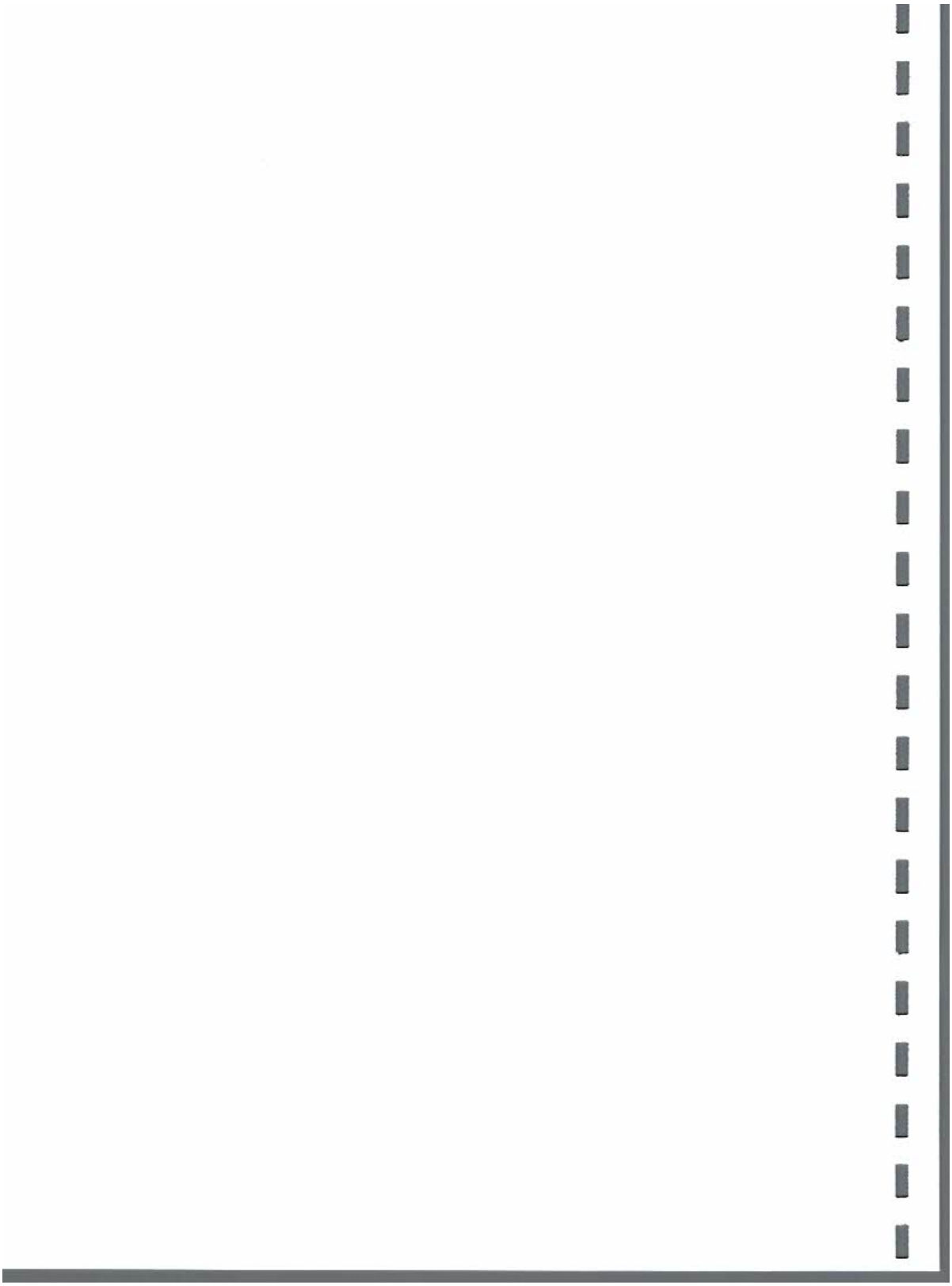

11.	Włoszakowice	Kościół par. pw. Świętej Trójcy, XVII w.	56/A	12.12.1932
12.	Włoszakowice	Plebania, 1 poł. XIX w	1058/A	26.03.1970
13.	Włoszakowice	Zespół pałacowy, poł. XVIII w. 1. Pałac 2. Park	 567/A 1163/A	 12.05.1956 19.02.1990
14.	Włoszakowice	Dom, ul. Kurpińskiego 1, szach. 1 poł. XIX w.	1575/A	27.07.1974
15.	Włoszakowice	Dom, ul. Kurpińskiego 2, szach. 1 poł. XIX w.	1576/A	27.07.1974
16.	Włoszakowice	Dom, ul. Jana Otto 2, 1910 r.	1535/A	21.03.1995
17.	Zbarzewo	Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP, 1470 r.	57/A	12.12.1932
18.	Zbarzewo	Zespół pałacowy i folwarczny, XIX-XX w.: 1. Pałac, pocz. XX w. 2. Park 3. Stodoła 4. Obora 5. 2 spichrze 6. gorzelnia	1019/Wlkp/A	10.09.1987

3.2. Pozostałe zabytki nieruchome niewpisane do rejestru zabytków

Obiekty zabytkowe, zarówno te wpisane do rejestru zabytków, jak i pozostałe, ujmowane są w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w gminnych ewidencjach zabytków. Gminna ewidencja zabytków stanowi podstawę do stworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Gminna ewidencja zabytków prowadzona jest przez wójta/burmistrza) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22 ust.4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta/burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków ma charakter otwarty. Ujęcie obiektu w ewidencji nie jest formą prawnej ochrony zabytku jaką jest wpis do rejestru zabytków. Jednak dla obiektu uwzględnionego w gminnej ewidencji zabytków istnieje obowiązek uzgodnienia przez właściwy organ architektoniczno – budowlany z organem decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (art. 53 i 60 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.) oraz uzgadniania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę (ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. art. 39 ust. 3 Prawa budowlanego).

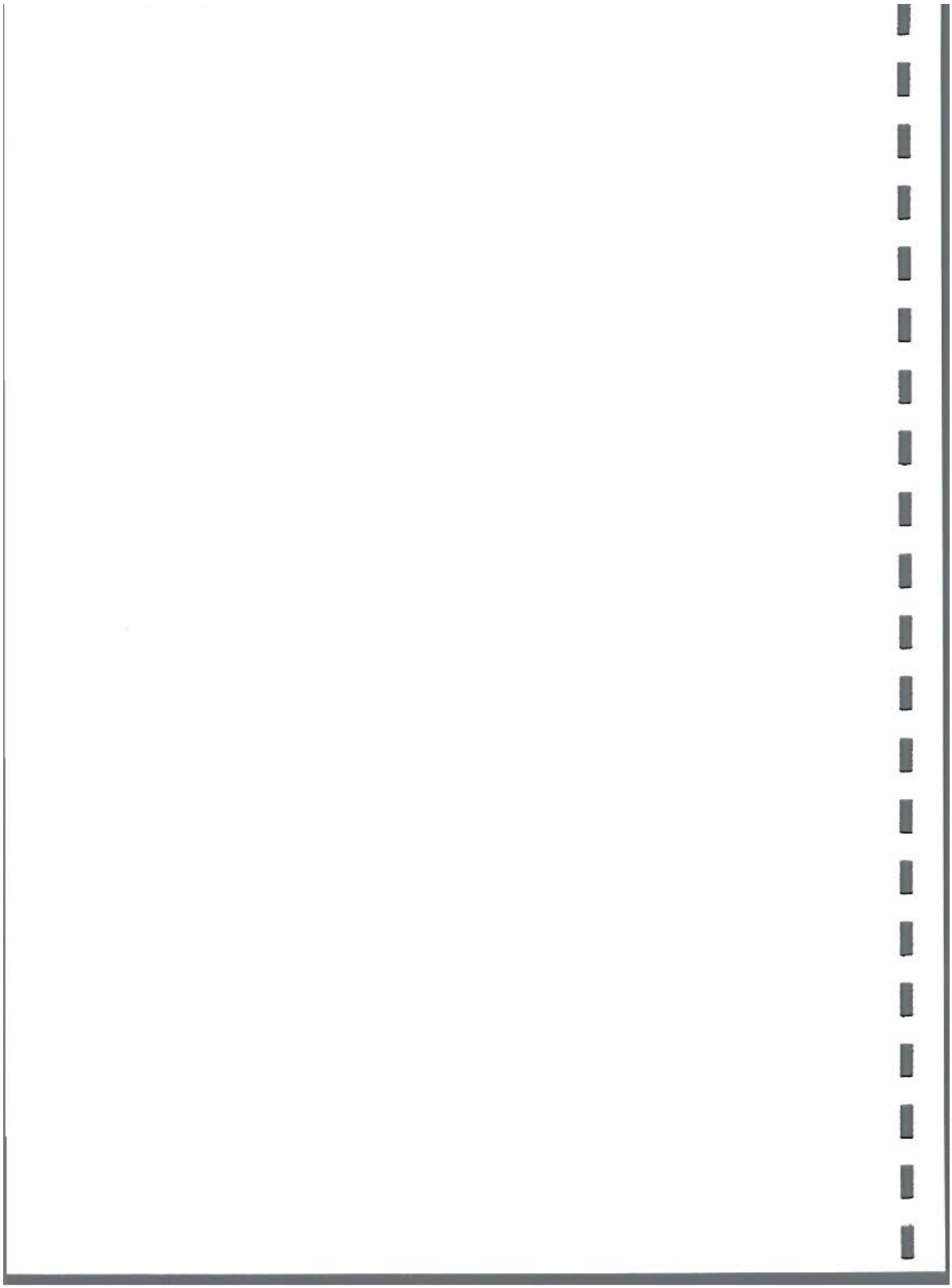

Wszystkie gminy Powiatu Leszczyńskiego posiadają założone gminne ewidencje zabytków, które na bieżąco są uaktualniane.

3.3. Pomnik Historii[1] - założenie rezydencjonalno – urbanistyczne Rydzyny

Rezydencja rydzyńska powiązana z otoczeniem urbanistycznym jest cennym i czytelnym do dziś przykładem kompozycji wiążącej przestrzennie kilka sprzężonych osiowo elementów ukształtowanych w XVII i XVIII wieku. Odznacza się wyjątkowymi wartościami historycznymi, urbanistyczno-architektonicznymi i naukowymi i należy do najwybitniejszych i najlepiej zachowanych realizacji tego typu w Polsce.

W ciągu swej sześćsetletniej historii Rydzyna stała się areną wydarzeń historycznych poprzez związek z osobami znanymi i zasłużonymi dla historii i kultury polskiej. Od początku XV w. do 1909 r. należała do rodów: Rydzyńskich, Leszczyńskich i Sułkowskich. Zamek rydzyński zajmował król Stanisław Leszczyński, a gościli w nim: król August II Mocny i król Szwecji Karol XII. W latach 1928-1939 w murach dawnej rezydencji działało eksperymentalne Gimnazjum i Liceum im. Sułkowskich – jedna z najlepszych szkół II Rzeczpospolitej.

W kompozycji zespołu rezydencjonalno-urbanistycznego, która mimo zasadniczych elementów rozplanowania z 1 poł. XV w. ukształtowała się dopiero w ciągu następnych stuleci, uwidoczniły się aspiracje polityczne dawnych właścicieli i swobodne korzystanie z europejskich wzorców artystycznych (francuskiego czy włoskiego baroku i klasycyzmu). Główne budynki i zespoły sprzężone osiowymi ulicami podporządkowane zostały dominującemu oraz najważniejszemu elementowi kompozycji – zamkowi. W prace budowlane na jego terenie zaangażowani zostali wybitni architekci i artyści: Józef Szymon Bellotti – architekt nadworny króla Jana III Sobieskiego, Michelangelo Palloni, Pompeo Ferrari, Karol Martin Franz, Ignacy Graff, Jerzy Neunhertz, Jan Christian Grünewald oraz artyści z kręgu Andreasa Schlütera. Otaczający zamek park zaprojektowany w duchu baroku (chociaż później przekształcony) należał do jednych z pierwszych polskich realizacji z początków XVII w. Zamysł kompozycyjny: podział na kwatery, rozległe perspektywy widokowe i jednorodność architektury, przywodzi na myśl znaczące realizacje francuskie: ogród luksemburski lub otoczenie rezydencji Richelieu w Paryżu.

Historia zabytku

Na początku XV w. kasztelan międzyrzecki Jan z Czerniny założył miasto Rydzynę, zbudował zamek i kościół p.w. św. Stanisława (lokacja potwierdzona przywilejem z 1551 r.). Pod koniec XVII w. Rydzyna wraz z okolicznymi majątkami przeszła na własność Leszczyńskich herbu Wieniawa. Na zrębie średniowiecznego zamku powstał barokowy pałac (ok. 1685-1695, arch. Józef Szymon Bellotti), który przebudował w latach 1700-1704 król Stanisław Leszczyński (wg projektu architekta Pompeo Ferrariego). Miasto i zamek zniszczone podczas wojny północnej odbudował hrabia Aleksander Józef Sułkowski herbu Sulima, były minister Augusta II Mocnego. W latach 1738-62 z jego inicjatywy wytyczono osiowe i promieniste aleje oraz ulice wiążące ośrodek miejski z rezydencją i jej nowymi elementami: dziedzińcem honorowym otoczonym oficynami, powiększonym parkiem, zwierzyńcem i folwarkiem w Kłodzie. Za autora projektów architektonicznych oraz regulacji planów Rydzyny wg zasad urbanistyki barokowej uważa się architekta Karola Marcina Frantza. Zbudowano wówczas ratusz (1752 r.) i murowany późnobarokowy kościół p.w. św. Stanisława bpa (1746-51) wzniesiony w miejscu starego. W latach następnych wnętrze kościoła otrzymało dekoracje klasycystyczne projektowane przez architekta i rzeźbiarza

[1] Źródło: www.nid.pl – Pomniki Historii w Polsce

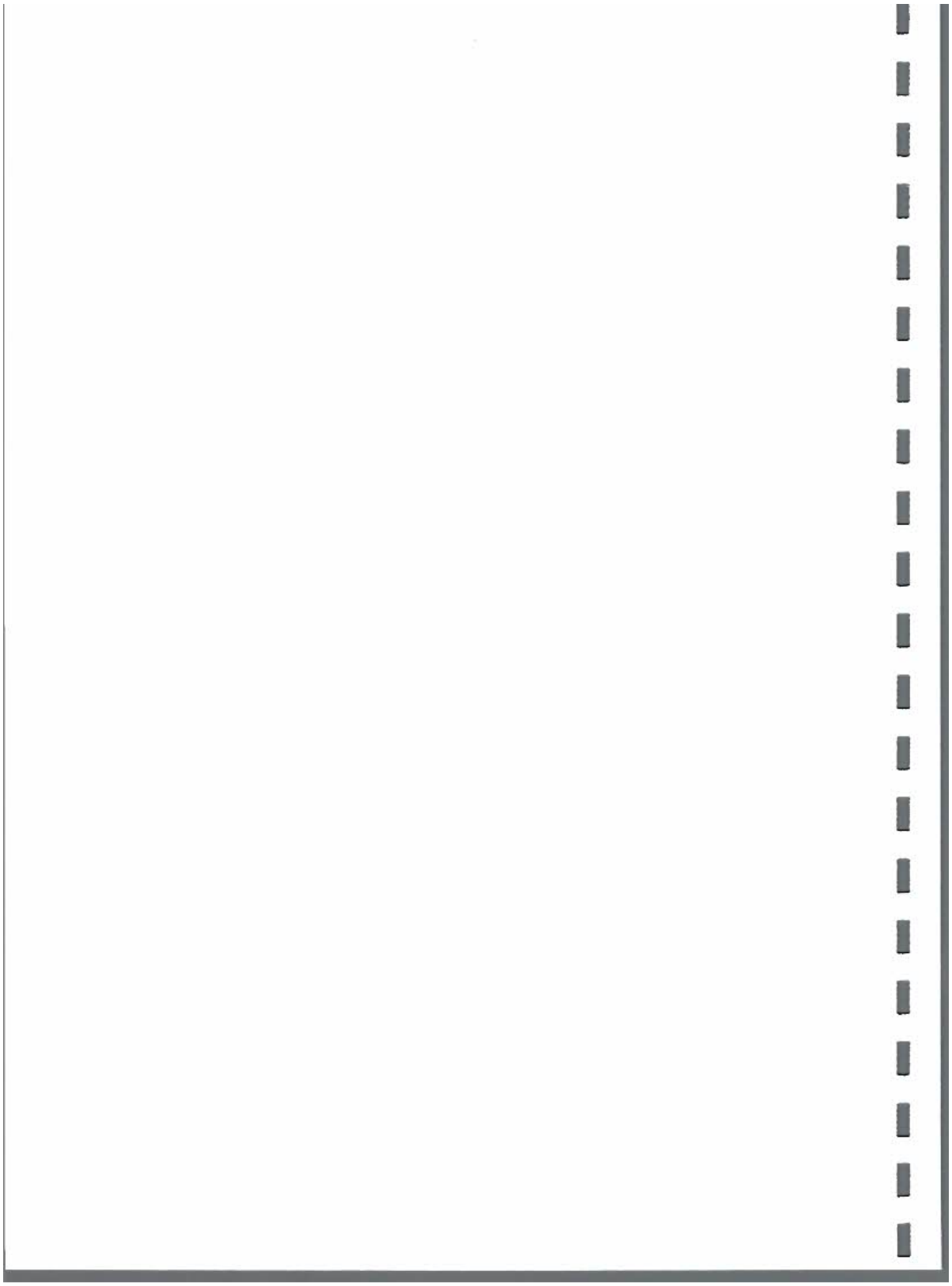

Ignacego Graffa, kierującego wieloma pracami prowadzonymi dla kolejnego właściciela Rydzyny – księcia Augusta Sułkowskiego (inicjatora powołania ordynacji rydzyńskiej). Do 1786 r. trwała następna faza rozbudowy rezydencji i ośrodka miejskiego.

W 1774 r. do Rydzyny sprowadzony został zakon pijarów, który założył szkołę. Powstało kolegium i konwent (ok. 1780 r.) oraz kościół ewangelicki p.w. Świętego Krzyża (1779-83). Około 1820 r. istniejący przy zamku park w stylu francuskim został przekształcony na angielski. Po śmierci ostatniego ordynata Sułkowskiego w 1909 r. majątek i zamek w Rydzynie przejął rząd pruski na cele szkolne. W 1924 r. zostały one odzyskane przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; w zamku do 1939 r. funkcjonowało gimnazjum, potem m.in. internat hitlerowskiej młodzieży. W 1945 r. podpalony przez Rosjan zamek uległ poważnym zniszczeniom. Został odbudowany w latach powojennych (1950-65, 1970-1989).

Opis założenia

Zespół rezydencjonalny wraz z otoczeniem urbanistycznym usytuowany jest w północno-wschodniej części Rydzyny. W jego skład wchodzą: okazały zamek (osadzony na kwadratowej platformie otoczonej fosą z mostem), rozległy park (na planie prostokąta także otoczony kanałem, z dużym basenem), położone na północ od nich monumentalne oficyny i budynki gospodarcze (zgrupowane wokół dziedzińca honorowego) oraz założenie ogrodowe z budynkiem strzelnicy. Od strony zachodniej obszar zespołu zamkowego powiązany jest z terenem centrum miasta o kolistym zarysie, niegdyś ograniczonym fosą (dziś zachowaną tylko w partii zachodniej). Centralną częścią założenia miejskiego jest kwadratowy rynek zabudowany przeważnie piętrowymi kamienicami w szczytowym lub kalenicowym układzie. W jego zachodniej pierzei znajduje się ustawiony szczytem piętrowy ratusz, a na środku wotywny rokokowy pomnik św. Trójcy. Na południowy wschód od rynku położony jest orientowany kościół parafialny z okazałą plebanią. Główne budynki i zespoły sprzężone są osiowymi ulicami. Najważniejsze to: oś wschód-zachód, zamknięta budynkiem ratusza, biegnąca w kierunku zamku (obok dawnego konwentu pijarów) i dalej aleją parkową; oraz oś północ-południe (ulice Wolności, Rzeczypospolitej) przebiegająca od kościoła poewangelickiego przez rynek ku Kłodzie, dawniej kończąca się centralnym placem, przy którym stały nieistniejące obecnie budynki kościoła i szpitala. Najważniejszym elementem zespołu spinającym całą kompozycję przestrzenną jest czworoboczny zamek z niewielkim dziedzińcem wewnętrznym. O jego sylwecie decydują cztery narożne baszty i ryzality: płytki w zachodniej elewacji i prostokątny w północnej. Murowany z cegły, w partiach najstarszych murów o układzie gotyckim z użyciem kamienia, w pozostałych jest otynkowany. Jego czterokondygnacyjne elewacje zostały ujednolicone w 1 poł. XVII w. Zdobi je rokokowy wystrój, jedynie w części centralnej elewacji ogrodowej zachował się detal z czasów Leszczyńskich (supraporta ponad wejściem). Spośród zrekonstruowanych wnętrz zamkowych wyróżniają się reprezentacyjne sale drugiego piętra: Kolumnowa (zwana też balową), Morska i Czterech Pór Roku oraz umieszczona w głównym ryzalicie klatka schodowa z rzeźbami Marsa i Diany. Położony w pobliżu kościół p.w. św. Stanisława wzniesiono na planie prostokąta o zryzalitowanych skrajnych przęsłach ścian podłużnych i zaokrąglonych narożnikach. Korpus łączy się z czworoboczną wieżą umieszczoną na osi fasady. Wnętrza świątyni ze sklepieniami żaglastymi zachowały bogaty wystrój sztukatorski. Do terenu cmentarza przykościelnego przylega piętrowa plebania. Na zamknięciu osi północ-południe (od strony północnej) znajduje się ceglany poewangelicki kościół zbudowany jako salowy z emporami we wnętrzu (obecnie nieużytkowany i częściowo zniszczony). W skład zespołu świątyni wchodzi cmentarz przykościelny i skromny budynek dawnej pastorówki.

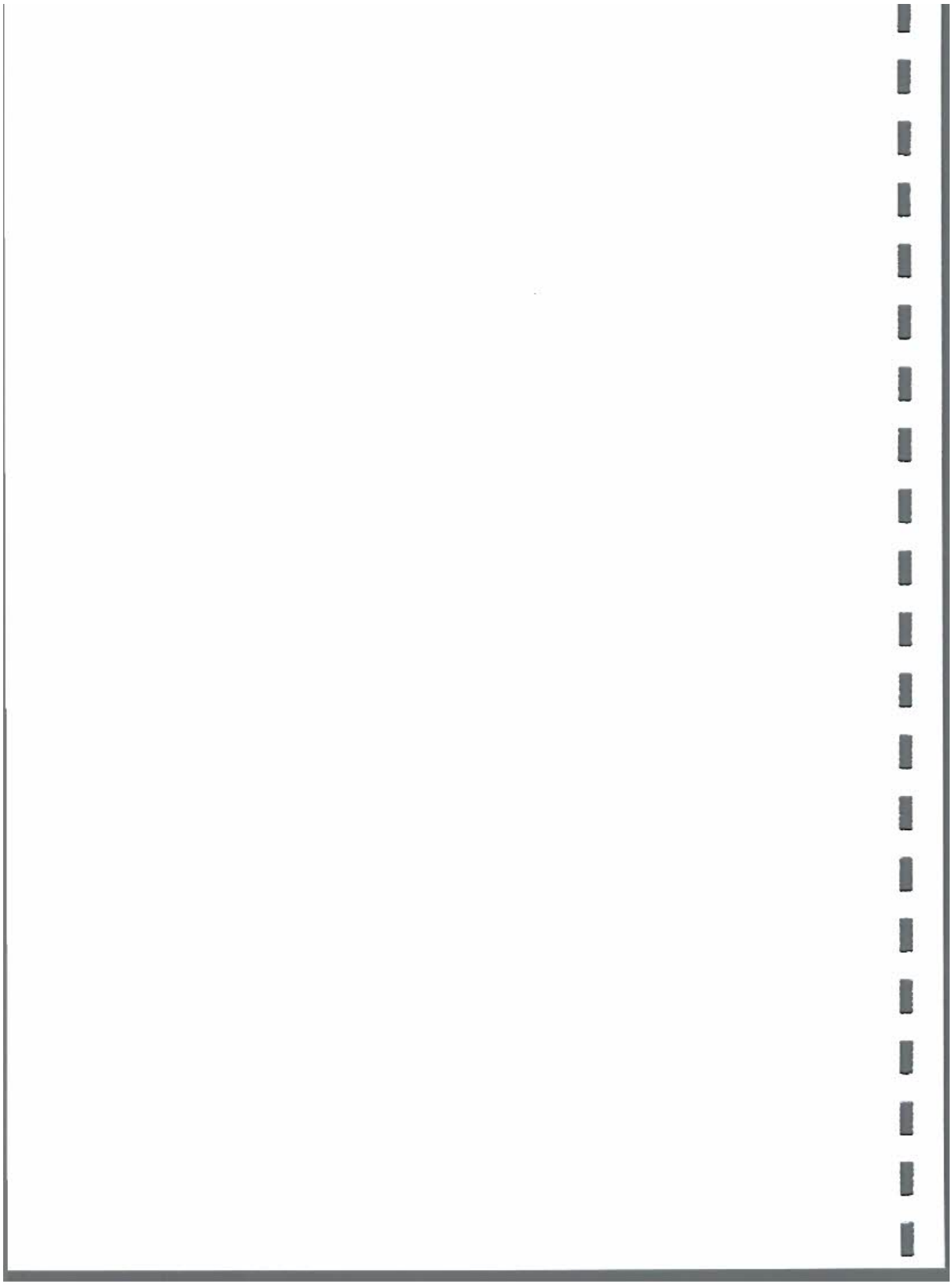

3.4. Układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane

Art. 3 ust. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa czym jest zabytkowy układ urbanistyczny i ruralistyczny. Jest to historyczne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg, np. historyczne dzielnice i osiedla, place i ulice (jako wnętrza urbanistyczne). Zabytkiem może być też historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniająca się ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Do rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego wpisano **3 układy urbanistyczne wraz z zespołami budowlanymi** z terenu Powiatu Leszczyńskiego:

1) **Osieczna,**
2) **Rydzyna,**
3) **Święciechowa**.

Z istniejących **układów ruralistycznych** do rejestru wpisano:

1) **Drzeczkowo** (gm. Osieczna) – zespół budowlany i ruralistyczny miejscowości z XIV – XVIII w.
2) **Gołanice** (gm. Święciechowa) – układ architektoniczno – przestrzenny miejscowości oraz krajobraz kulturowy wokół Jeziora Krzyckiego
3) **Krzycko Małe** (gm. Święciechowa) – układ architektoniczno – przestrzenny oraz krajobraz kulturowy wokół Jeziora Krzyckiego
4) **Pawłowice** (gm. Krzemieniewo).

Układy **przestrzenno – architektoniczne**:

1) Pawłowice – układ przestrzenno – architektoniczny miejscowości

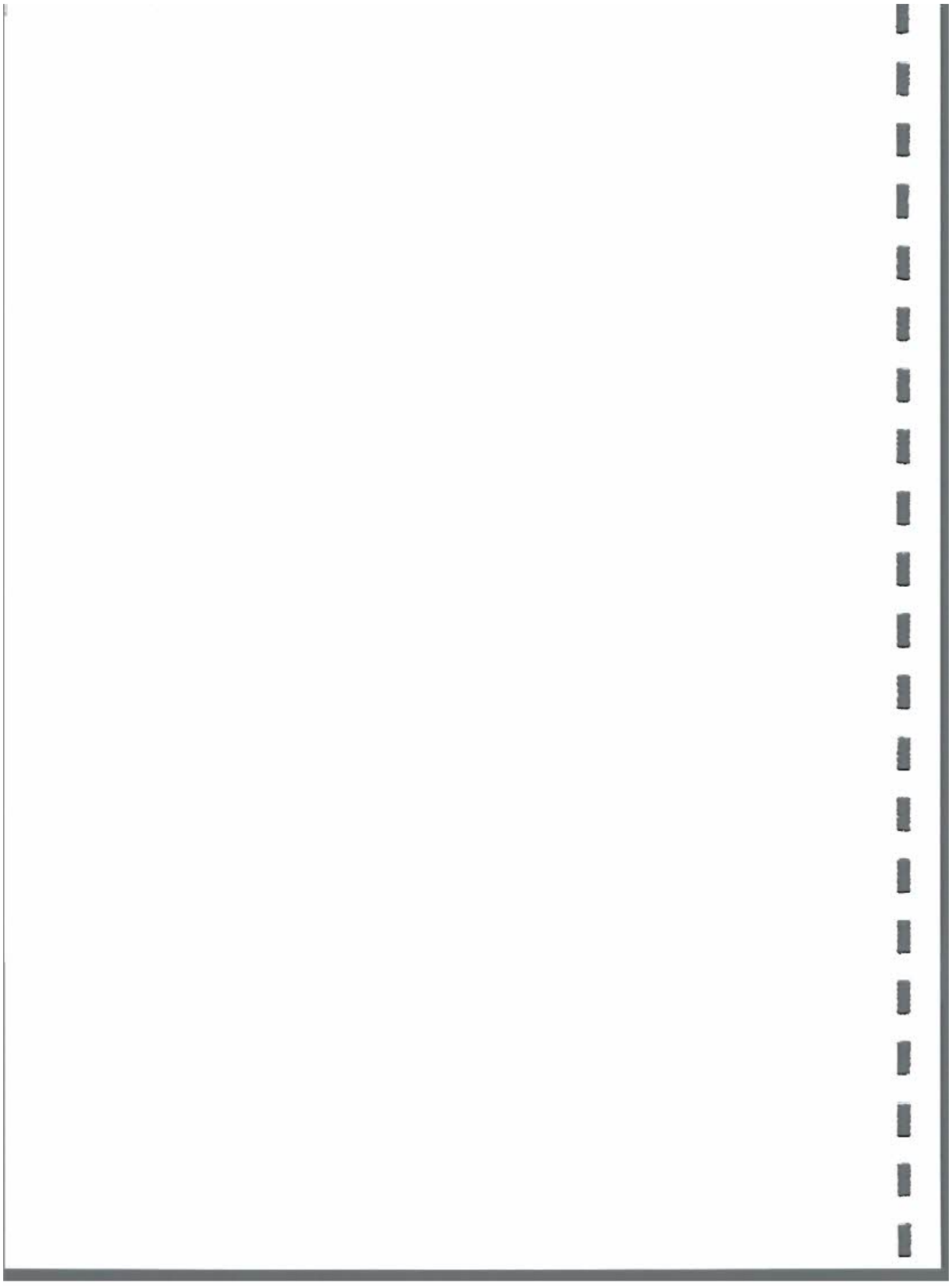

3.5. Dzieła architektury i budownictwa

Do dzieł architektury i budownictwa zaliczane są np. obiekty sakralne, rezydencjonalne, użyteczności publicznej, mieszkalne i gospodarcze.

3.5.1. Obiekty sakralne

3.5.1.1. Kościoły gotyckie wzniesione w okresie od XIII do XVI w.

a) **Długie Stare –** kościół par. pw. św. Marcina Biskupa, obecny kościół wzniesiony prawdopodobnie w **XV w**. późnogotycki. W 1769 r. rozbudowany i wyposażony, ok. 1809 r. dobudowano wieżę z hełmem o formach barokowych. Pod koniec XIX w. restaurowany, wówczas zniesiono kolebkowe sklepienia zakrystii.

Źródło: http://www.parafiadlugiestare.pl

b) **Mórkowo –** kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych, zbudowany prawdopodobnie w 2 poł. XVI w., późnogotycki. Odrestaurowany w 1858 r., 1909 – 1911 r. i w 1931 r. W 1909 r. od zachodu dobudowano wieżę – w dolnej kondygnacji murowaną, neogotycką, w wyższej – w konstrukcji szkieletowej.

Źródło: http://www.parafia-morkowo.pl

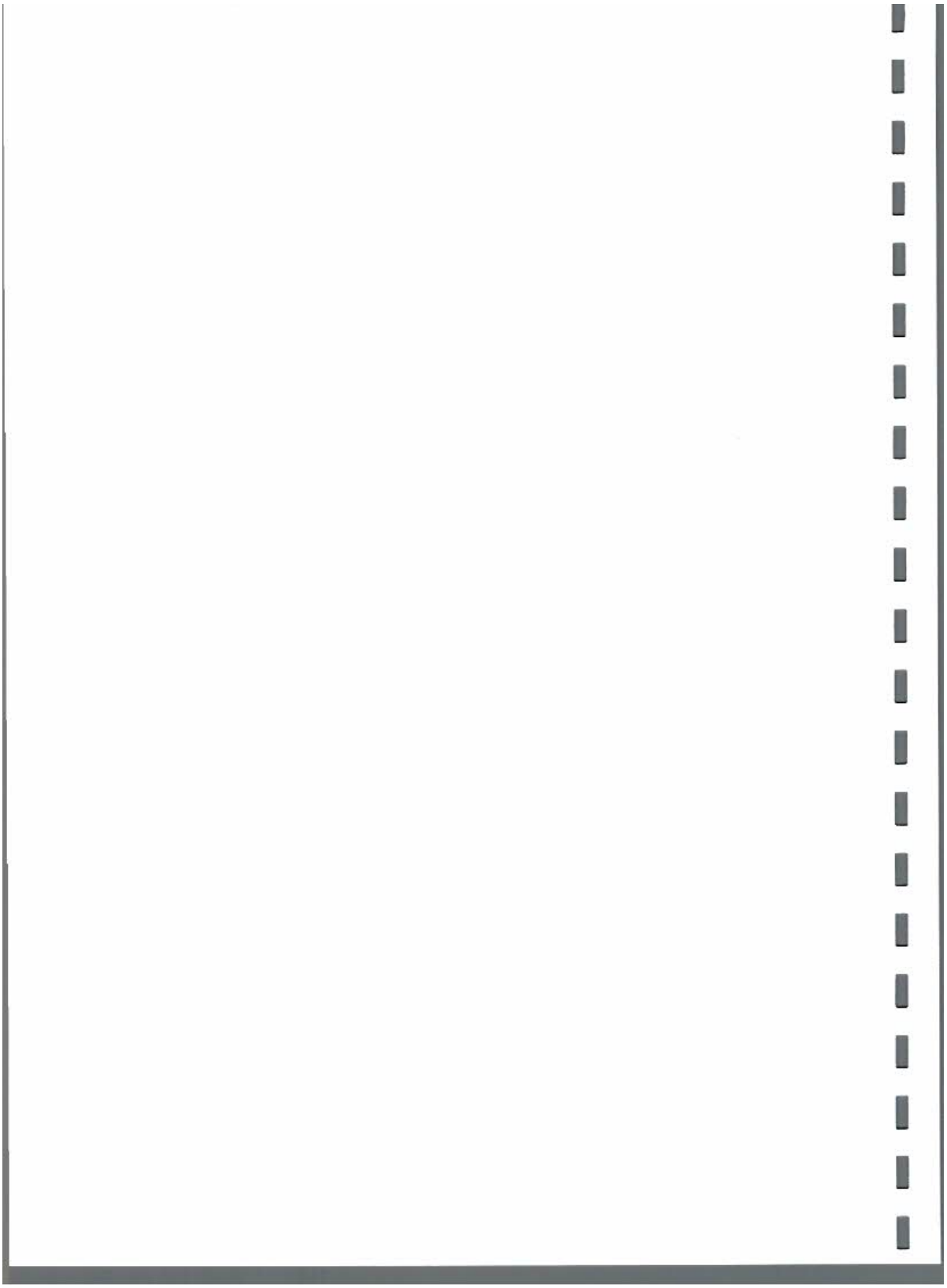

c) Osieczna – kościół parafialny pw. Trójcy Świętej. Obecny został zbudowany ok. 1540 r., konsekrowany w 1553 roku, późnogotycki. W 1777 r. został gruntownie przebudowany i zbarokizowany – dobudowano wieżę i zmieniono dotychczasowy układ trójnawowy na jednonawowy z dwiema kaplicami o planach zbliżonych do kwadratu, które razem tworzą rodzaj transeptu. W 1859 r. został zniszczony przez pożar. Odbudowano go w latach 1860 – 1861, 1869 – hełmy wież, 1894 i 1967 – odnowienie wnętrza.

Źródło: https://regionwielkopolska.pl/katalog-obiektow/kosciol-pw-swietej-trojcy-w-osiecznej/

d) Wilkowice – kościół parafialny pw. św. Marcina. Proboszcz parafii wzmiankowany już w 1421 r. Obecny kościół wzniesiono w XVI w. jako późnogotycki, ale na skutek późniejszych przekształceń niemal zatracił wszystkie cechy stylowe. W 1570 roku przekazano go Braciom Czeskim, po czym w 1625 r. zwrócono katolikom. Konsekrowany był w 1661 r. W 2 pol. XVII wieku dobudowano kaplicę Niepokalanego Poczęcia NMP. Na początku XVIII w. i w latach 1803 – 1805 przeprowadzono prace restauratorskie we wnętrzu. W 1819 r. dobudowano wieżę. W 1962 r. oraz ok. 2000 r. odnowiono wnętrza, a w kaplicy południowej sklepienie krzyżowe z prostą późnorenesansową dekoracją listwową.

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wilkowice,_kosciol_par._p.w._sw._Marcina,_XV_nr._rej._55_z_12.12.1932.JPG

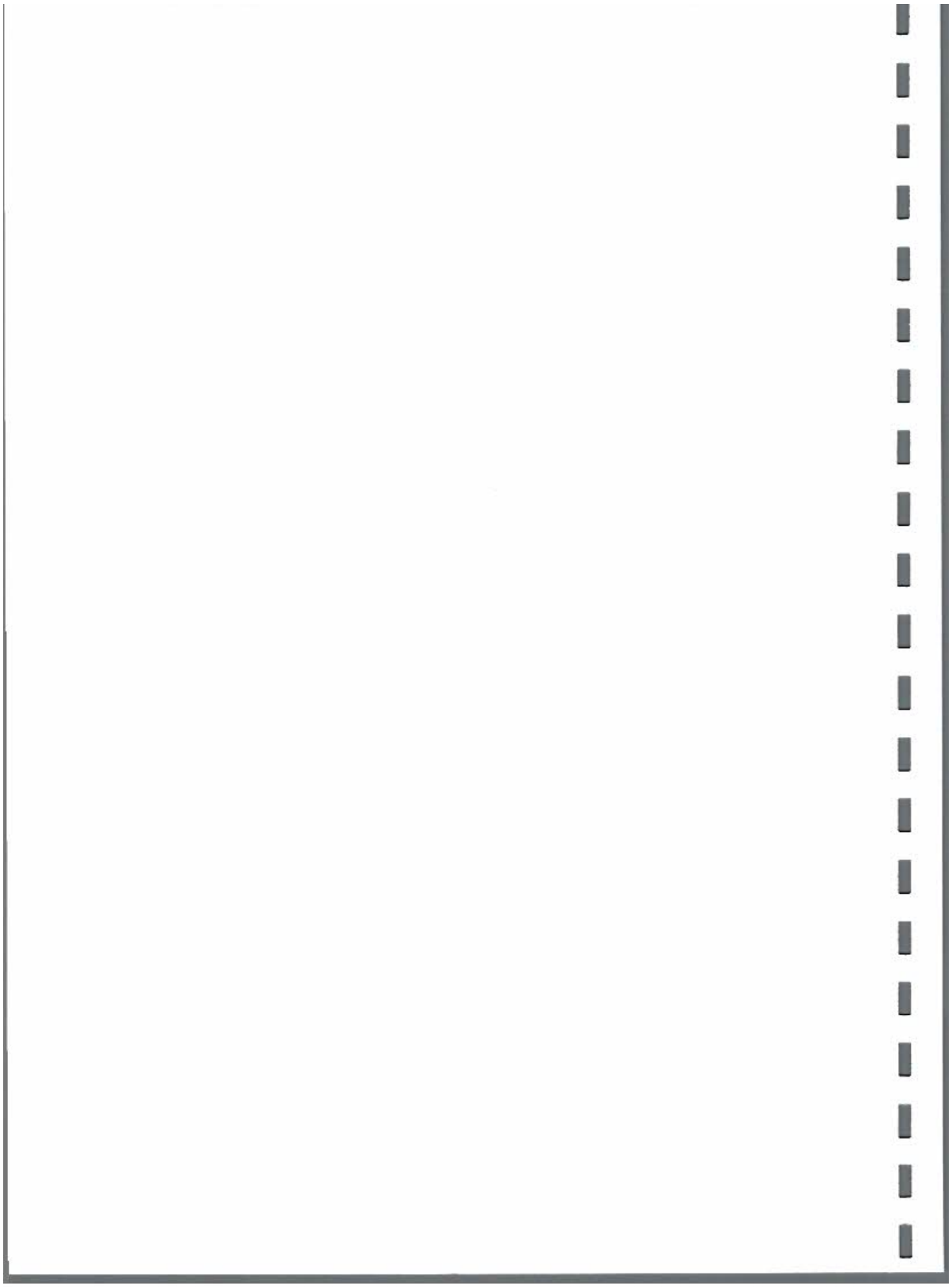

e) **Zbarzewo –** kościół parafialny pw. Narodzenia NMP. Zbudowany ok. 1470 r. Odrestaurowany w 2 poł. XVII wieku. Odnowiony w 1966 r. otrzymał nową polichromię. Wewnątrz nakryty pozornym sklepieniem kolebkowym.

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:H.13.624_-_Zbarzewo_Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82.JPG

3.5.1.2. Kościoły nowożytne wybudowane w okresie od XVI do XVIII w.

a) **Brenno** – kościół parafialny pw. św. Jadwigi z 1781 r. Pierwszy kościół powstał w XIII lub XIV w. Obecna świątynia została zbudowana w roku 1781 z **fundacji księcia Augusta Sułkowskiego**. Wyposażenie kościoła jest **barokowe**. Kościół jest murowany, z barokową wieżą. Wewnątrz ambona i boczne ołtarze są barokowe, natomiast ołtarz główny neoklasyczny.

Źródło: www.wikipedia.pl autor: Jan Jerszynski

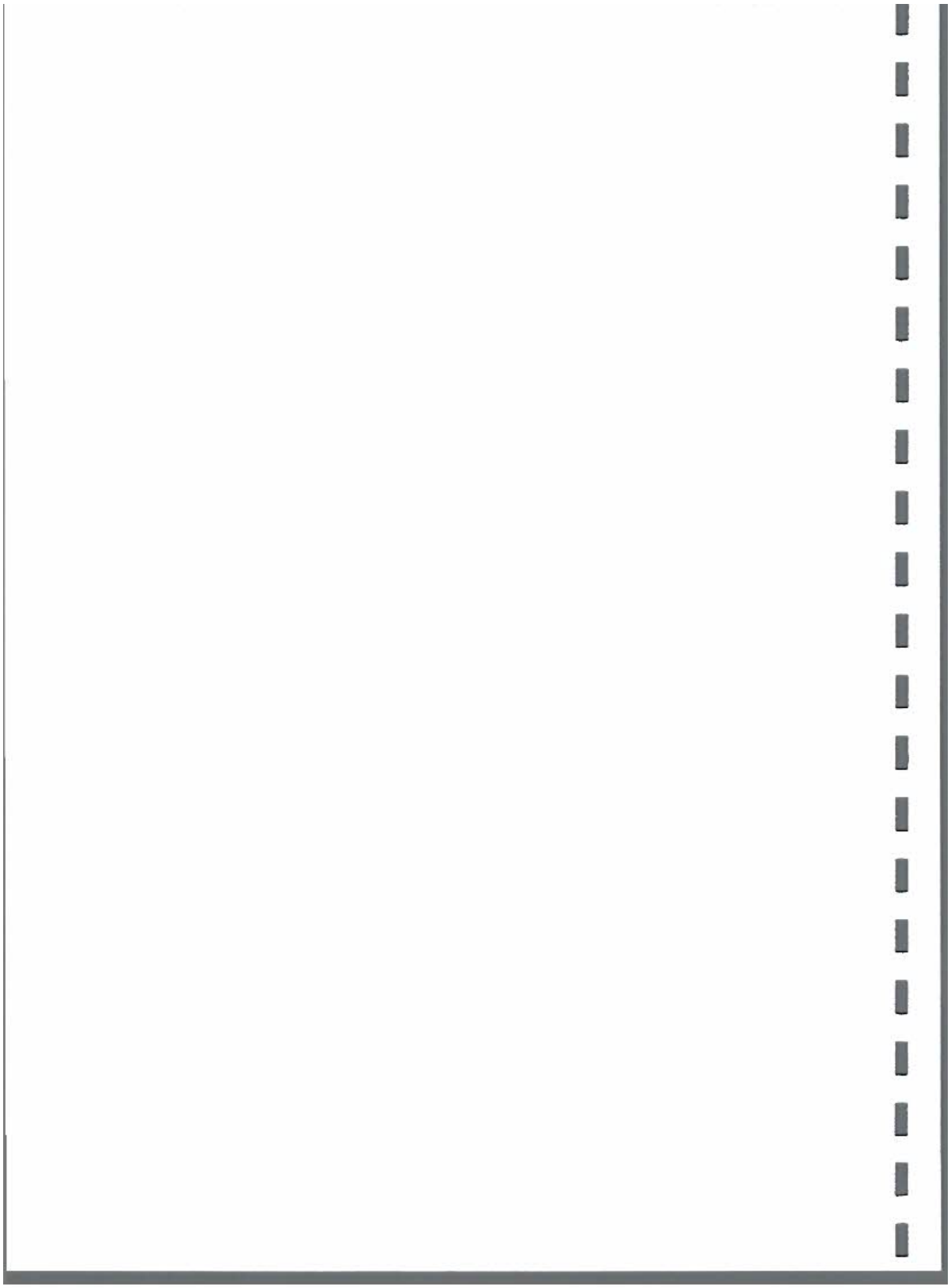

b) **Gołanice** – kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła. Proboszcz wzmiankowany w 1419 roku. Od końca XVI w. do 1628 r. kościół w rękach innowierców. Obecny kościół zbudowany w 1782 r., późnobarokowy.

Źródło: http://www.parafia-golanice-jezierzyce.pl/index.php/historia-parafii

c) **Górka Duchowna** – kościół parafialny pw. Matki Boskiej Pocieszenie i Michała Archanioła. Wieś wzmiankowana w 1258 r. jako własność opactwa benedyktynów z Lubinia, w ich rękach pozostaje do 1797 r., a później jest pod ich zarządem do 1843 r. Kościół w zrębie – późnogotycki. W 1610 r. wymieniony jako murowany. Po pożarze w 1691 r. odbudowany ok. 1700 r. w stylu barokowym. W 1760 r. kościół został rozbudowany (dobudowano kaplice południową pw. Matki Boskiej Pocieszenia). W 1903 r. ponownie rozbudowany kościół dobudowując neobarokową wieżę. W latach 1948 – 1958 dobudowano krużganki.

Źródło: https://www.gorkaduchowna.pl/

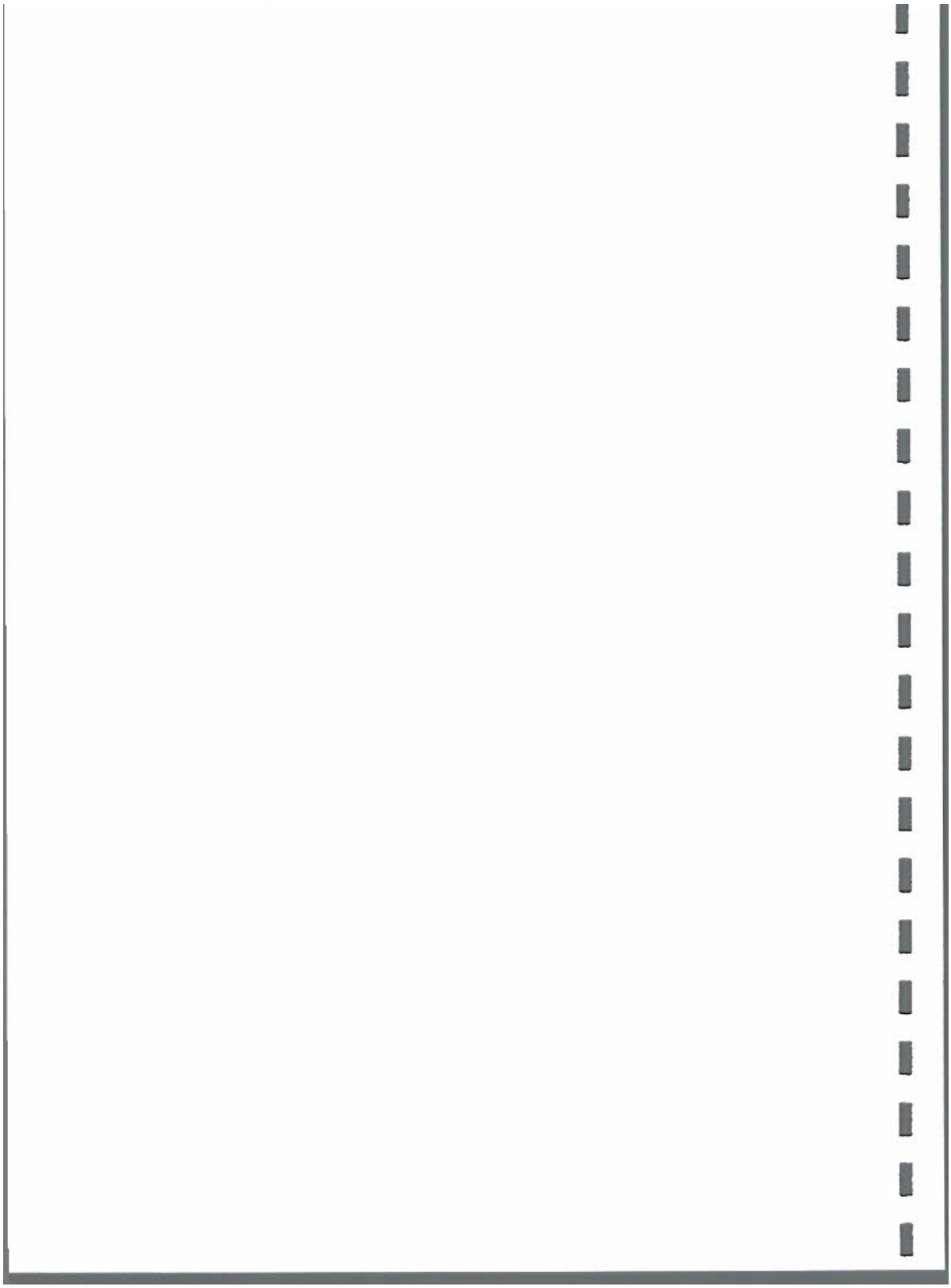

d) Kąkolewo – kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych. Wybudowany w 1501 roku jako późnogotycki. Odnawiany w 1600 r. i 1719 r., został gruntownie przebudowany w latach 1790 – 1797 w stylu barokowo – klasycystycznym.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_Wszystkich_Świętych_w_Kąkolewie ; autor: Jan Jerszyński

e) **Osieczna –** kościół pw. św. Walentego i klasztor reformatów. Obecnie istniejący kościół został wzniesiony w latach 1729 – 1733 wg. projektu architekta Pompeo Ferrariego. Konsekrowany w 1742 r. Cechuje go styl późnobarokowy. Klasztor o skromnych cechach barokowych w zasadniczym zrębie z lat 1680 – 1682. Przebudowany i odnowiony ok. 1730 – 1733 roku.

Źródło: https://regiony.wielkopolska.pl/katalog-obiektow/kosciol-klasztorny-franciszkanow-pw-sw-walentego-w-osiecznej

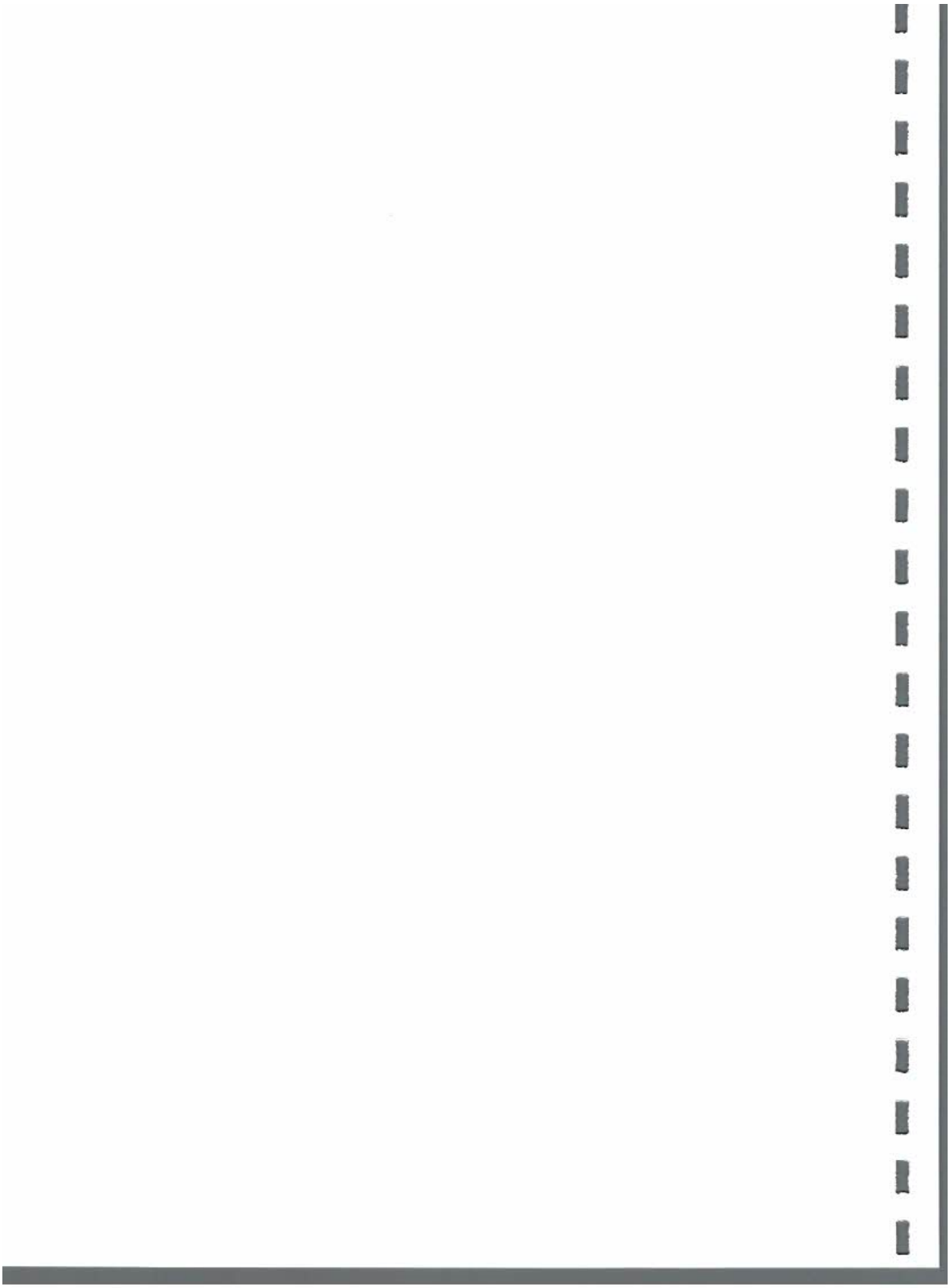

f) **Pawłowice** – kościół parafialny pw. Matki Boskiej Śnieżnej. Zbudowany jako kaplica dworska, na innym miejscu niż dawny drewniany kościół parafialny. Mury obwodowe z końca XVI w. (fundowany w 1597 roku, konsekrowany w 1629 r.) Całkowicie zbarokizowany w XVIII w. Ok. 1741 roku dobudowano kaplicę północną Pana Jezusa. W 1772 – 1775 całkowicie odrestaurowany i ujednolicony, zapewne w tym czasie dobudowano kaplicę południową. W latach 1906 – 1907 odnowiono przebudowano część prezbiterialną. Konsekracja miała miejsce w 1908 roku.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_Najświętszej_Maryi_Panny_Śnieżnej_w_Pawłowicach

g) **Rydzyna** – kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa, obecny wzniesiony w latach 1746 – 1751, wg. projektu Karla Marcina Frantza, późnobarokowy. Rzeźby i kapitele wykonał w 1748 r. Krystian Grünwald. Freski na sklepieniu pochodzące z ok. 1748 – 1750 roku wykonał Francesco Arcularis. W latach 1785 – 1786 dekoracja wnętrza została zmieniona pod kierunkiem Ignacego Graffa. Budowla jest cenna zarówno pod względem bryły z charakterystycznym rokokowym hełmem wieży, która stanowi dominantę architektoniczną w panoramie miasta, jak i ze względu na stiukowe wyposażenie wnętrza, późnobarokowe i w stylu Ludwika XVI – wczesnoklasycystyczne (m.in. dwa ołtarze boczne, ambona i pendant do niej chrzcielnica, dwa konfesjonały) i rokokowe (ławki, balustrady lóż i na chórze muzycznym, prospekt organowy, 2 konfesjonały).

Źródło: https://regionwielkopolska.pl/katalog-obiektow/kosciol-pw-sw-stanislawa-biskupa-w-rydzynie/

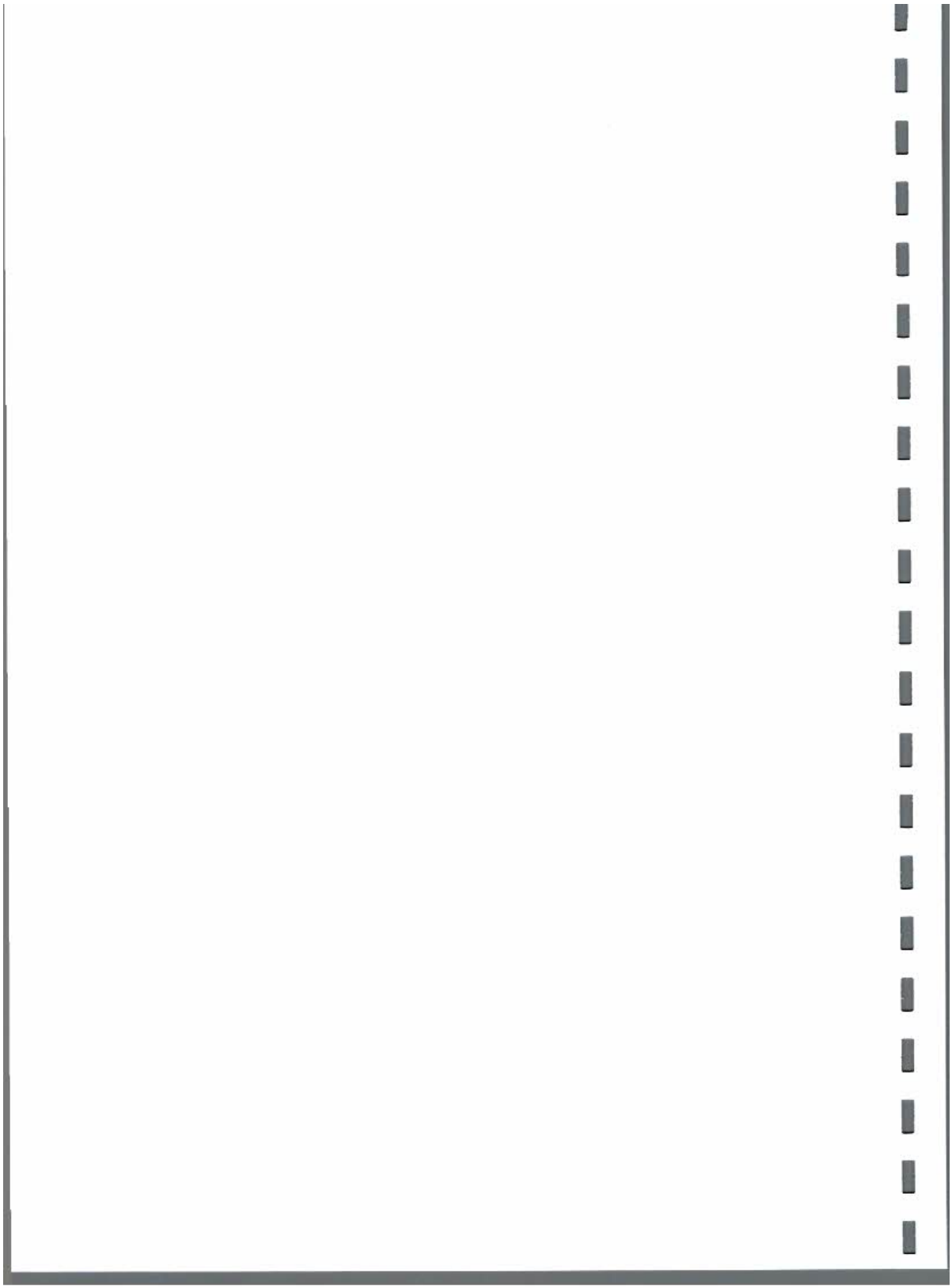

h) **Rydzyna** – kościół poewangelicki pw. św. Krzyża zbudowany wg projektu I. Graffa w latach 1779-83. Osobliwie zorientowany w kierunku północ – południe (typowa orientacja kościołów: wschód – zachód), aby wieża świątyni, patrząc od rynku, zamykała perspektywę ku północy. Kościół nigdy nie był tynkowany, bowiem w przeciwieństwie do kościołów katolickich elewację kościołów protestanckich często pozostawiano w surowej cegle. Od południa wtopiona w bryłę kościoła wieża nakryta hełmem. We wnętrzu zachowane fragmenty ołtarza oraz ambony. Obok kościoła dawna pastorówka z końca XVIII w.

Źródło: www.rydzyna.pl

i) **Święciechowa** – kościół parafialny pw. św. Jakuba. Obecny został zbudowany w I poł. XV w. Poświęcony w 1598 roku, jednak w latach 1730 – 1750 całkowicie przebudowany. W 1780 r. pożar zniszczył górną część wieży, dach i sklepienie nawy głównej. Odbudowany do 1798 roku. Obecnie barokowy z gotycką wieżą. Mieści cenne wyposażenie barokowe, późnobarokowe i rokokowe.

Źródło: https://pl.wikipedia.org, autor: Ralf Lotys

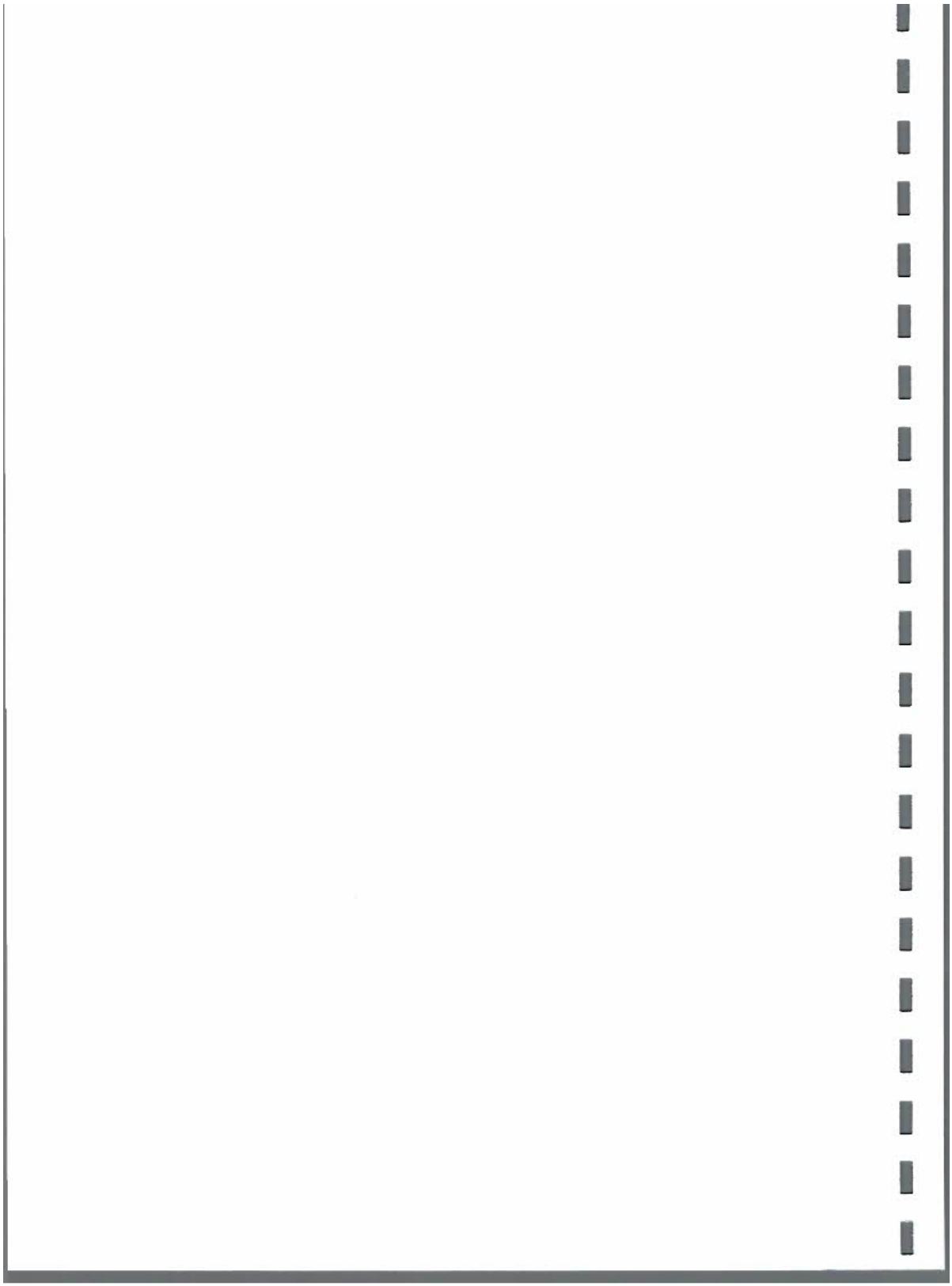

j) **Włoszakowice** – kościół parafialny pw. Trójcy Świętej. Parafia wzmiankowana w 1409 roku. Obecny kościół wczesnobarokowy, zbudowany w latach 1640 – 1643 prawdopodobnie wg projektu lub przy udziale Krzysztofa Bonadury st. W kościele znajdują się najstarsze w Wielkopolsce organy.

Źródło: https://regionwielkopolska.pl/katalog-obiektow/kosciol-pw-swietej-trojcy-we-wloszakowicach/

3.5.1.3. Kościoły wybudowane w okresie od początku XIX w. do 1945 r.

a) **Bukówiec Górny** – Obecny murowany kościół św. Marcina zbudowano XV wieku w późnogotyckim stylu. Po restauracji na początku XVIII w. i późniejszym w 1803-1805 roku, dobudowanie wieży w 1819 roku i odbudowie wieży po pożarze 1931 roku świątynia została w znacznym stopniu zbarokizowana. W prezbiterium znajdują się trzy ołtarze barokowo-klasycystyczne z początku XIX w. Główny i dwa ołtarze boczne są usytuowane naprzeciw siebie.
W ołtarzu głównym w polu środkowym znajduje się obraz św. Marcina z XIX w. który przedstawiony jest jako arcybiskup pomagający ubogiemu.

Źródło: www.wloszakowice.pl

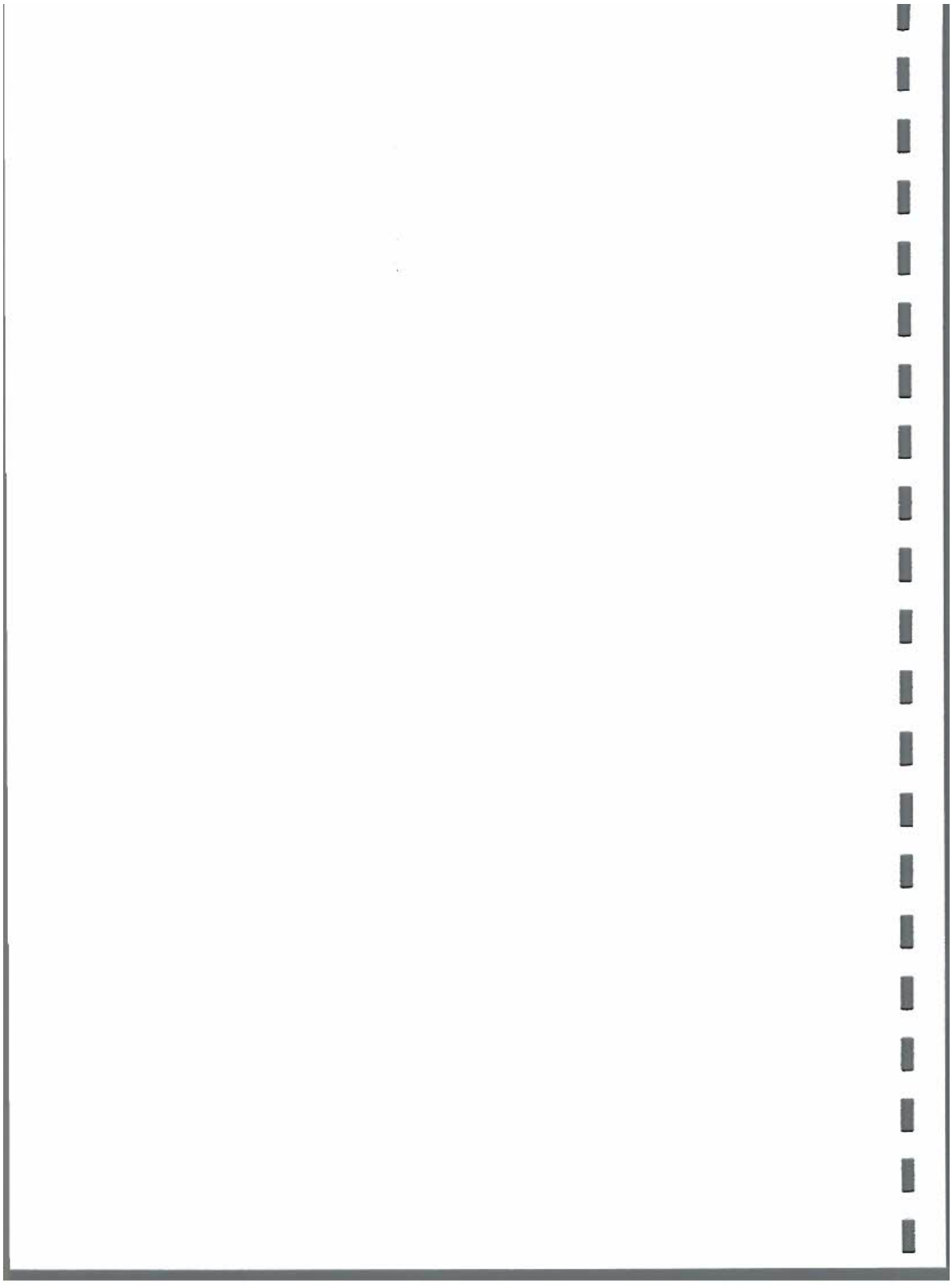

b) **Charbielin –** 8 października 1667 r. sufragan poznański, biskup Maciej Kurski konsekrował kaplicę w Charbielinie jako świątynię filialną parafii Dłużyna. W 1774 r. Józef Urbanowski, dzierżawca majątku Sokołowo, po utracie siedmiorga dzieci rozpoczął budowę nowego, drewnianego kościoła, który już w 1830 r. był mocno zniszczony, a kilkanaście lat później rozebrany. W 1854 r. zakończono budowę nowego, murowanego kościoła, a w 1882 r. powiększono go przez dobudowanie absydy po stronie wschodniej. 5 lipca 1887 r. od uderzenia pioruna świątynia spłonęła. Dawny drewniany sufit spłonął doszczętnie, zniszczeniu uległa również centralna i górna część wieży. 15 sierpnia 1889 r. poświęcono odbudowaną po pożarze świątynię. W ramach odbudowy zachowano dotychczasowe mury zewnętrzne, natomiast zmieniono kształt górnej części wieży o wysokości 32 m, a w miejsce drewnianego sufitu wykonano sklepienie wsparte na filarach. Świątynia posiada ośmiogłosowe organy zbudowane w 1889 r. przez J. Gryszkiewicza z Poznania. Dzwony pochodzą z 1677 i 1984 r. Stacje Drogi Krzyżowej pochodzące z 1907 r. ufundowali parafianie pracujący w Westfalii.

Źródło: www.wloszakowice.pl, Parafia w Charbielinie

c) **Drobnin** – kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa wybudowany w latach 1935 – 1936. Budowla jednonawowa, oparta na prostokącie z wysuniętymi: prezbiterium, zakrystią, lożą oraz dwoma bocznymi apsydami. Nawa główna przykryta dachem dwuspadowym z wbudowaną w prawej części kościoła wieżą. Zakrystia i loża zakończone są attykami. Wieża kościoła (30 metrów) oparta jest na kwadracie, zakończona kopułką. W ażurowej części wieży, na żelaznym rusztowaniu, znajduje się dzwon o wadze ok. 250 kilogramów, wykonany we Frankruthalu w 1897 roku. Kościół jest otynkowany, jedynie cokół, gzymsy i ornamenty wykonane są z cegły klinkierowej.

Źródło: http://www.drobnin.archpoznan.pl

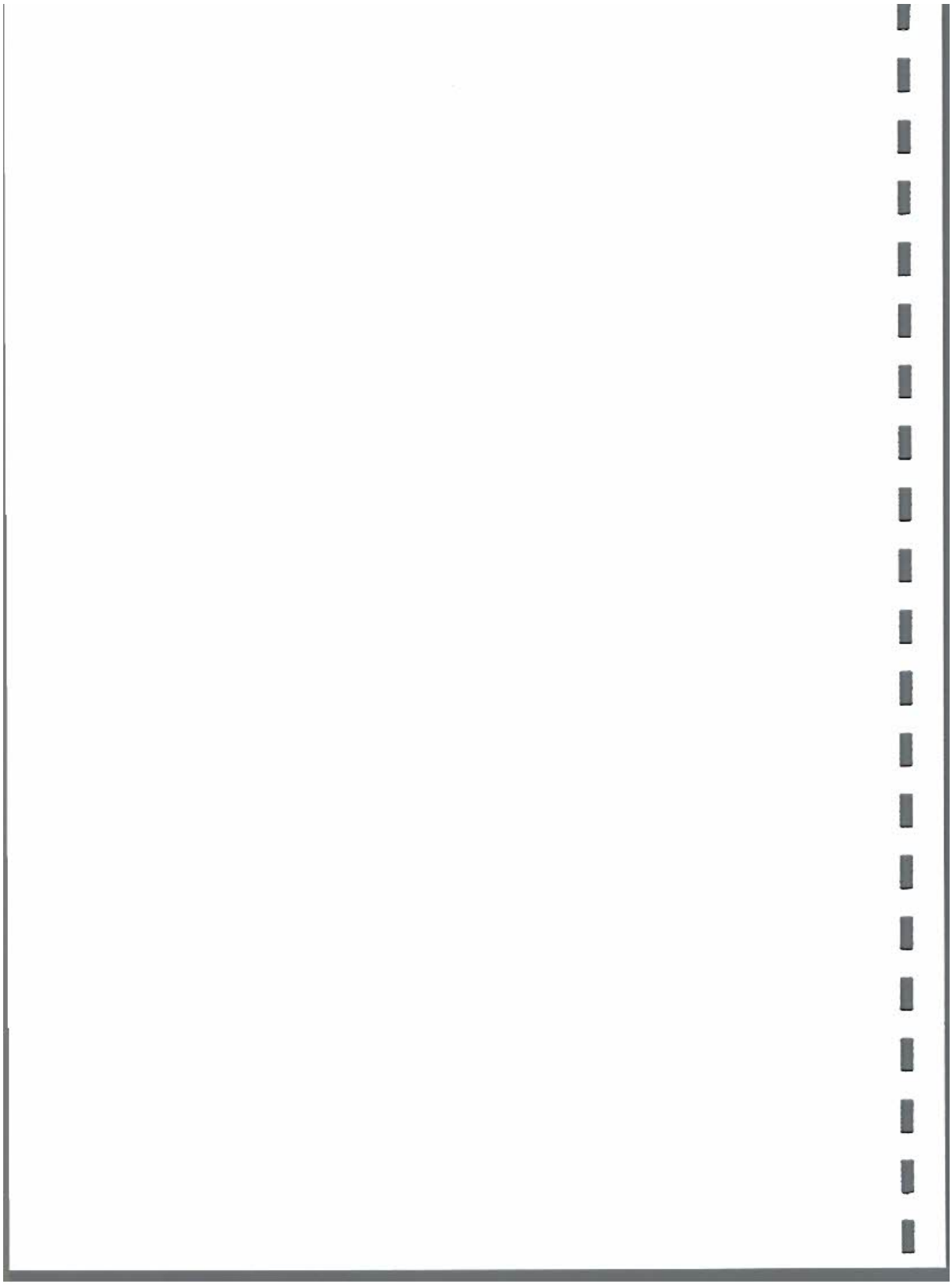

d) **Dłużyna** – kościół parafialny pw. św. Jakuba Starszego, obecny – murowany został wybudowany w 1841 r. Posiada cechy neorenesansowe. Został konsekrowany w 1844 r. W 1859 r. dobudowano wieżę. Odnowiony ok. 1963 r.

Źródło: www.wloszakowice.pl

e) **Goniembice** – kościół parafialny pw. św. Mikołaja (dawniej również św. Barbary) W 1395 r. pierwsza wzmianka o proboszczu parafii. W 1686 wybudowano nowy kościół, który był drewniany. Obecny kościół został wzniesiony w 1815 r. Jest murowany, bez wyraźnych cech stylowych.

Źródło: https://zabytek.pl/pl/obiekty/goniembice-kosciol-par-pw-sw-mikolaja

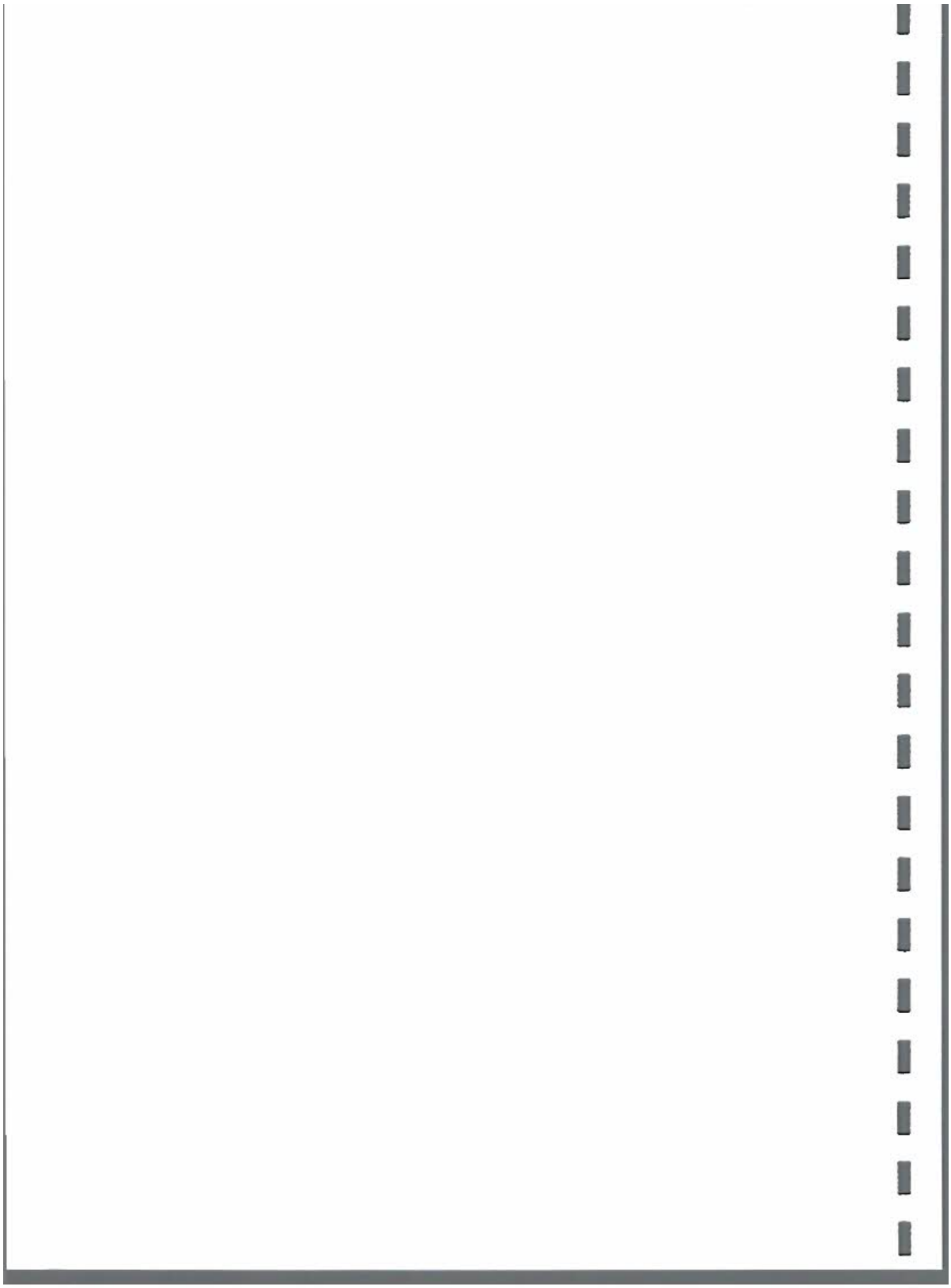

f) **Jabłonna –** kościół filialny pw. św. Mikołaja (wcześniej św. Marcina), fundowany w XIII w. przez cystersów z Lubiąża, którzy jednocześnie byli właścicielami wsi. Wzmiankowany w 1376 r. W okresie XVI – XVII w. należał do innowierców. Poprzedni kościół wzniesiony w latach 1689 – 1722, w 1790 r. popadł w ruinę. Budowę obecnego kościoła rozpoczęto na przełomie XVII/XIX w. W 1925 roku kościół nie posiadał jeszcze dachu. W latach 1945 – 1947 budowa została ukończona (strop i dachy). Bez wyraźnych cech stylowych.

Źródło: https://zabytek.pl/pl/obiekty/jablonna-kosciol-pw-sw-marcina-ob-pw-sw-mikolaja

g) **Krzycko Małe** – kościół parafialny pw. Matki Boskiej Śnieżnej. Obecny murowany, neogotycki, wzniesiony w 1892 r. wg. projektu A. Langego z Wrocławia. Konsekrowany w 1894 r.

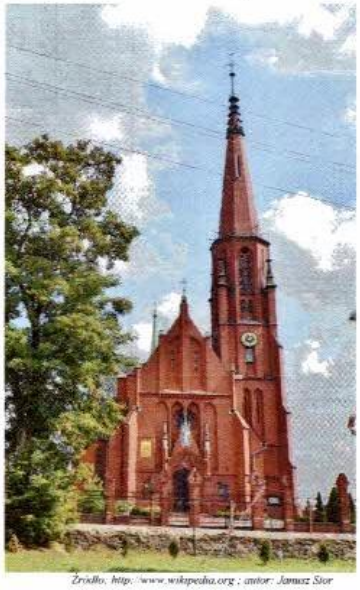

Źródło, http://www.wikipedia.org ; autor: Janusz Stor

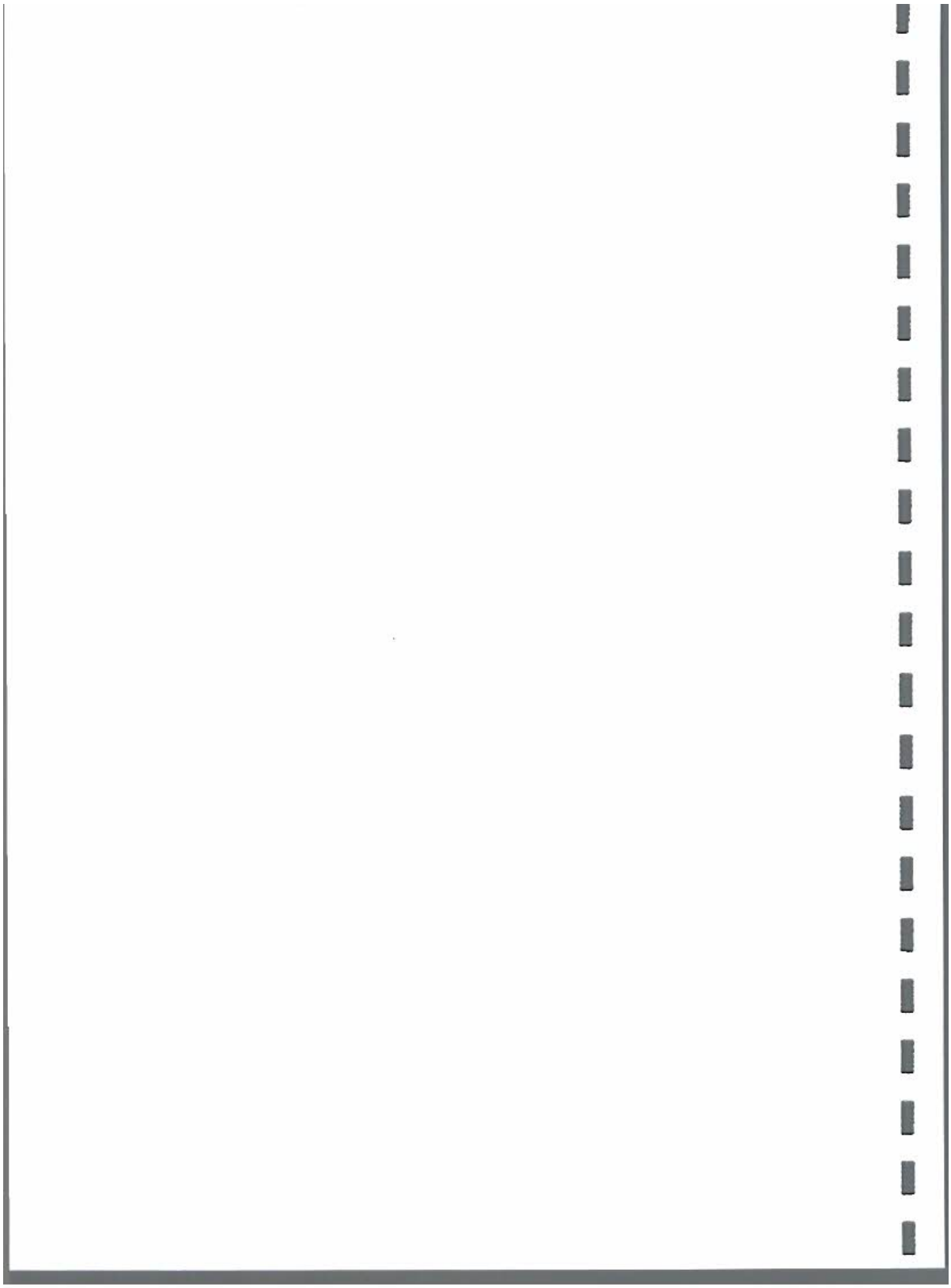

3.5.1.4. Kościoły drewniane

a) **Dąbcze** – kościół parafialny pw. św. Katarzyny, zbudowany w latach 1666 – 1668, restaurowany w latach 1970 – 1971. Wzniesiony w konstrukcji szkieletowej z wypełnieniem gliną i cegłą, tynkowany. Wieża konstrukcji słupowej, oszalowana, przylega do świątyni od strony zachodniej. Posiada smukłą bryłę o dekoracyjnym zagęszczeniu elementów konstrukcji szkieletowej.

Źródło: http://www.kosciolydrewniane.pl/pages/drewniane/dabcze.html; autor: Piotr Kicinski

b) **Drzeczkowo** – kościół parafialny pw. Najświętszej Maryi Panny, wzmiankowany w 1425 roku jako filialny. W 1447 r. nastąpiło erygowanie parafii. W 1660 r. drewniany kościół został zrujnowany, po czym odnowiono go w 1666 roku. Obecny kościół zbudowano w 1775 r. w konstrukcji szkieletowej, wypełnionej prawdopodobnie cegłą, otynkowany. Wybudowany na rzucie krzyża łacińskiego, z dobudowaną od zachodu wieżą na planie kwadratu, drewnianą, oszalowaną. Od wschodniej części, za prezbiterium, znajduje się zakrystia.

Źródło: http://www.kosciolydrewniane.pl/pages/drewniane/drzeczk.html; autor: Marcin Szukała

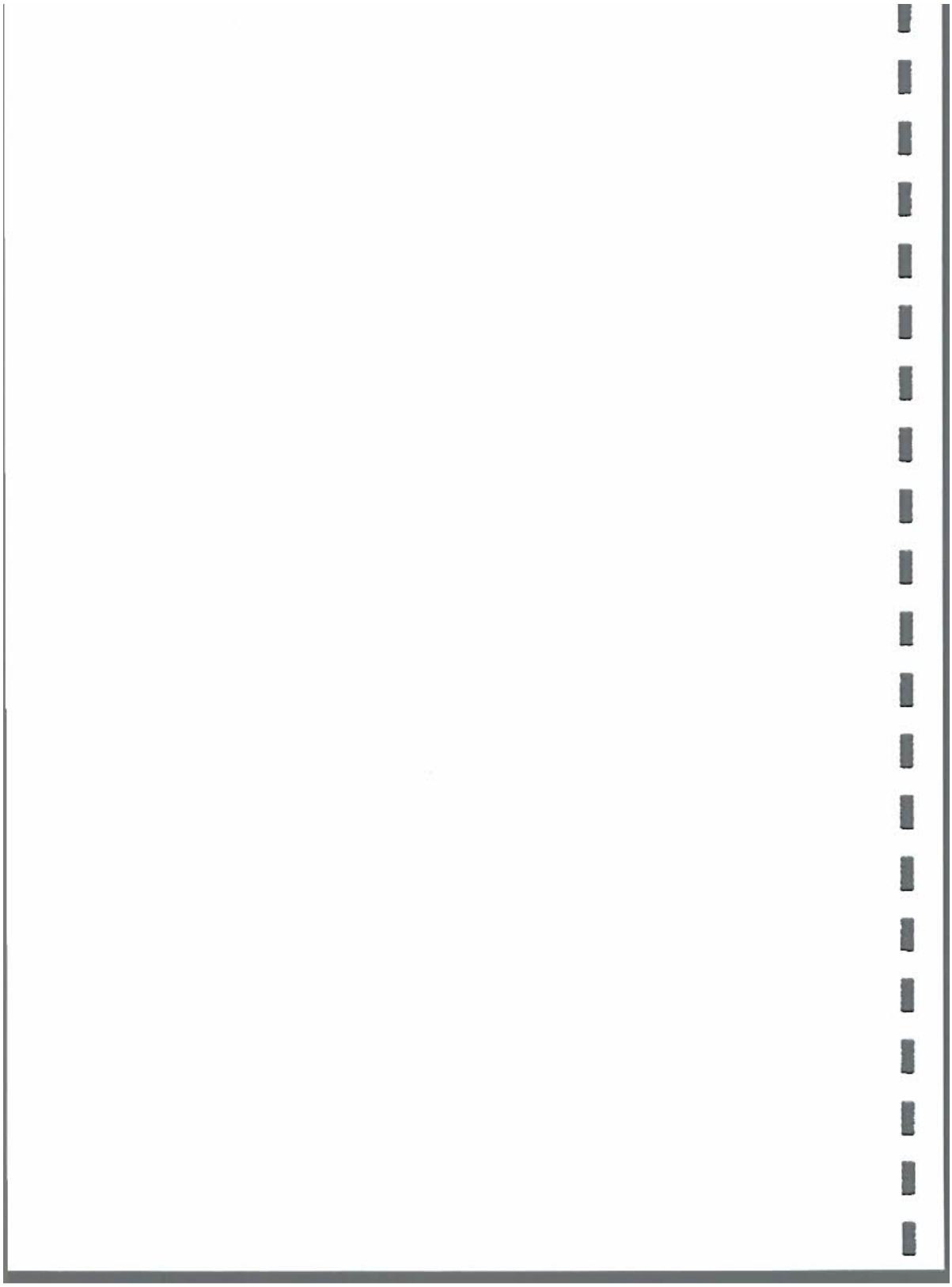

c) **Jezierzyce Kościelne –** kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła. Pierwsza wzmianka w 1466 roku. Obecny kościół wzniesiony w 1806 r., ale z powodu zachowanej więźby dachowej konstrukcji storczykowej (typowe dla kościołów gotyckich), ma dużą wartość naukową.

Źródło: http://parafia-golaniec-jezierzyce.pl/index.php/historia-parafii

d) **Kaczkowo** – kościół parafialny pw. św. Marcina (wcześniej św. Mikołaja). Parafia założona w XIII lub XIV wieku. Po 1563 r. w rękach protestantów. W XVII wieku z powrotem oddana katolikom. Od 1670 r. był kościołem filialnym Czerniny. W 1686 stał się kościołem parafialnym. W 1674 r. zostaje wzniesiony nowy kościół drewniany, a w 1729 r. zostaje dobudowana wieża. W 1817 r. roku następuję wymiana drewna na konstrukcję szkieletową.

Źródło: https://www.kaczkowo.archpoznan.pl/

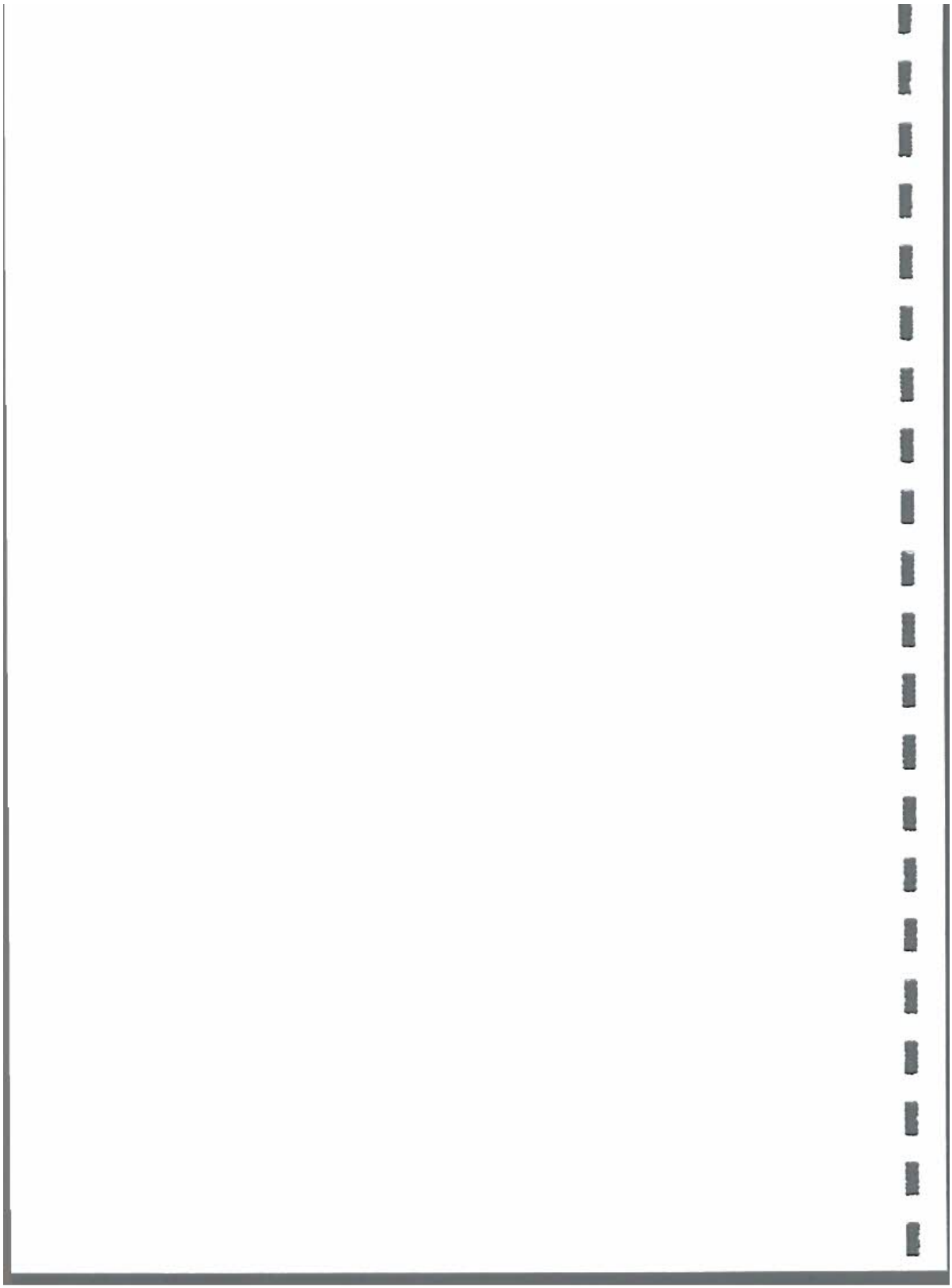

e) **Niechłód** – kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych. Obecny kościół zbudowany w XVIII w. Kościół drewniany, jednonawowy o konstrukcji zrębowej. Belka tęczowa z barokowym krucyfiksem z XVIII w. Ołtarz główny barokowy z XVIII w. Kościół otoczony jest murem z kamienia i cegły z XIX w. z kaplicą grobową rodziny Bojanowskich. Plebania z p. XX w.

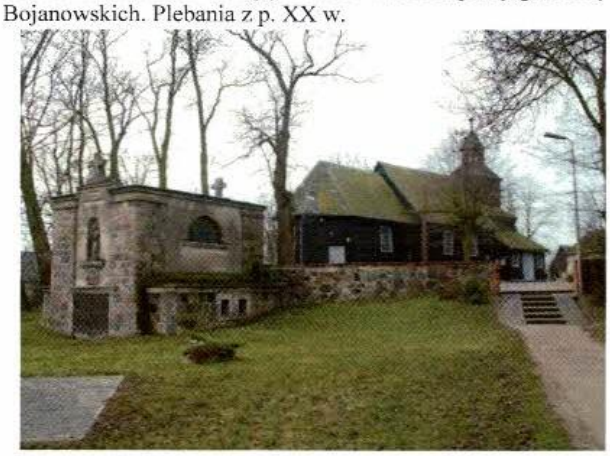

Źródło: http://www.kosciolydrewniane.pl/pages/drewniane/niechl.html ; autor: Piotr Kiciński

f) **Oporowo** – kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP. Parafia istniała już przed 1310 r. Proboszcz wzmiankowany był w 1378 r. Obecny kościół wybudowano w 1640 roku na nowym miejscu z fundacji Stanisława z Bnina Śmigielskiego, właściciela wsi. Został konsekrowany w 1644 r. pw. Niepokalanego Poczęcia i św. Stanisława Biskupa. Od 1645 r. kościół parafialny. W początku XIX w. dobudowano wieżę i kruchtę południową. W 1879 r. gruntownie restaurowany pod kierunkiem A. Lange z Wrocławia. Konstrukcji szkieletowej z wypełnieniami ceglanymi, tynkowanymi, wnętrze oszalowane. Wieża i kruchta południowa murowane i otynkowane.

Źródło: https://pl.wikipedia.org ; autor: Sławomir Milejski

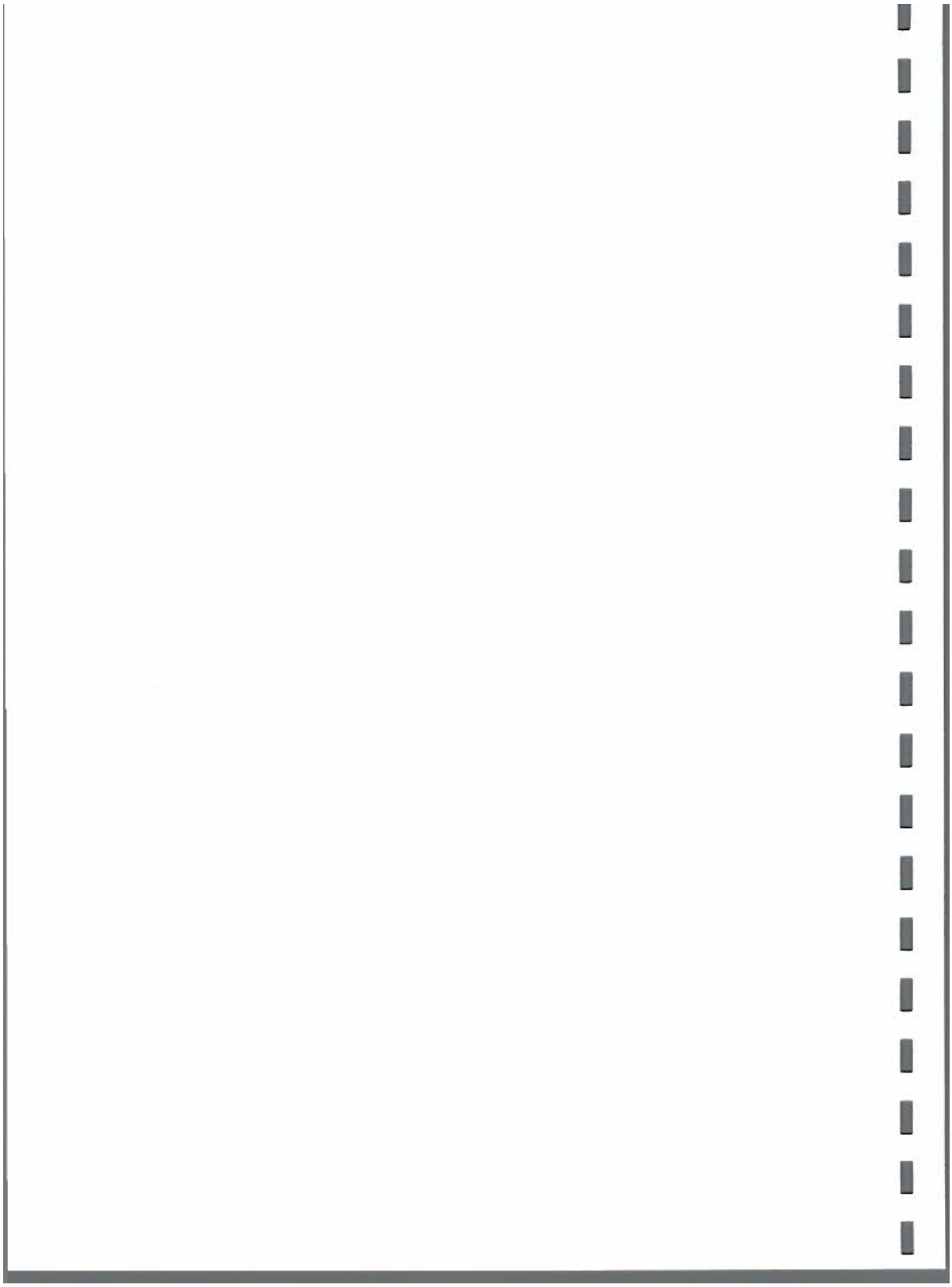

g) **Świerczyna** – kościół parafialny pw. św. Łukasza Ewangelisty. Parafia wzmiankowana w 1412 r. Obecny budynek wzniesiony w 3 ćw. XVII wieku, odrestaurowany w 1737 r. Konstrukcja budynku jest drewniana zrębowa, z zewnątrz oszalowana, a wewnątrz tynkowana. W 1853 r. do kościoła dobudowano murowana kaplicę pw. Przemienienia Pańskiego o cechach neogotyckich, na planie pięciobocznym. W latach 1929 – 1930 dobudowano murowaną nawę południową. We wnętrzu kościoła znajduje się cenne wyposażenie.

Źródło: www.ostecznа.pl

3.5.1.5. Bramy kościelne, mury i ogrodzenia

a) **Bukówiec Górny** – brama kościelna wzniesiona w I poł. XIX w.

Źródło: wikipedia.org, autor: Janusz Stor

b) **Drobnin** - brama główna (mur./met.), po 1935 r.

Źródło: http://www.drobnin.archpoznan.pl/

c) **Długie Stare** – brama kościelna, mur. XVI – XVIII w.

Źródło: http://zabytki.ocalicodzapomnienia.eu/zabytek-2-9-1-2504.html

d) **Drzeczkowo** – brama kościelna – późnobarokowa, ok. 1775 r.

Źródło: http://www.kosciolydrewniane.pl/pages/drewniane/drzeczk.html ; autor: Piotr Kicinski

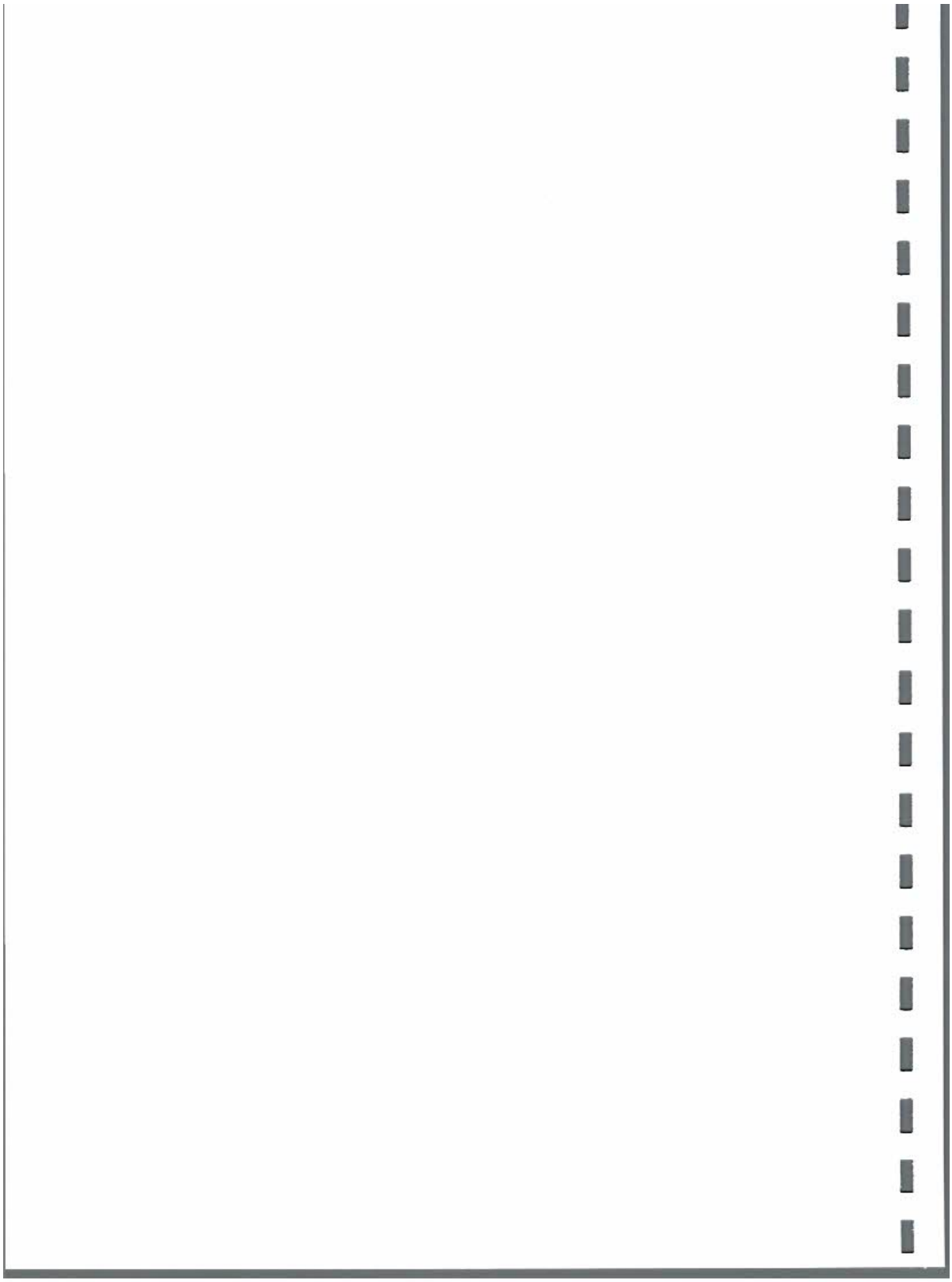

e) **Krzycko Małe** – ogrodzenie przy kościele – umieszczone wtórnie na murze kamienne figury przydrożne (św. Florian – XVIII w. barokowa, Św. Jan Nepomucen, XVIII w. ludowa, Św. Wawrzyniec, I poł. XIX w. klasycystyczna)

Źródło: https://pl.m.wikipedia.org/; autor: Janusz Stor

f) **Osieczna –** brama przy kościele parafialnym pw. św. Trójcy, mur. XVIII w.

Źródło: https://pl.m.wikipedia.org/; autor: Janusz Stor

g) **Osieczna** – mur otaczający zespół klasztorny, mur., XVIII w.

Źródło: https://polska-org.pl/7444521,foto.html?idEntity=7442441

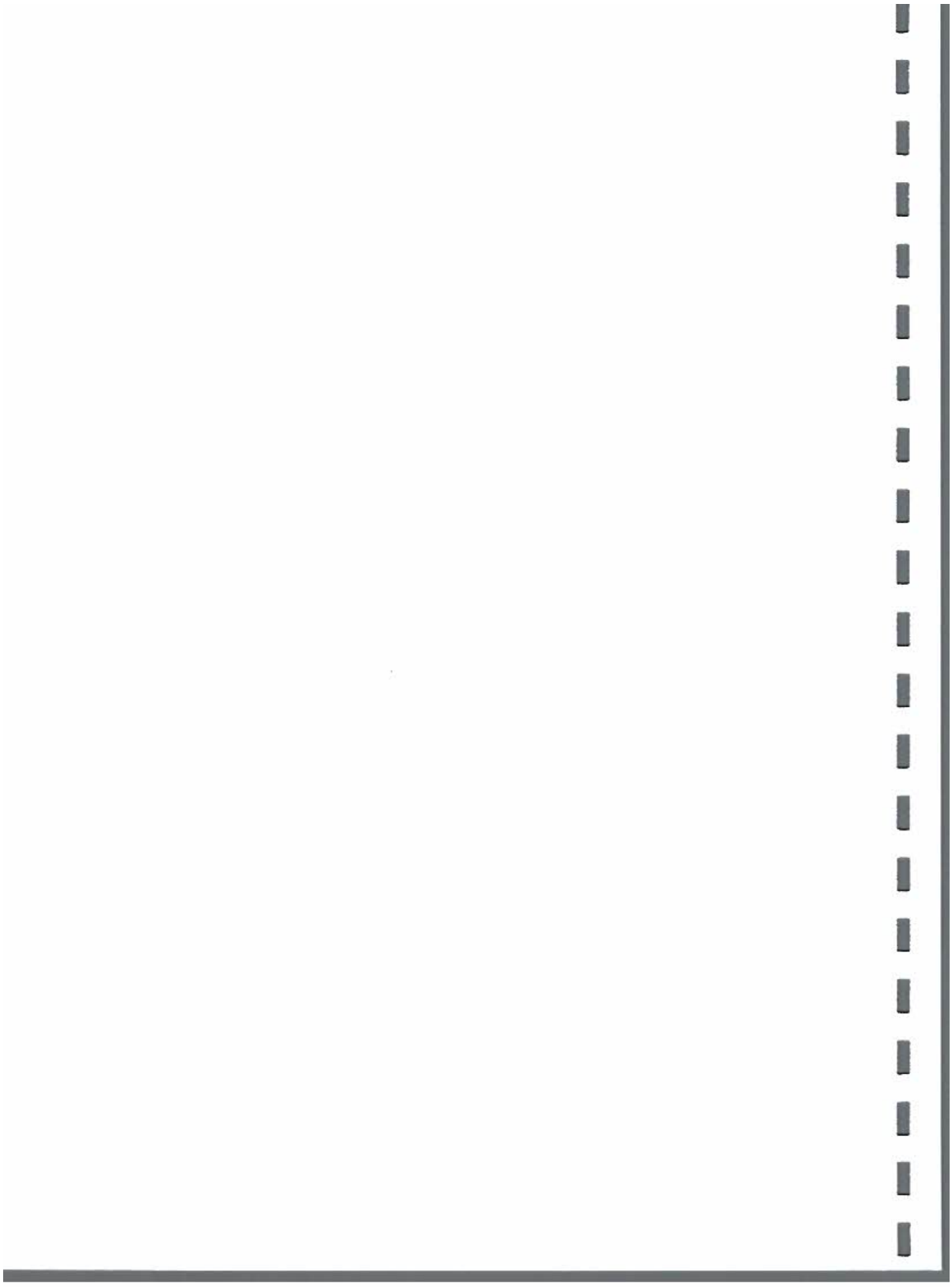

3.5.1.6. Plebanie / pastorówki

a) **Brenno**
b) **Drobnin**– plebania z 1938 r.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wiki_Lubi_Zabytki/wielkopolskie/powiat_leszczy%C5%84ski#gmina_Krzemieniewo ; Autor: Janusz Stor

c) **Długie Stare** – plebania z 1848 r.

Źródło: http://zabytki.ocalmozwspomnienia.eu/zabytek-2-9-1-2592.html

d) **Dłużyna** – plebania z 1843 r.

Źródło: http://www.kierunekpolska.pl/dluzyna ; autor M. Bryl

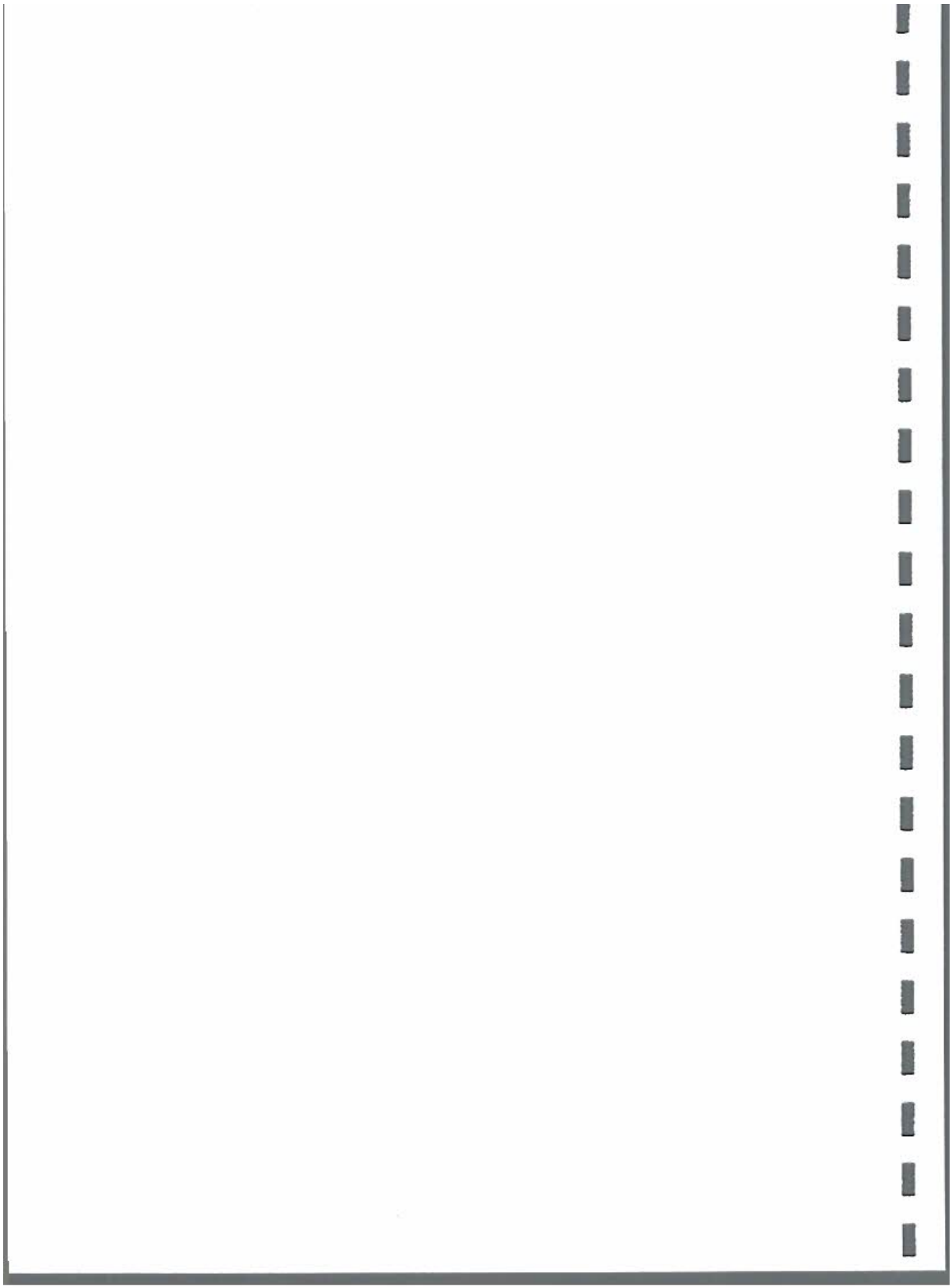

e) **Rydzyna** – dawne kolegium pijarów, obecnie plebania ul. Kościelna 1, budowana w latach 1765 – 1774, piętrowa, nakryta czterospadowym dachem łamanym, wewnątrz trójtraktowy układ pomieszczeń.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:H.13.181_-_Rydzyna_Plebania.JPG ; autor: Janusz Stor

f) **Rydzyna** – pastorówka z XVIII/XIX w. (ul. Wolności 10)

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wiki_Lubi_Zabytki/wielkopolskie/powiat_leszczyński%2C_gmina_Rydzyna
Autor: Janusz Stor

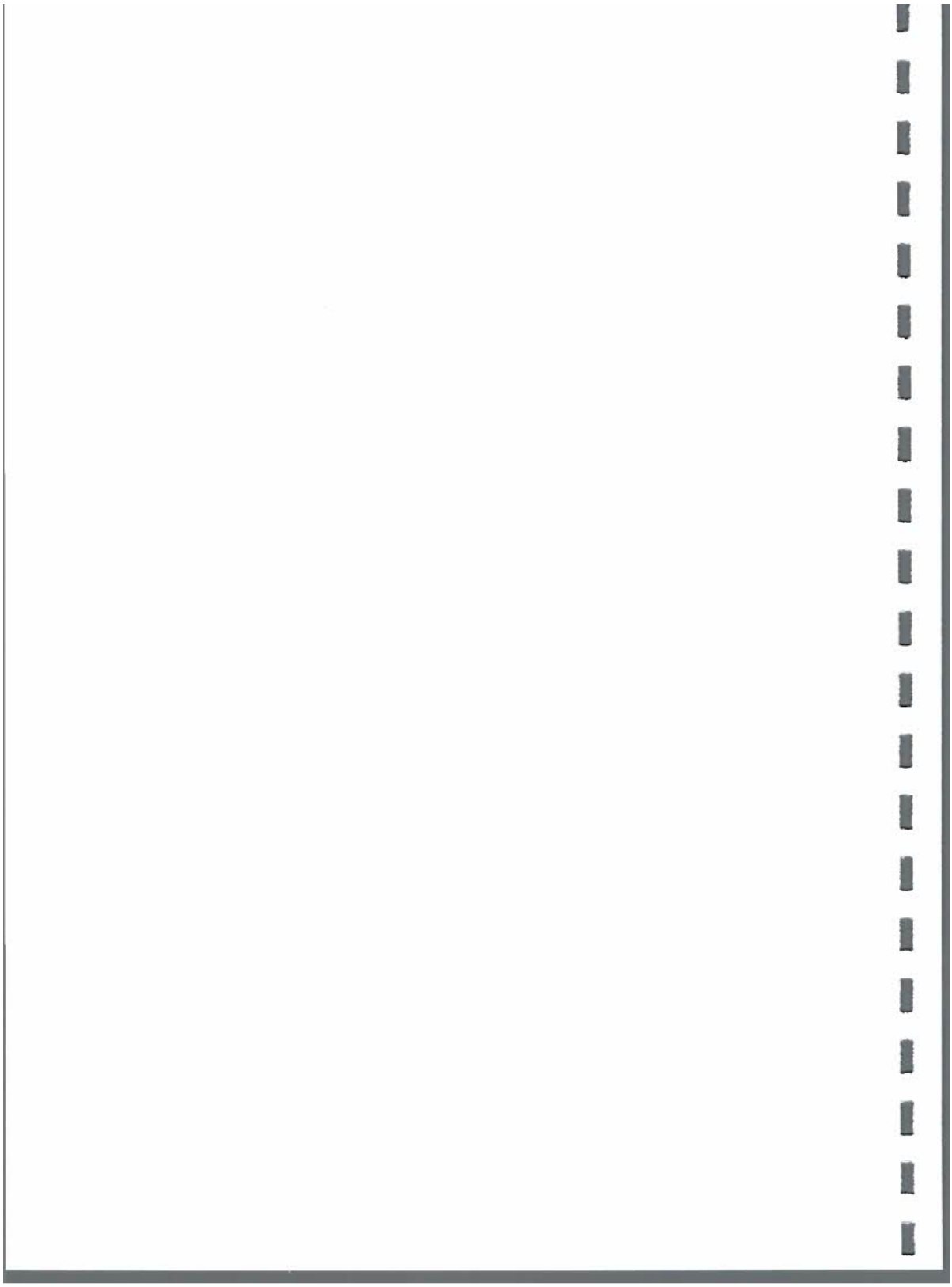

g) **Włoszakowice** – plebania z 1 poł. XIX w.

Źródło: http://www.dobbina.eu/Plebania_Wloszakowice.map

3.5.1.7. Cmentarze wpisane do rejestru zabytków

a) **Dąbcze** – cmentarz przykościelny
b) **Długie Stare** – cmentarz parafialny, przykościelny XVIII – XX w.
c) **Drobnin** – cmentarz przykościelny, po 1935 r.
d) **Drzeczkowo** – cmentarz kościelny
e) **Krzycko Małe** – cmentarz przykościelny z wmontowanymi w płd. mur cmentarza kamiennymi płytami nagrobnymi
f) **Niechłód** – cmentarz przykościelny z XVII – XX w. wraz z kaplicą grobową Junosza – Bojanowskich z 1 poł. XIX w.
g) **Rydzyna** – cmentarz przy kościele katolickim
h) **Rydzyna** – cmentarz przy kościele ewangelickim
i) **Wilkowice** – dawny cmentarz ewangelicki, koniec XIX w. – 1945 r.

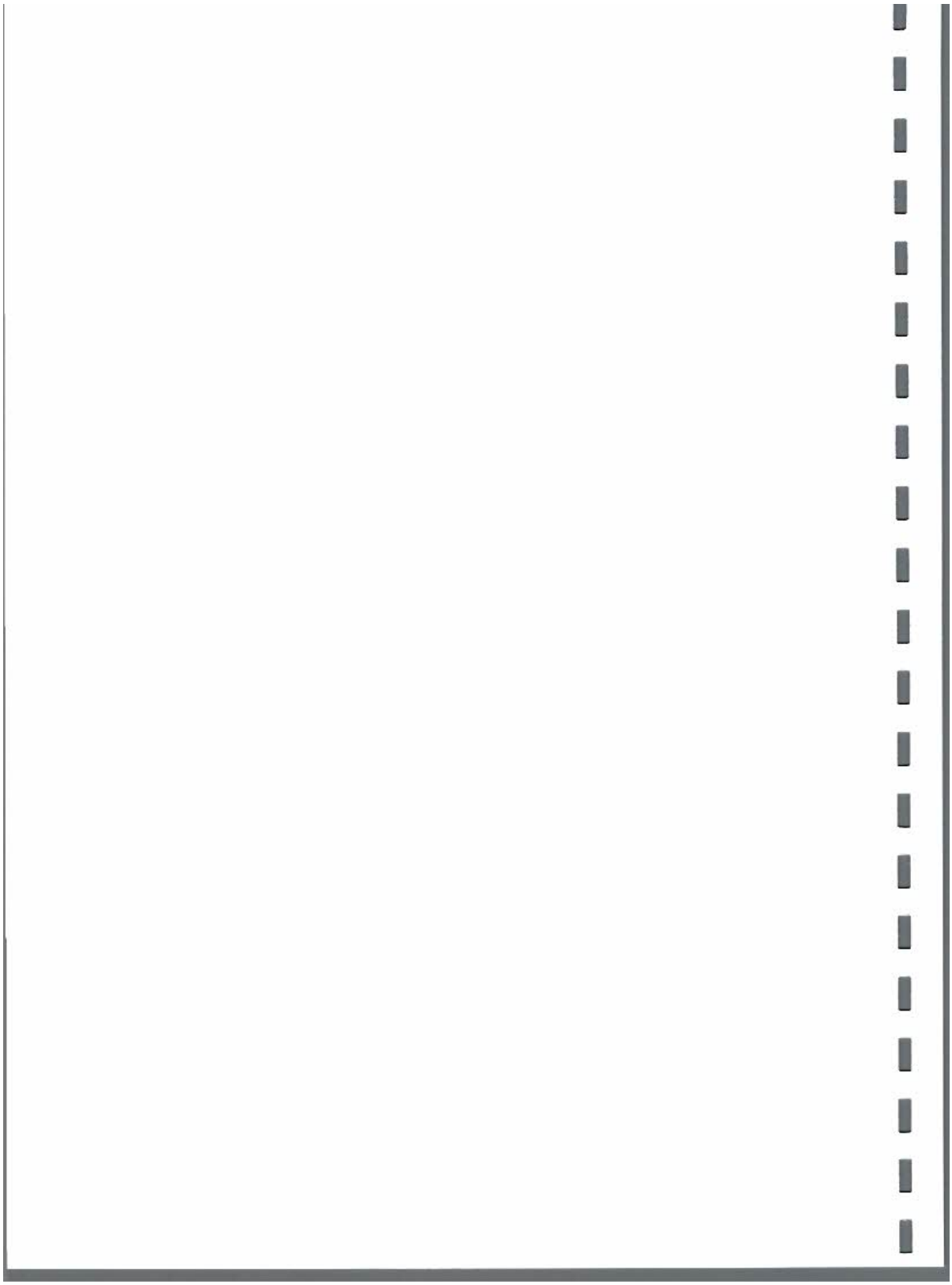

3.5.2. Ratusze

Rydzyna – ratusz barokowy z 1752 r. usytuowany w zachodniej pierzei miasta, na zamknięciu osi widokowej zamku

Źródło: https://zabytek.pl/pl/obiekty/rydzyna-ratusz

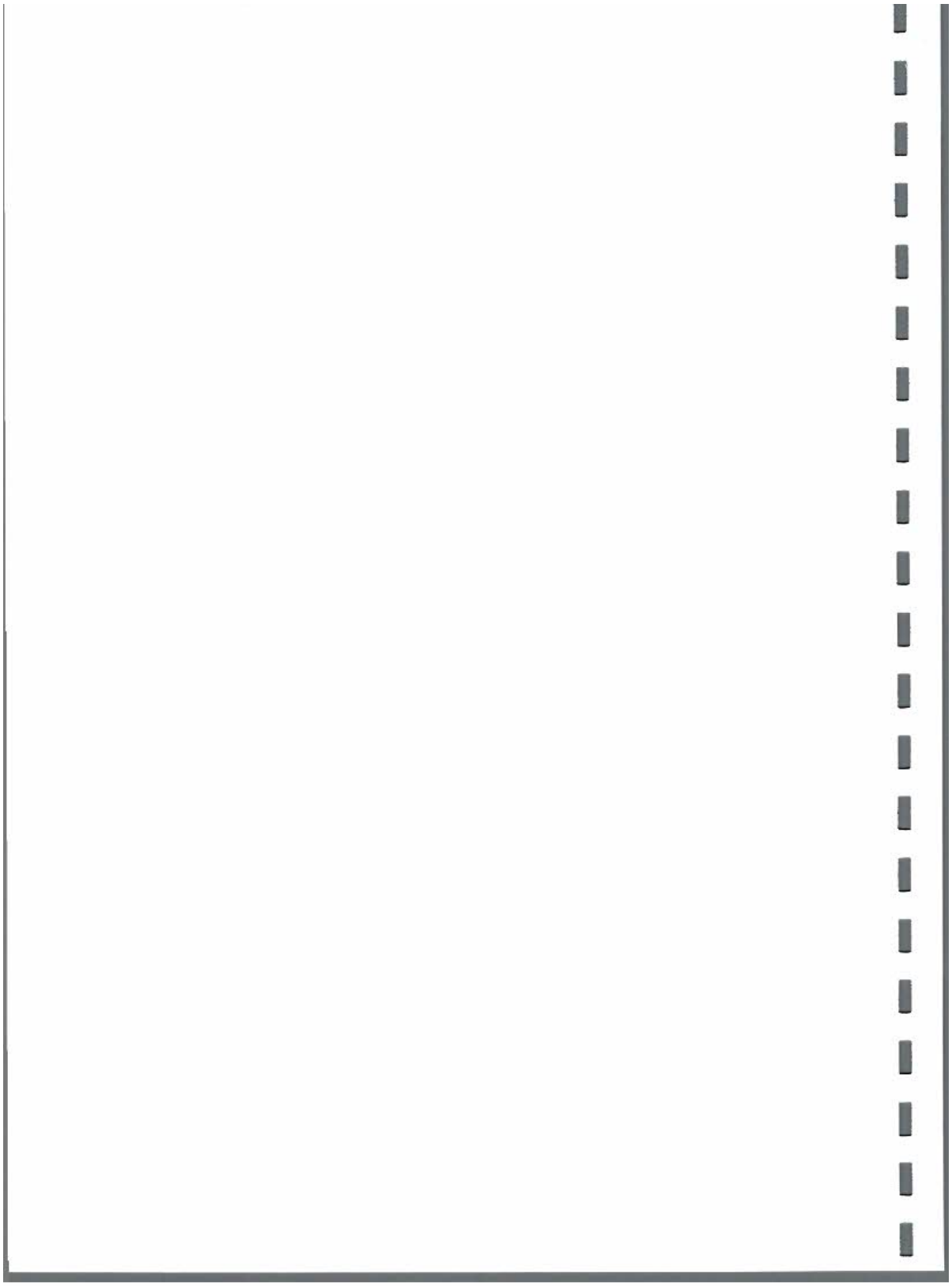

3.5.3. Zamki

Osieczna – zbudowany prawdopodobnie przez ówczesnego właściciela włości - Macieja Borko. Pierwsza wzmianka na temat zamku pochodzi z 1472 roku. Zamek w obecnej formie, pod względem architektonicznym składa się z trzech części - skrzydła północnego ze salą rycerską, skrzydła południowego i trzeciej części łączącej oba skrzydła, częściowo wypiętrzonej przez wzniesioną do 26 metrów wysokości wieżę. Wieża jest budowlą nową, pochodzącą z 1900 roku. Obecny wygląd zamek zawdzięcza ostatniemu niemieckiemu właścicielowi Henrykowi von Heydebrand.
W skrzydle północno-zachodnim na wysoko podpiwniczonym parterze znajduje się sala trójprzęsłowa, nakryta sklepieniem kolebkowo-krzyżowym z ok. 1601 r. u wejścia do Sali poprzedzony schodami portal manierystyczny, piaskowcowy z ok. 1600 r., pokryty dekoracją rzeźbiarską.
Dzisiejszy zamek kryje w sobie partie z końca XVI wieku, a także znacznie dawniejsze, zapewne i gotyckie. Zamek otoczony jest dwuhektarowym parkiem, w którym dominuje starodrzew.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zamek_w_Osiecznej

Rydzyna – patrz pkt. 3.3.

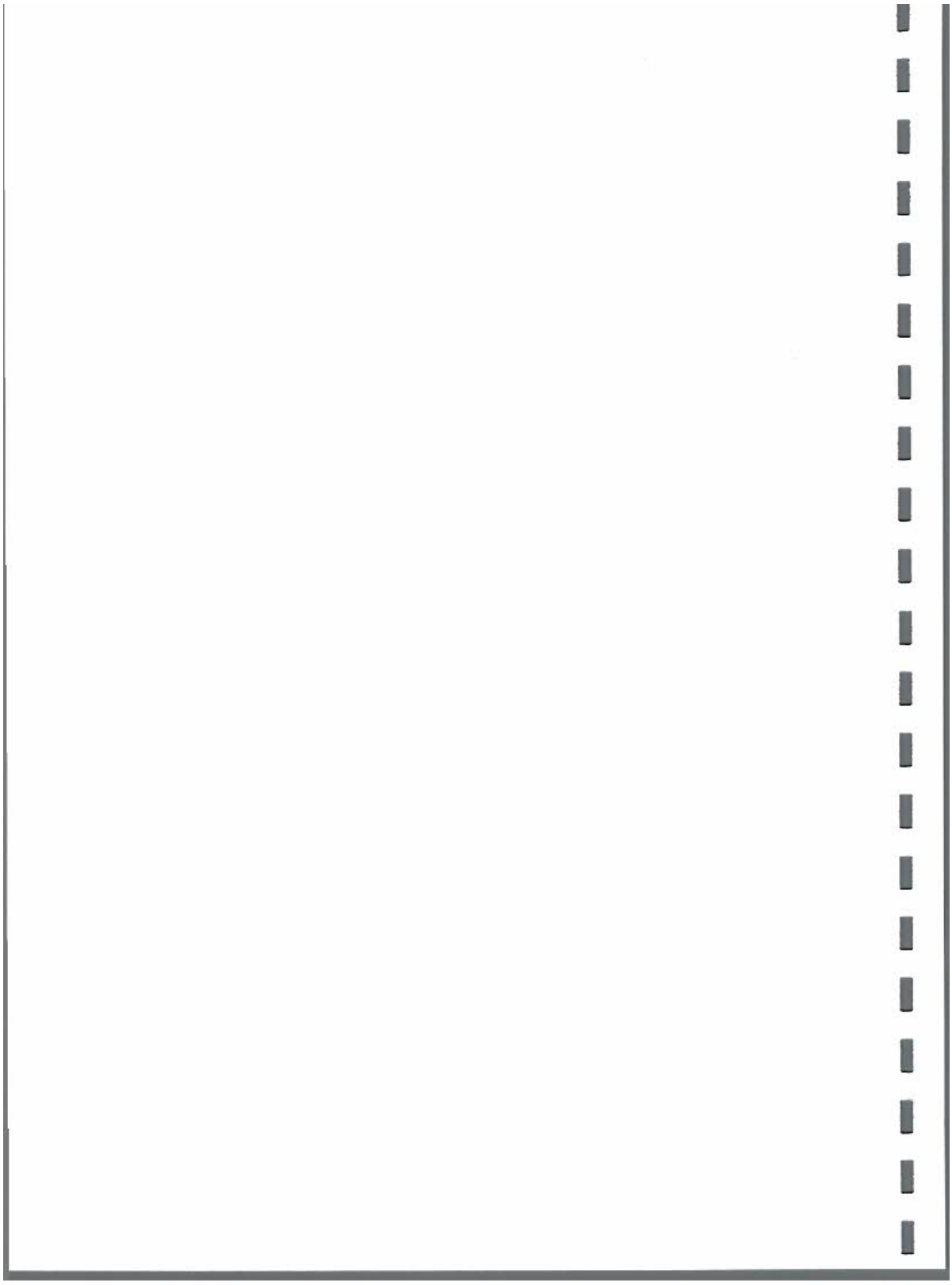

3.5.4. Pałace i dwory

3.5.4.1. Bielawy (gm. Krzemieniewo) – **dwór** z początku XX w. eklektyczny, w stylu miejskiej willi. Wzniesiony pośrodku parku, na planie prostokąta w dłuższej osi północ-południe, podpiwniczony, fasadą skierowany na wschód, w zasadzie piętrowy z tym, że piętro jest zarazem dolną kondygnacją mansardy. Główne wejście znajduje się od strony południowej. Pośrodku fasady nieznaczny ryzalit z wgłębnym portykiem. Nad wejściem głównym tablice herbowe. Na bocznej ścianie skierowanej na zachód, od strony ogrodu, znajduje się taras poprzedzony schodami.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6602/Bielawy; autor: Zdzisław Wasiołka

3.5.4.2. Brylewo (gm. Krzemieniewo) – **dwór** z ok. poł. XIX w. o cechach klasycystycznych. Wzniesiony na planie prostokąta w dłuższej osi N-S. 9-osiową fasadą skierowany na wschód, w stronę podwórza gospodarczego. Parterowy, nakryty wysokim dachem naczółkowym, mieszczącym użytkowe poddasze. Od północy nowsze skrzydło z ciekawymi pawilonami przypominającymi alkierze, nakrytymi dachami namiotowymi. W fasadzie centralnie umieszczony ryzalit ujęty lizenami. Nad drzwiami flankowanymi dwoma oknami, półkolista archiwolta. Na wysokości piętra okno zamknięte od góry pełnym łukiem. Po bokach zwieńczonego trójkątnie ryzalitu, w dachu, umieszczone dwie facjatki. Na wschód od dworu wznosi się wkomponowana w park oficyna z wejściem i efektowną trójkątną wystawką od wschodu. Na południe od dworu stoją zabudowania mieszkalne, od których biegnie droga dojazdowa; druga prowadzi przez park od północy.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6361/Brylewo ; autor Marek Kujawa

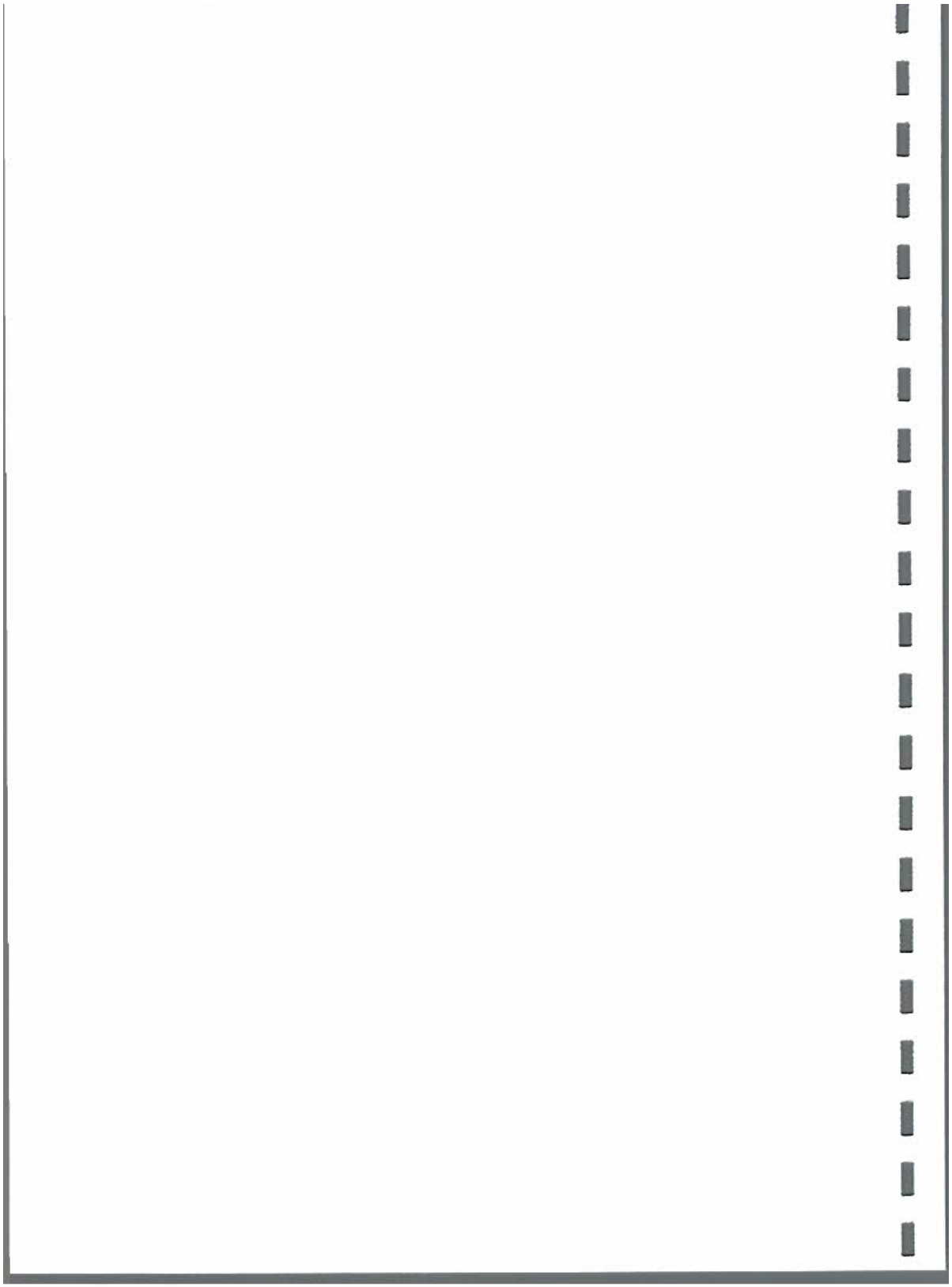

3.5.4.3. Długie Stare (gm. Święciechowa) – **pałac** neogotycki z II poł. XIX w. Budynek wzniesiony na planie prostokąta w dłuższej osi W-E, fasadą skierowany na południe. Wymurowany z czerwonej i żółtej cegły klinkierowej, podpiwniczony, z dwupiętrowym korpusem i piętrowymi skrzydłami po bokach. Nakryty dachem płaskim z dekoracyjnymi blankami.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6378 Długie_Stare/ ; autor: Karol Barsolis

3.5.4.4. Dobramyśl (gm. Osieczna) – **pałac** jest budowlą z drugiej połowy XIX wieku. Najpewniej zbudowany przez właściciela wsi – Adolfa Ernest Georga. Przez krótki czas pałac był własnością Johanny Louisy von Leesen z Drzeczkowa, a potem Heinricha von Heydebranda – właściciela zamku w Osiecznej. Po II wojnie światowej majątek rozparcelowano. W 1952 roku powstała tam Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, która po pięciu latach rozpadła się. Pałac jeszcze kilkakrotnie zmieniał właścicieli. W latach siedemdziesiątych wyremontowany, do dziś pozostał okazałą budowlą.

Źródło: www.osieczna.pl

3.5.4.5. Drobnin (gm. Krzemieniewo) – **pałac** z 1 połowy XIX wieku, wówczas parterowy z wystawką w dachu, remontowany w 1852 roku, rozbudowany o boczne skrzydła i nadbudowany w 1911 roku. Skierowany frontem na wschód. Murowany, otynkowany, z boniowaniem. Na rzucie litery H, korpus parterowy, z piętrowym ryzalitem środkowym i piętrowymi bocznymi skrzydłami. Nad korpusem dach dwuspadowy, nad ryzalitami osobne dachy dwuspadowe, nad skrzydłami czterospadowe. Układ wnętrz dwu- i dwuipółtraktowy, zachowana dekoracja sztukatorska w sali skrzydła północnego oraz wystrój biblioteki. Fasada składa się z korpusu siedmioosiowego z trzyosiowym pseudoryzalitem środkowym,

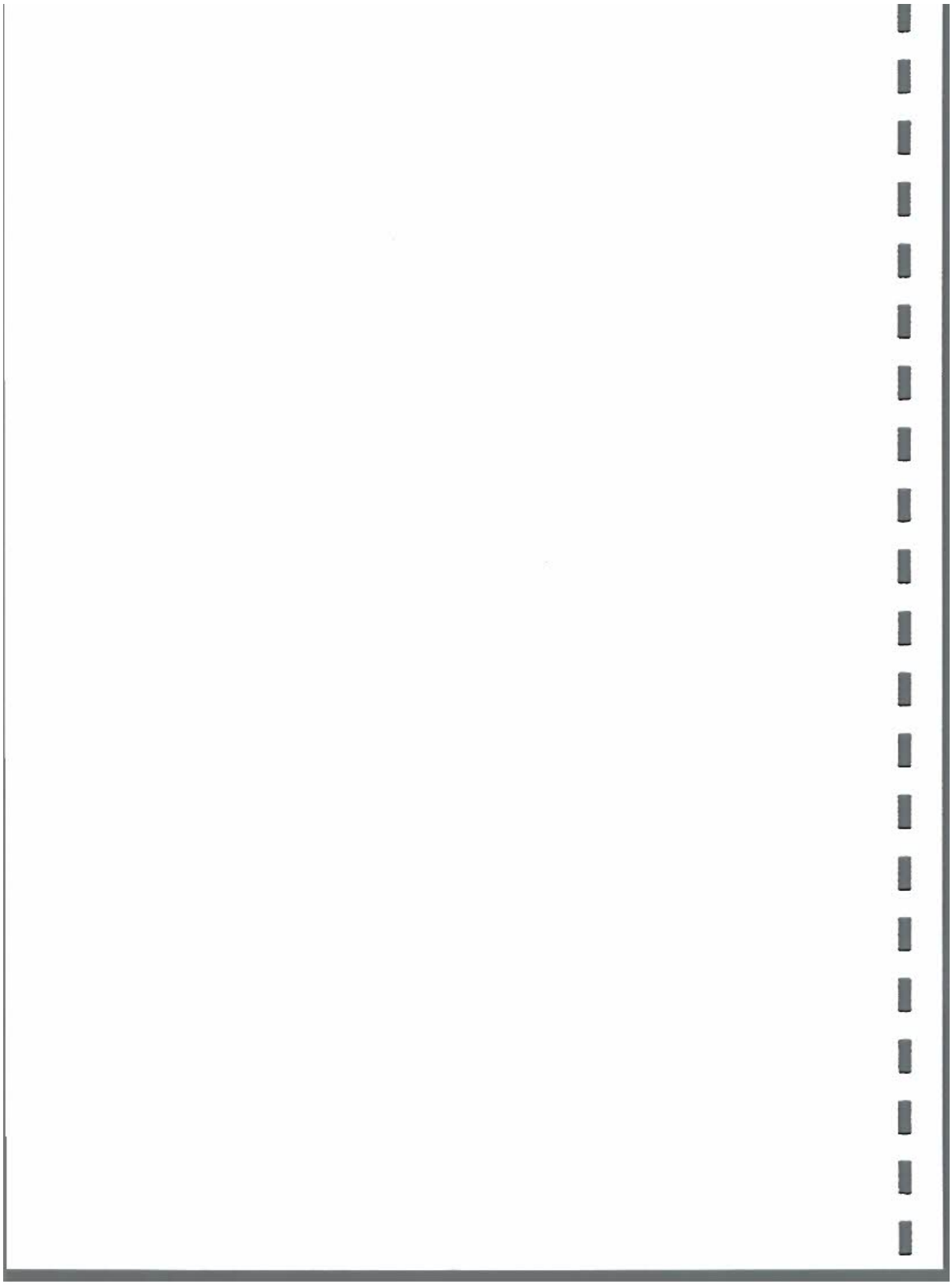

poprzedzonym czterokolumnowym jońskim portykiem w wielkim porządku, niosącym belkowanie i trójkątny naczółek z herbem. Boczne skrzydła z jednym oknem na parterze i dwoma na piętrze, do skrzydła południowego dobudowana piętrowa przybudówka z loggią. Elewacja ogrodowa zakomponowana podobnie, z tym że inaczej rozwiązano partię środkową. Ryzalit środkowy, znacznie wysunięty przed lico muru, zaakcentowany zdwojonymi pilastrami w wielkim porządku, niosącymi trójkątny naczółek z okulusem, na parterze okna zamknięte łukiem pełnym, przyziemie boniowane, narożniki skrzydeł zaakcentowane boniowaniem, na piętrze pilastry. Okna prostokątne, w opaskach tynkowych.

Źródło: http://www.drobnin.aplus.pl

3.5.4.6. Drzeczkowo (gm. Osieczna) – **pałac**, nazywany też nowym dworem. Usytuowany w głębi parku na wzniesieniu, murowany. Został wybudowany zapewne w latach 60-tych XIX w. w stylu gotyku romantycznego, o formach neogotyckich i neorenesansowych, na podstawie których jest wiązany z twórczością Friedriecha Augusta Stülera. Na terenie zespołu pałacowego znajduje się kaplica grobowa rodziny von Lessen z 4 ćw. XIX w.

Źródło http://pałacdrzeczkowo.com

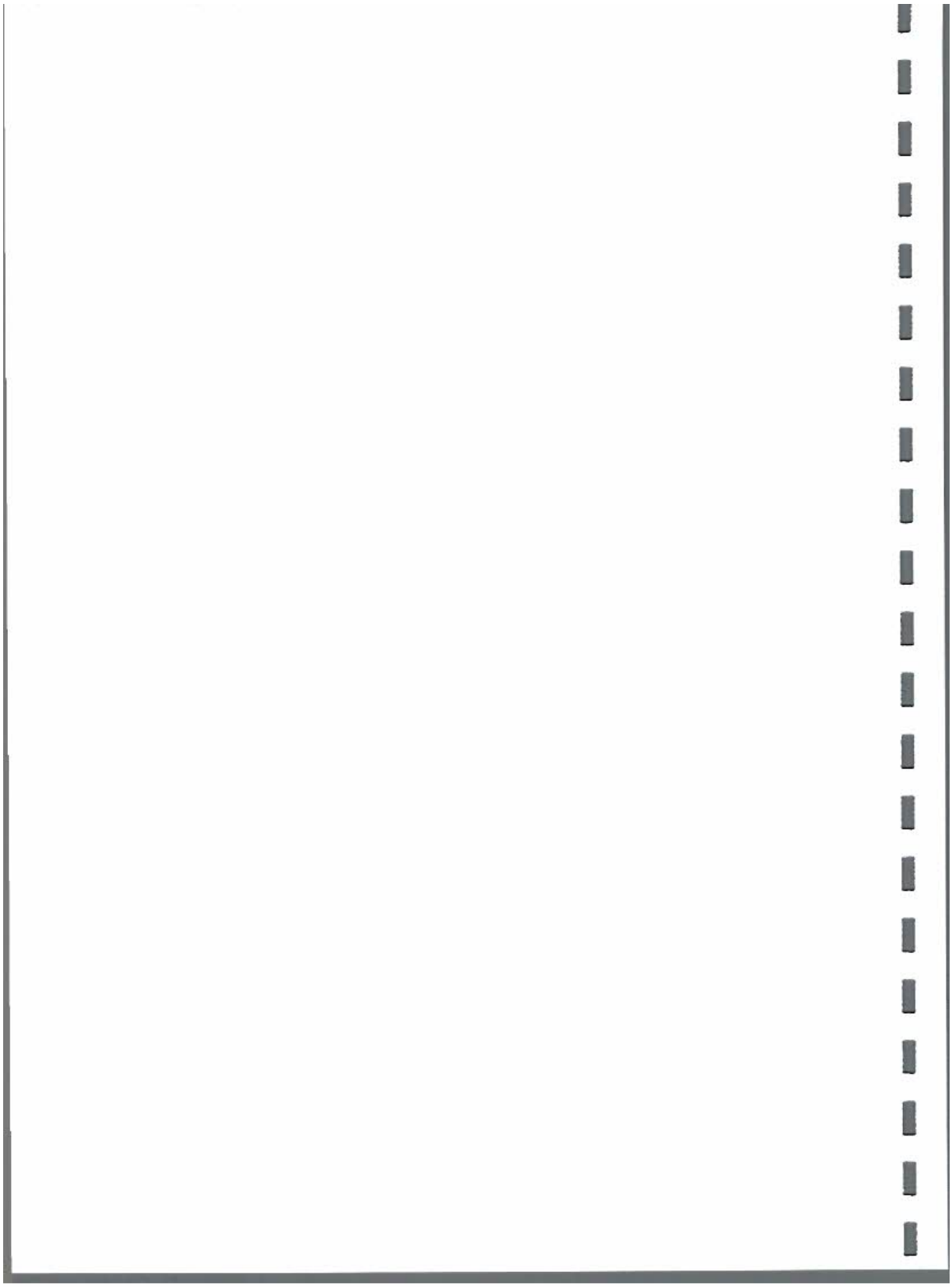

3.5.4.7. Drzeczkowo (gm. Osieczna) – **dwór,** zwany starym dworem. Późnobarokowy z IV ćw. XVIII wieku, przebudowany w XIX w. Murowany, częściowo konstrukcji szkieletowej, otynkowany, nakryty dachem mansardowym.

Źródło: http://www.dioblina.eu/Dwor_w_Drzeczkowie

3.5.4.8. Garzyn (gm. Krzemieniewo) – **pałac** wybudowany w latach 80 - 90-tych XIX w. o ceglanych elewacjach z otynkowanym detalem architektonicznym, stylem nawiązuje do renesansu północnoniemieckiego.

Źródło: www.zabytek.pl

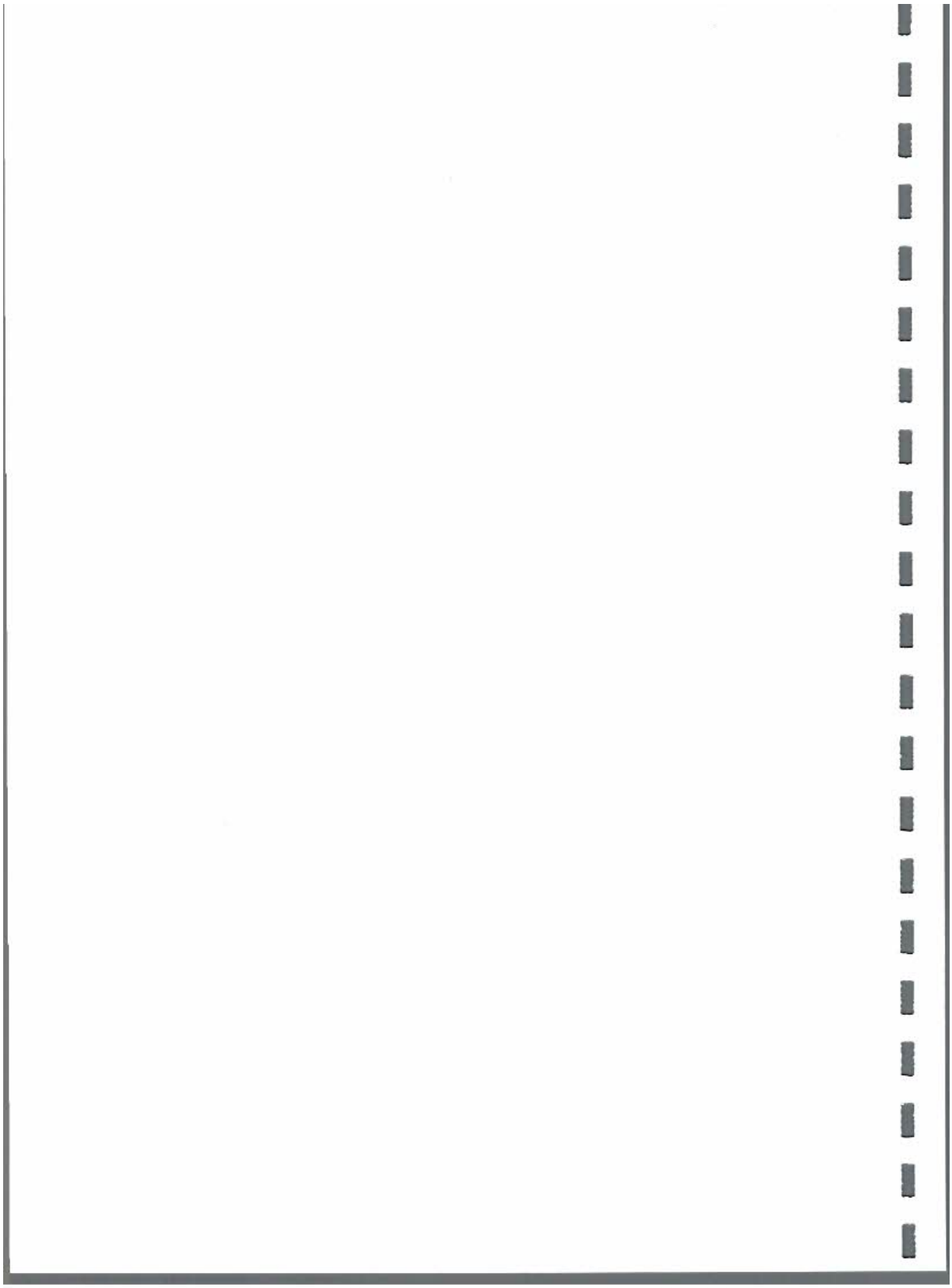

3.5.4.9. Gołanice (gm. Święciechowa) – **dwór** w stylu polskim. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, w dłuższej osi W/NW-E/SE, fasadą skierowany na N/NE, parterowy, nakryty dwuspadowym, łamanym dachem. W 11-osiowej fasadzie centralnie umieszczony, piętrowy pseudoryzalit będący zarazem wystawką dachową, zwieńczony falistym frontonem. Analogiczna wystawka znajduje się w elewacji ogrodowej. Dolna kondygnacja poddasza jest użytkowa, z lukarnami typu „bawole oko", po dwie z każdej strony wystawki. Nowsze skrzydło pochodzi z IV ćw. XIX w.

Źródło: www.swiecichowa.pl

3.5.4.10. Goniembice (gm. Lipno) – **pałac** z IV ćw. XIX w. wzniesiony na planie nierównomiernego prostokąta, w dłuższej osi zbliżonej do W-E, fasadą skierowany na południe, na wysokich piwnicach, piętrowy, z nieznacznym, ozdobnym ryzalitem w fasadzie. Pomiędzy wieżą a ryzalitem niewielki taras, na który prowadzą schody ujęte murkami. W płd.-zach. narożniku umieszczono trójkondygnacyjną wieżę.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6364/Goniembice

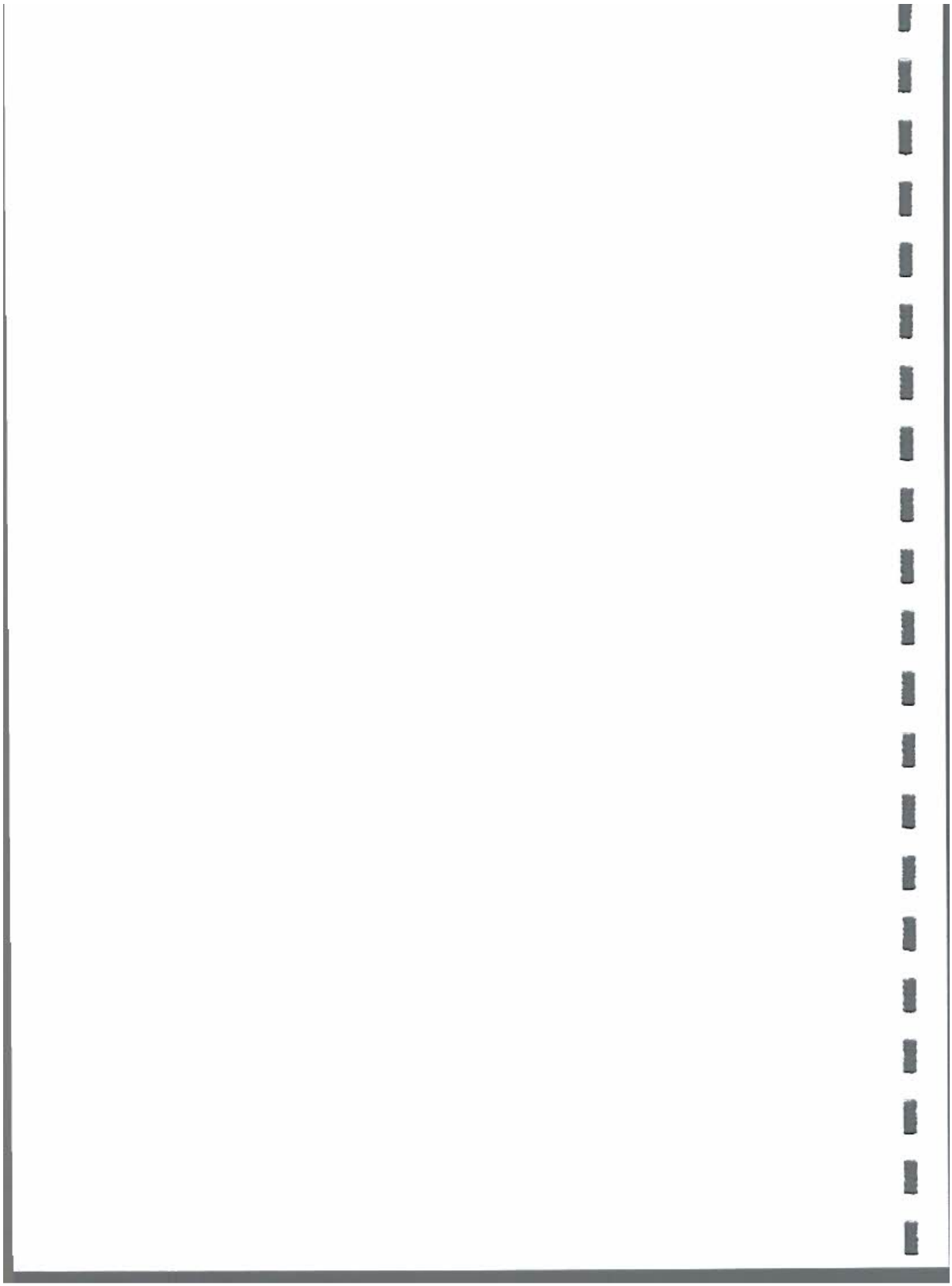

3.5.4.11. Górka Duchowna (gm. Lipno) – **pałac** z końca XIX w. wzniesiony na planie nierównomiernego prostokąta, w dłuższej osi W/SW-E/NE, fasadą skierowany na N/NW, podpiwniczony, piętrowy, nakryty dwuspadowym dachem. Po bokach korpusu znajdują się dwa skrzydła różnej wielkości. Od strony wschodniej podwyższone o mezzanino, wysunięte mocno przed fasadę (od str. płn.), a w elewacji płd. wysunięte tylko nieznacznie. Do tego skrzydła od wschodu dostawiona jest mniejsza, parterowa przybudówka. Zachodnie skrzydło od południa licuje z korpusem, zaś w fasadzie jest nieco cofnięte. Sam korpus posiada tu centralnie umieszczony nieznaczny ryzalit zwieńczony półkolistym przyczółkiem, poprzedzony parterowym gankiem i schodami. W elewacji południowej znajduje się szeroki taras z filarami – pozostałościami ozdobnego trejażu. Nad tarasem w dachu umieszczono wystawkę zwieńczoną trójkątnie, z dodatkową kondygnacją mieszkalną.

Źródło: www.wikipedia.pl autor: Janusz Stor

3.5.4.12. Górzno (gm. Krzemieniewo) – **pałac** z pocz. XIX w. w XX w. przebudowany i rozbudowany staje się **pałacem** klasycystycznym. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, w dłuższej osi W/SW-E/NE, fasadą skierowany na S/SE, podpiwniczony, piętrowy, nakryty czterospadowym dachem mieszczącym użytkowe poddasze. Po bokach korpusu szerokie skrzydła, dobudowane po 2. wojnie światowej na miejscu dawniejszych oficyn. W 13-osiowej fasadzie korpusu umieszczono szeroki, pięcioosiowy ryzalit z dodatkową kondygnacją mezzanina, zwieńczony trójkątnym frontonem. Przed ryzalitem skromny czterokolumnowy portyk dorycki, dźwigający balkon na wys. 1-go piętra. W elewacji ogrodowej dwa nieznaczne, 3-osiowe ryzality po bokach. Pośrodku balkon dźwigany przez betonowe kroksztyny. Układ wnętrz dwuipółtraktowy. Na osi hol, w którym po bokach znajdują się dwubiegowe schody.

Źródło: www.rehabilitacjamow.pl

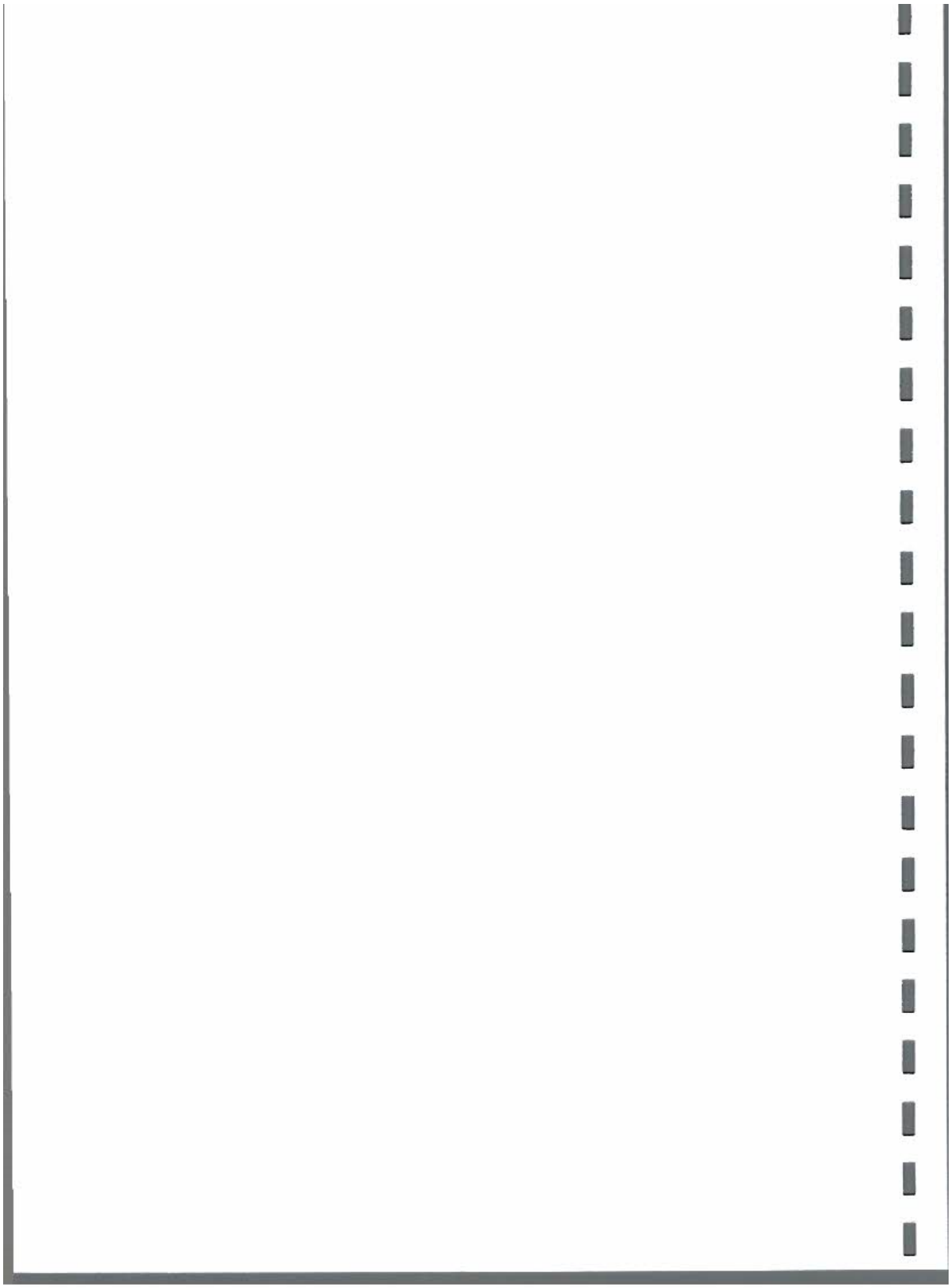

3.5.4.13. Górzno (gm. Krzemieniewo) – **dwór** z 2 poł. XIX w. wybudowany zapewne przez księcia Antoniego Sułkowskiego, ordynata na Rydzynie. Budynek stracił na znaczeniu po 1910 r., kiedy to kolejni właściciele majątku - Kurt Müller z żoną Annemarie - przenieśli się do nowej, reprezentacyjnej siedziby położonej o 1,5 km dalej, w kier. północnym, nad jeziorem. Po 2. wojnie światowej na terenie folwarku utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne, zlikwidowane ustawowo na pocz. lat 90. XX w. W budynku dworu mieściły się biura oraz mieszkania.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/5819/Gorzno ; autor: Zdzisław Wasiołka

3.5.4.14. Gronówko (gm. Lipno) – **dwór** z końca XVIII w. przebudowany na początku XX w., parterowy, nakryty wysokim dachem polskim. Dwór parterowy, wzniesiony na planie prostokąta i fasadą skierowany na południe, podpiwniczony, nakryty łamanym dachem. W fasadzie poprzedzony czterokolumnowym portykiem, nad którym znajduje się piętrowa wystawka z trójkątnym, stopniowanym szczytem. Obecnie w ruinie.

Źródło, wikipedia.pl autor: Janusz Stor

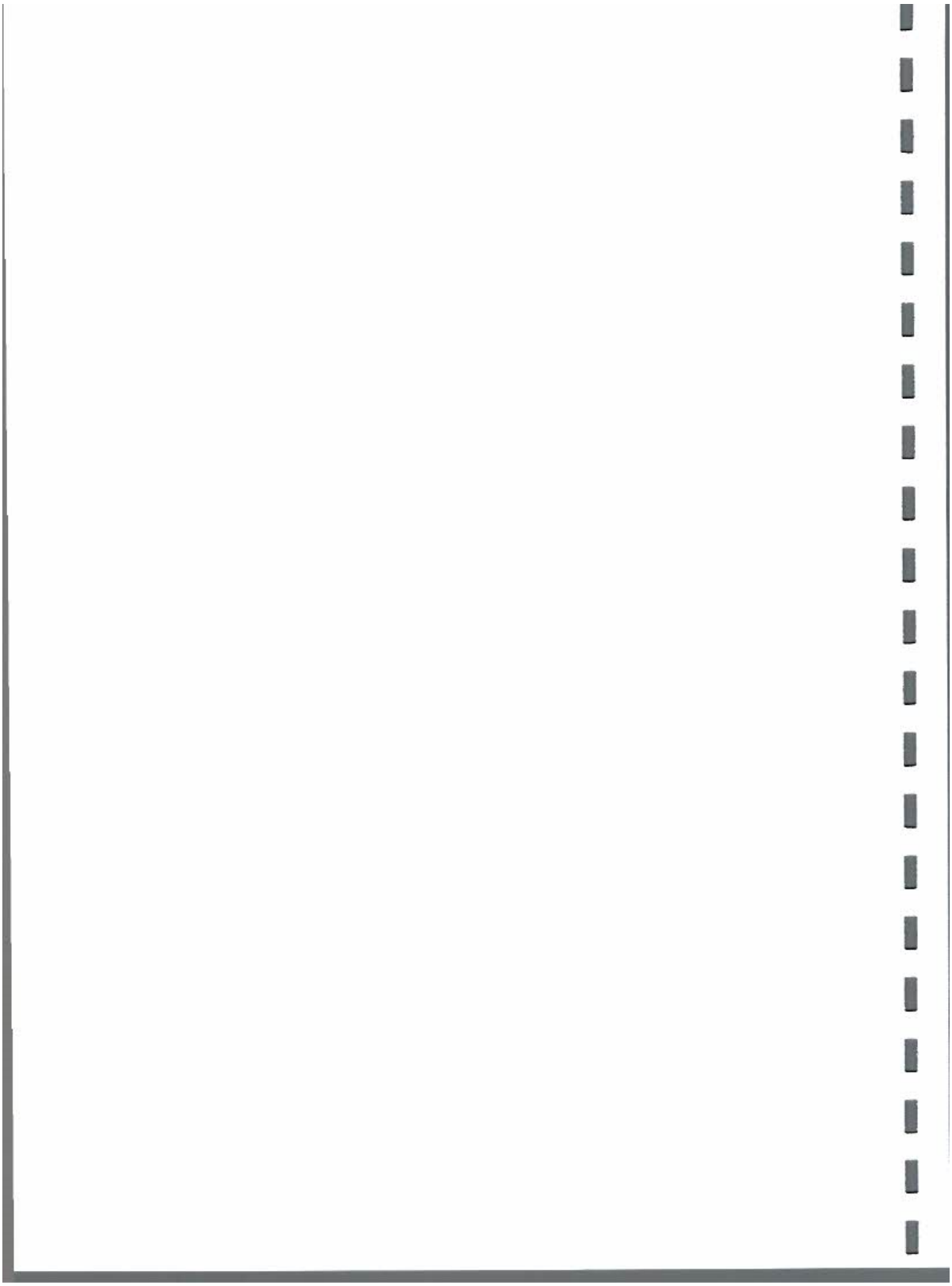

3.5.4.15. Jabłonna (gm. Rydzyna) – **pałac** z 1901 r. o elementach eklektycznych i secesyjnych. Obiekt dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, podpiwniczony. W elewacji frontowej znajdują się dwa ryzality trzykondygnacyjne zakończone wystawkami z wolutowymi spadami. Na jednym z nich kartusz herbowy rodziny von Lösch (Loesch). Budynek wyposażony był w instalacje: elektryczną, wodną, kanalizacyjną, centralnego ogrzewania. W drugiej połowie XX w. w Pałacu mieściła się Szkoła Podstawowa (klasy 4 - 8), biura kierownictwa PGR, mieszkania pracownicze. Obecnie popadający w ruinę.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wiki_Lubi_Zabytki/wielkopolskie/powiat_leszczyński/gmina_Rydzyna
Autor: Janusz Stor

3.5.4.16. Jeziorki (gm. Osieczna) – **dwór** z przełomu XIX / XX w. nawiązujący do stylu tyrolskiego, z druga kondygnacją o szkieletowej konstrukcji ścian, wypełnionej cegłą i otynkowanej.

Źródło: www.jeziorki.pl

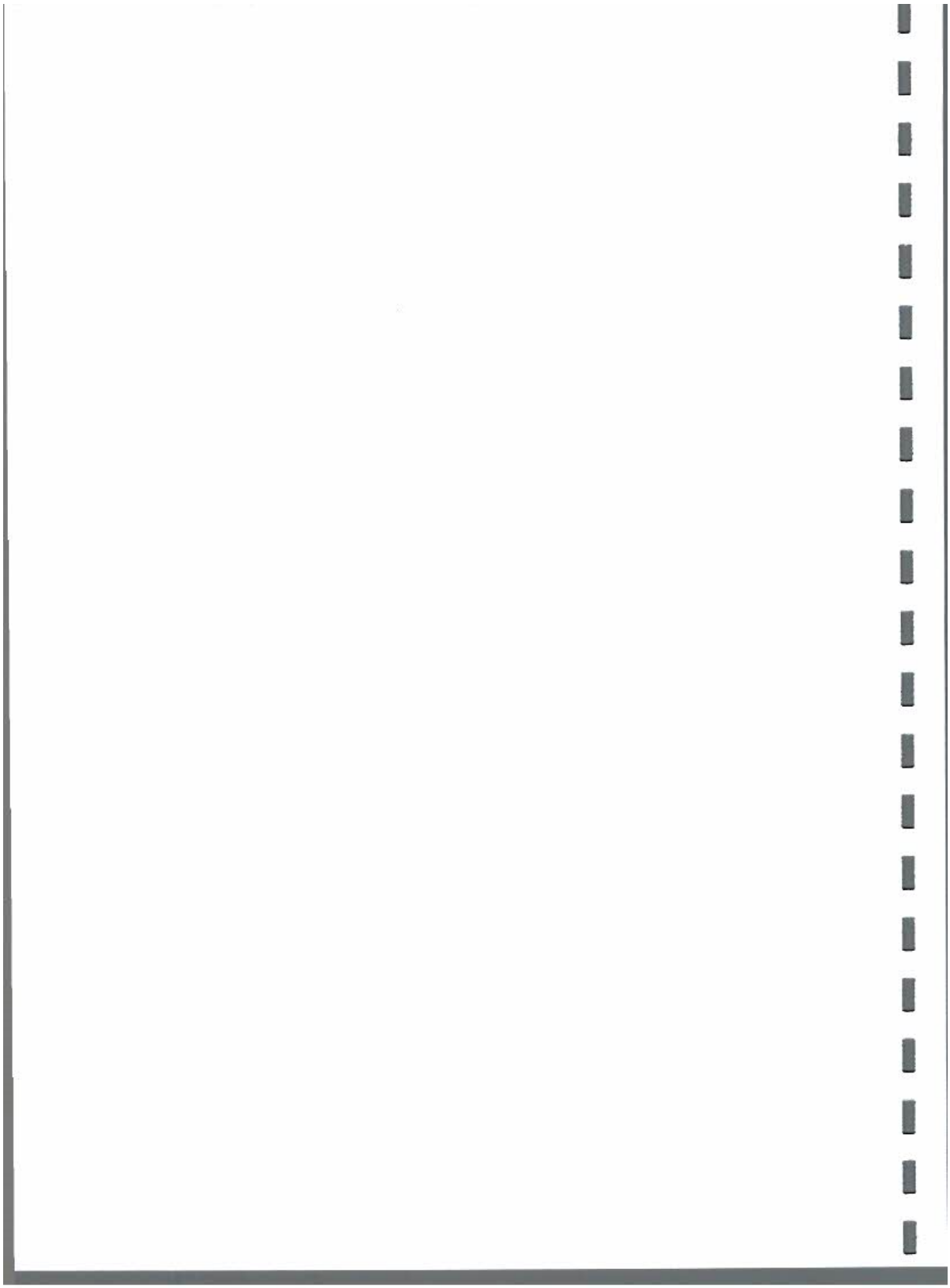

3.5.4.17. Kąkolewo (gm. Osieczna) – **dwór (pałac)** wybudowany w III ćw. XIX w. Pałac eklektyczny, nawiązujący do klasycyzmu oraz renesansu włoskiego. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, w dłuższej osi zbliżonej do W-E, fasadą skierowany na północ, podpiwniczony, parterowy z mezzaninem w formie poddasza, nakryty dwuspadowym dachem. Pośrodku korpusu znajduje się piętrowy ryzalit zwieńczony trójkątnym frontonem, zaś po jego bokach dwa piętrowe skrzydła.

Źródło: www.osieczna.pl

3.5.4.18. Klonówiec (gm. Lipno) – **dwór** z połowy XIX w. późno klasycystyczny. Budynek wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta w osi zbliżonej do W-E, fasadą skierowany na północ, częściowo podpiwniczony, na kamiennej podmurówce. W 15-osiowej fasadzie, 5-osiowy, nieznaczny, piętrowy ryzalit stanowiący zarazem wystawkę dachową. Z racji oddzielnych wejść, skrzydła dworu można uznać za oficyny. Całość nakryta dachem naczółkowym mieszczącym użytkowe poddasze, doświetlone trzema lukarnami typu „wole oko" od strony fasady. Dwór posiada skromny detal architektoniczny: lizeny w ryzalicie oraz ozdobne obramienia okien. W elewacji ogrodowej centralnie umieszczony 5-osiowy ryzalit, parterowy i nakryty łamanym dachem, z wysokimi przeszklonymi oknami. W dolnej kondygnacji poddasza (ryzalitu) dodatkowo umieszczono trzy lukarny.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6641/Klonowiec , autor: Zdzisław Wasiołka

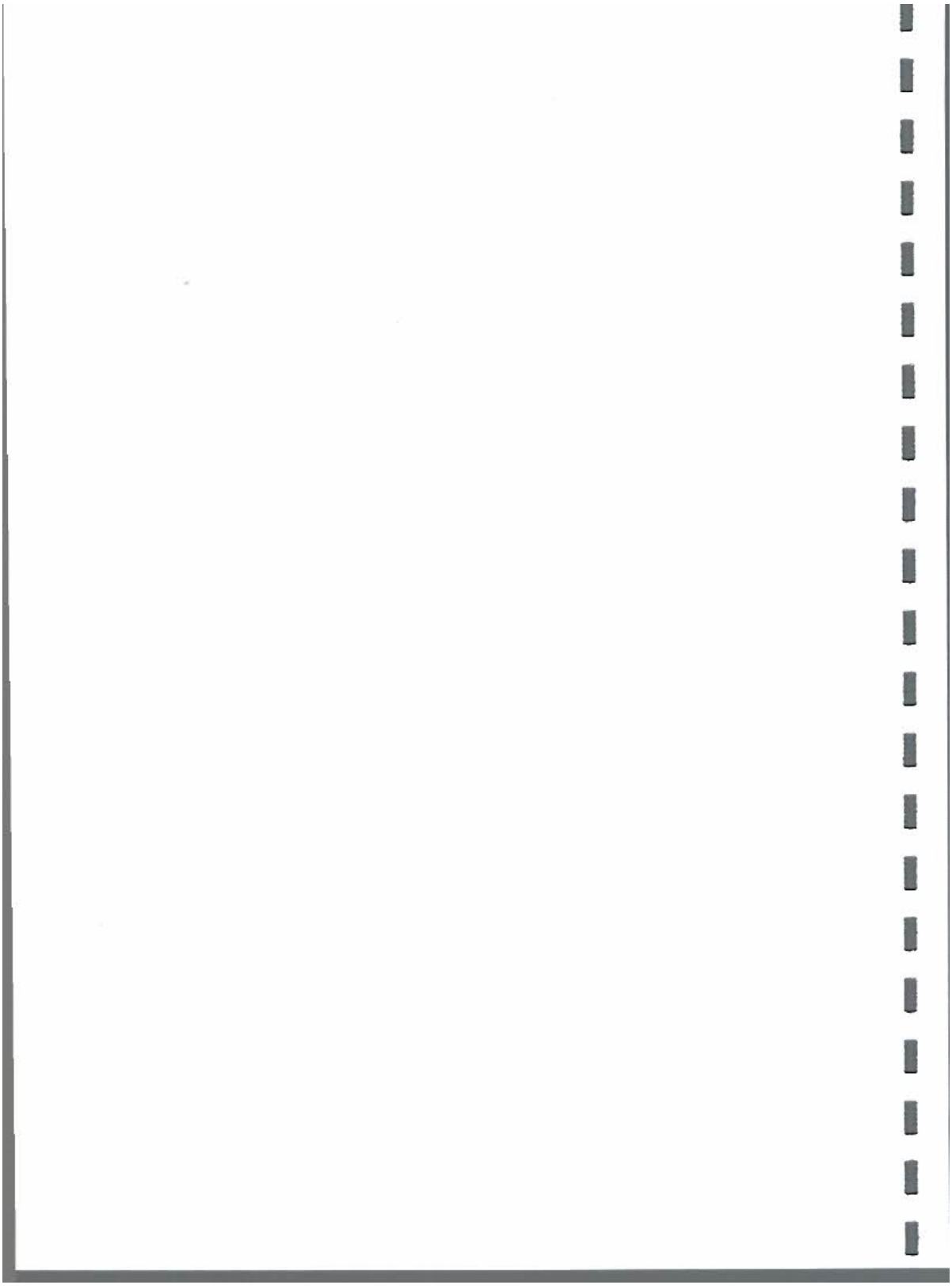

3.5.4.19. Kłoda (gm. Rydzyna) - **dwór** (rządcówka) pochodzi z połowy XIX wieku, wybudowany w miejscu pierwotnej budowli. Budynek murowany z cegły, otynkowany. Nakryty dwuspadowym dachem. Postawiony na planie prostokąta, elewacja frontowa znajduje się od strony wschodniej, pośrodku wejście z gankiem, który zastąpił piętrową drewnianą werandę. Na osi budynku klatka schodowa. Park krajobrazowy założony pod koniec XVIII w. przebudowany w połowie XIX w. Stan obecny - zaniedbany.

Źródło: http://zabytki.ocalicodzapomnienia.eu/zabytek-2-4-1-2547.html autor: Janusz Stor

3.5.4.20. Krzycko Małe (gm. Święciechowa) – **dwór** (pałac) wzniesiony ok. 1885 r. w stylu neogotyckim. Pierwotnie znajdował się na wyspie połączonej mostem z lądem. Obecnie jest blisko brzegu jeziora. Do niedawna w stanie katastrofalnym, obecnie w trakcie gruntownego remontu.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/5889/Krzycko_Male/ autor: Zdzisław Wasiołka

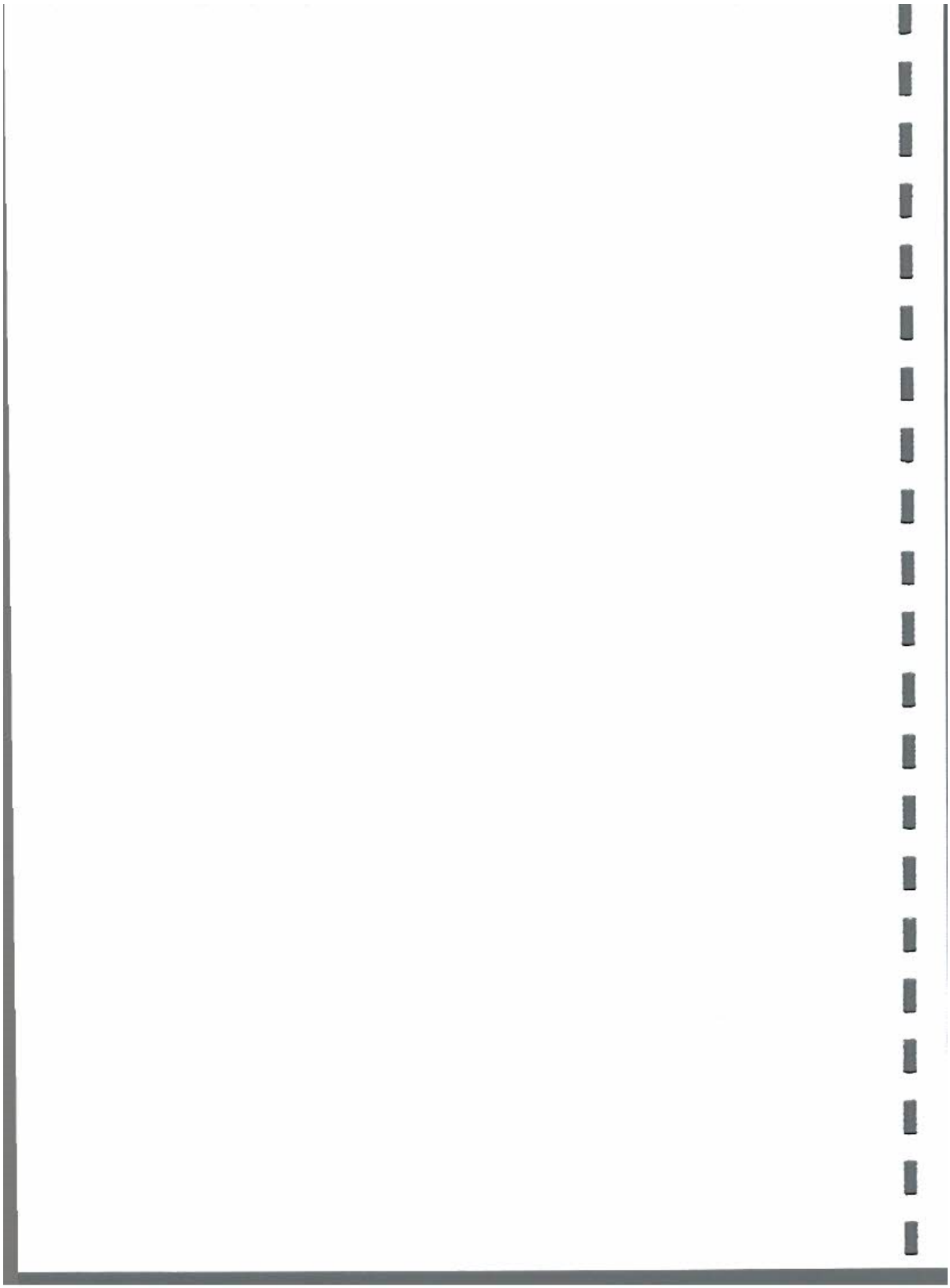

3.5.4.21. Krzycko Wielkie (gm. Włoszakowice) – dwór. Charakterystyczna, parterowa, zakomponowana horyzontalnie bryła budynku złożona jest z trzech integralnie powiązanych ze sobą części: głównego korpusu założonego na prostokątnym rzucie i zwieńczonego wysokim łamanym dachem oraz przylegających do niego po bokach alkierzy wysuniętych znacznie przed lico elewacji północnej, cofniętych w stosunku do elewacji południowej, nakrytych oddzielnymi, łamanymi, czterospadowymi dachami pokrytymi gontem (podobnie jak dach głównego korpusu dworu). W środkowej części obu dłuższych, kalenicowych elewacji dworu, północnej i południowej, umieszczono wejście, a w jego osi wystawkę w dachu ujętą, uproszczonymi dziś, wolutowymi spływami. W szczycie jednego z nich znajdował się niegdyś barokowy kartusz z herbami Kotwicz Krzyckich i Pomian Nieżychowskich, przeniesiony w końcu XIX w. do Krzycka Małego i wmurowany w ścianę tamtejszego dworu. Wejście prowadziło do przelotowej zapewne sieni, z której przechodziło się do przyległych pomieszczeń o dwutraktowym układzie.

Źródło: https://regionwielkopolska.pl/katalog-obiektow/dwor-w-krzycku-wielkim/ autor: Janusz Stor

3.5.4.22. Lubonia (gm. Krzemieniewo) – **dwór** z końca XVIII w. wzniesiony na rzucie odwróconej litery „L", w dłuższej osi N-S, fasadą zwrócony na zachód. Od północy prostopadłe skrzydło skierowane na wschód. Korpus główny parterowy nakryty dachem naczółkowym, mieszczącym użytkowe poddasze doświetlone lukarnami w postaci małych facjatek. Od południa wyższa – piętrowa przybudówka, nakryta dwuspadowym dachem, z dostawioną do płd. ściany późniejszą kaplicą. Po wschodniej części dworu fragment parku oddzielał go od podwórza gospodarczego. Podjazd prowadził od strony południowej i rozdzielał park od folwarku.

Źródło: www.wikipedia.pl autor: Janusz Stor

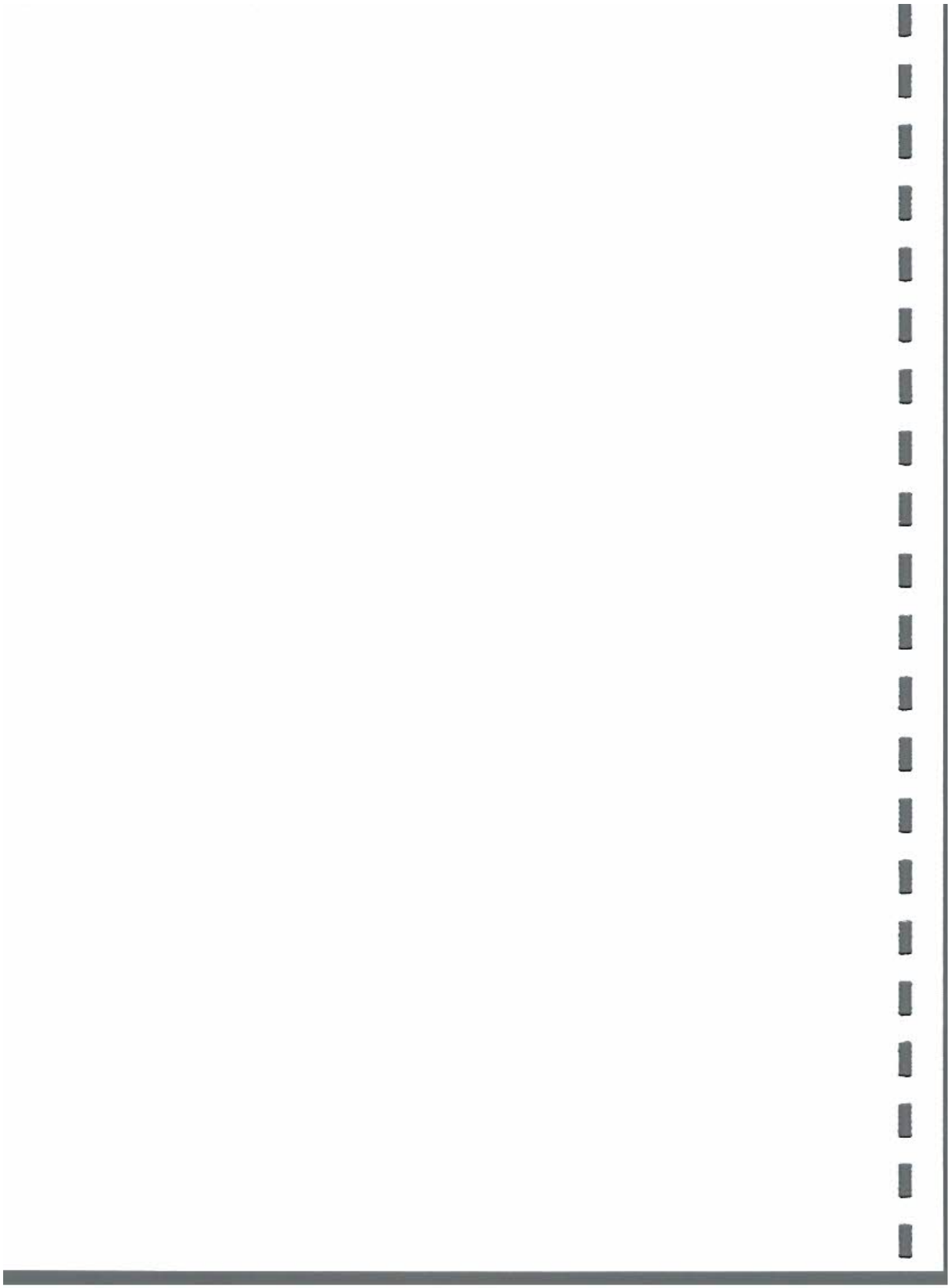

3.5.4.23. Niechłód (gm. Święciechowa) – **dwór** wybudowany w latach 1907 – 1908 przed budowniczego Zygmunta Wilczewskiego dla Macieja Sicińskiego. Dwór w stylu eklektycznym.

Źródło: www.swiecichowa.pl

3.5.4.24. Oporowo (gm. Krzemieniewo) – **dwór** zbudowany ok. 1800 r. rozbudowany i przekształcony ok. 1906 – 1910 r. przez architekta Rogera Sławskiego. O skromnych formach typowych dla klasycyzmy, z dobudowanymi skrzydłami neobarokowymi.

Źródło: www.wikipedia.pl autor: Janusz Stor

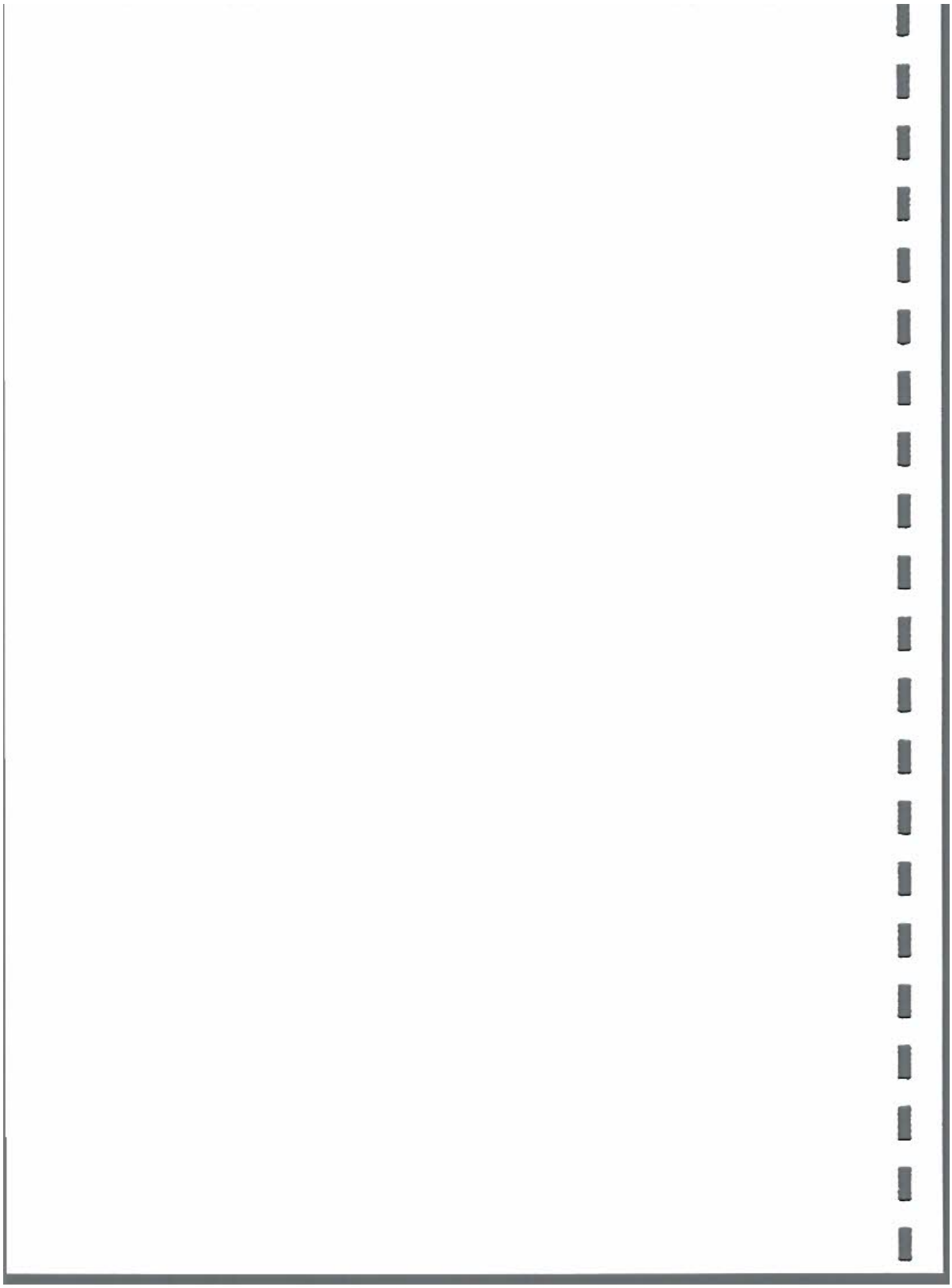

3.5.4.25. Pawłowice (gm. Krzemieniewo) – **pałac**

Andrzej Mielżyński, krótko przed swoją śmiercią w 1771 roku wzniósł murowany pałac w Pawłowicach. Kolejnym dziedzicem Pawłowic był Maksymilian, najstarszy syn Andrzeja Mielżyńskiego, który postanowił zbudować nową bardziej okazała i reprezentacyjną siedzibę. Projekt założenia pałacowego wykonał w latach 1778-1779 pochodzący z Kamiennej Góry architekt śląski Carl Gotthard Langhans. Pełnił on wtedy urząd głównego architekta departamentu budownictwa dla Wrocławia i Głogowa. W późniejszym czasie w 1786 roku został mianowany dyrektorem Nadzoru Urzędu Budowlanego w Berlinie, gdzie m. in. zasłynął jako projektant i budowniczy Bramy Brandenburskiej. Zespół rezydencjonalny stanowi główny element założenia składającego się z pałacu połączonego ćwierć kolistymi galeriami z dwoma oficynami, domków odźwiernych oraz parku. W roku 1775 Langhans odbył podróż do Anglii skąd zapewne czerpał inspiracje do swoich dzieł. Istotne elementy założenia zostały wsparte nowymi prądami z wykorzystaniem sztuki antycznej w architekturze angielskiej. Pierwsze wzmianki o pawłowickiej „fabryce pałacowej" pochodzą z lat 1780-81, natomiast już w roku następnym pałac oraz oficyny i galerie zostały wzniesione i pokryte dachem. Prace wykończeniowe oraz zdobnicze trwały jeszcze w latach 1787-88. Większość rzemieślników pochodziła ze Śląska, m.in. kamieniarze, którzy w latach 1782-83 wykonali kolumnadę wielkiego portyku. W tym okresie trwały także prace przy dekoracji wnętrz na parterze. Wykonano m.in. kominki z marmurów śląskich białych, różowych i niebieskich w konwencji Ludwika XVI a nawet rokoko. Nowe projekty wnętrz dla pałacu w Pawłowicach wykonał w 1788 roku Johann Christian Kammsetzer, architekt i dekorator wnętrz pochodzenia niemieckiego, jeden z czołowych przedstawicielu klasycyzmu w Polsce. W 1788 roku do prac sztukatorskich w Pawłowicach zatrudniono Giuseppe Amadio, który wykonał najważniejsze partie dekoracji na piętrze, a także w sali kolumnowej. Przy pracach sztukatorskich zatrudniono Giuseppe Borghiego oraz innych artystów jak Morganti, Pesio, Lepoux, Müller oraz Zöpf vel Ceptowski. Prace przy wykańczaniu dekoracji sali kolumnowej trwały jeszcze do końca 1792 roku. W 1796 roku usunięto stare kominki, a wmurowano obecne z białego i czarnego marmuru. W 1923 roku w ramach remontu kapitalnego przeniesiono klatkę schodową z westybulu do pomieszczeń w prawym skrzydle pałacu, wymieniono parkiety, założono prąd oraz centralne ogrzewanie. Do roku 1939 pałac był w posiadaniu rodziny Mielżyńskich.

Źródło: https://regionwielkopolska.pl/katalog-obiektow/palac-w-pawlowicach / http://www.zulpawlowice.pl

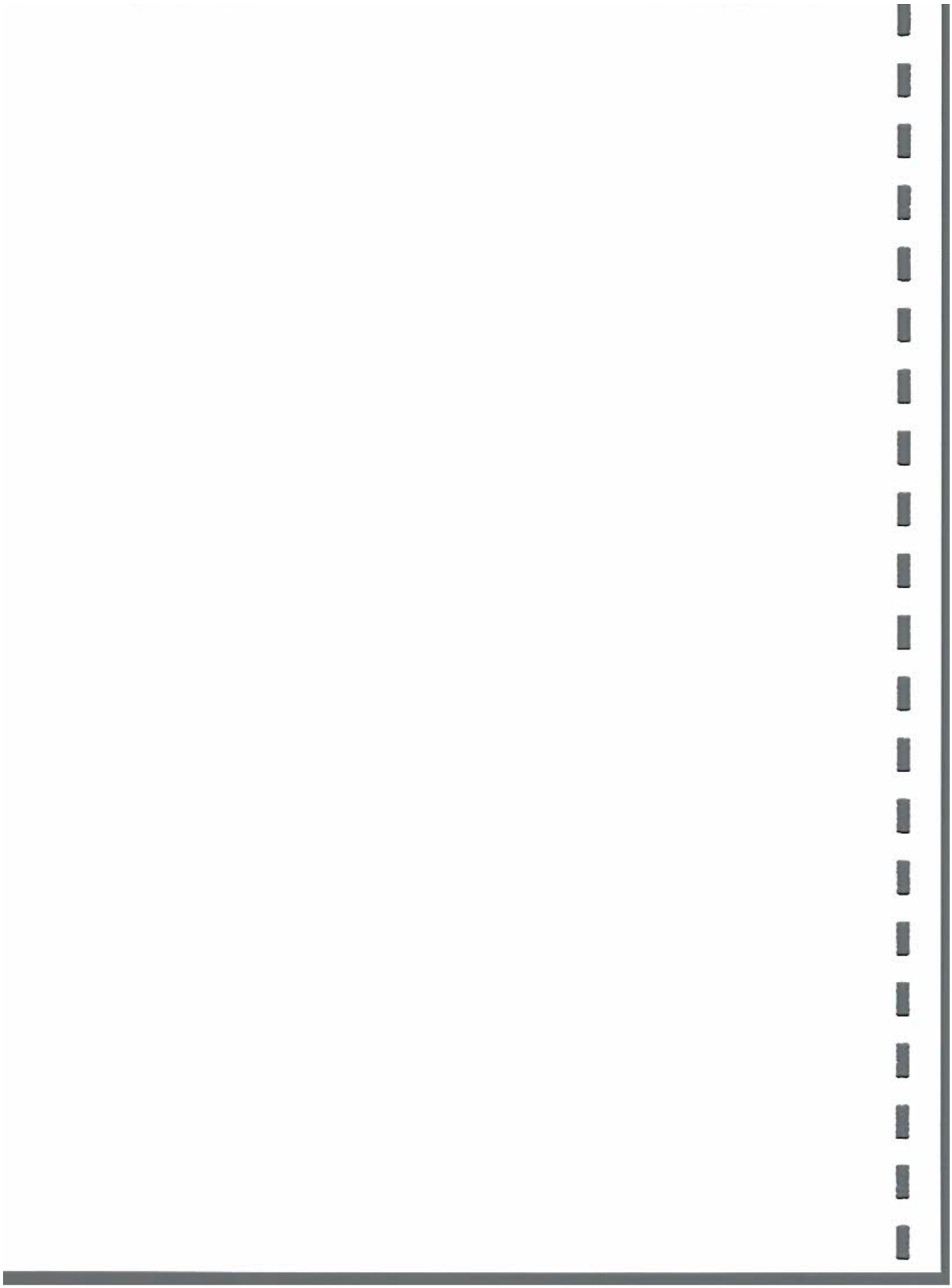

3.5.4.26. Popowo Wonieskie (gm. Osieczna) – **dwór** wybudowany na przełomie XVII / XIX w. Obecnie własność prywatna (nr 52)

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6372/Popowo_Wonieskie , autor: Krzysztof Andrzejewski

3.5.4.27. Przybiń (gm. Rydzyna) – **dwór** zbudowany w 1910 roku, na miejscu starszego obiektu. W 1919 roku kupiony przez Flisiewiczów, którzy mieszkali tu do 1946 roku.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6626/Przybin/, autor: Zdzisław Wasiołka

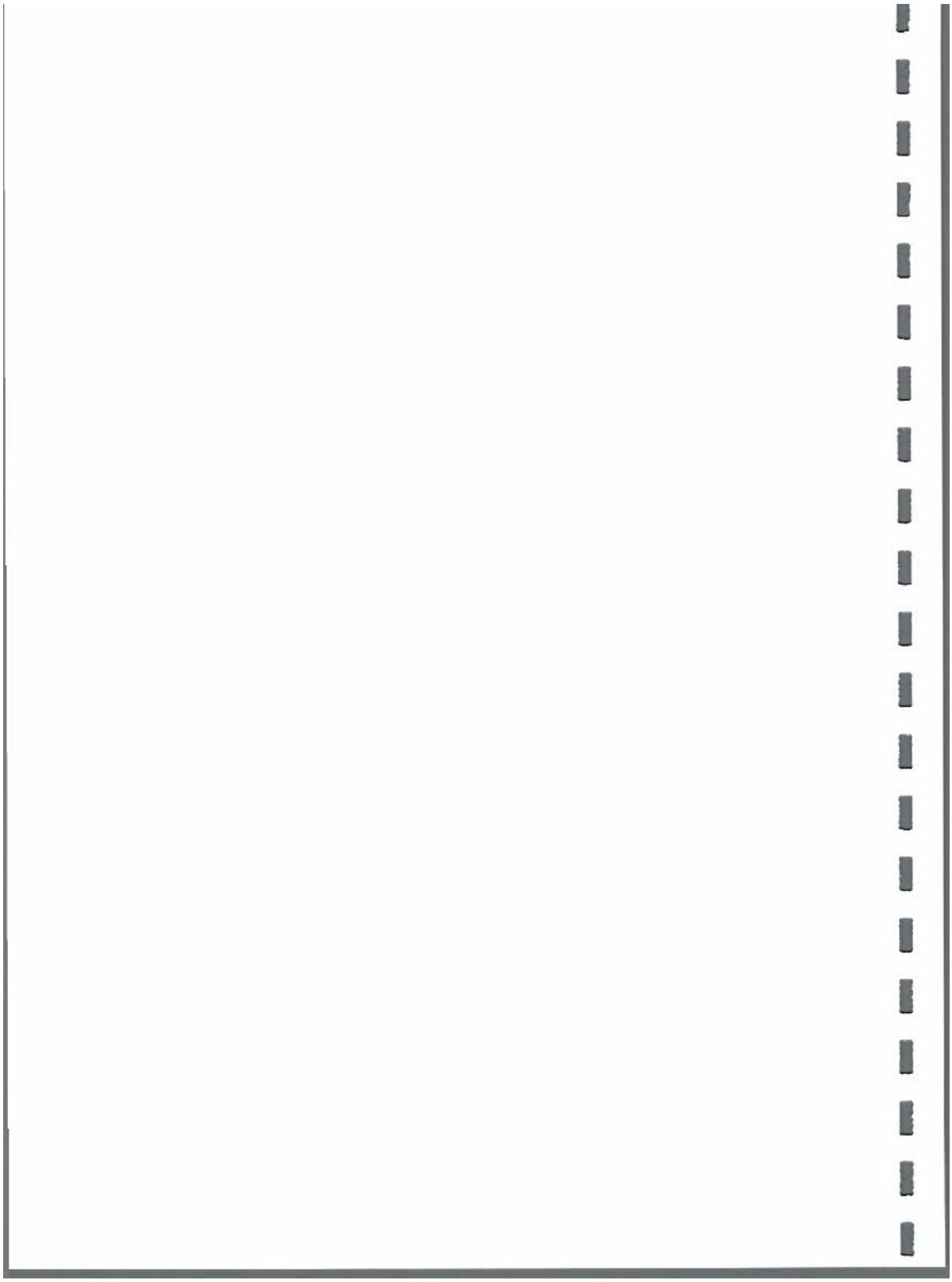

3.5.4.28. Przybyszewo (gm. Święciechowa) – **dwór/pałac** w stylu eklektycznym. Wzniesiony ok. 1910 r.

Źródło: www.swieciechowa.pl

3.5.4.29. Radomicko (gm. Lipno) – **dwór**, wybudowany na przełomie XVIII/XIX w.

Źródło: www.zabytek.pl

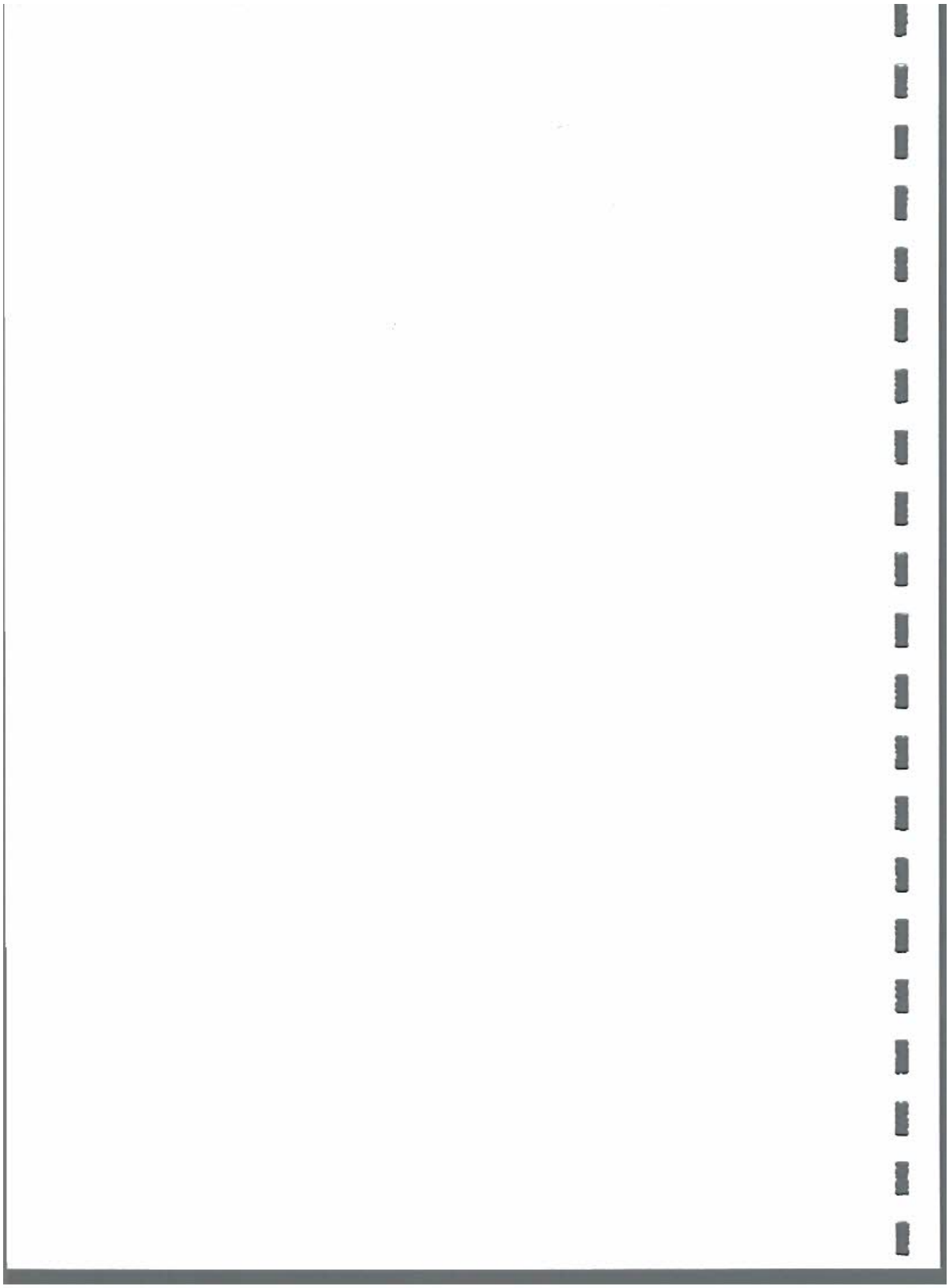

3.5.4.30. Rojęczyn (gm. Rydzyna) – **dwór** z II poł. XVIII w. późnobarokowy, przebudowany w I poł. XIX w.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6376/Rojeczyn/ , autor: Marek Kuzawa

3.5.4.31. Strzyżewice (gm. Święciechowa) - **dwór** będący częścią zespołu dworsko-folwarcznego, zwanego potocznie **majątkiem Strzyżewice** powstał na przełomie XIX i XX wieku. Budynek został wybudowany w 1902 roku, zasadniczo parterowy choć za sprawą wyższych od korpusu dwóch ryzalitów w fasadzie głównej – w części piętrowy. Pomiędzy ryzalitami kolumnowy ganek wejścia niosący balkon. Dwór nakryty dachem naczółkowym, ryzality daszkami trójspadowymi.

Źródło: wikipedia.pl ; autor: Janusz Stor

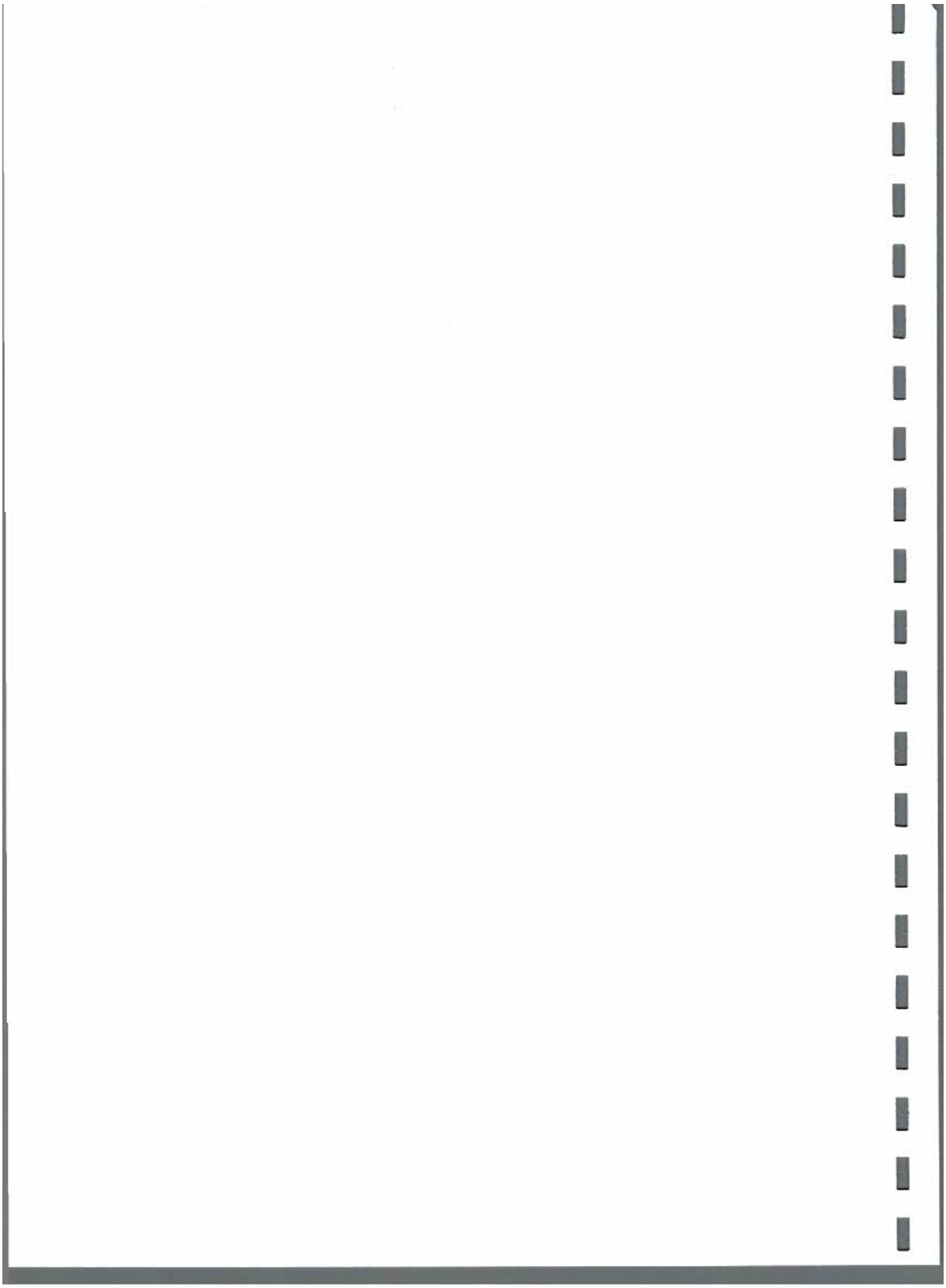

3.5.4.32. Święciechowa – dwór, wzniesiony po 1861 r.

Źródło: www.wikipedia.pl , autor Janusz Stor

3.5.4.33. Trzebiny (gm. Święciechowa) – **pałac;** zleceniodawcą budowy pałacu był Melchior Gurowski, starosta kościański i kasztelan poznański. Przyjmuje się, że budowa pałacu rozpoczęta została około 1690 r. Miała być wyrazem aspiracji Gurowskiego zmierzającego do wyższych zaszczytów. Pałac w Trzebinach stanowi prostokątne w rzucie, trójtraktowe założenie z narożnymi, wysuniętymi przez dłuższe elewacje alkierzami. Przebudowany w XIX w. posiada obecnie mały dziedziniec pośrodku. Początkowo autorstwo projektu pałacu przypisywano Janowi Catenazziemu. Nowsze badania umiejscawiają projektanta w otoczeniu Rafała Leszczyńskiego, w którego służbie pozostawał Melchior Gurowski. Pałac poddany w latach 80-tych XX w. gruntownej renowacji - obecnie siedziba Pracowni Terenowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Warszawy. W Ośrodku znajdują się ekspozycje archeologiczne - dostępne zwiedzającym po uprzednim zgłoszeniu telefonicznym. Pałac otacza park krajobrazowy o pow. 5 ha z wieloma interesującymi okazami dendrologicznymi. Na gruntach Trzebin liczne punkty osadnictwa pradziejowego.

Źródło: www.swiecichowa.pl

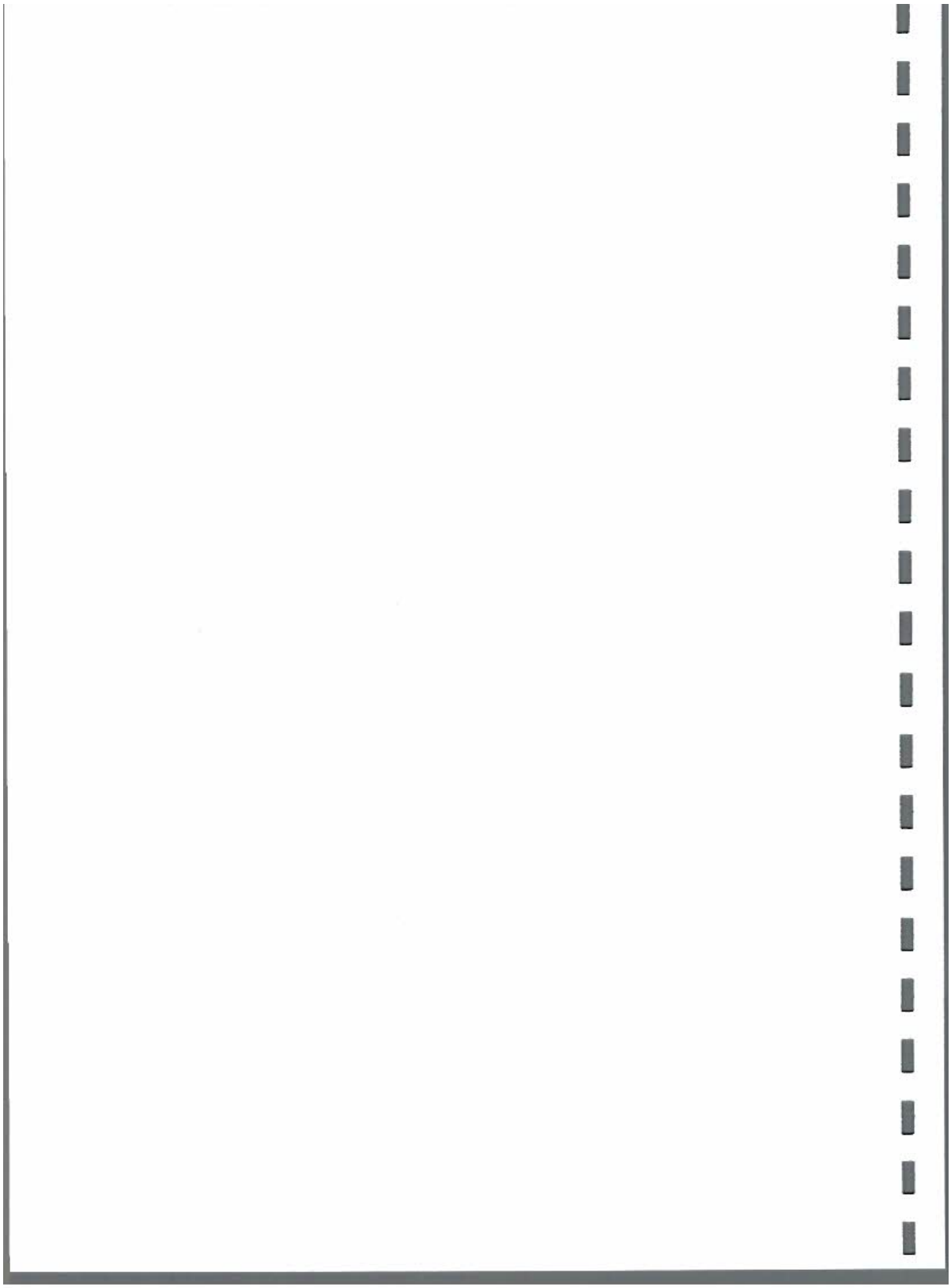

3.5.4.34. Wijewo - pałac eklektyczny, a raczej bezstylowy, typowy dla pruskiego budownictwa użytkowego. Budynek piętrowy, podpiwniczony, murowany z cegły, nakryty czterospadowym dachem, z wystawkami w obu dłuższych elewacjach i lukarnami po bokach każdej z nich. W fasadzie nieznaczny ryzalit, zwieńczony wysokim trójkątnym szczytem, z dodatkową kondygnacją w wystawce. Na osi wejścia okrągły podjazd, a w elewacji ogrodowej staw. Obecnie siedziba Urzędu Gminy Wijewo.

Źródło: www.wijewo.pl

3.5.4.35. Witosław (gm. Osieczna) – **pałac; z**budowany został na przełomie XIX i XX wieku na planie prostokąta. Pałac był własnością rodziny Opitz von Boberfeld. Niemcy uciekli z Witosławia w czasie drugiej wojny światowej. W 1945 roku zamieszkali tam żołnierze radzieccy wracający z frontu. Po wojnie w pałacu mieściła się szkoła zbiorcza klas V-VII. Szkołę zamknięto w 1981 roku. Pałac niszczał do 1996 roku. Później został gruntownie wyremontowany. Obecnie pałac i przylegający sześciohektarowy park służą za Ośrodek Apifitoterapii – ośrodek, w którym leczy się określone schorzenia za pomocą produktów pszczelich i wyciągów z ziół.

Źródło: www.osieczna.pl

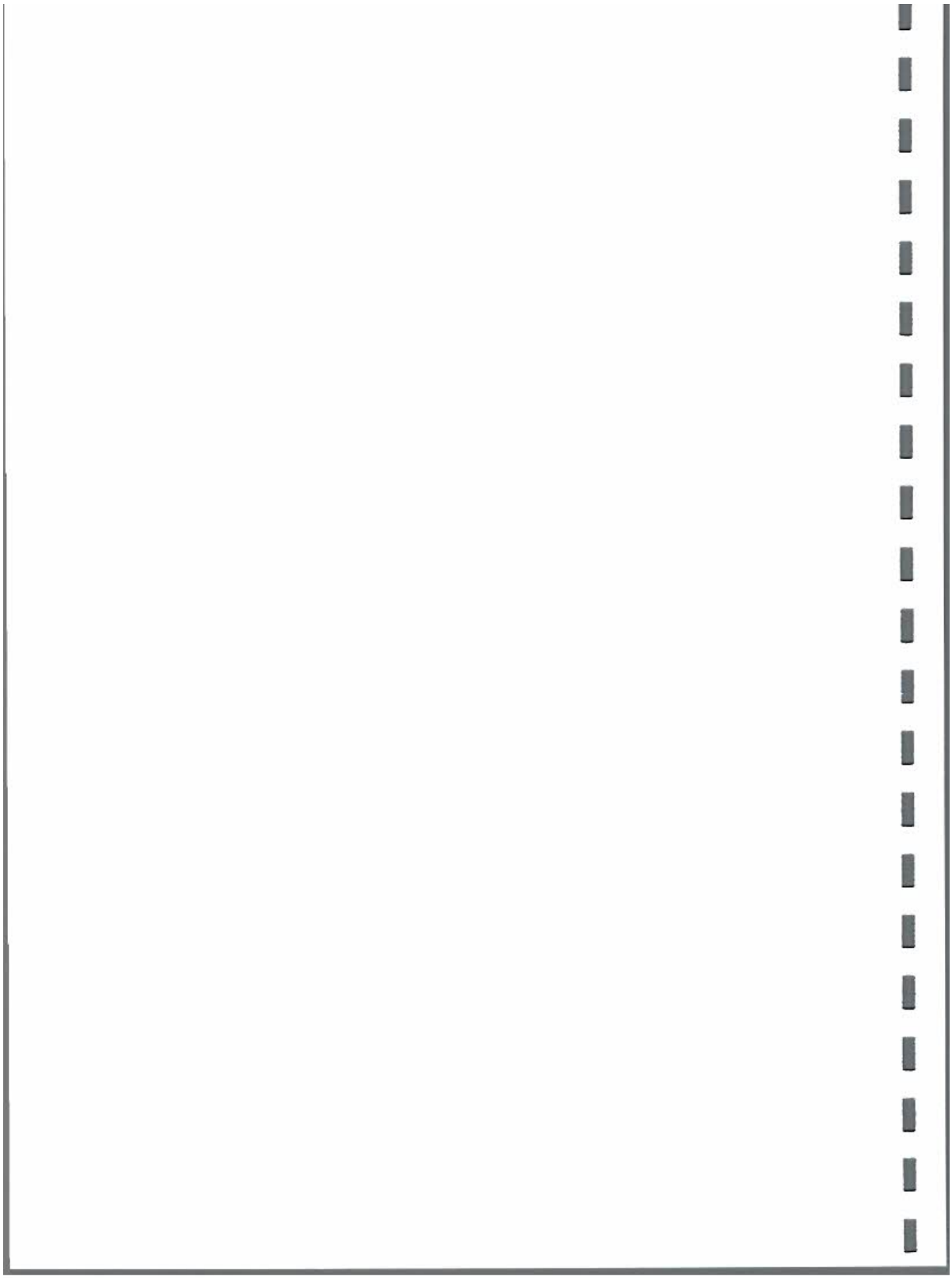

3.5.4.36. Włoszakowice – pałac, obecny wybudowany ok. 1749 – 1752 roku jako pałacyk myśliwski, dla księcia Aleksandra Józefa Sułkowskiego, wg projektu jednego z architektów warszawsko – drezdeńskich, być może przy udziale arch. Karola Marcina Frantza. Późnobarokowy, na planie trójkąta równobocznego o wklęsłych narożnikach. Symbol ten związany jest z tradycją masońską i interpretuje się go jako triadę siły, piękna i mądrości, a także jako trzy stopnie rozwoju duchowego człowieka – mowa, myśl i działanie.

Źródło: www.wloszakowice.pl

3.5.4.37. Wojnowice (gm. Osieczna) – **dwór** z przełomu XIX i XX w. w stylu eklektycznym. Obecnie opuszczony, w stanie po pożarze w 2018 r.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6373 Wojnowice", autor: Tymoteusz Słowikowski

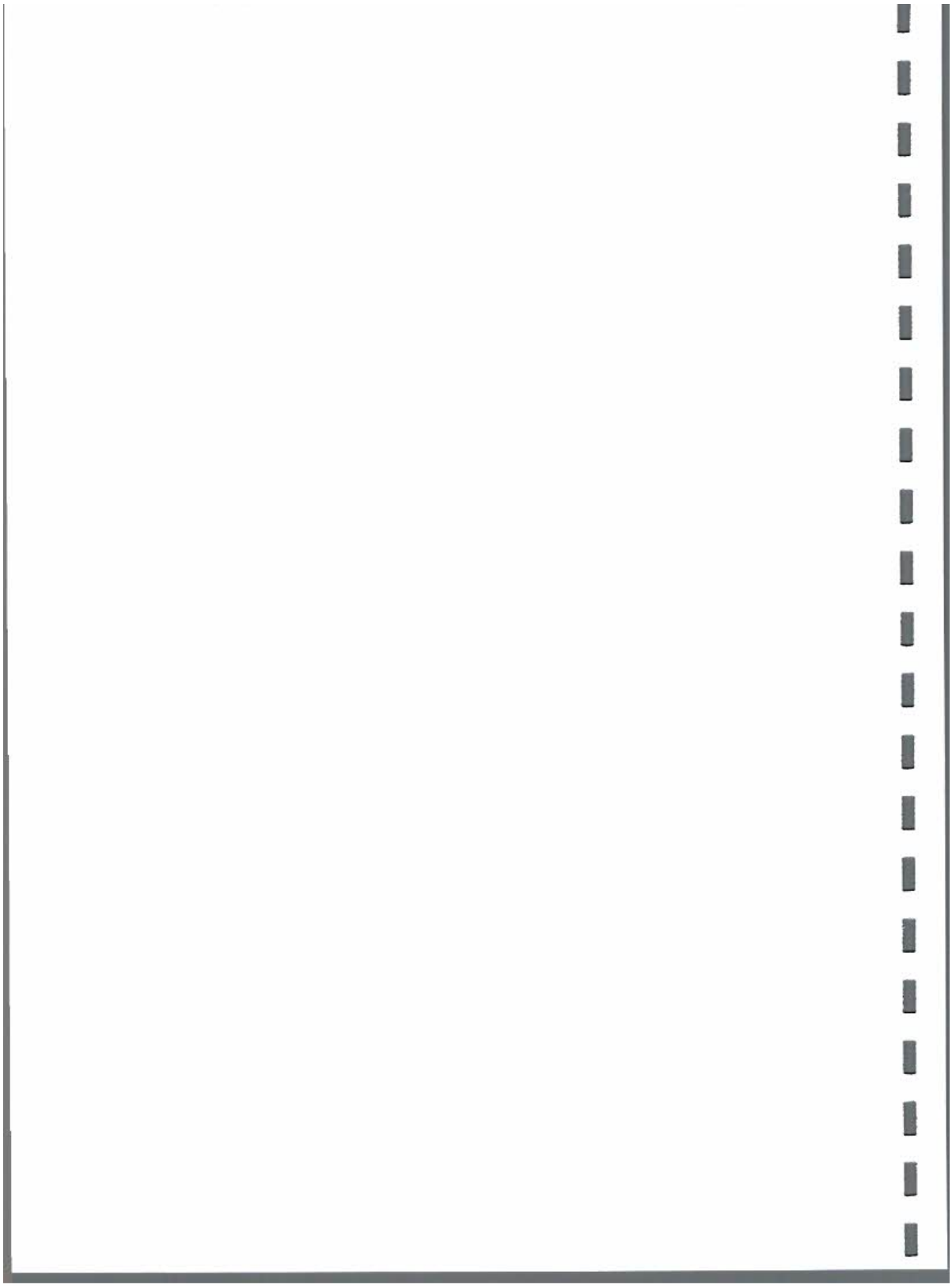

3.5.4.38. Wołkowo (gm. Osieczna) – **dwór** z 1857 r.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6374/Wołkowo/ , autor: Zdzisław Wasiołka

3.5.4.39. Wyciążkowo (gm. Lipno) – **dwór** późnoklasycystyczny z ok. poł XIX w.

Źródło: www.lipno.pl autor: Zdzisław Wasiołka

3.5.4.40. Zbarzewo (gm. Włoszakowice) – pałac z 1902 r. w stylu eklektycznym. Obecnie w stanie ruiny.

Źródło: http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/6167/Zbarzewo/ , autor: Adam Kucharski

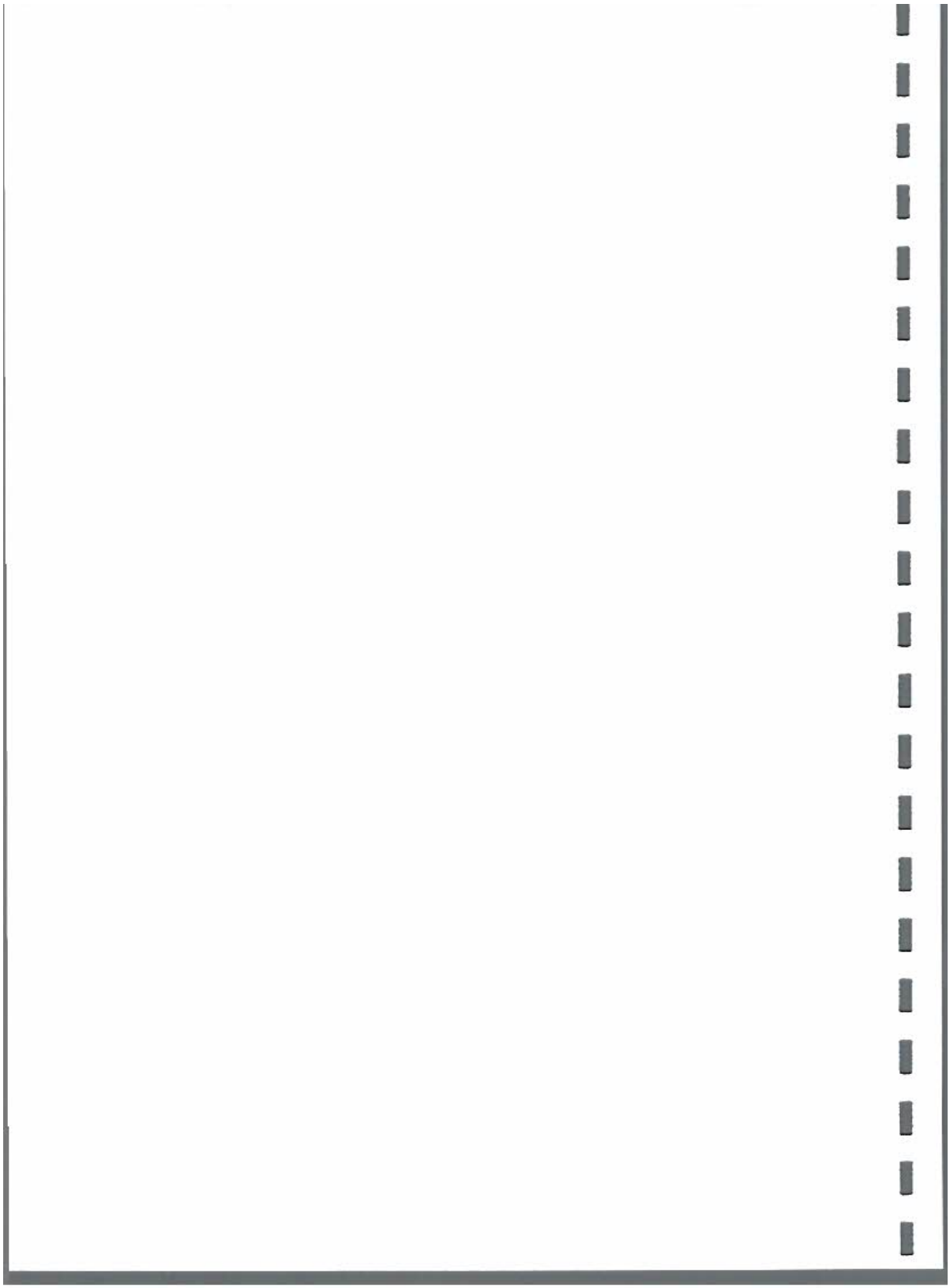

3.5.4.41. Żakowo (gm. Lipno) - **dwór** eklektyczny z końca XIX wieku, wzniesiony dla hrabiego Stefana Dąmbskiego (1844 - 1899) herbu Godziemba. Jest to budynek piętrowy z dwoma przybudówkami, jedną z dwupiętrową ośmioboczną wieżą, drugą z piętrową kwadratową wieżą. Wraz z wozownią i parkiem krajobrazowym o pow. 4 ha tworzy zespół dworski. W XX wieku został przebudowany. Zagospodarowany na cele mieszkalne, pracowników byłego PGR-u. Obecnie, pięknie odrestaurowany (2013 r.)

Źródło: http://zabytki.ocalcodzapomnienia.eu/zabytek-2-4-1-2544.html , autor: Janusz Stor

3.5.5. Rządcówki i oficyny

a) **Brylewo** (gm. Krzemieniewo) – oficyna 2. poł. XIX w.
b) **Drobnin** (gm. Krzemieniewo) – rządcówka pocz. XX w.
c) **Gronówko** (gm. Lipno) – oficyna XIX/XX w.
d) **Klonówiec** (gm. Lipno) – oficyna XIX/XX w.
e) **Mierzejewo** (gm. Krzemieniewo) – rządcówka XIX w.
f) **Oporowo** (gm. Krzemieniewo) – rządcówka z 1920 r.
g) **Oporówko** (gm. Krzemieniewo) – rządcówka z 1844 r.
h) **Rydzyna** – oficyny zamkowe – XVIII w.

Źródło: https://zabytek.pl/pl/obiekty/rydzyna-rydzyna-zalozenie-rezydencjonalno-urbanistyczne/13

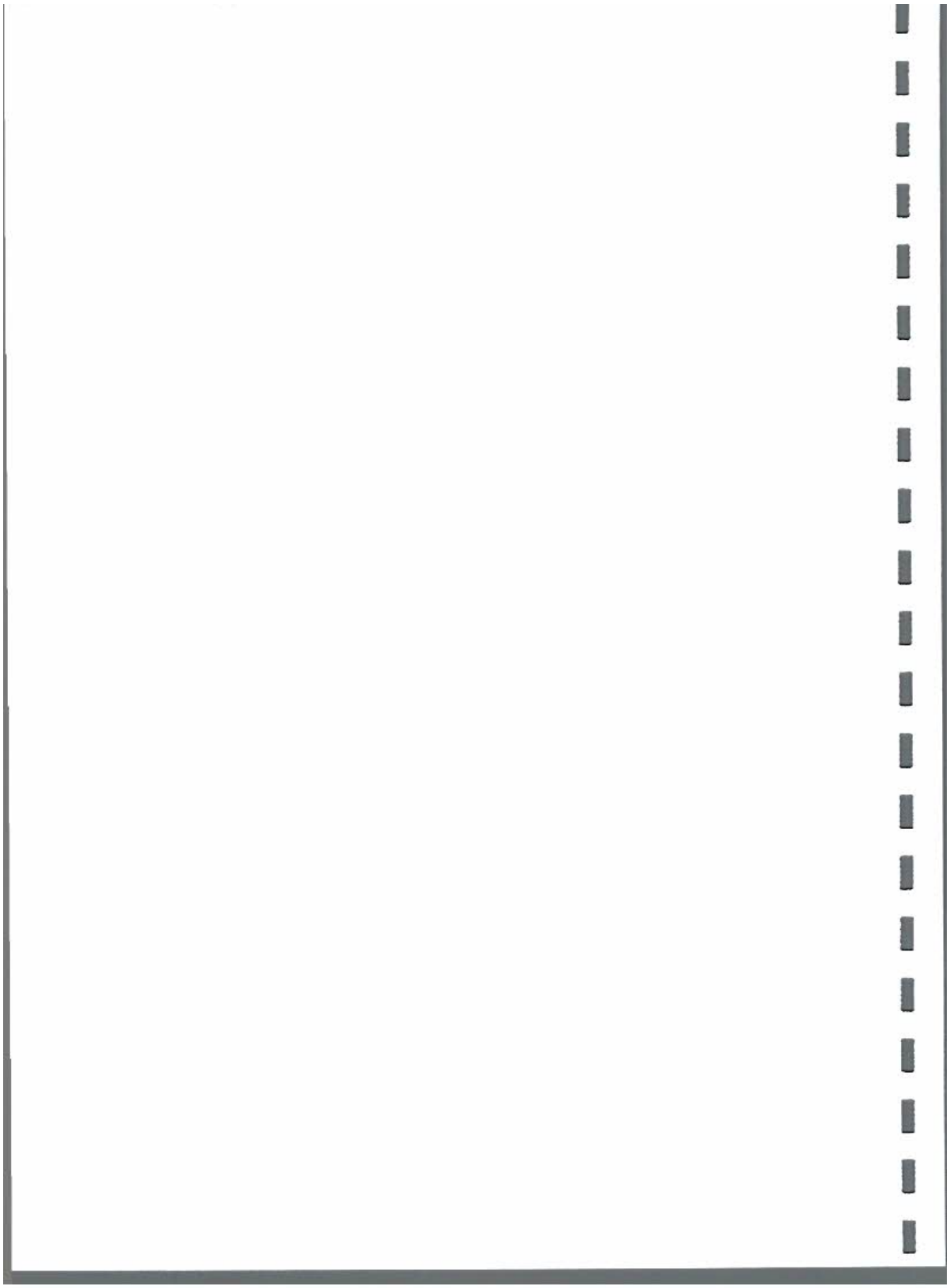

3.5.6. Bramy, ogrodzenia i inna mała architektura

a) **Brylewo** (gm. Krzemieniewo) – murowane ogrodzenie z bramą
b) **Jabłonna** (gm. Rydzyna) – partie ogrodzenia z 3 bramami wjazdowymi z pocz. XX w.
c) **Rydzyna** – brama wjazdowa
d) **Rydzyna** – most z pylonami
e) **Rydzyna** – most do parku

3.5.7. Spichlerze

a) **Długie Stare** (gm. Święciechowa) – pocz. XX w.
b) **Drobnin** (gm. Krzemieniewo) – poł. XIX w.
c) **Drzeczkowo** (gm. Osieczna) – poł. XIX w.
d) **Jabłonna** (gm. Rydzyna) – połowa XIX w.
e) **Kłoda** (gm. Rydzyna) – końc. XVIII w.
f) **Lubonia** (gm. Krzemieniewo) – 1876 r.
g) **Oporowo** – budynek inwentarski ze spichlerzem folwarcznym z 1926 r.
h) **Oporówko** (gm. Krzemieniewo) –spichlerz folwarczny pocz. XX w.
i) **Wojnowice** (gm. Osieczna) – końc. XIX w.
j) **Trzebiny** (gm. Święciechowa) – II poł. XIX w.
k) **Zbarzewo** (gm. Włoszakowice) – 2 spichlerze z końc. XIX w i pocz. XX w.

3.5.8. Kuźnie

a) **Drzeczkowo** (gm. Osieczna) – kuźnia neogotycka z 1845 r., przebudowana na dom mieszkalny (nr 7)
b) **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – z przełomu XIX i XX w.
c) **Witosław** (gm. Osieczna) – 1 poł. XIX w., obecnie gruntownie przebudowana na pokoje gościnne

3.5.9. Stodoły i budynki gospodarcze

a) **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – budynek gospodarczy z ryglową konstrukcją ścian poddasza z XIX / XX w.
b) **Gronówko** (gm. Lipno) – budynek gospodarczy z poł. XIX w.
c) **Zbarzewo** (gm. Włoszakowice) – stodoła z XIX / XX w.
d) **Żakowo** (gm. Lipno) – budynek gospodarczy, dawna wozownia

3.5.10. Chlewnie, obory, owczarnie, stajnie

a) **Bojanice** (gm. Krzemieniewo) – obora folwarczna z 1909 r.
b) **Długie Stare** (gm. Święciechowa) – obora w folwarku I z pocz. XX w.
c) **Długie Stare** (gm. Święciechowa) – cielętnik / dawna owczarnia w folwarku II z 1896 r.
d) **Drobnin** (gm. Krzemieniewo) – stajnia z 1868 r., obecnie garaże
e) **Garzyn** (gm. Krzemieniewo) – obora z pocz. XX w.
f) **Garzyn** (gm. Krzemieniewo) – stajnia z 1875 r.
g) **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – obora z przełomu XIX/XX w.
h) **Jabłonna** (gm. Rydzyna) – obora z IV ćw. XIX w.

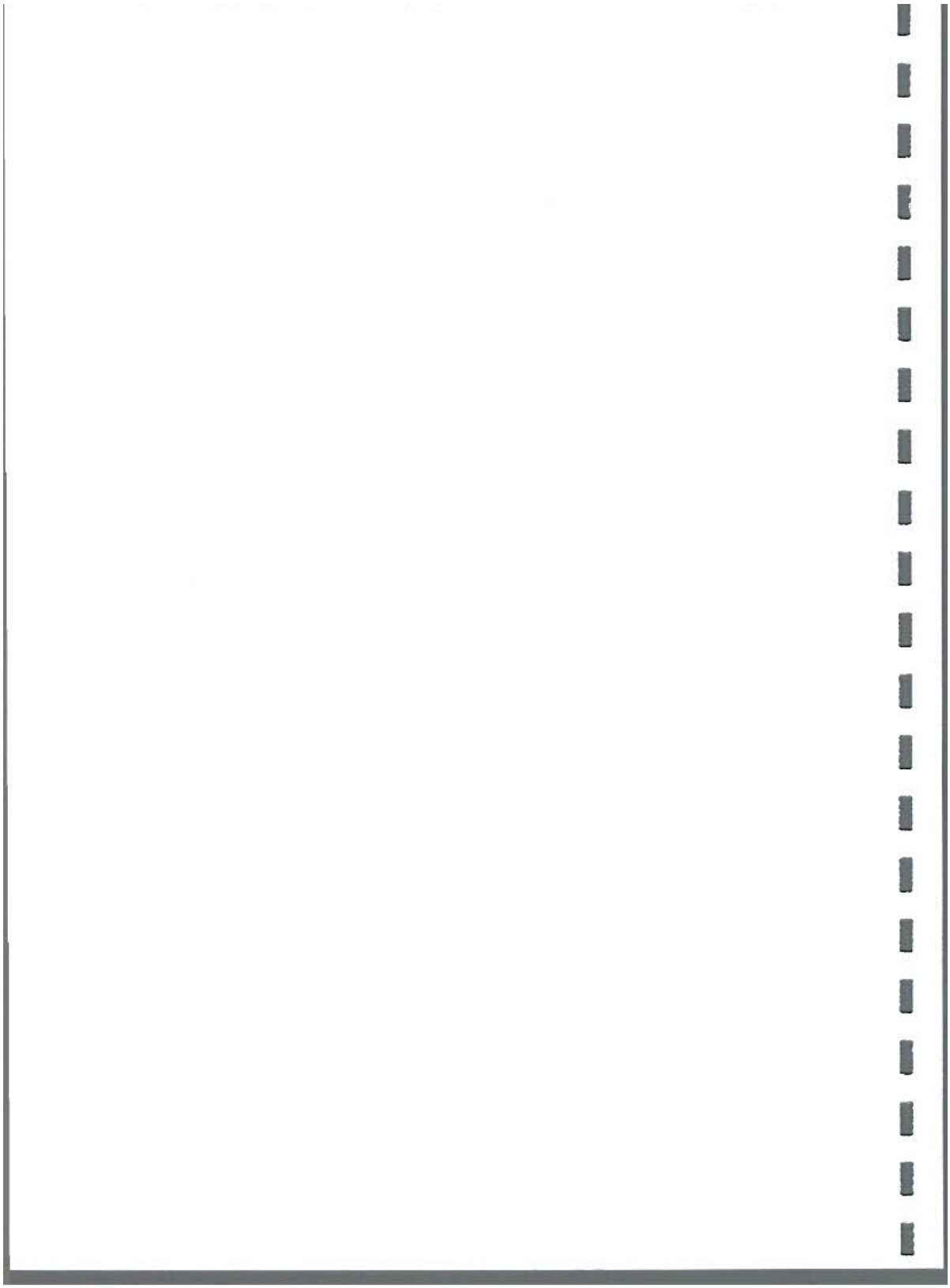

i) **Jabłonna** (gm. Rydzyna) – stajnia i chlewnia z 1895 r.
j) **Jabłonna** (gm. Rydzyna) – stajnia z częścią mieszkalną z 1900 r.
k) **Kłoda** (gm. Rydzyna) – obora z przełomu XIX/XX w.
l) **Lubonia** (gm. Krzemieniewo) – obora z 1867 r.
m) **Lubonia** (gm. Krzemieniewo) – owczarnia z 1910 r.
n) **Oporowo** (gm. Krzemieniewo) – budynek inwentarski ze spichlerzem z 1926 r.
o) **Rydzyna** – stajnia z 1750-1762 r., 1783-1786
p) **Strzyżewice** (gm. Święciechowa) – chlewnia - magazyn z końc. XIX w.
q) **Strzyżewice** (gm. Święciechowa) – obora z 1899 r.
r) **Strzyżewice** 9gm. Święciechowa) – stajnia i bukaciarnia z 1899 r.
s) **Trzebiny** (gm. Święciechowa) – obora z 2 poł. XIX w.
t) **Trzebiny** (gm. Święciechowa) – stajnia z 2 poł. XIX w.
u) **Zbarzewo** (gm. Włoszakowice) – obora z XIX/XX w.

3.5.11. Gorzelnie i lodownie

a) **Brylewo** (gm. Krzemieniewo) – lodownia murowana z kamienia i cegły nawiązująca do neogotyku z poł. XIX w.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wiki_Lubi_Zabytki/wielkopolskie/powiat_leszczy%C5%84ski/gmina_Krzemieniewo autor: Janusz Stor

b) **Drzeczkowo** (gm. Osieczna) – gorzelnia z 1856, str. poł. z 1918 r.
c) **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – gorzelnia z 1870 r.
d) **Trzebiny** (gm. Święciechowa) – gorzelnia z XIX/XX w.
e) **Zbarzewo** (gm. Włoszakowice) – gorzelnia z XIX/XX w.

3.5.12. Wozownie i ujeżdżalnie

a) **Rydzyna** – ujeżdżalnia
b) **Rydzyna** – wozownia w zabudowie miejskiej, ul. Kościelna 2
c) **Rydzyna** – wozownia zamkowa 1750-1762, 1783-1786
d) **Trzebiny** (gm. Święciechowa) – wozownia (z oborą i bukaciarnią) z 1900 r.
e) **Żakowo** (gm. Lipno) – wozownia z poł. XIX w.

3.5.13. Cegielnie i wiatraki

a) **Brenno** (gm. Wijewo) – wiatrak koźlak z 1676 r. (ul. Kargowska)
b) **Brenno** (gm. Wijewo) – wiatrak koźlak z 1794 r. (ul. Wczasowa)
c) **Bukówiec Górny** (gm. Włoszakowice) – wiatrak koźlak z 1841 r. (przy drodze do Dłużyny)

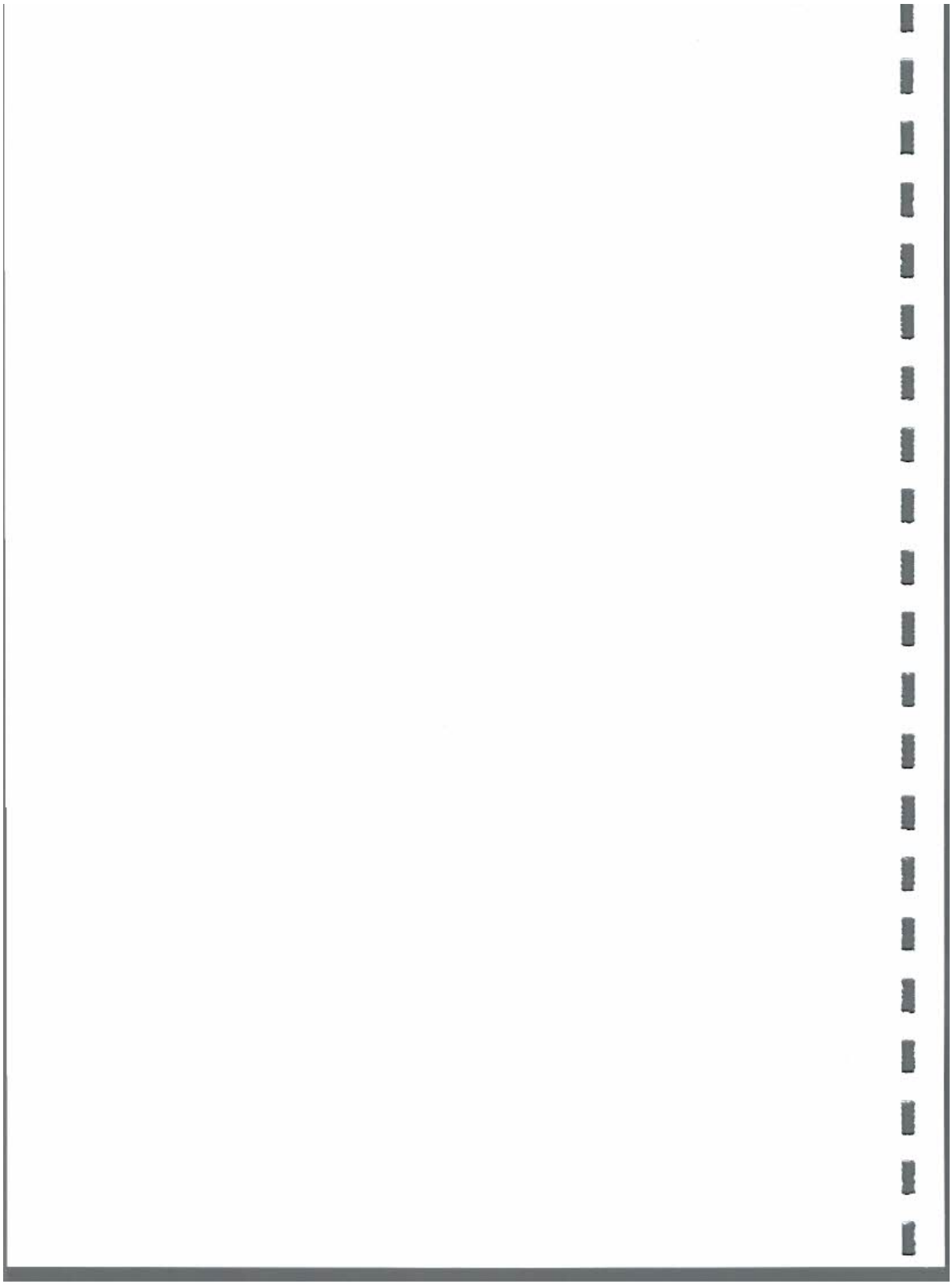

d) **Bukówiec Górny** (gm. Włoszakowice) – wiatrak koźlak z XIX w. (przy drodze do Krzycka Wielkiego)
e) **Dąbcze** (gm. Rydzyna) – wiatrak koźlak z poł. XVIII w.
f) **Dominice** (gm. Włoszakowice) – wiatrak koźlak z 1 poł. XIX w.
g) **Drzeczkowo** (gm. Osieczna) – cegielnia składająca się z 3 budynków (budynek cegielni, suszarnia, budynek z prasą) wraz z wyposażeniem z 4 ćw. XIX w.
h) **Osieczna** – 3 wiatraki koźlaki z 2 poł. XVIII w.
i) **Pawłowice** (gm. Krzemieniewo) – wiatrak koźlak z 1713 r.
j) **Rydzyna** – wiatrak koźlak z XIX w.
k) **Świerczyna** (gm. Osieczna) – wiatrak koźlak z 2 poł. XVIII w.
l) **Święciechowa –** wiatrak koźlak z 1878 r.
m) **Ujazdowo** (gm. Włoszakowice) – wiatrak koźlak z 1820 r.
n) **Wilkowice** (gm. Lipno) – wiatrak koźlak z 1779 r. – obecnie nieistniejący

3.5.14. Domy mieszkalne i inne budynki

a) **Gołanice** (gm. Święciechowa) – czworak poł XIX w.
b) **Henrykowo** (gm. Święciechowa) – dawna komora celna z 1820 r., obecnie opuszczony dom
c) **Oporowo** (gm. Krzemieniewo) – sześciorak z 1 ćw. XX w., obecnie dom mieszkalny
d) **Oporówko** (gm. Krzemieniewo) – dom szofera – mur pruski z XIX w.
e) **Osieczna –** 7 domów mieszkalnych z XIX w.
f) **Rydzyna –** 33 domy mieszkalne w zabudowie miejskiej, w tym oranżeria
g) **Rydzyna –** konwikt pijarów, ul. Zamkowa 3, budynek z 1777 r.
h) **Rydzyna** - strzelnica
i) **Wilkowice** (gm. Lipno) – dom przy ul. Dworcowej 2 z 1894 r.
j) **Wilkowice** (gm. Lipno) – zajazd z 1888 r., zlokalizowany przy ul. Dworcowej 7
k) **Włoszakowice –** dom z 1 poł. XIX w., ul. Kurpińskiego 1
l) **Włoszakowice –** dom z 1 poł. XIX w., ul. Kurpińskiego 2
m) **Włoszakowice –** dom z 1910 r., ul. Jana Otto 2

3.5.15. Zespoły folwarczne

a) **Drobnin** (gm. Krzemieniewo) – zespół folwarczny XIX /XX w.
b) **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – folwark z XIX w.
c) **Lubonia** (gm. Krzemieniewo) – zespół folwarczny z 2 poł. XIX w.
d) **Jeziorki** (gm. Osieczna) – 2 poł. XIX w.
- podwórze gospodarcze I (układ przestrzenny i zabudowa)
- podwórze gospodarcze II (układ przestrzenny i zabudowa)
e) **Mierzejewo** (gm. Krzemieniewo) – zespół folwarczny z XIX w.
f) **Niechłód** (gm. Święciechowa) – zabudowania folwarczne XIX/XX w.
g) **Strzyżewice** (gm. Święciechowa) – zespół dworski i folwarczny z XIX/XX w. obecnie w granicach miasta Leszna
h) **Zbarzewo** (gm. Włoszakowice) – zespół pałacowy i folwarczny z XIX w., obecnie w ruinie

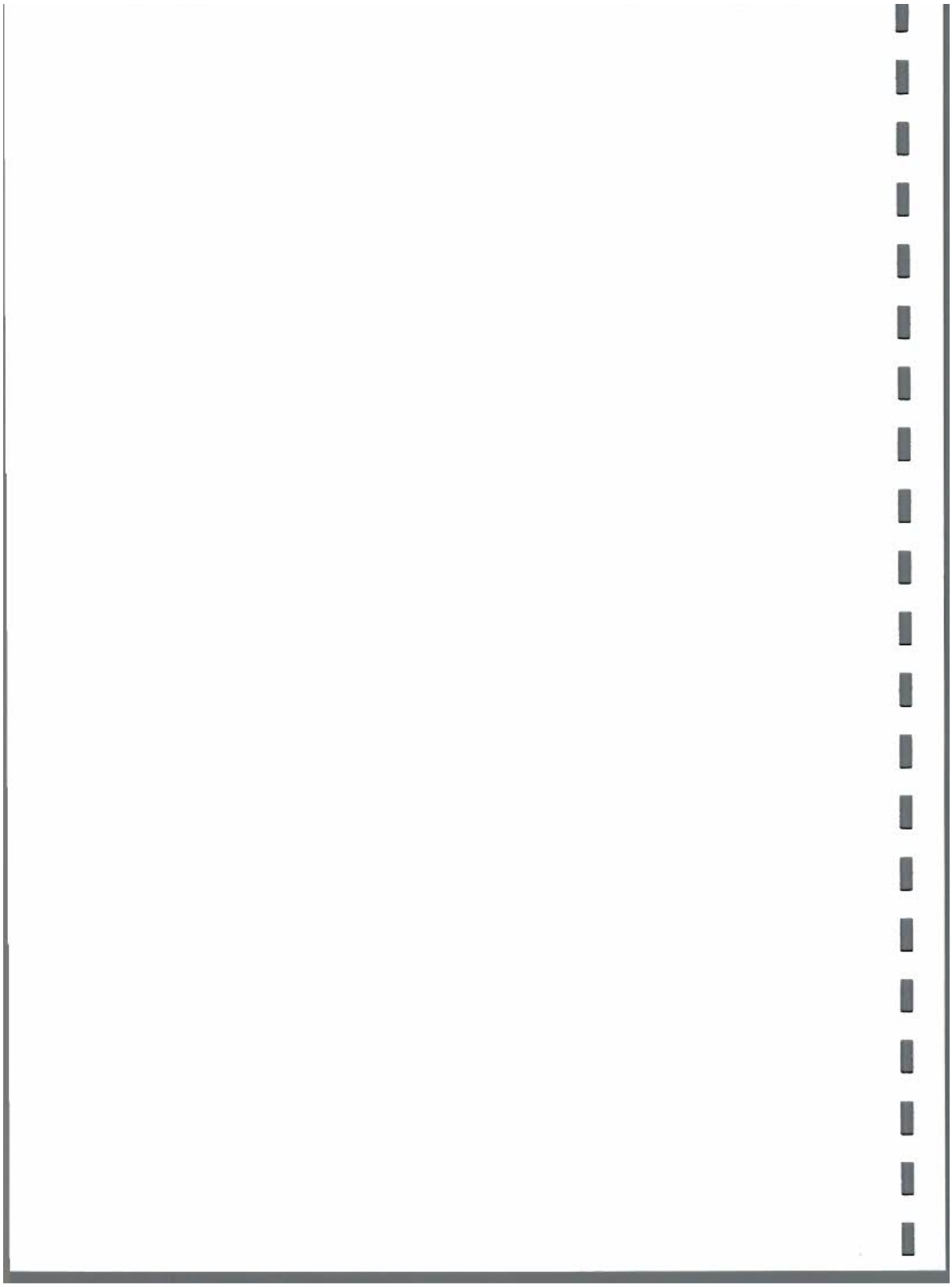

3.5.16. Parki i aleje

Ogółem do rejestru zabytków wpisane są **42 parki oraz 7 alei**.

Podział według gmin przedstawia się następująco:

Gmina Krzemieniewo	– 14 parków i 2 aleje
Gmina Lipno	– 5 parków
Gmina Osieczna	– 8 parków i 1 aleja
Gmina Rydzyna	– 3 parki i 2 aleje
Gmina Święciechowa	– 8 parków i 2 aleje
Gmina Wijewo	– 1 park
Gmina Włoszakowice	– 3 parki

- **Bielawy** (gm. Krzemieniewo) – park dworski z pocz. XX w.
- **Bojanice** (gm. Krzemieniewo) – park dworski z 1 poł. XIX w.
- **Brylewo** (gm. Krzemieniewo) – park dworski / krajobrazowy XVIII – XIX w. z fragmentami murowanego ogrodzenia z bramą z XIX w.
- **Długie Stare** (gm. Święciechowa) – park pałacowy
- **Dobramyśl** (gm. Osieczna) – park pałacowy z 2 poł. XIX w.
- **Drobnin** (gm. Krzemieniewo) – park pałacowy z 1 poł. XIX w.
- **Drobnin** (gm. Krzemieniewo) – ogród plebański, po 1935 r.
- **Drzeczkowo** (gm. Osieczna) – park pałacowy XVIII – XIX w.
- **Garzyn** (gm. Krzemieniewo) – park pałacowy z 2 poł. XIX w.
- **Gołanice** (gm. Święciechowa) – park dworski z 1 poł. XIX w.
- **Goniembice** (gm. Lipno) – park dworski z XIX w.
- **Górka Duchowna** (gm. Lipno) – park krajobrazowy/pałacowy z 2 poł. XIX w.
- **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – park pałacowy z aleją dojazdową lipową z 1904 r.
- **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – park leśny z aleją dębową z 1904 r.
- **Górzno** (gm. Krzemieniewo) – relikt parku przy dworze (XIX/XX w.)
- **Gronówko** (gm. Lipno) – park dworski z XIX w.
- **Jabłonna** (gm. Rydzyna) – park dworski z XIX/XX w.
- **Jeziorki** (gm. Osieczna) – park dworski z aleją dojazdową 2 poł. XIX w.
- **Kąkolewo** (gm. Osieczna) – park dworski z XIX w.
- **Klonówiec** (gm. Lipno) – park dworski z XIX/XX w.
- **Krzycko Małe** (gm. Święciechowa) – park dworski z XIX w.
- **Krzycko Wielkie** (gm. Włoszakowice) – park dworski z 2 poł. XVIII w.
- **Lubonia** (gm. Krzemieniewo) – park dworski pocz. XIX w.
- **Mierzejewo** (gm. Krzemieniewo) – park przy folwarku z XIX w.
- **Niechłód** (gm. Święciechowa) – park dworski z XIX/XX w.
- **Oporowo** (gm. Krzemieniewo) – park dworski XVIII – XX w.
- **Oporówko** (gm. Krzemieniewo) – park krajobrazowy 2 poł. XIX w.
- **Osieczna** – park zamkowy z pocz. XIX w.
- **Pawłowice** (gm. Krzemieniewo) – park pałacowy, XVIII – XIX w.
- **Przybiń** (gm. Rydzyna) – park dworski, 3 ćw. XIX w – 1911
- **Przybyszewo** (gm. Święciechowa) – park dworski XIX – XX w.
- **Rydzyna –** park zamkowy z 2 alejami lipowymi XVII/XVIII w., XIX w.
- **Strzyżewice** (gm. Święciechowa) **–** park dworski z XIX/XX w.

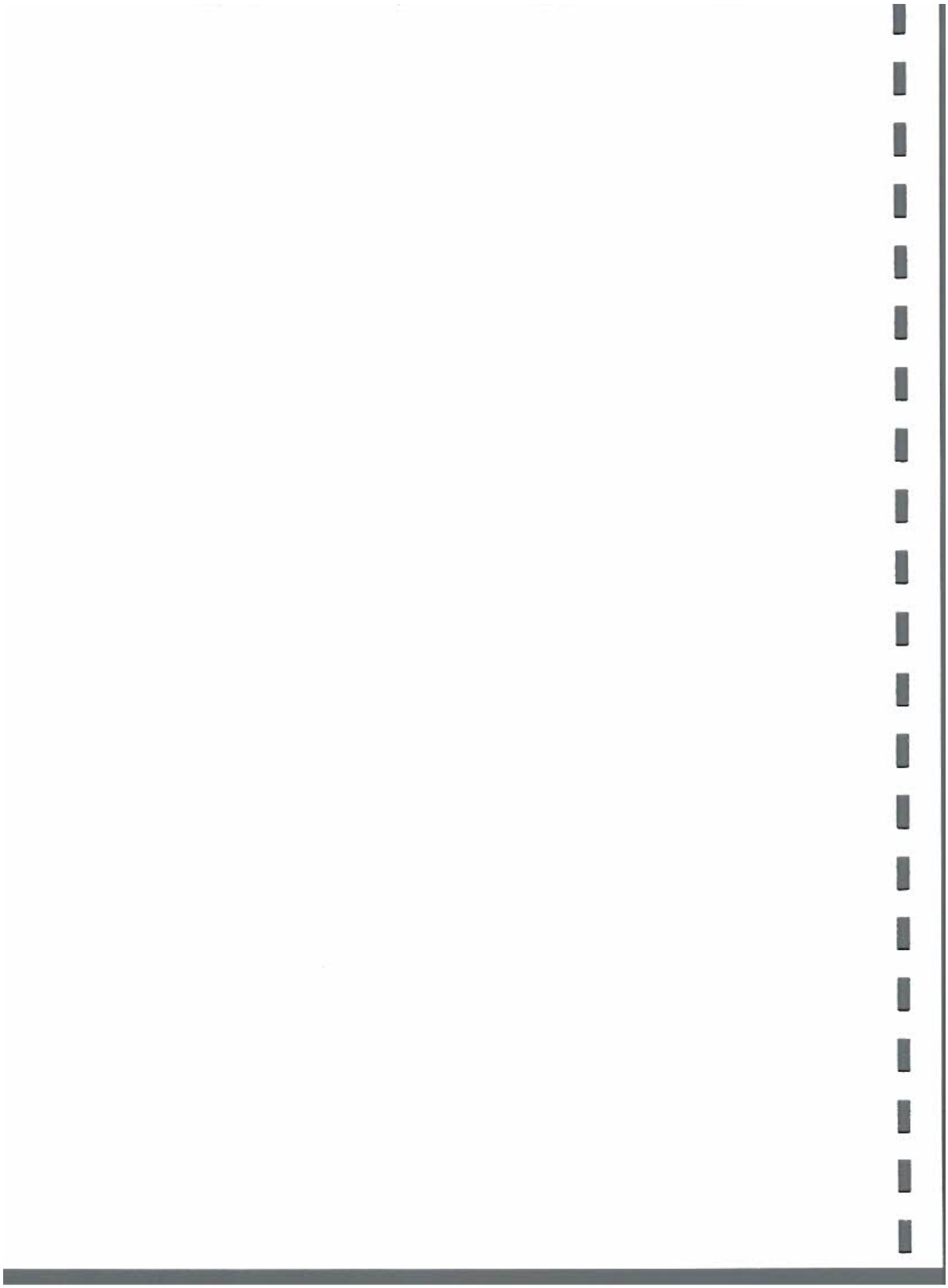

- **Święciechowa –** park dworski XIX/XX w.
- **Trzebiny** (gm. Święciechowa) – park z 2 alejami śródpolnymi XVII – XX w.
- **Wijewo –** park pałacowy z XIX/XX w.
- **Witosław** (gm. Osieczna) – park dworski, XIX – XX w.
- **Włoszakowice** – park pałacowy, XVIII w.
- **Wojnowice** (gm. Osieczna) – park dworski XIX/XX w.
- **Wolkowo** (gm. Osieczna) – park dworski, poł. XIX w.
- **Zbarzewo** (gm. Włoszakowice) – park pałacowy, XIX/XX w.
- **Żakowo** (gm. Lipno) – park dworski 2 poł. XIX w.

3.6. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome w zdecydowanej większości stanowią wyposażenia kościołów. Do tej kategorii zaliczane są również pomniki czy figury. Zabytek ruchomy na podstawie wniosku właściciela zabytku wpisywany jest do rejestru decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków. Możliwe jest także wydanie z urzędu decyzji przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej (art. 10 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Wykaz zabytków ruchomych znajdujących się w rejestrze i w ewidencji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu

3.6.1. Gmina KRZEMIENIEWO

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Drobnin	Pałac – wyposażenie i wystrój	-	-	-	16
2.	Drobnin	Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja	-	-	-	20
3.	Karchowo	Kapliczka z krzyżem i rzeźbą Chrystusa	205/B	11.12.1990	1	1
4.	Karchowo	Kapliczka z drewnianą rzeźbą Matki Boskiej	206/B	19.12.1990	1	1
5.	Lubonia	Dwór - stolarka	-	-	-	1
6.	Oporowo	Kościół par. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	232/B	18.12.1996	34	136
7.	Pawłowice	Kościół par. pw. Matki Boskiej Śnieżnej	226/B	20.09.1995	17	33
8.	Pawłowice	Rzeźba przydrożna św. Józefa	227/B	20.09.1995	1	1
9.	Pawłowice	Rzeźba przydrożna Chrystusa Frasobliwego	191/B	23.05.1989	1	1

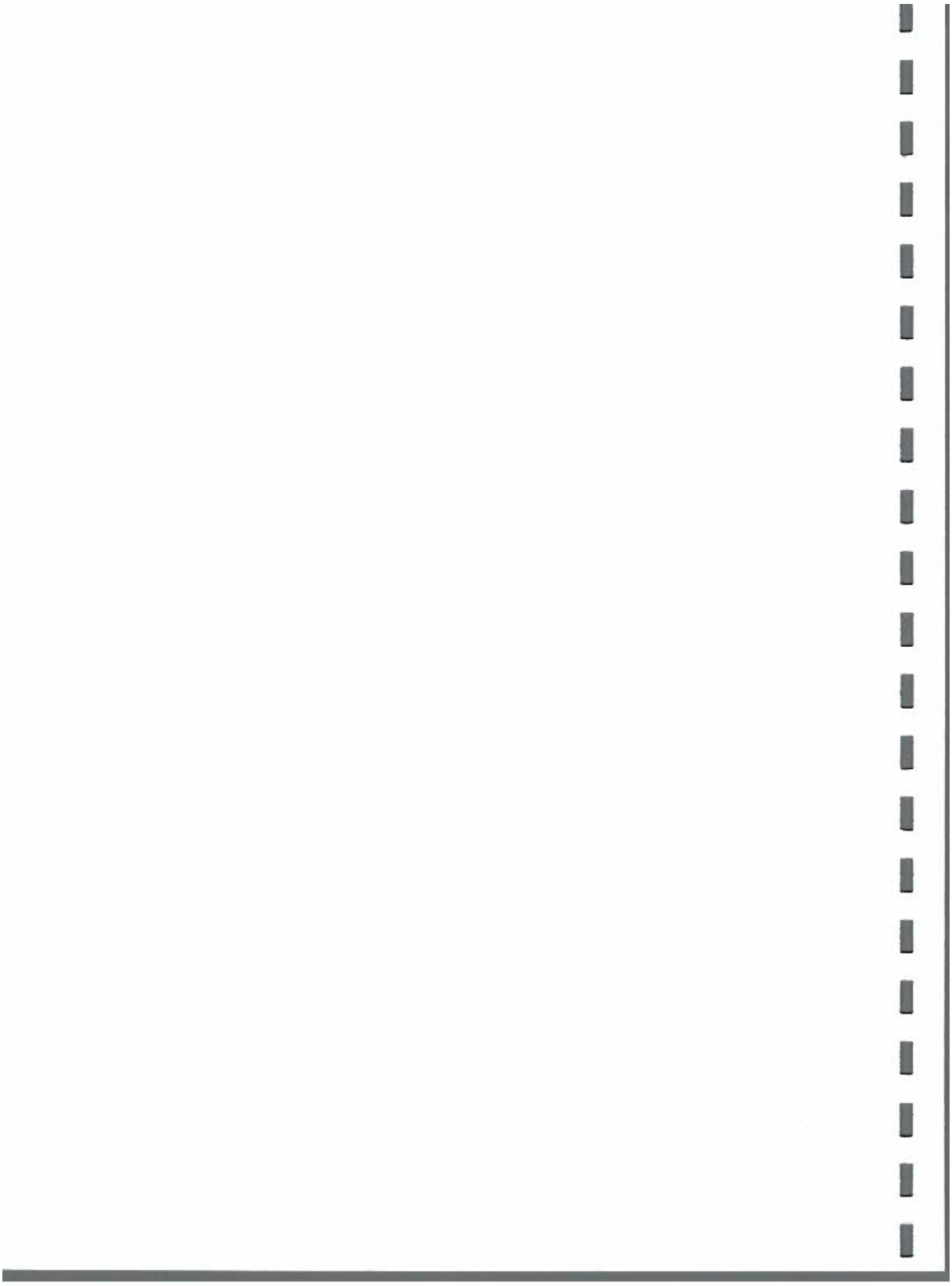

10.	Pawłowice	Kapliczka przydrożna z 1913 r.	-	-	-	1
11.	Pawłowice	Pałac – wyposażenie	135/B	04.12.1981	28	131
12.	Pawłowice	Kareta „coupe"	25/B	13.07.1966	1	1
13.	Pawłowice	Pojazd konny „vis a vis"	24/B	13.07.1966	1	1

3.6.2. Gmina LIPNO

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Goniembice	Kościół par. pw. Św. Mikołaja – wyposażenie	-	-	-	43
2.	Górka Duchowna	Kościół par. pw. Matki Boskiej Pocieszenia i św. Michała Archanioła	85/Wlkp/B	08.05.2006	53	-
3.	Klonówiec	Dwór – wystrój i wyposażenie	-	-	-	5
4.	Mórkowo	Kościół. Par. pw. Wszystkich Świętych	-	-	-	49
5.	Radomicko	Kościół par. pw. Św. Jana Chrzciciela	-	-	-	18
6.	Radomicko	Figura przydrożna św. Jan Nepomucen	-	-	-	1
7.	Wilkowice	Kościół par. pw. Św. Marcina	-	-	-	30
8.	Wilkowice	Kościół par. pw. Św. Edyty Stein	-	-	-	4
9.	Wilkowice	Figura przydrożna św. Jan Nepomucen	-	-	-	1
10.	Wilkowice	Słup przydrożny z figurą św. Wawrzyńca	75/B	30.03.1971	1	1
11.	Żakowo	Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa	167/Wlkp/B	23.05.2011	1	1

3.6.3. Gmina OSIECZNA

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Osieczna	Kościół par. pw. Św. Trójcy	663/Wlkp/B	05.07.2017	53	69
2.	Osieczna	Kościół poreformacki pw. Św. Walentego i klasztor O. Franciszkanów – wyposażenie i wystrój	340/Wlkp/B	03.04.2014	91	179
3.	Osieczna	Zamek – wyposażenie i wystrój	465/Wlkp/B	29.09.2017	31	9
4.	Drzeczkowo	Kościół par. pw. NMP Wniebowziętej – obraz matki Bożej z Dzieciątkiem	239/B	30.10.1953	1	60

5.	Drzeczkowo	Pałac – wyposażenie	-	-	-	20
6.	Kąkolewo	Kościół par. pw. Wszystkich Świętych – wyposażenie	-	-	-	28
7.	Świerczyna	Kościół par. pw. Św. Łukasza – rzeźby 12 apostołów	184/B	21.02.1989	1	1
8.	Świerczyna	Kościół par. pw. Św. Łukasza - wyposażenie - instrument organowy	 207/Wlkp/B 297/Wlkp/B	 09.11.2011 24.06.2013	 72 1	 85 -
9.	Świerczyna	Kaplica cmentarna	-	-	-	9

3.6.4. Gmina RYDZYNA

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Rydzyna	Kościół par. pw. Stanisława Biskupa – wystrój i wyposażenie	171/Wlkp/B	21.01.2010	82	93
2.	Rydzyna	Kościół par. pw. Stanisława Biskupa - płyta nagrobna Jana Rydzyńskiego	II-2/3/51	21.07.1951	1	1
3.	Rydzyna	Kościół poewangelicki	-	-	-	7
4.	Rydzyna	Zamek – wyposażenie i wystrój	283/Wlkp/B	30.11.2012	17	167
5.	Rydzyna	Zamek – fortepian koncertowy	169/Wlkp/B	12.01.2010	1	-
6.	Rydzyna	Zamek	386/B	30.11.1976	27	-
7.	Rydzyna	Zamek	146/B	13.05.1983	19	-
8.	Rydzyna	Zamek – Kolekcja J. Habera	75/B	03.12.1975	70	-
9.	Rydzyna	Pomnik Trójcy Świętej	70/Wlkp/B	06.04.2005	1	1
10.	Rydzyna	Kamienica, Rynek 23	-	-	-	1
11.	Dąbcze	Kościół par. pw. Św. Katarzyny	-	-	-	25
12.	Dąbcze	Kapliczka przydrożna 1946 r.	-	-	-	1
13.	Jabłonna	Kościół filialny pw. Św. Mikołaja	-	-	-	5
14.	Jabłonna	Pałac z folwarkiem – wyposażenie	-	-	-	21
15.	Kaczkowo	Kościół par. pw. Św. Marcina	-	-	-	20
16.	Robczysko	Kapliczka ludowa z Chrystusem Frasobliwym	190/B	23.05.1989	1	1
17.	Rojęczyn	Dwór	-	-	-	1

3.6.5. Gmina ŚWIĘCIECHOWA

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Święciechowa	Kościół par. pw. Św. Jakuba Starszego	-	-	-	140
2.	Święciechowa	Dwór	-	-	-	2
3.	Święciechowa	Figura przydrożna – Matka Boska z Dzieciątkiem	-	-	-	1
4.	Długie Stare	Kościół par. pw. Św. Marcina	177/B	24.02.1988	41	54
5.	Długie Stare	Cmentarz przykościelny	-	-	41	13
6.	Gołanice	Kościół par. pw. Św. Piotra i Pawła	-	-	-	32
7.	Krzycko Małe	Kościół par. pw. NMP Śnieżnej	-	-	-	20
8.	Krzycko Małe	Kapliczka przydrożna	-	-	-	1
9.	Lasocice	Kościół par. pw. NMP Niepokalanie Poczętej	-	-	-	8
10.	Niechłód	Kościół par. pw. Wszystkich Świętych	-	-	-	21
11.	Strzyżewice	Były cmentarz ewangelicki	-	-	-	3
12.	Trzebiny	Pałac – wystrój, detale architektoniczne	-	-	-	19

3.6.6. Gmina WIJEWO

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Wijewo	Kapliczka Matki Boskiej z Dzieciątkiem	-	-	-	1
2.	Wijewo	Kościół par. pw. Św. Jadwigi	-	-	-	1

3.6.7. Gmina WŁOSZAKOWICE

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu	Ilość w rejestrze	Ilość w ewidencji
1.	Włoszakowice	Kościół par. pw. Trójcy Świętej – wystrój i wyposażenie	459/Wlkp/B	24.02.2017	20	45
2.	Włoszakowice	Pałac – dekoracja architektoniczna	-	-	-	3

3.	Włoszakowice	Dom mieszkalny, ul. Jana Otto 2	-	-	-	3
4.	Charbielin	Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP	97/280/B	11.06.1973	9	22
5.	Dłużyna	Kościół par. pw. Św. Jakuba Starszego	-	-	-	30
6.	Jezierzyce Kościelne	Kościół filialny pw. Św. Michała	235/B	13.02.1997	13	32
7.	Zbarzewo	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	-	-	-	23
8.	Zbarzewo	Pałac	-	-	-	3

3.7. Zabytki archeologiczne

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **zabytek archeologiczny** to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 ust. 4). Wpisu do rejestru dokonuje wojewódzki konserwator zabytków. Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń, itp. Znacznie ważniejsze z perspektywy nauki i ochrony dziedzictwa są jednak nieruchome zabytki archeologiczne, nazywane też stanowiskami archeologicznymi. Są to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych, itd.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

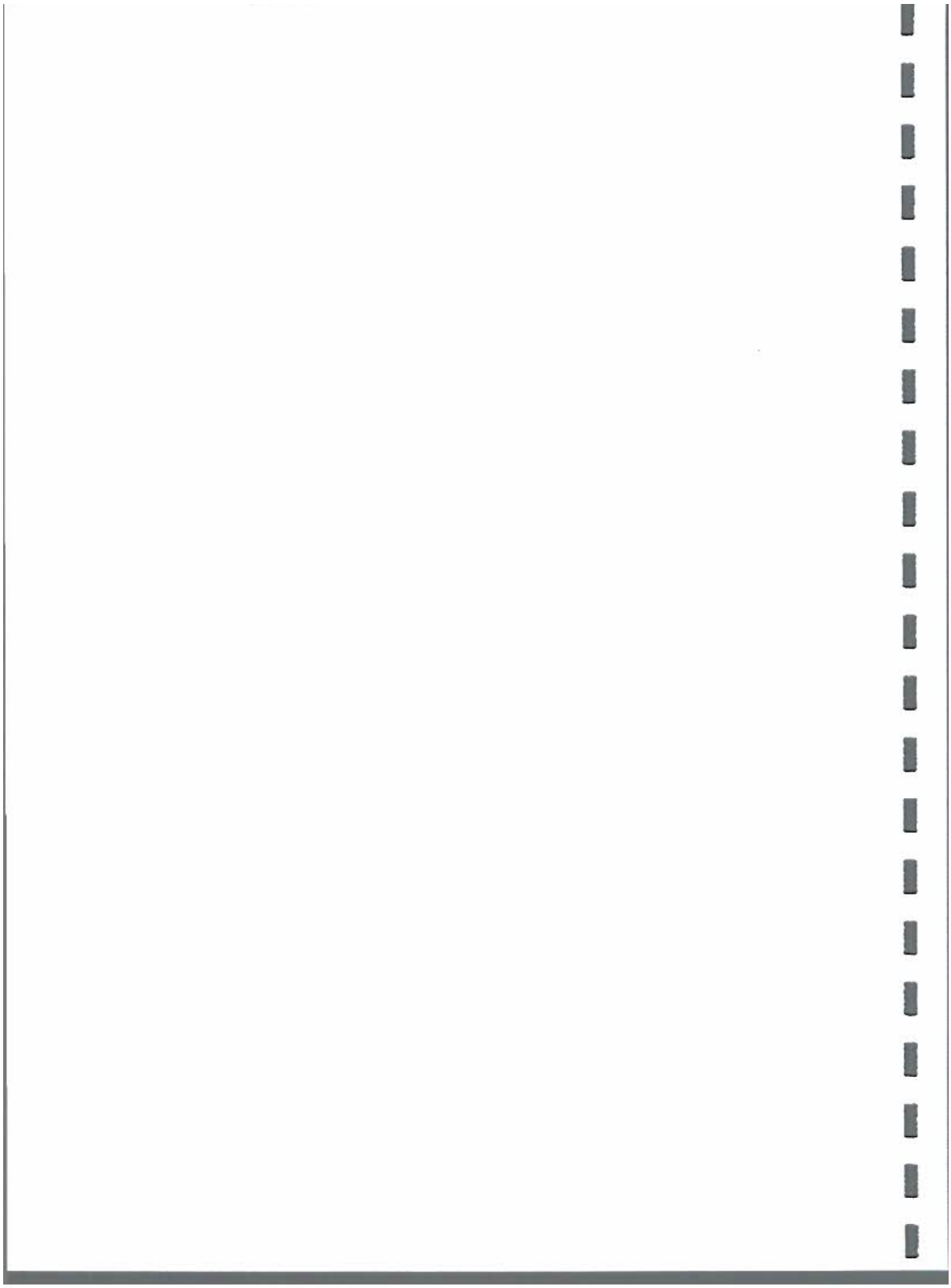

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków w powiecie leszczyńskim

* według wykazu z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Lesznie z dn. 15.04.2020

3.7.1. Gmina KRZEMIENIEWO

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Lubonia** st.10 AZP 65-26/100	Kurhan	1512/A	28.11.1994	356/Wlkp/C	25.01.2010
2.	**Lubonia** st. 1 AZP 65-26/97	Grodzisko stożkowate – średniowiecze	1513/A	28.11.1994	355/Wlkp/C	25.01.2010
3.	**Górzno** st. 1 AZP 63-26/6	Grodzisko – wczesne średniowiecze	52/8 arch	19.01.1934		

3.7.2. Gmina LIPNO

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Mórkowo** st. 1 AZP 63-24/74	Grodzisko stożkowate – średniowiecze	1506/A	16.11.1994		
2.	**Wilkowice** st.1 AZP 63-24/38	Grodzisko stożkowate – średniowiecze	1544/a	20.04.1995		

3.7.3. Gmina OSIECZNA

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Drzeczkowo** st. 1 AZP 63-25/20	Grodzisko – wczesne średniowiecze	411 57/5 arch	30.01.1934		
2.	**Łoniewo** st. 1 AZP 63-25/112	Grodzisko – wczesne średniowiecze	458	09.05.1935		
3.	**Wojnowice** st. 1 AZP 62-26/212	Grodzisko – wczesne średniowiecze	56/30 arch	19.01.1934		

3.7.4. Gmina RYDZYNA

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Dąbcze** st. 1 AZP 62-25/131	Grodzisko – wczesne średniowiecze	1530/A	24.02.1995		
2.	**Tworzanice** st. 5 AZP 65-25/133	Grodzisko – wczesne średniowiecze/średniowiecze	1531/A	24.02.1995		
3.	**Tworzanice** st. 17 AZP 65-25/138	Grodzisko stożkowate – średniowiecze	1532/A	24.02.1995		

3.7.5. Gmina ŚWIĘCIECHOWA

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Długie Stare** st. 18 AZP 64-23/17	Osada – kultura łużycka, kultura przeworska, wczesne średniowiecze	1503/A	16.11.1994		
2.	**Długie Stare** st. 19 AZP 64-23/18	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze	1502/A	16.11.1994		
3.	**Gołanic**e st.7 AZP 63-23/16	Osada – wczesne średniowiecze	1504/A	16.11.1994		
4.	**Gołanice** st. 15 AZP 63-23/81	Obozowisko – mezolit, wczesna epoka brązu	1507/A	17.11.1994		
5.	**Gołanice** st. 19 AZP 63-23/85	Osada – kultura przeworska, wczesne średniowiecze	1505/A	16.11.1994		
6.	**Gołanice** st. 20 AZP 63-23/86	Osada – wczesne średniowiecze	1509/A	18.11.1994		
7.	**Lasocice** st. 18 AZP 64-23/23	Cmentarzysko – kultura przeworska	1508/A	17.11.1994		
8.	**Trzebiny** st. 2 AZP 64-23/7	Osada – kultura łużycka	1510/A	18.11.1994		
9.	**Trzebiny** st. 8 AZP 64-23/8	Osada – kultura łużycka, kultura przeworska	1511/A	28.11.1994		

3.7.6. Gmina WIJEWO

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Brenno** st. 1 AZP 62-21/86	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze	186/A	20.10.1969		
2.	**Miastko** st. 1 AZP 52-21/155	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze/ średniowiecze	1258/A	23.03.1992		
3.	**Miastko** st. 3 AZP 62-21/45	Obozowisko - mezolit	1261/A	25.03.1992		
4.	**Miastko** st. 11 AZP 62-21/53	Obozowiska – mezolit Osada – kultura łużycka	1255/A	11.03.1992		
5.	**Miastko** st. 14 AZP 62-21/56	Obozowiska – mezolit Osada - kultura łużycka, wczesne średniowiecze	1256/A	11.03.1992		
6.	**Miastko** st. 30 AZP 62-21/53	Obozowisko – epoka kamienia	1257/A	11.03.1992		
7.	**Wijewo** st. 21 AZP 62-21/85	Cmentarzysko – kultura łużycka, kultura przeworska	1259/A	24.03.1992		
8.	**Wijewo** st. 32 AZP 62-21/188	Osada – kultura przeworska, wczesne średniowiecze	1265/A	25.03.1992		
9.	**Wijewo** st. 33 AZP 62-21/189	Osada – wczesne średniowiecze	1260/A	25.03.1992		
10.	**Wijewo** st. 36 AZP 62-21/192	Osada – kultura łużycka	1263/A	25.03.1992		
11.	**Zaborówiec** st. 1 AZP 62-21/78	Obozowisko – mezolit, Osada – kultura łużycka Osada – wczesne średniowiecze	1266/A	04.04.1992		
12.	**Zaborówiec** st. 3 AZP 62-21/80	Osada – kultura łużycka, kultura przeworska, wczesne średniowiecze	1252/A	06.03.1992		

13.	**Zaborówiec** st. 4 AZP 62-21/81	Cmentarzysko – kultura łużycka, kultura przeworska	1253/A	06.03.1992		
14.	**Zaborówiec** st. 5 AZP 62-21/82	Obozowisko – mezolit Osada – kultura łużycka, kultura przeworska	1251/A	03.03.1992		
15.	**Zaborówiec** st. 16 AZP 62-21/198	Osada – wczesne średniowiecze	1254/A	06.03.1992		

3.7.7. Gmina WŁOSZAKOWICE

L.p.	Stanowisko	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Nr Wlkp	Data
1.	**Bukówiec Górny** st. 6 AZP 62/22/17	Osada – epoka kamienia, kultura łużycka, wczesne średniowiecze	1371/A	04.02.1993		
2.	**Bukówiec Górny** st. 7 AZP 62-22/18	Osada – kultura łużycka, kultura przeworska	1379/A	04.02.1993		
3.	**Bukówiec Górny** st. 8 AZP 62-22/19	Osada – epoka kamienia, kultura łużycka, średniowiecze	1372/A	04.02.1993		
4.	**Bukówiec Górny** st. 16 AZP 62-22/25	Osada – epoka kamienia, kultura łużycka, wczesne średniowiecze, średniowiecze	1376/A	04.02.1993		
5.	**Bukówiec Górny** st. 17 AZP 62-22/26	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze/ średniowiecze	1370/A	04.02.1993		
6.	**Dominice** st. 1 AZP 62-22/57	Osada – epoka kamienia, kultura łużycka, średniowiecze	1374/A	04.02.1993		
7.	**Dominice** st. 2 AZP 62-22/81	Osada – wczesne średniowiecze	1366/A	04.02.1993		

Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego – 190 – Poz. 1211

8.	**Dominice** st. 3 AZP 62-22/82	Osada - średniowiecze	1365/A	04.02.1993		
9.	**Dominice** st. 9 AZP 62-21/15	Obozowisko – mezolit Osada – wczesne średniowiecze	1363/A	04.02.1993		
10.	**Dominice** st. 10 AZP 62-21/16	Osada – wczesne średniowiecze	1380/A	04.02.1993		
11.	**Dominice** st. 11 AZP 62-21/17	Osada – wczesne średniowiecze	1364/A	04.02.1993		
12.	**Grotniki** st. 1 AZP 62-22/6	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze	1369/A	04.02.1993		
13.	**Grotniki** st. 6 AZP 62-22/63	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze	1320/A	06.07.1992		
14.	**Grotniki** st. 7 AZP 62-22/80	Osada – kultura przeworska	1381/A	04.02.1993		
15.	**Grotniki** st. 8 AZP 62-22/4	Osada – neolit, kultura łużycka, kultura przeworska, średniowiecze	1368/A	04.02.1993		
16.	**Włoszakowice** st. 3 AZP 62-22/60	Cmentarzysko szkieletowe – wczesne średniowiecze	1373/A	04.02.1993		
17.	**Włoszakowice** st. 15 AZP 62-22/32	Osada – kultura łużycka	1378/A	04.02.1993		
18.	**Włoszakowice** st. 16 AZP 62-22/31	Osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze	1382/A	04.02.1993		
19.	**Włoszakowice** st. 18 AZP 62-22/30	Osada – kultura łużycka	1375/A	04.02.1993		
20.	**Włoszakowice** st. 19 AZP 62-22/33	Osada – kultura przeworska	1377/A	04.02.1993		
21.	**Włoszakowice** st. 20 AZP 62-22/34	Osada – kultura łużycka	1367/A	04.02.1993		

3.8. Miejsca pamięci narodowej

W polskim prawie trudno odnaleźć definicję **miejsca pamięci narodowej**. Według nieaktualnej już ustawy z dnia 21 stycznia 1988 r. o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa zapisano, że *obiektami pamięci narodowej są pomniki, cmentarze i mogiły wojenne oraz miejsca walk narodowowyzwoleńczych, cmentarze ofiar hitlerowskiego terroru, muzea walk i martyrologii oraz izby pamięci narodowej.*

W 2007 roku w Sejmie złożono projekt ustawy o miejscach pamięci narodowej[2]. W projekcie tym zapisano, że za miejsce pamięci narodowej uznaje się również *nieruchomość lub obiekt budowlany albo jego pozostałości, upamiętniające postaci lub wydarzenia znaczące dla Narodu i Państwa Polskiego, a w szczególności pomnik, krzyż przydrożny, kapliczkę czy kopiec.* Miejscem pamięci narodowej, według projektodawców, może być również *inny obiekt lub przedmiot związany z wydarzeniami lub postaciami znaczącymi dla dziedzictwa Narodu i Państwa Polskiego, a w szczególności tablica pamiątkowa.* Ustawa nie została jednak wprowadzona w życie. Nadal brak przepisów, które jednoznacznie określałyby czym są miejsca pamięci narodowej, a w związku z tym trudne jest ich zewidencjonowanie.

Celem ochrony miejsc pamięci jest zachowanie wszelkich śladów i utrwalenie znaczących dla tożsamości narodowej wydarzeń, faktów, postaci z dziejów państwa i narodu polskiego, walk o zjednoczenie i niepodległość, ze szczególnym uwzględnieniem celów wychowawczych i edukacyjnych.

Na potrzeby *programu* zestawiono ogólnie znane groby wojenne oraz tablice, pomniki i obeliski upamiętniające ważne wydarzenia związane z historią Polski oraz Powiatu Leszczyńskiego.

3.8.1. Groby wojenne

Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych określa, że za grób wojenny uznaje się grób i miejsce spoczynku:

1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenia Państwa Polskiego,
2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość,
3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które wykonując zlecone im czynności przy jakiejkolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych,
4) jeńców wojennych osób internowanych,
5) uchodźców z 1915 r.
6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.
7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów,
8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

Zgodnie z art. 6 ustawy groby wojenne pozostają pod opieką państwa, a koszty ich utrzymania ponosi skarb państwa. Obowiązek utrzymania grobów i cmentarzy wojennych wojewoda może powierzyć jednostce samorządowej za przekazaniem

[2] http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/AA56F61E11E91DE3C1257482005811B5/$file/745.pdf

odpowiednich funduszy, o ile nie przyjmie ona tego obowiązku nieodpłatnie. Bezpośredni nadzór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy.

Ewidencję grobów wojskowych zlokalizowanych na terenie Województwa Wielkopolskiego prowadzi Wojewoda Wielkopolski.[3]

L.p.	Miejscowość	Rodzaj obiektu / okres	Nazwa	Lokalizacja
Gmina **LIPNO**				
1.	**Goniembice**	Grób indywidualny/ Powstanie Wielkopolskie	Grób Szczepana Hąćki	Cmentarz parafialny w Goniembicach
Gmina **Osieczna**				
1.	**Kąkolewo**	Mogiła zbiorowa / Powstanie Wielkopolskie	Grób Powstańców Wielkopolskich	Cmentarz przykościelny w Kąkolewie
2.	**Osieczna**	Mogiła zbiorowa / II wojna światowa	Grób Polaków rozstrzelanych przez Niemców	Cmentarz parafialny w Osiecznej
3.		Mogiła zbiorowa / I wojna światowa; Powstanie Wielkopolskie	Grób poległych w I wojnie światowej i Powstańców Wielkopolskich	
4.	**Świerczyna**	Mogiła zbiorowa / powstanie wielkopolskie 1918 – 1919	Grób Powstańców Wielkopolskich	Cmentarz parafialny w Świerczynie
Gmina **WIJEWO**				
1.	**Brenno**	Grób indywidualny / Powstanie Wielkopolskie	Grób Jana Oziminy	Cmentarz parafialny w Brennie
2.		Grób indywidualny / Powstanie Wielkopolskie	Grób Franciszka Zawadzkiego	
Gmina **WŁOSZAKOWICE**				
1.	**Bukówiec Górny**	Mogiła zbiorowa / Powstanie Wielkopolskie	Grób Powstańców Wielkopolskich	Cmentarz parafialny w Bukówcu Górnym
2.	**Dłużyna**	Mogiła zbiorowa / Powstanie Wielkopolskie	Grób Powstańców Wielkopolskich	Cmentarz parafialny w Dłużynie
3.	**Jezierzyce Kościelne**	Grób indywidualny / Powstanie Wielkopolskie	Grób Wawrzyna Nowackiego	Cmentarz parafialny w Jezierzycach Kościelnych
4.	**Włoszakowice**	Mogiła zbiorowa / Powstanie Wielkopolskie	Grób Powstańców Wielkopolskich	Cmentarz parafialny we Włoszakowicach
5.		Mogiła zbiorowa / Powstanie Wielkopolskie	Grób Powstańców Wielkopolskich	

[3] https://www.poznan.uw.gov.pl/groby-wojenne

3.8.2. Tablice pamiątkowe, obeliski i pomniki

Uzupełnieniem wiedzy na temat historii regionu są liczne tablice pamiątkowe, obeliski i pomniki. Nie stanowią one miejsc pamięci narodowej, ale często są źródłem cennych informacji na temat osób, które przyczyniły się do odzyskania przez Polskę niepodległości. Najczęściej wspominani są walczący w Powstaniu Wielkopolskim, a także osoby pomordowane w czasie okupacji hitlerowskiej. Poniższe zestawienie przygotowano na potrzeby opracowania *programu.*[4]

L.p.	Miejscowość	Rodzaj obiektu / okres	Nazwa / Treść	Lokalizacja
Gmina **KRZEMIENIEWO**				
1.	**Krzemieniewo**	Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica upamiętniająca zamordowanego Kazimierza Pabis	Krzemieniewo
2.	**Oporowo**	Pomnik / I wojna światowa; Powstanie Wielkopolskie	Pomnik ku czci poległych Pamięci bohaterów parafii Oporowskiej poległych w wojnie światowej 1914 – 1918 (*wymienionych 45 nazwisk)* W walce o Niepodległość Polski 1918 – 1920 r. oddali życie swoje *(nazwiska)* Cześć Im	Przy kościele pw. NMP Niepokalanie Poczętej w Oporowie
3.	**Pawłowice**	Pomnik / I wojna światowa; Powstanie Wielkopolskie	O modlitwę proszą polegli na wojnie w latach 1914 – 1921 r. *(wymienione 82 nazwiska)*	Kościół pw. NMP Śnieżnej w Pawłowicach
4.		Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica ku czci poległych i zaginionych w kampanii wrześniowej 1939 r.	Kościół pw. NMP Śnieżnej w Pawłowicach
Gmina **LIPNO**				
5.	**Goniembice**	Tablica pamiątkowa / I wojna światowa, Powstanie Wielkopolskie	Grób Nieznanego Żołnierza Pamięci poległych bohaterów w wojnie światowej i w powstaniu o niepodległość Polski - *ufund. w 1925 r.*	Cmentarz parafialny w Goniembicach

[4] „Miejsca pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918 / 1919 w Powiecie Leszczyńskim", Krzysztof Handke, Leszno 2009;
„Miejsca pamięci narodowej w Leszczyńskiem", dr Aleksander Piwoń, Kościan;
www.ipn.gov.pl ;
www.lipno.pl

6.	**Klonówiec**	Pomnik / I wojna światowa	W latach wojny 1914 – 1918 polegli za Ojczyznę *(wymienione nazwiska poległych)* - *ufund. 2001 r.*	Skrzyżowanie dróg Żakowo – Goniembice
7.	**Lipno**	Tablica pamiątkowa/ Powstanie Wielkopolskie	Tablica zamieszczona na głazie upamiętniająca walki toczące na terenie Gminy Lipno w czasie Powstania Wielkopolskiego. - *ufund. 2020*	ul. Powstańców Wielkopolskich, przy skrzyżowaniu z DW 309
8.	**Mórkowo**	Tablica pamiątkowa / Powstanie Wielkopolskie; II wojna światowa	W hołdzie Ks. Stefanowi Łukowskiemu Mjr. W.P. Powstańcowi Wlkp. Proboszczowi z Mórkowa 1936 – 1939 zamordowanemu w Poznaniu Fort VII 27.01.1940	Kościół pw. Wszystkich Świętych w Mórkowie
9.	**Radomicko**	Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica upamiętniająca Tadeusza Zajączka „Szarego"	Kościół pw. św. Jana Chrzciciela
10.	**Wilkowice**	Tablica pamiątkowa	Grób Nieznanego Żołnierza Ofiarowali swoje życie abyśmy mogli żyć w wolnym kraju. Wdzięczni parafianie wilkowiccy.	Cmentarz parafialny w Wilkowicach
Gmina **Osieczna**				
11.	**Drzeczkowo**	Pomnik (obelisk)/ II wojna światowa	Pomnik upamiętniający mieszkańców wsi zamordowanych w latach 1939 – 1945	Drzeczkowo
12.	**Kąkolewo**	Tablica pamiątkowa / I wojna światowa; Powstanie Wielkopolskie	W wojnie światowej 1914 – 1918 polegli z parafii Kąkolewskiej *(wymienione nazwiska poległych)* W boju o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej polegli w roku 1919 i 1920 z parafii Kąkolewskiej *(wymienione nazwiska poległych)* - *ufund. 1928 r.*	Kościół pw. Wszystkich Świętych w Kąkolewie
13.		Pomnik na mogile/ II wojna światowa	Pomnik na mogile ks. Dziekana Czesława Obarskiego – męczennika obozu w Dachau	Cmentarz parafialny w Kąkolewie

14.	**Nowa Wieś**	Obelisk z tablicą pamiątkową / Powstanie Wielkopolskie; II wojna światowa	W dniach Powstania Wielkopolskiego polegli bohaterską śmiercią w walce o wyzwolenie Ojczyzny *(nazwiska poległych)* Cześć ich pamięci. Cześc pamięci bojowników walk 1939 – 1945r. *- ufund. 1956 r.*	ul. Rydzyńska, przy wjeździe do Kąkolewa
15.	**Osieczna**	Tablica pamiątkowa	Tablica pamiątkowa ku czci ks. Pawła Steinmetza – kapelana Powstańców Wielkopolskich	Kościół pw. Trójcy Świętej w Osiecznej
16.		Tablica pamiątkowa / Powstanie Wielkopolskie	Cześć Bohaterom Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 poległym za wolność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej – z okazji 40 rocznicy Powstania Wlkp. Ku pamięci i chwale ufundowali powstańcy i społeczeństwo Osiecznej – *1959 r.*	ul. Powstańców Wielkopolskich 2
17.		Pomnik / Powstanie Wielkopolskie	Pomnik upamiętniający zwycięską bitwę z Niemcami stoczoną 10 i 11 stycznia 1919 r., nazywaną „Bitwą pod wiatrakami" *- ufund. 1974 r.*	Przy wjeździe do Osiecznej od strony Leszna
18.		Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica upamiętniająca 3 mieszkańców Osiecznej rozstrzelanych 21 października 1939 r.	Rynek 7
19.	**Popowo Wonieskie**	Pomnik/ II wojna światowa	Pomnik poświęcony pamięci mieszkańców poległych i pomordowanych w czasie II wojny światowej	Popowo Wonieskie
20.	**Świerczyna**	Pomnik / I wojna Światowa Powstanie Wielkopolskie	Pomnik ku czci żołnierzy poległych w latach 1914 – 1920. Poległym Żołnierzom ku wiecznej chwale! *(wymienione 135 nazwisk)* *- ufund. 1928 r.*	Cmentarz parafialny w Świerczynie

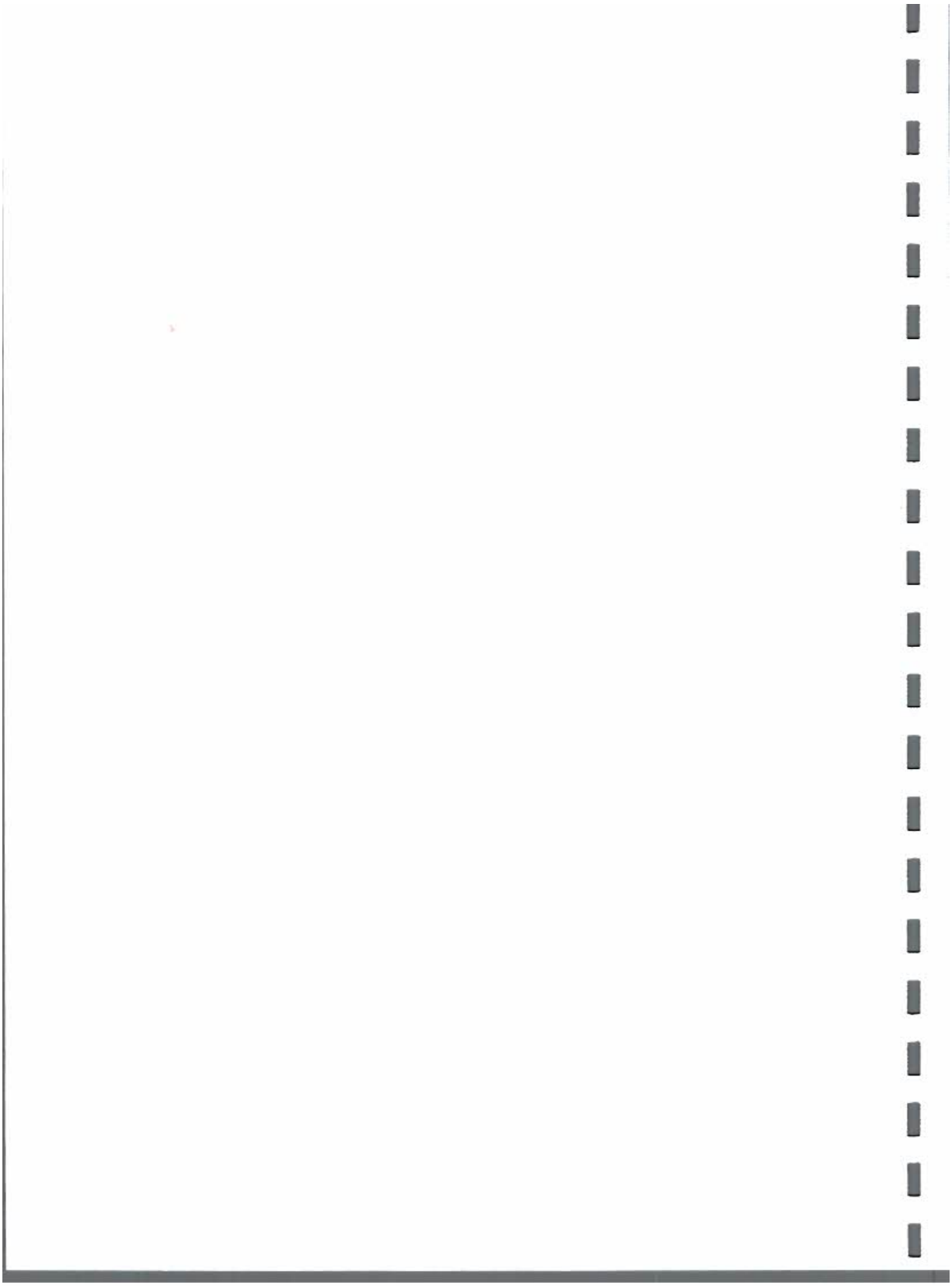

21.	**Trzebania**	Pomnik / Powstanie Wielkopolskie	Pomnik ku czci zamordowanych powstańców wielkopolskich ppor. Wacława Andrzejewskiego i ppor. Leona Włodarczak z p p.strz. wlkp. *- ufund. 1959 r.*	Las, ok. 2,5 km od wsi przy leśnej drodze prowadzącej z Leszna do Gostynia
Gmina **RYDZYNA**				
22.	**Dąbcze**	Pomnik/ II wojna światowa	Pomnik w miejscu straceń dokonywanych przez Niemców w latach 1939 - 1944	Dąbcze
23.	**Kaczkowo**	Pomnik/ II wojna światowa	Pomnik poświęcony poległym i pomordowanym dowódcom i żołnierzom z Samodzielnego Plutonu AK Kaczkowo oraz pozostałym ofiarom ze wzi	Kaczkowo 9
24.	**Kłoda**	Pomnik na mogile/ II wojna światowa	Pomnik na mogile 8 młodych Polaków zamordowanych przez Niemców 28 stycznia 1945 roku	Cmentarz parafialny w Kłodzie
25.		Pomnik/ II wojna światowa	Pomnik poległych i zamordowanych – ofiar II wojny światowej	Cmentarz parafialny w Kłodzie
26.	**Nowa Wieś**	Pomnik/ Powstanie Wielkopolskie II wojna światowa	Pomnik (głaz) poświęcony poległym w 1919 roku Powstańcom Wielkopolskim, jak również oddający cześć bohaterom z lat 1939 - 1945	Nowa Wieś
27.	**Rydzyna**	Pomnik/ II wojna światowa	Pomnik upamiętniający 8 młodych Polaków zamordowanych przez Niemców 28 stycznia 1945 roku	ul. T. Kościuszki
Gmina **ŚWIĘCIECHOWA**				
28.	**Krzycko Małe**	Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica upamiętniająca ks. Proboszcza Ignacego Węcławskiego, który zginął w obronie Ojczyzny w 1940 r.	Kościół pw. Matki Boskiej Śnieżnej

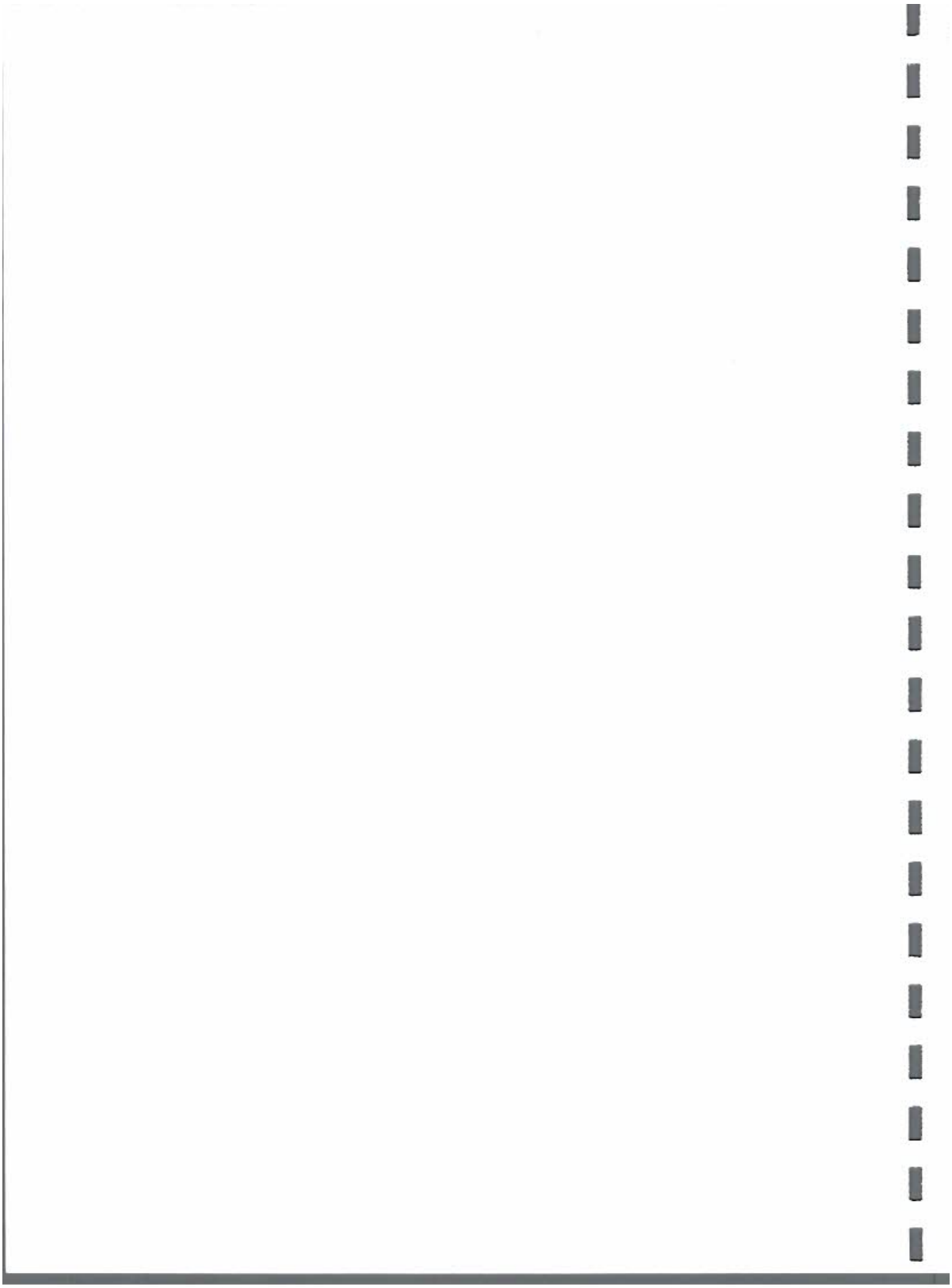

29.	**Święciechowa**	Pomnik / I wojna światowa; Powstanie Wielkopolskie II wojna światowa 700 lat Święciechowy	Ku czci żołnierzy polskich poległych w walkach o wolność, wielkość i niepodległość Polski ku czci Męczenników polskich, pomordowanych i zmarłych w obozach w latach 1914 – 1921, w latach 1939 – 1945. *- ufund. 1945 r.* Na ścianie bocznej tablica: W hołdzie tym, co walczyli o niepodległość Polski społeczeństwo gminy w 700-lecie Święciechowy *- ufund. 1977*	
Gmina **WIJEWO**				
30.	**Brenno**	Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica poświęcona pamięci ks. Franciszka Nowaka zamęczonego w Forcie VII	ul. Jeziorna 1
31.	**Wijewo**	Obelisk / Powstanie Wielkopolskie; II wojna światowa	Obelisk ku czci poległych powstańców wielkopolskich oraz ofiar II wojny światowej zamordowanych przez okupanta *- ufund. 1962 r.*	Na granicy Brenna i Wijewa
32.	**Wijewo**	Figura/ I wojna światowa; Powstanie Wielkopolskie	Figura św. Józefa. Na cokole znajduje się tablica z nazwiskami poległych w czasie I wojny światowej oraz 5 powstańców wielkopolskich	Skrzyżowanie ulic 25 Maja i Piaski
Gmina **WŁOSZKOWICE**				
33.	**Boguszyn**	Tablica pamiątkowa / Powstanie Wielkopolskie	Ku pamięci bohaterskich czynów żołnierzy Odcinka „Boguszyn" Frontu Południowo – Zachodniego – Grupy „Leszno" Powstania Wielkopolskiego pod dow. ppor Franciszka Szyszki *- ufund. 2006 r.*	Remiza OSP w Boguszynie
34.	**Bukówiec Górny**	Tablica pamiątkowa / Powstanie Wielkopolskie	W obronie Wiary i Ojczyzny polegli 1919 – 1920 r. *(na 3 granitowych tablicach wymienione nazwiska poległych)* *- ufund. 1931 r.*	Kościół pw. św. Marcina w Bukówcu Górnym
35.		Tablica pamiątkowa / Powstanie Wielkopolskie	W czasie Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 w tym budynku mieściła się placówka powstańcza – Bukówiec Górny *- ufund. 1989 r.*	Fronton domu przy ul. Powstańców Wielkopolskich 124

36.	**Bukówiec Górny**	Tablica pamiątkowa / II wojna światowa	Tablica pamiątkowa zmarłych, poległych i zamordowanych w czasie II wojny światowej parafian	Kościół pw. Św. Mikołaja Biskupa
37.	**Dłużyna**	Tablica pamiątkowa / Powstanie Wielkopolskie	Za Wiarę i Ojczyznę polegli w latach 1919 – 1920 *(na 2 granitowych tablicach wymienione nazwiska 112 mieszkańców poległych w latach 1914 – 1920)* - *ufund.w 1930 r.*	Kościół pw. Św. Jakuba w Dłużynie
38.		Pomnik / II wojna światowa	Pomnik poległych, pomordowanych i zaginionych w latach II wojny światowej parafia dłużyńskich	Cmentarz parafialny w Dłużynie
39.		Tablica pamiątkowa/ II wojna światowa	Tablica pamiątkowa ks. Dziekana Juliana Dębińskiego, męczennika z Dachau	Kościół pw. Św. Jakuba w Dłużynie
40.	**Jezierzyce Kościelna**	Pomnik na mogile/ II wojna światowa	Pomnik na mogile Piotra Samola zamordowanego przez Niemców w październiku 1939 r.	Cmentarz przykościelny w Jezierzycach Kościelnych
41.	**Krzycko Wielkie**	Obelisk / 1000 – lecie Państwa Polskiego	Poległym za naszą i waszą wolność w 1000-lecie Państwa Polskiego - *ufund. 1966 r.*	Rozwidlenie dróg z Krzycka Wielkiego do Sądzi i Boguszyna
42.	**Włoszakowice**	Tablice pamiątkowe/ I wojna światowa Powstanie Wielkopolskie	Dwie tablice granitowe. Pierwsza ku czci rodaków poległych w czasie I wojny światowej. Druga – ku czci poległych powstańców wielkopolskich. *Ufund. w 1926 r.*	Kościół pw. św. Trójcy we Włoszakowicach
43.		Tablica pamiątkowa/ Powstanie Wielkopolskie	Tablica poświęcona pamięci ks. Józefa Górnego proboszcza parafii we Włoszakowicach, Powstańca Wielkopolskiego, zmarłego w Dachau w 1941 r.	Kościół pw. św. Trójcy we Włoszakowicach
44.		Tablica pamiątkowa/ Powstanie Wielkopolskie	W tym domu – dawnej szkole, mieściła się w latach 1918-19 placówka Oddziału Powstańców Wielkopolskich z Włoszakowic	Dom przy ul. Kurpińskiego 13
45.		Pomnik na mogile/ II wojna światowa	Pomnik na mogile 7 Polaków zamordowanych 21 października 1939 r.	Cmentarz parafialny we Włoszakowicach
46.		Tablice pamiątkowe / II wojna światowa	Dwie tablice pamiątkowe poświęcone 56 osobom, które oddały życie za Ojczyznę w latach 1939 – 1947	ul. 21 Października / na ścianie budynku przy rondzie)

47.	**Zbarzewo**	Pomnik/ Powstanie Wielkopolskie	Pomnik poległego i zamordowanych powstańców. Wzniesiony ku czci powstańców z patrolu Odcinka „Boguszyn", „Grupy Leszno" poległych i zamordowanych 11 stycznia 1919 r. przez Niemców *- ufund. 1959 r.*	W lesie na zachodnim krańcu wioski, przy drodze do Włoszakowic
48.		Kapliczka/ II wojna światowa	Kapliczka upamiętniająca Stanisława Marciniaka zamordowanego przez Niemców 21 września 1939 r.	Przy drodze leśnej ze Zbarzewa do Wincentowa

3.9. Muzea i instytucje paramuzealne

Na terenie powiatu znajduje się 2 muzea [5] i 4 placówki paramuzealne.

3.9.1. Muzea

- **Muzeum Młynarstwa i Rolnictwa w Osiecznej**

Muzeum Młynarstwa i Rolnictwa w Osiecznej powstało w 2012 roku z prywatnej inicjatywy. Wewnątrz zabytkowych wiatraków, pochodzących z XVIII wieku na ekspozycji stałej prezentowanych jest kilka tysięcy przedmiotów. Większość zbytków ruchomych pochodzi z obszarów macierzystych, czyli z terenów Południowej Wielkopolski. W zbiorach znajdują się przedmioty codziennego użytku, sprzęty oraz narzędzia rolnicze, odzież i tkaniny, a także akcesoria obrzędowe i sztuka ludowa. Muzeum posiada także zabytki historyczne oraz archeologiczne. Na szczególną uwagę zasługują zachowane w bardzo dobrym stanie elementy konstrukcyjne oraz elementy wyposażenia zabytkowych wiatraków. Dużym zainteresowaniem cieszą się również kolekcje dawnych narzędzi ciesielskich.

- **Muzeum Zamek w Rydzynie**

Muzeum Zamek w Rydzynie prowadzone jest przez Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Mechaników Polskich. Więcej informacji na temat Zamku w Rydzynie => pkt. 3.3.

3.9.2. Placówki paramuzealne

- **Pałac i park w Trzebinach**

Właścicielem zespołu jest Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, w Trzebinach ulokowana jest Pracownia Terenowa. Więcej informacji => pkt. 3.5.4.

[5] https://www.nimoz.pl/baza-wiedzy/bazy-danych/baza-muzeow-w-polsce

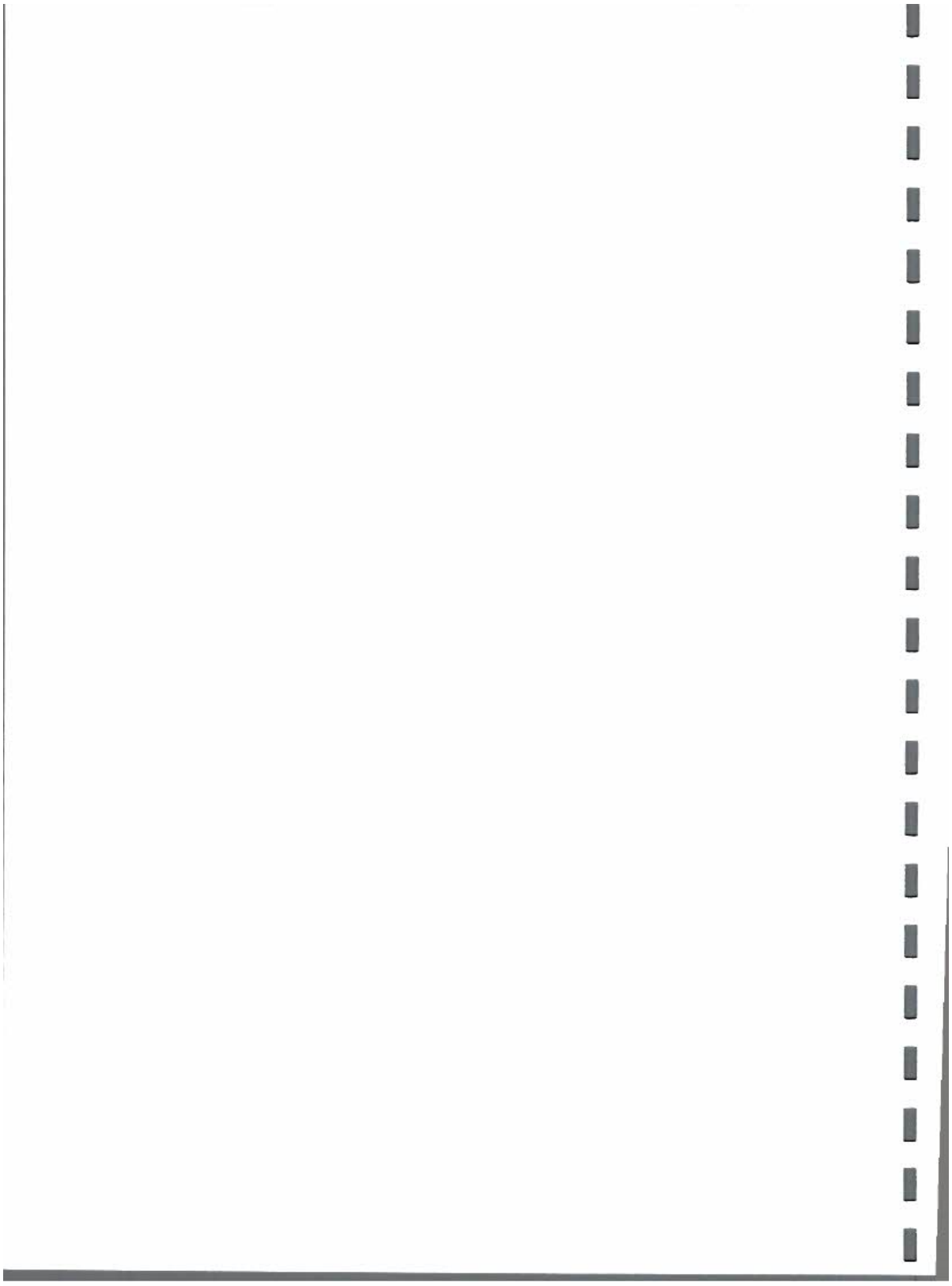

- **Izba Regionalna WIATRAK w Święciechowie**

Placówka prowadzona przez Samorządowy Ośrodek Kultury w Święciechowie we współpracy z Zespołem Pieśni i Tańca MARYNIA. W XIX wiecznym wiatraku zgromadzono przedmioty codziennego użytku z początku ubiegłego stulecia oraz gazety, stare zdjęcia, poradniki i dokumenty.

- **Regionalna Izba Kultury i Tradycji Wiejskiej w Wilkowicach**

Placówka paramuzealna otwarta w 2017 roku. Prowadzona przez Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Lipieńskiej oraz Koło Gospodyń Wiejskich w Wilkowicach. W zaadaptowanym budynku obok kościoła parafialnego stworzono miejsce, gdzie można podziwiać dawne sprzęty gospodarstwa domowego. Pomieszczenia budynku urządzono na wzór dawnej chaty wiejskiej i w ten sposób podzielono zebrane eksponaty.

- **Sala Tradycji wsi Strzyżewice**

Placówka paramuzealna działająca od 2015 roku. Sala prowadzona jest przez Towarzystwo Przyjaciół Strzyżewic. W Sali zgromadzono pamiątki po mieszkańcach wsi, sprzęty gospodarstwa domowego oraz zebrano informacje dotyczące ponad 750-letniej historii wsi. Sala działa w pomieszczeniach byłej szkoły.

3.10. Pomniki przyrody

W aktualnym brzmieniu Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody **pomnikami przyrody** są pojedyncze twory przyrody ożywionej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Na terenie Powiatu Leszczyńskiego znajduje się **58** pomników przyrody. [6] W większości są to dęby szypułkowe, których wiek szacowany jest od 150 do ponad 300 lat. W wykazie pomników przyrody figurują również cisy, buki, klony, lipy, a także czereśnie dzikie i głogi.

- Gmina Krzemieniewo – 4
- Gmina Lipno – 3
- Gmina Osieczna – 19
- Gmina Święciechowa – 11
- Gmina Rydzyna – 3
- Gmina Wijewo – 2
- Gmina Włoszakowice – 16

[6] https://karczmaborowa.poznan.lasy.gov.pl/pomniki-przyrody
https://koscian.poznan.lasy.gov.pl/pomniki-przyrody
https://wloszakowice.poznan.lasy.gov.pl/pomniki-przyrody

4. CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Osiągnięcie głównych celów określonych w ustawie o ochronie zabytków (patrz. pkt. 1.2 *programu)* będzie możliwe dzięki realizacji działań w wybranych priorytetach wskazanych przez Powiat Leszczyński.

PRIORYTET I – ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach lokalnych.

PRIORYTET II – kształtowanie świadomości mieszkańców i popularyzacja wiedzy o regionie.

PRIORYTET III – promocja zabytków i krajobrazu kulturowego.

PRIORYTET IV – dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.

PRIORYTET V – świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz dążenie do zachowania ładu przestrzennego.

5. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacji celów priorytetowych sformułowanych w pkt.4 służyć będą działania, które Powiat wykona w okresie obowiązywania programu, a więc w latach 2021 – 2024.

5.1. Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach lokalnych

5.1.1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiekcie zabytkowym nieruchomym będącym własnością Powiatu Leszczyńskiego. Zabezpieczenie i utrzymanie obiektu oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie oraz korzystanie z niego w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Powiat Leszczyński jest właścicielem zabytkowych oficyn zamkowych w Rydzynie. Oficyny zamkowe pochodzą z XVIII wieku, obecnie są siedzibą Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego, który jest jednostką organizacyjną powiatu. Oficyny są częścią założenia rezydencjonalno – urbanistycznego w Rydzynie uznanego za Pomnik Historii (Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 15 marca 2017 r. Dz.U. z 2017 r. poz. 662). Samorząd sukcesywnie, od 2010 roku, finansuje prace prowadzone przy zabytku polegające na zabezpieczeniu jego stanu oraz zmierzające do zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego. W okresie od 2010 roku na prace przekazano ponad 3 miliony złotych. W 2020 roku przeprowadzona została wymiana części więźby dachowej i pokrycia dachowego. W ramach programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pn. „Ochrona zabytków" pozyskano dofinansowanie w wysokości 309.931,61 zł, przy wkładzie własnym 162.775,42 zł. Ogólna wartość projektu wynosi 472.707,03 zł.

Stan zachowania zabytku pomimo wielomilionowych nakładów finansowych wymaga jednak dalszych prac. Planowane jest pozyskiwanie środków zewnętrznych na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy obiekcie. Powiat rokrocznie finansuje ze środków własnych niezbędne prace konserwacyjne w obiekcie. Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy w Rydzynie, który prowadzi działalność w obiektach zabytkowych sukcesywnie przeprowadza remonty wnętrz obiektu pozostając w stałym kontakcie z konserwatorem zabytków.

Powiat Leszczyński nie jest właścicielem innych obiektów zabytkowych.

5.1.2. Wydawanie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem.

Wydział Architektury i Budownictwa Starostwa Powiatowego w Lesznie ściśle współpracuje z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz samorządami gminnymi powiatu w przedmiotowej sprawie. W zapisie decyzji zawierana jest także informacja, że wszelkie prace przy budynku będącym w rejestrze należy konsultować z Wojewódzkim Wielkopolskim Konserwatorem Zabytków.

5.1.3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego

W toku przygotowywania lub realizacji projektów inwestycyjnych prowadzone jest wieloaspektowe rozpoznanie specjalistyczne poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych.

5.1.4. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane

Zgodnie z art. 81 pkt. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami, Rada Powiatu Leszczyńskiego może podjąć uchwałę o przyznawaniu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku. Rada Powiatu Leszczyńskiego nie podjęła dotąd uchwały we wspomnianym zakresie. Z uwagi na ograniczone środki finansowe Powiatu Leszczyńskiego w okresie objętym *programem* nie jest planowane podejmowanie wspomnianej uchwały.

5.1.5. Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Powiatowy Plan Ochrony Zabytków za wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych tworzony jest celem zapewnienia systematycznego, skoordynowanego i efektywnego reagowania powiatu w przypadku sytuacji kryzysowych. Plan ochrony jako część składowa Planu Obrony Cywilnej Powiatu Leszczyńskiego aktualizowany jest corocznie w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Delegatura w Lesznie. Plan ujmuje stan zasobu podlegającego ochronie, zagrożenia,

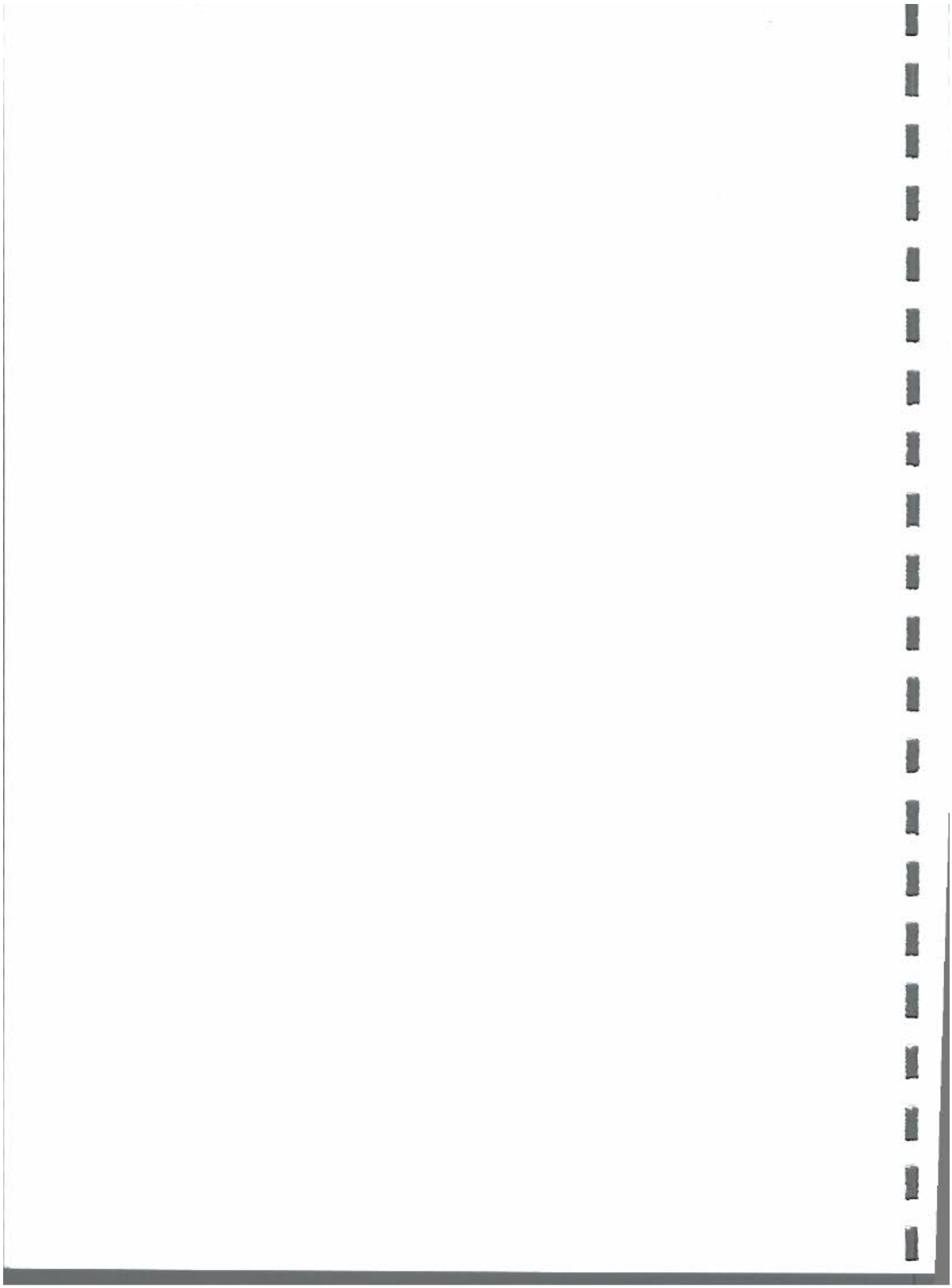

zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania mające na celu ochronę zabytku.

5.2. Kształtowanie świadomości mieszkańców i popularyzacja wiedzy o regionie.

5.2.1. Funkcja społecznego opiekuna zabytków

Zgodnie z art. 103 pkt. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami, społecznego opiekuna zabytków ustanawia starosta na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków. Starosta prowadzi listę opiekunów, wydaje osobom fizycznym legitymacje społecznego opiekuna zabytków oraz wydaje zaświadczenia osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków.

W art. 102 wspomnianej ustawy określono, że społecznym opiekunem zabytków może zostać osoba, która:

- posiada pełną zdolność do czynności prawnych,
- jest niekaralna,
- posiada wiedzę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- jest osobą prawną lub fizyczną,

Status społecznego opiekuna zabytków może uzyskać również jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.
Obecnie w Powiecie Leszczyńskim nie ma osoby lub jednostki organizacyjnej sprawującej funkcje społecznego opiekuna zabytków.

5.2.2. Umieszczanie przez Starostę w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, że obiekt ten podlega ochronie prawnej

W oparciu o art. 12 ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami Starosta, w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, że zabytek ten podlega ochronie.

Pomimo, iż zgodnie ze wspomnianą ustawą o ochronie zabytków Starosta ma możliwość znakowania obiektów, na dzień zakończenia prac nad programem, taka sytuacja nie miała miejsca.

Mając jednak na uwadze otoczenie zabytków zlokalizowanych na terenie Powiatu Leszczyńskiego jak największą opieką, w okresie obowiązywania programu zaplanowane zostaną wspólne działania z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Delegatura w Lesznie, mające na celu ustalenie stopnia znakowania zabytków.

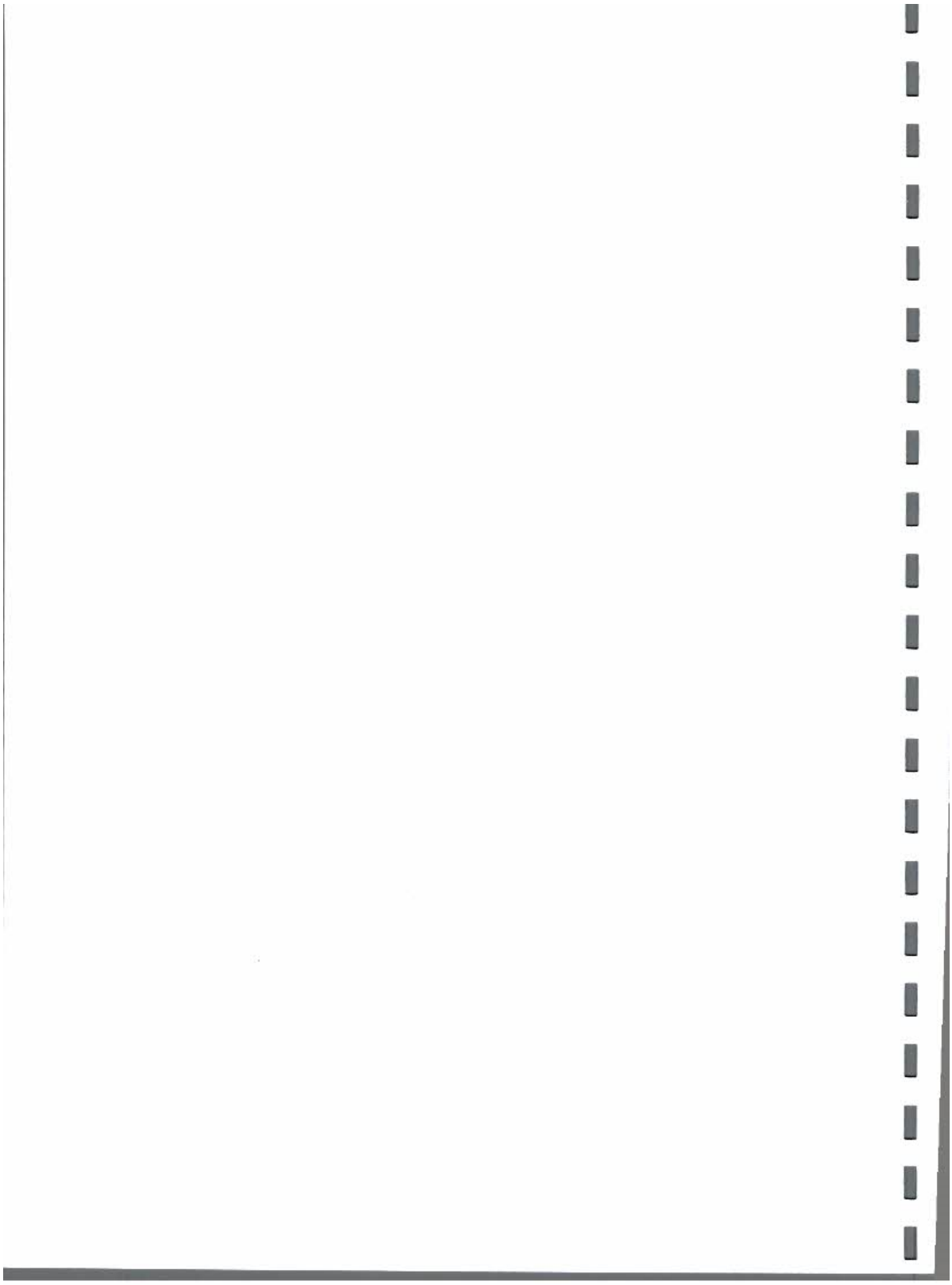

5.2.3. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zabytków kulturowych i przyrodniczych

Współpraca z organami samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi określona zostaje rokrocznie w Programie współpracy z organizacjami pozarządowymi. W programie zapisane są zasady współpracy z organizacjami działającymi w sektorze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.
W ramach współpracy dotowane są zadania publiczne w zakresie m.in.:

- organizacji imprez kulturalnych związanych z promocją dziedzictwa kulturowego Powiatu Leszczyńskiego,
- upowszechniania i promocji twórczości kulturalnej mieszkańców Powiatu w kraju i zagranicą,
- organizacji przedsięwzięć służących upowszechnianiu historii i kultury regionu na imprezach krajowych i międzynarodowych,
- wydawnictwa publikacji przedstawiających historię i dorobek kultury.

Rokrocznie działania mieszczące się w tej sferze pożytku publicznego dotowane są na kwotę ok. 35 tys. złotych.

5.2.4. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego i opiekę nad nim

Od 2005 roku Rada Powiatu Leszczyńskiego nadaje tytuł „Zasłużony dla Powiatu Leszczyńskiego". Tytuł ten otrzymują osoby, instytucje lub stowarzyszenia, które w wybitny sposób przyczyniły się do promocji i rozwoju Powiatu Leszczyńskiego. Wyróżnieni zostają uhonorowani m.in. za działalność społeczna i kulturalną.

Uhonorowani zostają również działacze społeczni, wolontariusze, organizacje pozarządowe, które działają na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i rozwoju świadomości historycznej mieszkańców Powiatu Leszczyńskiego.

Powiat Leszczyński poprzez udzielanie dotacji stowarzyszeniom wspiera organizację działań na rzecz utrzymania tożsamości narodowej oraz zachowania walorów historycznych powiatu.

5.3. Promocja zabytków, krajobrazu kulturowego i tradycji lokalnej

5.3.1. Działalność wydawnicza

Powiat Leszczyński sukcesywnie dofinansowuje działania organizacji pozarządowych zmierzające do tworzenia wydawnictw opisujących dziedzictwo historyczne, zabytki oraz lokalne tradycje. Promowane są projekty o szczególnym wydźwięku historycznym, zwiększające wiedzę mieszkańców regionu na temat walorów historycznych, a także problematyki związanej z opieką nad zabytkami.

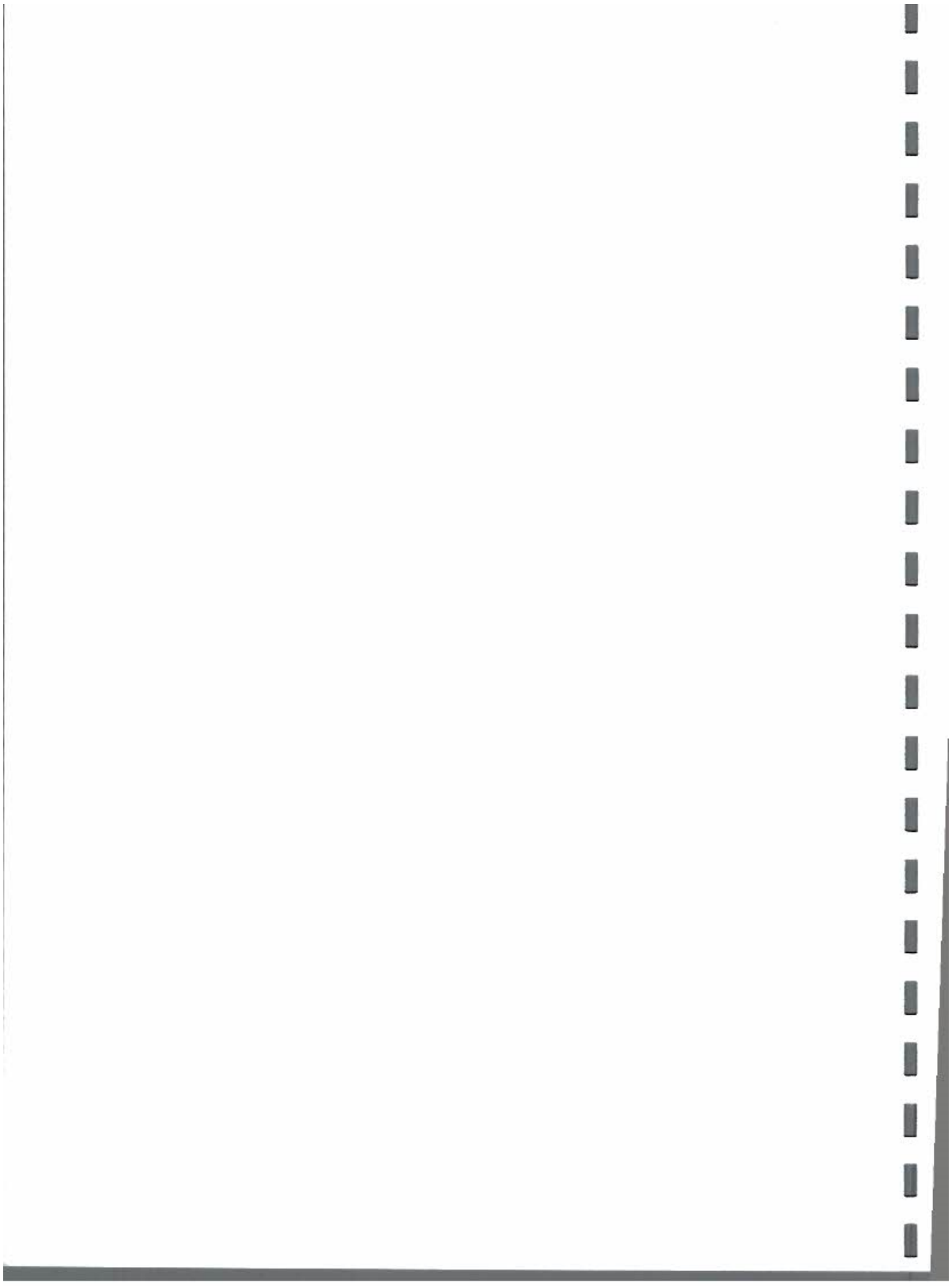

Ponadto Powiat Leszczyński ze środków własnych lub przy współfinansowaniu ze środków zewnętrznych wydaje albumy oraz informatory na temat regionu leszczyńskiego.
Prowadzona jest też ścisła współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu, np. Organizacja Turystyczna Leszno – Region, Region Wielkopolska, Wielkopolska Organizacja Turystyczna.

5.3.2. Promocja poprzez media elektroniczne

Strona internetowa Powiatu Leszczyńskiego (www.powiat-leszczynski.pl) wraz z kanałem na YouTube, stronami w portalach społecznościowych Facebook, Tweeter oraz Instagram stanowią doskonałe narzędzie promocyjne zabytków oraz atrakcji turystycznych w powiecie. Dzięki wykorzystaniu nowoczesnej technologii (np. filmy promocyjne z powietrza) możliwe było zaprezentowanie najciekawszych miejsc powiatu i zachęcenie do skorzystania z bogatej oferty turystycznej regionu.

5.3.3. Kreowanie wizerunku Powiatu Leszczyńskiego

Członkowie Rady Powiatu Leszczyńskiego oraz Zarządu cyklicznie uczestniczą w imprezach związanych z promocją regionu leszczyńskiego oraz jego historii. Są to zarówno spotkania, wystawy i targi na poziomie lokalnym, jak i odbywające się poza granicami powiatu.

5.4. Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki

Zgodnie ze wspomnianym w pkt. 5.2.3. Rocznym programem współpracy z organizacjami pozarządowymi, dotowane są przedsięwzięcia realizowane przez organizacje pozarządowe mające na celu promocję dziedzictwa kulturowego Powiatu Leszczyńskiego.
Oprócz wspomnianych wcześniej działań w zakresie kultury, sztuki i ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, w ramach działań związanych z turystyką i krajoznawstwem dofinansowanie otrzymują m.in. działania związane z:

- popularyzacją turystyki kwalifikowanej, organizacją rajdów i konkursów,
- utrzymaniem i rozwojem szlaków turystycznych na terenie Powiatu Leszczyńskiego.

Powiat Leszczyński współpracuje również z organizacjami, które prowadzą działania promocyjne regionu we wspomnianym zakresie.

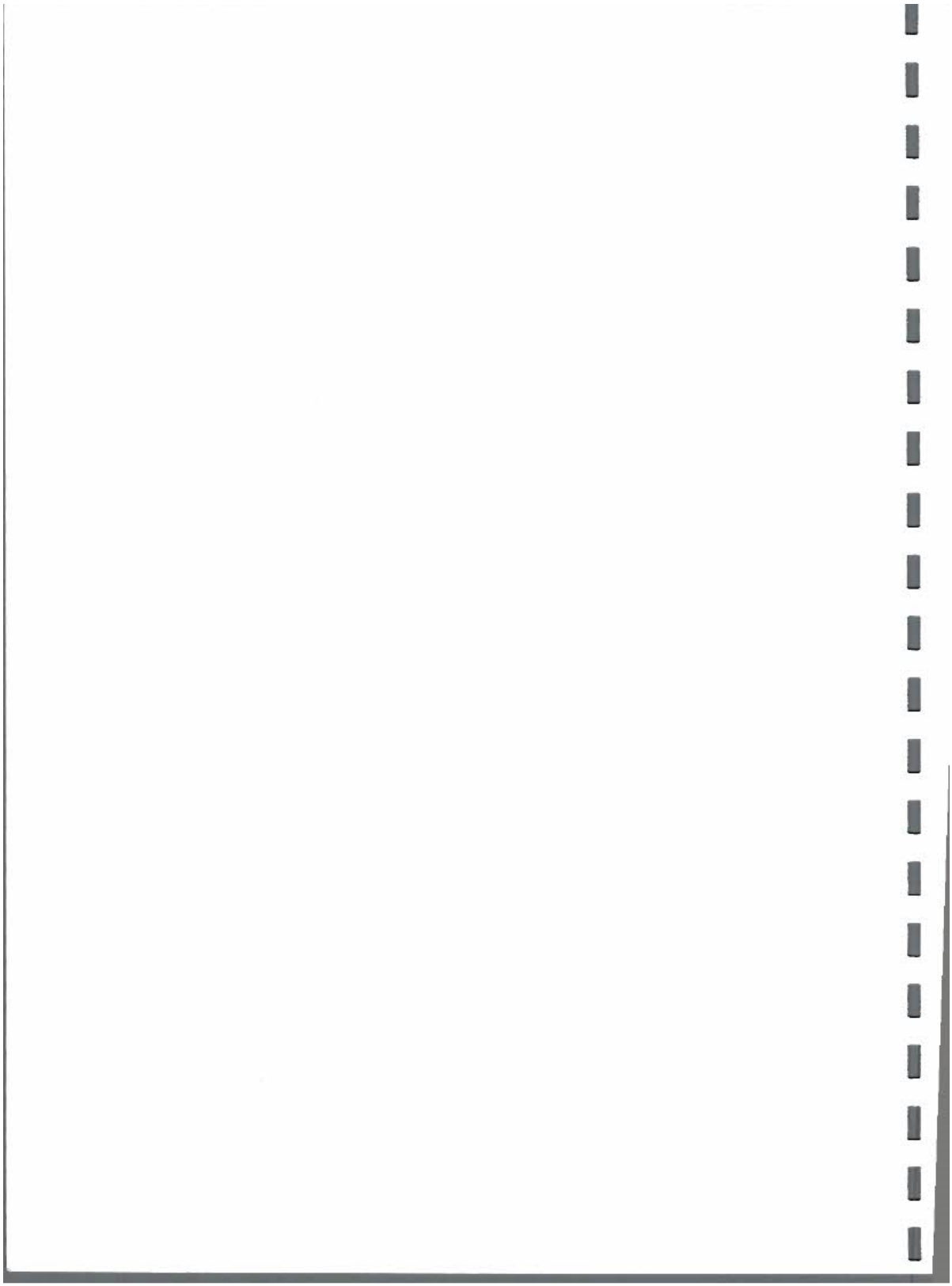

5.5. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz dążenie do zachowania ładu przestrzennego.

5.5.1. Umocowanie ochrony zabytków w dokumentach planistycznych

Obiekty zabytkowe oraz formy ich ochrony uwzględniane są we wszystkich dokumentach planistycznych opracowywanych przez Powiat Leszczyński.
Powiat Leszczyński włącza się także, na zasadzie wydawania opinii, w sporządzanie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego" gmin wchodzących w skład powiatu. Szczególną uwagę zwraca się tutaj na zagospodarowanie krajobrazu kulturowego oraz sposobu ochrony zabytków.

5.5.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego.

W przypadku wydawania pozwoleń na budowę w celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych respektowane są opinie i decyzje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
Urząd prowadzi też ścisłą współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków przy wydawaniu pozwoleń na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską.

6. WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI. MONITORING DZIAŁANIA PROGRAMU.

6.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.

W realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty prawne wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez struktury samorządu powiatowego oraz współprace władz powiatu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a także innymi podmiotami i jednostkami samorządu terytorialnego.

Powodzenie realizacji programu wymaga współpracy zarówno z samorządami gminnymi, jednostkami organizacyjnymi powiatu i gmin, jednostkami oświatowymi z terenu powiatu, ale także muzeami i wszelkimi instytucjami kulturalnymi.

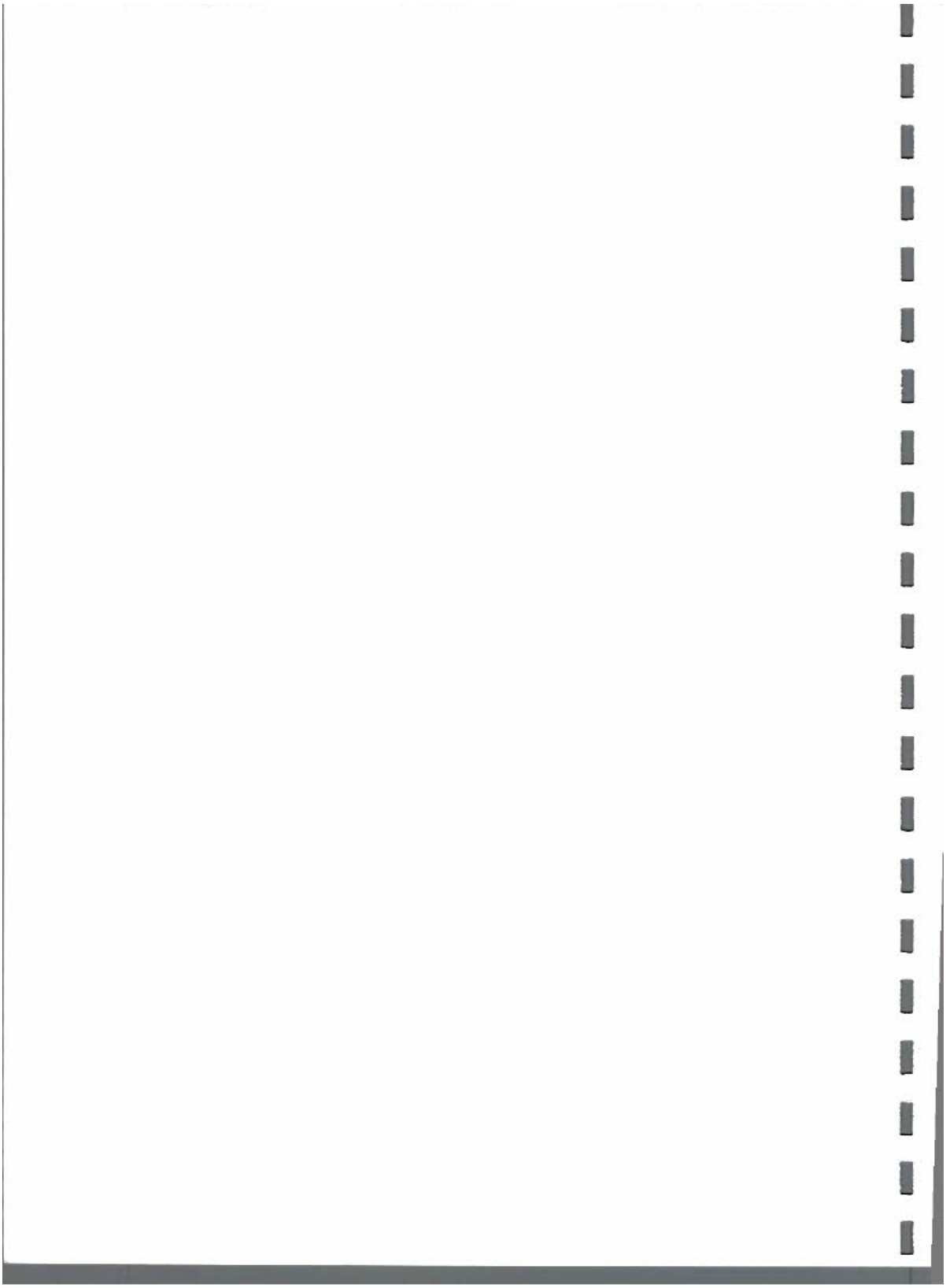

6.2. Instrumenty finansowe.

Realizowanie zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami umożliwia wsparcie finansowe pochodzące z różnych środków.

Najprościej źródła finansowania można podzielić na:

- **źródła publiczne** – budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego, środki Unii Europejskiej, źródła zagraniczne.
  Do najpopularniejszych grantodawców należą:
  * Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
  * Narodowy Instytut Dziedzictwa,
  * Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków,
  * Samorząd Województwa Wielkopolskiego,
  * Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
  * Dotacje z funduszu kościelnego,
  * Dotacje Instytutu Pamięci Narodowej, Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa.

- **źródła prywatne** – środki od osób fizycznych, organizacji pozarządowych (fundacje, stowarzyszenia, kościelne osób prawnych).

Powiat Leszczyński realizując *program* będzie pozyskiwał środki finansowe z różnych źródeł, aby uzyskać jak największe dofinansowanie na działania związane z ochroną i opieką nad zabytkami.

6.3. Monitoring działania programu.

Zgodnie z art. 87, ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, za monitorowanie realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami odpowiada Zarząd Powiatu, który co dwa lata sporządza stosowne sprawozdanie i przedstawia je Radzie Powiatu.

STAROSTWO POWIATOWE
w Lesznie
Wydział Organizacyjny,
Oświaty i Spraw Społecznych

INSPEKTOR
Beata Zabroni

Z-ca NACZELNIKA
Wydziału Organizacyjnego,
Oświaty i Spraw Społecznych
Izabela Nowak